

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΠΟΛΥΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ,
ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΔΙΜΟΙΟΓΡΑΦΙΚΩΝ & ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ
ΑΝΑΛΥΣΕΩΝ

ΔΙΔΑΚΤΑΡΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΚΑΤΑΡΟΜΕΣ ΣΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ Κ. Α. ΙΟΣΙΑΙΗ:

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ 'ΕΚΙΣΙΟΝ'

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ ΝΑΚΟΥ

ΕΠΙΒΛΗΘΟΝΤΕΣ: ΝΙΚΟΛΟΣ ΚΟΥΤΑΖΙΔΗΣ,

ΒΥΡΩΝ ΚΟΥΣΑΜΑΝΗΣ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2009

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ & ΚΕΝΤΡΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»**

Αριθ. Εισ.: 7522/1
Ημερ. Εισ.: 04-11-2009
Δωρεά: Συγγραφέα
Ταξιθετικός Κωδικός: ΠΤ – ΜΧΠΠΑ
2009
NAK

ΠΕΡΙΛΗΨΗ**ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΚΑΤΑΒΟΛΕΣ ΣΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ Κ. Α. ΔΟΞΙΑΔΗ: Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ 'EKISTICS'**

Ο Κωνσταντίνος Α. Δοξιάδης ήταν ένας από τους μεγαλύτερους Έλληνες αρχιτέκτονες και πολεοδόμους, με διεθνή αναγνώριση και τεράστιο σχεδιαστικό έργο αλλά και πλούσια προσφορά σε θεωρητικό επίπεδο εννοιών και προσεγγίσεων για την πόλη. Βασική πεποίθησή του, ήταν η έννοια της πρακτικής και της θεωρίας συνδυασμένες. Το ζήτημα που εξετάζεται, αφορά της θεωρητικές καταβολές (μέσα από διάφορα κοινωνιολογικά ρεύματα, αλλά και ανθρώπους «κλειδιά») που επηρέασαν το θεωρητικό έργο του Δοξιάδη, στο πόσο συνέκλινε και πόσο διαχωρίστηκε από αυτές, και πως τελικά αυτό εξελίχθηκε και ολοκληρώθηκε μέσα από τις έννοια του Ekistics όπως τροφοδοτήθηκε από τις συνάδουσες έννοιες της Εντοπίας, της Ανθρωπούπολης και της Οικουμενόπολης. Τέλος, παρουσιάζεται η περίπτωση του Ισλαμαμπάντ, ως η πιο επιτυχημένη εφαρμογή της θεωρίας του και μια προσπάθεια «ένταξής» του στο πλαίσιο κάποιου από αυτά τα κοινωνιολογικά ρεύματα.

Λέξεις κλειδιά: Ekistics, Ανθρωπούπολη, Εντοπία, Οικουμενόπολη, κοινωνιολογικά ρεύματα, θεωρία και πράξη

ABSTRACT**The meaning of Ekistics: Theoretical influences and arguments in the work of C. A. Doxiadis**

C. A. Doxiadis was one of the greatest Greek architects and urban planners with global recognition and an enormous designing portfolio. His theoretical contributions are no less significant covering a wide span of themes. He basically believed in "praxis". He did not want to stay only at a theoretical level or restrict himself to applied engineering, be it on an urban scale. He wanted to combine theory and practice, something that he actually achieved throughout his professional activity. This essay examines the theoretical influences on his work and the developments in the social sciences, which impacted significantly on his work. How much are these theories converging or diverging from his own theoretical approach and how, finally, was the latter developed and fulfilled in time, substantiated in his theory of Ekistics as it was further informed by the collateral concepts of entopia, anthropopolis, dynapolis and ecomenopolis. It concludes with a presentation of Doxiadis's largest and perhaps most lasting project, the design and development of Pakistan's capital city of Islamabad, envisaged within the broader framework his Ekistics theory.

Key- words: Ekistics, Anthropopolis, Entopia, Dynapolis, Ecumenopolis, social sciences, "praxis"

Θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερω όλους τους ανθρώπους οι οποίοι με βοήθησαν με ποικίλους τρόπους για τη διεκπεραίωση της διπλωματικής μου εργασίας. Αρχικά, ευχαριστώ ιδιαίτερω τους καθηγητές μου, Κοτζαμάνη Βύρων και Βογιατζίδη Νικολό, για την υποστήριξη και τη βοήθεια που μου προσέφεραν κατά τη διάρκεια διεκπεραίωσης της διπλωματικής μου εργασίας. Τον κ. Gutenschwager, για τη συνέντευξη και τις κατευθύνσεις που μου έδωσε οι οποίες με βοήθησαν ιδιαίτερω στην έρευνά μου. Επιπλέον, τους κ. Σαρούζ και κ. Αντωνόπουλο για τη συνέντευξή τους στο Γραφείο Δοξιάδη, η οποία ήταν ιδιαίτερω βοηθητική, ιδιαίτερα μέσα από τα σχόλια των ίδιων, τα οποία παρουσιάζονται μέσα. Ακόμα, θα ήθελα να ευχαριστήσω την κ. Παυλίδου, (υπεύθυνη για τη βιβλιοθήκη του Ιδρύματος Δοξιάδη) για τη δωρεά στο τμήμα μας, έτσι ώστε να μπορώ να έχω άμεση πρόσβαση στα βιβλία του Δοξιάδη: *Anthropopolis*, *Ecumenopolis*, *Building Entopia* και *Action*, καθώς επίσης και για τη βοήθεια που μου πρόσφερε για οτιδήποτε υλικό χρειαζόμουν. Τέλος θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένεια μου και τους φίλους μου για την ηθική υποστήριξη και βοήθεια που μου προσέφεραν.

«Αυτό που χρειάζονται οι άνθρωποι δεν είναι η ουτοπία (ο 'μη χώρος') αλλά η εντοπία (ο 'εδώ χώρος') μία πραγματική πόλη, η οποία να μπορεί να χτιστεί, έναν τόπο ο οποίος να ικανοποιεί τον ονειροπόλο και ταυτόχρονα να είναι αποδεκτή από τον επιστήμονα, έναν τόπο όπου οι προβολές του καλλιτέχνη και του χτίστη συγχωνεύονται»

"Δοξιάδης"

ΠΕΡΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ.....	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΤΑ ΜΕΓΑΛΑ ΡΕΥΜΑΤΑ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ.....	12
2.1. ΙΔΕΑΛΙΣΜΟΣ.....	12
2.2. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΣΜΟΣ.....	15
2.2.1. Γενικά χαρακτηριστικά ρεύματος.....	15
2.2.2. Ο λειτουργισμός στο σχεδιασμό.....	23
2.3. ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΙΣΜΟΣ.....	27
2.4. ΔΟΜΙΣΜΟΣ.....	28
2.4.1. Γενικά χαρακτηριστικά του ρεύματος.....	28
2.4.2. Ο δομισμός του Piaget και η θεωρία «δομοποίησης» του Giddens.....	29
2.4.3. Δομισμός και Σχεδιασμός.....	33
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΤΟ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ ΤΟΥ Κ. Α. ΔΟΞΙΑΔΗ: Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΑΙ ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΤΟΥ ΣΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ.....	35
3.1. ΠΡΩΙΜΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ.....	35
3.1.2. Εξέλιξη του έργου του Δοξιάδη κατά την περίοδο του πολέμου και τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια.....	43
3.2. Η ΕΙΚΟΣΑΕΤΙΑ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΟΥ ΩΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΑΣ– ΔΙΕΘΝΗΣ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ.....	45
3.2.1. Η περίοδος στην Αυστραλία.....	45
3.2.2. Η επαφή του Δοξιάδη με τον αναπτυσσόμενο κόσμο.....	47
3.2.3. Η αναγνώριση στην Αμερική.....	58
3.3. Η ΟΙΚΙΣΤΙΚΗ ΚΑΙ Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ.....	83
3.3. ΕΚΙΣΤΙCS (ΟΙΚΙΣΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ).....	90
3.3.1. Anthropopolis.....	115
3.3.2. Ecumenopolis.....	122

3.3.3. Building Entopia και Action	124
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΙΣΛΑΜΑΜΠΙΑΝΤ: Η ΟΙΚΙΣΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ	126
4.1. ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΠΑΡΑΓΟΝΤΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΛΟΓΗ ΘΕΣΗΣ	126
4.2. ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΟΠΟΘΕΣΙΑΣ	129
4.3. ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΝΕΟΥ ΟΙΚΙΣΜΟΥ	131
4.4 ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΤΟΥ ΟΙΚΙΣΜΟΥ.....	133
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 : ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	144
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	154
«Δοξιαδικό» Γλωσσάρι.....	155
ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ	159
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	164

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ**ΕΙΚΟΝΕΣ:**

Εικόνα 1: Πολυκατοικία σε συνεργασία με τον Α. Σκέπερς	38
Εικόνα 2: Βασιλικό θέατρο Θεσσαλονίκης εξωτερική όψη	39
Εικόνα 3: Εσωτερική όψη	39
Εικόνα 4: Άρμα της Θέσπιδος (α)	41
Εικόνα 5: Άρμα της Θέσπιδος (β)	41
Εικόνα 6: Τύποι σπιτιών για το οικιστικό πρόγραμμα του Ιράκ	51
Εικόνα 7: Μακέτα νέου οικισμού Βαγδάτης	51
Εικόνα 8: Ρυθμιστικό σχέδιο Βαγδάτης	52
Εικόνα 9: Οικιστικό Πρόγραμμα Ιράκ - Φάση κατασκευής	53
Εικόνα 10: Μπέντα Λιβύης	54
Εικόνα 11: Ρυθμιστικό Σχέδιο Καφούε	57
Εικόνα 12: Ήστγουικ	69
Εικόνα 13: Κέντρο του Μαϊάμι - Πρόταση για ανανέωση της πόλης	70
Εικόνα 14: Πρόταση για το λιμάνι του Μαϊάμι	70
Εικόνα 15: Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών	72
Εικόνα 16: Κτήριο Γραφείο Δοξιάδη (α)	74
Εικόνα 17 Κτήριο Γραφείο Δοξιάδη (β)	74
Εικόνα 18: Εσωτερικοί χώροι Γραφείου (α)	75
Εικόνα 19: Εσωτερικοί χώροι Γραφείου (β)	75
Εικόνα 20: Εσωτερική αυλή γραφείου	75
Εικόνα 21: Άλλη όψη αυλής	75
Εικόνα 22: Γενική εικόνα περιοχής	82
Εικόνα 23: Δρόμος στον οικισμό Άσπρα Σπίτια	83
Εικόνα 24: Γενική όψη του οικισμού Άσπρα Σπίτια	83
Εικόνα 25: Μητροπολιτική περιοχή του Ισλαμαμπάντ	135
Εικόνα 26: Μακέτα του κέντρου του Ισλαμαμπάντ	136
Εικόνα 27: Μακέτα της Κάπιταλ Άβενιου με το διοικητικό κέντρο στο βάθος	137

Εικόνα 28: Η διαδικασία σχεδιασμού, κατασκευής και αποτελέσματος του Ισλαμαμπάντ	138
Εικόνα 29: Κατοικίες χαμηλών εισοδηματικά στρωμάτων	139
Εικόνα 30:	139
Εικόνα 31: Πρόσφατη αεροφωτογραφία του Ισλαμαμπάντ	140
Εικόνα 32: Τοπικός δρόμος	140
Εικόνα 33: Κύριες και δευτερεύουσες αρτηρίες	141
Εικόνα 34: Συλλεκτήρια Οδός	142
Εικόνα 35: Τοπική οδός	142
Εικόνα 36: Κέντρο επιπέδου 5	143
Εικόνα 37: Επιχειρησιακό κέντρο	143
Εικόνα 38: Ο Δοξιάδης την ώρα που διδάσκει	159
Εικόνα 39: Ο Δοξιάδης φοιτητής στο πανεπιστήμιο	159
Εικόνα 40: Ο Κωνσταντίνος και η Έμμα Δοξιάδη στη Δήλο	160
Εικόνα 41: Ο Δοξιάδης σχεδιάζει τις λεπτομέρειες για το πρώτο συνέδριο της Δήλου	161
Εικόνα 42: Ο Δοξιάδης στο Γραφείο του	162
Εικόνα 43: Ο Δοξιάδης στη βιβλιοθήκη του Γραφείου του	163

ΠΙΝΑΚΕΣ:

Πίνακας 1: Η Οικιστική λογαριθμική κλίμακα	98
Πίνακας 2: Έκφραση της ισχύς της δύναμης με τη βαρύτητα	99
Πίνακας 3: Έκφραση της ισχύς των βιολογικών δυνάμεων	100
Πίνακας 4: Η ισχύς των φυσιολογικών αναγκών	101
Πίνακας 5: Η ισχύς της δύναμης της κοινωνικής αλληλεπίδρασης	102
Πίνακας 6: Η ισχύς της δύναμης της μετακίνησης	102
Πίνακας 7: Η ισχύς της δύναμης της ασφάλειας και της σιγουριάς	104
Πίνακας 8: Έκφραση της της δύναμης της εσωτερικής δομής	105
Πίνακας 9: Η ισχύς της εξωτερικής δομής	106
Πίνακας 10: Η ισχύς των δυνάμεων μεγέθυνσης	107
Πίνακας 11: Οι δυνάμεις της ιεραρχικής οργάνωσης	108
Πίνακας 12: Η ισχύς των γεωγραφικών δυνάμεων	109

Πίνακας 13: Πιθανή ισχύς των δυνάμεων της οικιστικής σύνθεσης 1η παραδοχή.....	111
Πίνακας 14: Πιθανή ισχύς των δυνάμεων - παραδοχή 2η.....	112
Πίνακας 15: Πιθανή ισχύς των δυνάμεων παραδοχή 3η.....	114

ΧΑΡΤΕΣ:

Χάρτης: 1. Σχέδιο διαμόρφωσης νέων κυκλοφοριακών αξόνων.....	62
Χάρτης: 2. Προβολές τάσεων αστικοποίησης.....	63
Χάρτης: 3. Εξέλιξη αστικής περιοχής Ντιτρόιτ το 200μ.Χ. με τις τάσεις αύξησης του παρελθόντος..	64
Χάρτης: 4. Αύξηση αστικής περιοχής Ντιτρόιτ με επιστημονικού τρόπου σχεδιασμό.....	65
Χάρτης: 5. Εξέλιξη Αθήνας στα τέλη του 19 ^{ου} αιώνα.....	78
Χάρτης: 6. Χρήσεις Γης.....	79
Χάρτης: 7. Οδικοί Άξονες και κίνηση.....	80
Χάρτης: 8. Προτεινόμενο οδικό δίκτυο.....	81
Χάρτης: 9. Σχέδιο Ασπρων Σπιτιών.....	82
Χάρτης: 10 Η Οικουμένη στα τέλη του 21ου αιώνα.....	123

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ:

Σχεδιάγραμμα 1: Δημιουργία πολυγώνων.....	25
Σχεδιάγραμμα 2: Δυνάμεις επιρροής οικισμών διαφορετικού επιπέδου.....	26
Σχεδιάγραμμα 3: Η θεωρία των κεντρικών τόπων.....	27
Σχεδιάγραμμα 4 Η μεταβαλλόμενη πόλη:.....	93
Σχεδιάγραμμα 5: Στοιχεία και επιστήμες στη μελέτη των ανθρώπινων οικισμών.....	96
Σχεδιάγραμμα 6: Η Οικιστική και οι επιστήμες που συνεισφέρουν σε αυτήν απευθείας.....	96
Σχεδιάγραμμα 7: Πρώτη αρχή - μεγιστοποίηση των επαφών.....	116
Σχεδιάγραμμα 8: Δεύτερη αρχή: ελαχιστοποίηση της προσπάθειας.....	116
Σχεδιάγραμμα 9: Τρίτη αρχή - βελτιστοποίηση του προστατευτικού χώρου.....	117
Σχεδιάγραμμα 10: Τέταρτη αρχή - βελτιστοποίηση των σχέσεων με τα άλλα στοιχεία.....	117
Σχεδιάγραμμα 11: Πέμπτη Αρχή - Βελτιστοποίηση βάσει της σύνθεσης όλων των άλλων στοιχείων.....	118
Σχεδιάγραμμα 12: Τα πέντε στοιχεία της πόλης και η μεταξύ τους σχέση.....	119
Σχεδιάγραμμα 13: Ο συνολικός άνθρωπος στο κέντρο του συστήματος σφαιρών που προσδιορίζουν το σώμα, οι αισθήσεις, ο νους, και η ψυχή του.....	119

Σχεδιάγραμμα 14: Οι οικιστικές μονάδες	121
Σχεδιάγραμμα 15: Η Οικουμενόπολη ως Ανθρώπινη πόλη	124

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΕΙΣΑΓΩΓΗ¹

Ο αστικός σχεδιασμός, αποτελεί παρέμβαση μέσα στην κοινωνία και το χώρο. Ως είδος παρέμβασης, θα πρέπει να εξετάζει τους παράγοντες από τους οποίους επηρεάζεται, καθώς επίσης να διερευνά την κοινωνία μέσα στην οποία ορίζεται η παρέμβασή του. Μέσα σε αυτό το τοπίο, έρχεται η κοινωνική επιστήμη, η οποία δρα σε αλληλεξάρτηση με το σχεδιασμό δημιουργώντας έτσι παράλληλα, την «επιρροή» ή το «ρεύμα» της κάθε εποχής. Από πολύ παλιά έχει γεννηθεί το ερώτημα: για ποιου τα συμφέροντα δημιουργείται ο σχεδιασμός; Ποιον πρέπει να υπηρετεί; Σε αυτές τις ερωτήσεις έρχεται η έννοια του ανθρωποκεντρικού σχεδιασμού, και η επίκληση του Πρωταγόρειου προτάγματος ότι 'παν μέτρον άνθρωπος'. Ενός σχεδιασμού που θα υπηρετεί τα συμφέροντα του ανθρώπου. Με αυτήν την έννοια έρχεται ακόμα πιο έντονα η συμβολή της «συνεργασίας» των εκφραστών, σχεδιαστών ή μη, των διάφορων κοινωνιολογικών ρευμάτων που προσπαθούν να εξετάσουν και να ερμηνεύσουν τον τρόπο της παρέμβασης, σε σχέση με τον άνθρωπο.

Κάποιοι σχεδιαστές κατηγορούνται για το ότι δεν συμπεριλαμβάνουν τον άνθρωπο στην έρευνα τους για το σχεδιασμό, ενώ άλλοι κατηγορούνται για το ότι, παρά το γεγονός ότι ορίζουν ως γνώμονά τους τις ανάγκες των ανθρώπων, αναπτύσσουν μη εφαρμόσιμες θεωρίες οι οποίες δεν μπορούν να τον εξυπηρετήσουν ουσιαστικά αφού τους λείπει το «συστατικό» της υλοποίησης. Έτσι δημιουργείται το δίλλημα μεταξύ της «δυστοπίας» (δηλαδή της απάνθρωπης πόλης) και της «ουτοπίας» (του μη τόπου). Απέναντι σε αυτό το δίλλημα, έρχεται να συμβάλει η ιδέα του Δοξιάδη μέσα από τη θεωρία της Οικιστικής για την «εντοπία», η οποία μιλάει για την ανάγκη δημιουργίας Ανθρώπινων οικισμών με στόχο την ιδεατή Οικουμενόπολη. Όπως λέει ο ίδιος: «Πρέπει να δράσουμε. Αντί να ονειρευόμαστε την Ουτοπία, δηλαδή τον «ου τόπο», κι αντί να κλαίμε για τη Δυστοπία, την πόλη του

---

¹ Η εργασία στηρίχθηκε σε επιλεγμένη βιβλιογραφία και αρθρογραφία. Επιπλέον, συνεντεύξεις με ανθρώπους που τον γνώριζαν στην διάρκεια ζωής του και συνεργάτες του, βοήθησαν στην ολοκλήρωση αυτής και παρά το γεγονός της δυσκολίας της επιτόπιας έρευνας του Ισλαμαμπάντ οι φωτογραφίες επιλέχθηκαν μέσα από τα ανάλογες ιστόσελίδες και την επιλεγμένη βιβλιογραφία.

κακού, πρέπει να συλλάβουμε την ιδέα της Εντοπίας, της πόλης για τον τόπο μας πάνω στη γη μας.» (Δοξιάδης, 1972)

Ο Κωνσταντίνος Α. Δοξιάδης γεννημένος το 1913, ήταν ένας από τους μεγαλύτερους Έλληνες αρχιτέκτονες και πολεοδόμους με διεθνή αναγνώριση και πλούσια προσφορά, σε επίπεδο εννοιών και προσεγγίσεων για την πόλη, όπως αυτές διατυπώθηκαν συνολικά μέσα από τη θεωρία της Οικιστικής «Ekistics». «Ελάχιστοι είναι οι πολεοδόμοι παγκοσμίως, το έργο των οποίων μπορεί να συγκριθεί ως προς τον αριθμό, των ρυθμιστικών σχεδίων, ως προς τη διεθνή παρουσία, αλλά και ως προς τη θεματική ποικιλία των μελετών, με αυτό του Δοξιάδη» (Κύρτσης, 2006:9).

Το ζήτημα που εξετάζεται στην παρούσα διπλωματική εργασία, είναι οι θεωρητικές καταβολές που επηρέασαν το θεωρητικό έργο του Δοξιάδη, στο κατά πόσο συνέκλινε, ή διαχωρίστηκε από αυτές και πώς τελικά αυτές οι συμβολές βοήθησαν στην ολοκλήρωση της Οικιστικής θεωρίας. Για την επίτευξη αυτή, αρχικά γίνεται μια σύντομη ανάλυση των βασικών θέσεων των κοινωνιολογικών ρευμάτων: του ιδεαλισμού, του λειτουργισμού, του συμπεριφορισμού και του δομισμού, καθώς και η προσφορά τους στο σχεδιασμό. Ακολουθεί μια ιστορική αποτύπωση του σχεδιαστικού έργου του Δοξιάδη με σκοπό την αναγνώριση των επιρροών στο έργο του, καθώς και μια περιγραφή της Οικιστικής θεωρίας. Στη συνέχεια, περιγράφεται η περίπτωση του Ισλαμαμπάντ, ως το πιο πετυχημένο παράδειγμα εφαρμογής της οικιστικής (η θεωρία που γίνεται πράξη) και τέλος γίνεται μια προσπάθεια διεξαγωγής συμπερασμάτων για τον ίδιο και το έργο του.

Σκοπός της εργασίας μέσα από τα παραπάνω, είναι η προσπάθεια προσδιορισμού του Δοξιάδη μέσα από το έργο του ως αρχιτέκτονα πολεοδόμο και μέσα από τη θεωρία της Οικιστικής, ως οπαδός ή ακόλουθος εκφραστής στην πράξη κάποιου από τα παραπάνω ρεύματα. Πιο συγκεκριμένα, γίνεται μια προσπάθεια προσδιορισμού του, ως δομιστή, και ιδιαίτερα ως «οπαδό» της θεωρίας της δομοποίησης του Giddens, μια θεωρία που διατυπώθηκε αρκετά χρόνια μετά το θάνατό του, δηλαδή μια προσπάθεια χαρακτηρισμού του Δοξιάδη ως «οπαδό πριν το λόγο».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΤΑ ΜΕΓΑΛΑ ΡΕΥΜΑΤΑ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Στο παρόν κεφάλαιο θα γίνει μια προσπάθεια αποτύπωσης και περιγραφής των θεωριών και των κοινωνικών ρευμάτων – ιδεαλισμός, λειτουργισμός, συμπεριφορισμός, δομισμός - που έχουν επηρεάσει το έργο του Κωνσταντίνου Δοξιάδη, μέσω των κυριότερων εκπροσώπων τους, δηλαδή τις θεωρητικές καταβολές και επιρροές που επηρέασαν το θεωρητικό του έργο. Θα γίνει μια προσπάθεια περιγραφής τόσο των θεωριών με τις οποίες συνέκλινε και εν τέλει υιοθέτησε, όσο και αυτών που στην πορεία του έργου του παρέκαμψε και απέρριψε ώστε τελικά να δημιουργήσει τη δική του θεωρία για τον σχεδιασμό.

2.1.ΙΔΕΑΛΙΣΜΟΣ

Αρχικά γίνεται μια προσπάθεια αποτύπωσης και περιγραφής της έννοιας του Ιδεαλισμού. Ο Ιδεαλισμός, παλαιότερα γνωστός και ως Ιδεοκρατία βρίσκει τις ρίζες του στην Αρχαία Ελλάδα, με πρώτο εκφραστή τον Πλάτωνα, σύμφωνα με τον οποίο οι αισθήσεις, οι αντιλήψεις και οι σκέψεις, μας ξεγελούν, μας γνωρίζουν έναν κόσμο απατηλό. Το "ον", που είναι το αισθητό σύμπαν, δεν υπάρχει, και αν υπάρχει, δεν είναι παρά μια αντανάκλαση, μια σκιά του πραγματικού. Το "όντως ον" είναι οι ιδέες, τα τέλεια θεία πρότυπα, των οποίων τα αισθητά αντικείμενα δεν είναι παρά ατελείς απομιμήσεις (αντανάκλασεις, σκιές). Ο "νοητός κόσμος" που σχηματίζεται από ιδέες, οι οποίες αποτελούν αιώνια πρότυπα όλων των πραγμάτων ("το ωραίον εν εαυτώ", "το μήλον εν εαυτώ") είναι ο πραγματικός κόσμος. Ο ιδεαλισμός του Πλάτωνα είναι "αντικειμενικός", δέχεται δηλαδή την ύπαρξη "του όντος", μόνο που αυτό είναι νοητής φύσεως, και αρνείται το υλικό ον².

Κάνοντας μια συνοπτική ιστορική αναδρομή στην έννοια του Ιδεαλισμού παρατηρείται ότι ξεκινάει από την Αρχαία Ελλάδα και τον Πλάτωνα όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, έπειτα στη μεσαιωνική εποχή εμφανίζεται ο θρησκευτικός ιδεαλισμός, όπου η φιλοσοφία χρησιμοποιείται ως όργανο της Εκκλησίας. Αργότερα, με την παρακμή του φεουδαρχικού συστήματος και την

---

² Πηγή παραγράφου από την ιστοσελίδα: (www.livepedia.gr/index.php)

ανάπτυξη της Υλιστικής φιλοσοφίας ο Αντικειμενισμός του Berkeley και ο Σκεπτικισμός του Hume αποτελούν αντίδραση στις υλιστικές θεωρίες των φιλοσόφων: Francis Bacon, Baruch Spinoza, Thomas Hobbes κ.α. Έπειτα εμφανίζεται ο Γερμανικός Ιδεαλισμός του 18ου και 19ου αιώνα με εκφραστές τους Kant, Fichte, Shelling και Hegel που αποτελεί την αντίδραση που ξεσήκωσε η Γαλλική επανάσταση και οι φιλόσοφοι της εποχής Lametri, Holbach, Diderot, κ.α. Στο τέλος του 19ου αιώνα και στις αρχές του 20ου επικρατεί ο Εμπειριοκριτικισμός (critical positivism) του Mach και του Avenarius που ανανεώνει την φιλοσοφία του Berkeley.

Παρακάτω γίνεται μια προσπάθεια περιγραφής και κάποιων άλλων ειδών ιδεαλισμού όπως ο «Υποκειμενικός Ιδεαλισμός», ο «Ιδεαλισμός του Καντ» και ο «Απόλυτος Ιδεαλισμός» του Hegel.

Κυριότερος εκφραστής του «Υποκειμενικού Ιδεαλισμού», εμφανίζεται ο George Berkeley. Σύμφωνα με τον «Υποκειμενικό Ιδεαλισμό» πέρα από τα αισθήματα και τη συνείδηση του ανθρώπου δεν υπάρχουν πραγματικά αντικείμενα που να επενεργούν πάνω στα όργανα των αισθήσεών του και να προκαλούν τα αντίστοιχα αισθήματα (Ροζενταλ, Γιουντιν, 1963). Ο Berkeley υποστηρίζει ότι ο κόσμος προέρχεται από τις παραστάσεις του θεού και η τάξη των φυσικών νόμων ανταποκρίνεται στην τάξη των παραστάσεων του θεού, ενώ τα πράγματα που φαίνονται σε μας, οι ιδιότητές τους και αυτά τα ίδια είναι μια δέσμη από αισθήματα, άυλες παραστάσεις των ανθρώπων που δεν έχουν υπόσταση έξω από τη συνείδηση. Σύμφωνα με τον Μπέρκλεϊ, αυτές τις παράγει ο θεός ως υπερφυσική, πνευματική δύναμη και τις βάζει στη συνείδηση των ανθρώπων όταν παρατηρούν τον κόσμο και τα μεμονωμένα αντικείμενα. Ύπαρξη σημαίνει αντίληψη (*esse est percipi*) (Ντόκας, 1980).

Στον Ιδεαλισμό του Kant, που από κάποιους αναφέρεται και ως λογικός ή κριτικός, υπάρχει η παραδοχή της ύπαρξης πραγμάτων έξω από τη συνείδησή μας. Τα πράγματα όμως αυτά θα μας μείνουν για πάντα απρόσιτα, άγνωστα, γιατί η σκέψη μας δεν αντιλαμβάνεται άλλο εκτός από τα "φαινόμενα", με τις κατηγορίες που υπάρχουν πριν από κάθε εμπειρία και οι οποίες υποβάλλουν όρους στη γνώση ("ο νους προδιαγράφει νόμους στη φύση"). Η φιλοσοφία του Καντ μπορεί να ονομαστεί

και "αγνωστικισμός" (δεν μπορούμε να γνωρίσουμε την εμπειρία κλπ.) και "ρελατιβισμός" (ό,τι γνωρίζουμε είναι σχετικό με τη δομή της ανθρώπινης σκέψης).³

Τέλος αξίζει να αναφερθεί ο «Απόλυτος Ιδεαλισμός» του Hegel. Για το Hegel, όλα στον κόσμο είναι νους, "Ιδέα", όπως αναφέρει ο ίδιος. Η Ιδέα με την διαλεκτική της κίνηση έφτιαξε ή έγινε τα πάντα: φύση, ανθρώπινος νους και τα δημιουργήματά του, τέχνη, επιστήμη, θρησκεία και φιλοσοφία. Η διαλεκτική κίνηση περνάει τρεις σταθμούς. Η Ιδέα πρώτα βρίσκεται στον εαυτό της, έπειτα μετατρέπεται σε φύση και τέλος ξαναγυρίζει με τον ανθρώπινο νου στον εαυτό της. Για το λόγο αυτό ο Hegel, χωρίζει τη φιλοσοφία του σε τρία μέρη: λογική, φιλοσοφία του φυσικού κόσμου και φιλοσοφία του νου. Η φιλοσοφία του νου κατέχει το πιο σημαντικό μέρος στο έργο του και πραγματεύεται έννοιες όπως: ψυχή, δίκαιο, ηθική, κράτος, τέχνη, επιστήμη, θρησκεία, φιλοσοφία. Σε αυτό εξετάζεται ο υποκειμενικός (ατομικός) νους. Είναι δηλαδή, ψυχολογία και ανθρωπολογία. Επίσης, ο αντικειμενικός (καθολικός) νους, τα γεννήματά του, δίκαιο και ήθη και η σύνδεσή τους με την ηθική. Με αυτή τη φιλοσοφία του αντικειμενικού νου δένεται η φιλοσοφία της Ιστορίας, που είχε μεγάλη επίδραση στη διάνοηση των επιγόνων του Hegel.⁴

Όσον αφορά τον σχεδιασμό και το ρεύμα του Ιδεαλισμού σε μια προσπάθεια αποτύπωσης της προσφοράς αυτού του ρεύματος θα μπορούσαν να αναφερθούν οι αρχές, ο ρυθμιστικός και ο κανονιστικός ρόλος που διέπει το σχεδιασμό. Απέναντι σε αυτήν την αντίληψη η καλύτερη κριτική μπορεί να δοθεί είναι από την άποψη του Lefebvre για την πόλη και το σχεδιασμό εμπνευσμένου από την μαρξιστική προβληματική. Ο Marx διατυπώνει ότι η πόλη είναι ο καθρέφτης της ταξικής πάλης μέσα στην κοινωνία. Ο Lefebvre αντιλαμβάνεται το χώρο ως ένα παραγόμενο προϊόν η κατανάλωση του οποίου αποτελεί και ένα στοιχείο της παραγωγής του. Η βάση της θεωρίας του στηρίζεται στην τριαδική ή ασύμμετρη διαλεκτική σχέση αντίληψης του χώρου που αποτελείται από το φυσικό (physical space), το νοητικό (mental space), και τον κοινωνικό (social space) χώρο. Επιπλέον αναπτύσσει και τη διαλεκτική του χώρου, με στόχο τη μελέτη και το σχεδιασμό αυτού, με βάση τους τρεις διαλεκτικά συνδεδεμένους ορισμούς του χώρου: Spatial practice, Representations of space και Representational spaces. Η πρώτη συνιστώσα αφορά τα κοινωνικά υποκείμενα που εκφράζονται αντιληπτά στον αναπαραστατικό χώρο και βρίσκονται σε σύγκρουση ή

³ Πηγή από την ιστοσελίδα (www.livopedia.gr/index.php/Ιδεαλισμός).

⁴ Πηγή παραγράφου από το καθηγητή Τσιράνοβιτς, από τη σελίδα: <http://ltee-agrin.ait.sch.gr>

και συναλλαγή, η δεύτερη την σύλληψή του, δηλαδή το πώς θα τον ήθελε κάποιος πριν την πραγματοποίησή του (π.χ. αρχιτεκτονικό σχέδιο-αρχιτέκτονες) και η τελευταία αναφέρεται στη σκέψη η οποία έχει υλοποιηθεί, δηλαδή στον βιωματικό χώρο, το χώρο που ζούμε.⁵

2.2. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΣΜΟΣ

2.2.1. Γενικά χαρακτηριστικά ρεύματος

«Ο «λειτουργισμός» είναι ένα πλαίσιο κοινωνικής ανάλυσης που συλλαμβάνει την ιδέα μιας κοινωνίας ως ένα σύνθετο σύστημα του οποίου τα μέρη λειτουργούν από κοινού για την προώθηση της αλληλεγγύης και της σταθερότητάς της» (Τσακίρης, 2007). Οι «λειτουργιστές» κοινωνιολόγοι προσεγγίζουν τις κοινωνίες σύμφωνα με την εποχή τους (συγχρονικά), δηλαδή αναλύουν το κοινωνικό πλαίσιο στατικά σε μια δεδομένη χρονική στιγμή (Τσακίρης, 2007). Ο όρος «λειτουργισμός» επινοήθηκε από τους κοινωνικούς ανθρωπολόγους, A.R. Radcliffe-Brown και B. Malinowski. «Ο Malinowski ανέπτυξε την πρώτη αμιγώς λειτουργιστική θεωρία στην προσπάθειά του να αποκρυπτογραφήσει και να κατανοήσει τα εκ πρώτης όψεως αντιφατικά και ακατανόητα «ήθη και έθιμα» ενός «πρωτόγονου πληθυσμού» και τα βασικά στοιχεία του θεωρητικού σχήματος που επεξεργάστηκε, ήταν οι έννοιες του πολιτισμού/κουλτούρας, του θεσμού, της λειτουργίας και της ανάγκης.» (Τσακίρης, 2007) Όπως επεξηγείται πιο απλά, η κουλτούρα αναφέρεται κυρίως στο σύστημα αξιών, στις πεποιθήσεις, στις στάσεις και τους τρόπους ζωής.

Ανάγκη. Είναι το ψυχολογικό στοιχείο που κινεί έναν οργανισμό να δράσει προς την κατεύθυνση επίτευξης στόχων και η αιτία αυτής της δράσης δίνει νόημα και κατεύθυνση στη συμπεριφορά. Σύμφωνα με τον A. Maslow, οι ανάγκες κατατάσσονται σε 5 κατηγορίες, καθεμία από τις οποίες αποτελεί προϋπόθεση για την επόμενη: ψυχολογικές (βιολογικές απαιτήσεις διατροφής, νερού, αέρα και ύπνου), ανάγκες για δομή, τάξη ασφάλεια και προβλεψιμότητα, ανάγκες αγάπης και ανήκειν (φίλοι, συντροφιάς, υποστηρικτική οικογένεια, ταύτιση με κάποια ομάδα, ερωτική/αισθηματική σχέση), ανάγκες εκτίμηση (αναγνώριση από τους άλλους ανθρώπους, πρεστίζ, αυτοεκτίμηση, ικανότητα, αυτοπεποίθηση), και, τέλος, ανάγκες αυτοπραγμάτωσης.

⁵ Οι πληροφορίες για την απόδοση της παραγράφου έγινε από το βιβλίο του Henri Lefebvre: 'The Production of Space'

Θεσμός. Είναι η επιδίωξη ενός κοινωνικά σημαντικού σκοπού με κοινωνικά παραδεκτούς και παγιωμένους τρόπους ατομικής ή συλλογικής συμπεριφοράς και δράσης. Οι θεσμοί μπορεί να εξυπηρετούν τις ανάγκες της ανθρώπινης ή πολιτισμικής επιβίωσης αλλά κι αυτοί έχουν τις δικές τους προϋποθέσεις για την δική τους ύπαρξη. Πρώτον, πρέπει να παράγουν και να αναπαράγουν τις υλικές προϋποθέσεις (οικονομική λειτουργία). Δεύτερον, πρέπει να ορίζουν και να ρυθμίζουν την κατάλληλη ανθρώπινη συμπεριφορά για τη διεξαγωγή των υποθέσεών του, αναγκαία προϋπόθεση του κοινωνικού ελέγχου. Τρίτον, διαμορφώνουν τα μέλη τους ώστε να συμπεριφέρονται σύμφωνα με τις προδιαγραφές, μια εκπαιδευτική προϋπόθεση. Τέλος, πρέπει να αναπτύσσουν δομή εξουσίας για την οργάνωση του θεσμού, ικανοποιώντας έτσι μια πολιτική ανάγκη.

Λειτουργία. Είναι το θετικό αποτέλεσμα που έχει η ύπαρξη, ή συμπεριφορά, του τμήματος ενός συστήματος για ένα ή περισσότερα άλλα τμήματα ή για ολόκληρο το σύστημα, και ιδιαίτερα για τη συντήρησή του. Σύμφωνα με τον κοινωνιολόγο Marion Levi η λειτουργία είναι όρος γένους και αναφέρεται σε κάθε αποτέλεσμα, θετικό ή αρνητικό, διακρίνοντάς μεταξύ «ευλειτουργίας και δυσλειτουργίας». Επιπλέον, όπως μας έδειξε ο Robert Merton, υπάρχουν οι «έκδηλες» και οι «λανθάνουσες» λειτουργίες. Οι πρώτες γίνονται αντιληπτές και αποτελούν επιδιωκόμενα αποτελέσματα (πχ. Αμυντική ικανότητα μιας χώρας ως έκδηλης λειτουργίας της στρατιωτικής θητείας). Διακρίνονται σε κύριες (πχ. κύρια έκδηλη λειτουργία της εκπαίδευσης είναι η μετάδοση γνώσεων και δεξιοτήτων στα μέλη της κοινωνίας) και δευτερεύουσες (πχ. η κοινωνικοποίηση ως δευτερεύουσα έκδηλη λειτουργία της εκπαίδευσης). Οι «λανθάνουσες» λειτουργίες δεν γίνονται άμεσα αντιληπτές και δεν αποτελούν αντικείμενο προγραμματισμένης κοινωνικής δράσης (πχ. όταν πηγαίνουμε σε ένα θρησκευτικό πανηγύρι, που έχει ως έκδηλη λειτουργία τον εορτασμό της μνήμης του αγίου, βλέπουμε ότι στην πραγματικότητα επιτελεί τη λειτουργία της σύσφιξης των σχέσεων των μελών της κοινότητας που συμμετέχουν στον εορτασμό.) Και στην περίπτωση αυτή διακρίνουμε κύριες και δευτερεύουσες λανθάνουσες λειτουργίες.

(Τσακίρης, 2007)

Όσο αφορά τον Merton πιο συγκεκριμένα, υποστηρίζει ότι ο κεντρικός προσανατολισμός του λειτουργισμού είναι άμεσα εξαρτώμενος με την ερμηνεία των δεδομένων και με τις συνέπειές τους σε σχέση με τις μεγαλύτερες δομές στις οποίες εμπλέκονται. Όπως ο Durkheim και ο Parsons αναλύει την κοινωνία με το κατά πόσο η κουλτούρα και οι κοινωνικές δομές την ολοκληρώνουν και τι συνέπειες έχει αυτό. Ωστόσο, ο Merton ενδιαφέρεται κυρίως, για την επιμονή των κοινωνιών και καθορίζει τις λειτουργίες που κάνουν, για την προσαρμογή ενός συγκεκριμένου κοινωνικού συστήματος (Merton, 1938). Τέλος, ο Merton θεωρεί ότι οι κοινές αξίες (shared values) παίζουν κεντρικό ρόλο στο να εξηγεί κανείς πώς οι κοινωνίες και τα όργανα λειτουργούν (Merton, 1938).

Για τον Malinowski η μεθοδολογία του είναι εθνογραφική (Τσακίρης, 2007). Ο ίδιος τόνιζε ότι πρέπει η κοινωνική ανθρωπολογία και η κοινωνιολογία να κατέβουν από τον εξώστη (off the verandah). Οι κοινωνιολόγοι πρέπει να βρίσκονται κοντά στα «υποκείμενα» των ερευνών τους και να βιώσουν την ίδια την εμπειρία της ζωής τους (Τσακίρης, 2007). Ως τότε οι ερευνητές χρησιμοποιούσαν δομημένα ερωτηματολόγια

συνεντεύξεων και δεν είχαν άμεσες σχέσεις με την καθημερινή ζωή των ανθρώπων υποκειμένων που μελετούσαν. «Αντίθετα, ο Malinowski τόνισε τη σημασία της λεπτομερούς συμμετοχικής παρατήρησης. Οι ανθρωπολόγοι και οι κοινωνιολόγοι πρέπει να έχουν καθημερινή επαφή με τους πληροφοριοδότες τους και να καταγράφουν τα «ανεκτίμητα πράγματα της καθημερινής ζωής» που είναι απαραίτητα για την κατανόηση ενός διαφορετικού πολιτισμού. Ο ίδιος επισημαίνει ότι είναι σημαντικός παράγοντας παρεξήγησης και παρερμηνείας η διάσταση μεταξύ περιγραφής και ανάλυσης αλλά και μεταξύ των απόψεων των δρώντων υποκειμένων και των αναλυτών.» (Τσακίρης, 2007)

Ο Radcliffe-Brown ασπαζόμενος τη λογική του έργου του Durkheim θεωρούσε σκοπό της έρευνάς του τη μελέτη των «πρωτόγονων κοινωνιών» και έδειξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τις κοινότητες ιθαγενών στις χώρες της Ωκεανίας με στόχο τη διατύπωση γενικεύσεων σχετικά με την κοινωνική δομή. Όπως τόνισε ο ίδιος:

Για τη διατήρηση της συνολικής κοινωνικής τάξης μιας κοινωνίας απαιτείται να θεωρείται η κοινωνία ως ένας οργανισμός με όργανα όπως το σώμα: η ζωή ενός οργανισμού συλλαμβάνεται ως η λειτουργία της δομής του. Η συνοχή της δομής εξασφαλίζεται με τη συνέχεια της λειτουργίας. Ένα κύτταρο ή ένα όργανο έχει μια δραστηριότητα και αυτή η δραστηριότητα έχει μια λειτουργία. Είναι αλήθεια ότι στην καθομιλουμένη γλώσσα λέμε ότι η έκκριση γαστρικού υγρού είναι 'λειτουργία' του στομαχιού. Με τον τρόπο που χρησιμοποιούμε εδώ τις λέξεις, θα λέγαμε ότι αυτή είναι 'δραστηριότητα' του στομαχιού, η 'λειτουργία' του οποίου είναι η αλλαγή των πρωτεϊνών των τροφών σε μια μορφή για την απορρόφησή τους και τη διανομή του με το αίμα στους ιστούς. Μπορούμε να τονίσουμε ότι η λειτουργία μιας επαναλαμβανόμενης φυσιολογικής διαδικασίας είναι κατ' αυτό τον τρόπο, μια αντιστοιχία μεταξύ αυτής και των αναγκών (δηλαδή, των αναγκαίων όρων ύπαρξης) του οργανισμού.»

(Radcliffe-Brown, 1940)

«Οι έρευνές του για την κοινωνική λειτουργία αφορούσαν τους τρόπους με τους οποίους τα έθιμα συμβάλλουν στη διατήρηση της υπάρχουσας κοινωνικής τάξης πραγμάτων. Προσπάθησε να εξηγήσει γιατί πρακτικές που κάποτε στο παρελθόν είχαν συγκεκριμένο νόημα διατηρούνται ακόμη και σήμερα που δεν έχουν το ίδιο νόημα ή δεν έχουν καθόλου νόημα.» (Τσακίρης, 2007) Για παράδειγμα φέρνει τη χειραψία, που ενώ κάποτε χρησιμοποιούνταν για να δείξουν οι άνθρωποι που συναντιούνταν ότι δεν κρατούσαν όπλα, υποστηρίζει ότι τώρα ίσως δεν έχει νόημα (Τσακίρης, 2007). «Ο Radcliffe Brown τόνιζε ότι οι τελετές χρησιμεύουν στο να φέρνουν κοντά τους ανθρώπους, δημιουργώντας ή ενισχύοντας τα αισθήματα αλληλεγγύης και θεωρούσε ότι οι σχέσεις μεταξύ συγγενών με βάση την καταγωγή χρησιμεύουν στον καθορισμό των δικαιωμάτων του ενός ατόμου πάνω στο άλλο με

σχετικά σαφή τρόπο, ώστε να μην έρχονται σε σύγκρουση μεταξύ τους» (Τσακίρης, 2007). Ο Radcliffe- Brown μέσω των θέσεών του, συνέβαλε στην ανάδειξη του κλάδου της κοινωνικής ανθρωπολογίας και καθιέρωσε το δομολειτουργισμό ως τρόπο ανάλυσης της κοινωνίας (Τσακίρης, 2007). «Η κριτική που του ασκήθηκε τόνιζε ότι δεν έλαβε υπόψη του τις ιστορικές αλλαγές που επέφερε σε αυτές τις κοινωνίες η αποικιοκρατία. Η κριτική επεκτείνεται στο σύνολο του δομολειτουργισμού λόγω της στατικής εικόνας που διαμορφώνουν για την κοινωνία και της έλλειψης αναφοράς στις ιστορικές εξελίξεις με τις οποίες καθορίζεται η σύσταση, αλλαγή ή διάλυση της κοινωνίας, δηλαδή ο δομολειτουργισμός κατηγορείται για αχρονία και ανιστορικότητα.» (Τσακίρης, 2007)

Στο πλαίσιο του λειτουργισμού σημαντική είναι και η συμβολή της Σχολής του Σικάγο. Στις αρχές του 20ού αιώνα η κοινωνιολογία άρχισε να βρίσκει πρόσφορο έδαφος και σε ελάχιστο χρονικό διάστημα άρχισε να αποδίδει επιστημονικούς καρπούς. Μια πρώτη φυσιογνωμία της Κοινωνιολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου του Σικάγο ήταν ο George Herbert Mead, ο οποίος δίδασκε φιλοσοφία στο πανεπιστήμιο αυτό. Πολλοί μεταπτυχιακοί φοιτητές της κοινωνιολογίας παρακολουθούσαν τα μαθήματά του και κρατούσαν σημειώσεις, τις οποίες χρησιμοποίησαν αργότερα για να μεταφερθούν οι διαλέξεις του στο γραπτό λόγο, σημειώσεις οι οποίες, αποτέλεσαν τη βάση για το έργο του Mead: *'Self and Society: From the Standpoint of a Social Behaviorist'*. «Η πραγματιστική φιλοσοφία του και ο ψυχολογικός συμπεριφορισμός αποτέλεσαν τη βάση για την ανάπτυξη του θεωρητικού ρεύματος της 'συμβολικής διαντίδρασης' (Τσακίρης, 2007). Πριν την παρουσίαση αυτού του ρεύματος παρακάτω περιγράφονται τα σημεία εκείνα της πραγματιστικής φιλοσοφίας που επηρέασαν τον προσανατολισμό του:

Πρώτα πρώτα, για τους πραγματιστές η αλήθεια ή η πραγματικότητα δεν υφίσταται 'εκεί έξω' στον πραγματικό κόσμο' υπάρχει μόνο όταν οι άνθρωποι παρεμβαίνουν στον κόσμο και ερμηνεύουν τα γεγονότα που συμβαίνουν σε αυτόν. Δεύτερον, οι άνθρωποι διατηρούν στη μνήμη τους οτιδήποτε έχει αποδειχτεί χρήσιμο για τη ζωή τους και βασίζονται σ' αυτό τη γνώση τους για τον κόσμο, ενώ έχουν την τάση να μεταβάλλουν κάθε τι που παύει να είναι 'λειτουργικό' και χρήσιμο. Τρίτον, οι άνθρωποι ορίζουν τα κοινωνικά και φυσικά 'αντικείμενα' που συναντούν στον κόσμο ανάλογα με τον τρόπο με τον οποίο τα χρησιμοποιούν. Τέλος, εάν θέλουμε να κατανοήσουμε τα δρώντα άτομα, πρέπει να βασίσουμε την κατανόηση στο το πραγματικά πράττουν οι δρώντες μέσα στον κόσμο. Τρία σημεία παίζουν εξέχοντα ρόλο στη θεωρία των συμβολικών διαντίδρασεων: (1) η επικέντρωση της προσοχής στη διαντίδραση ανάμεσα στον φορέα δράσης και τον κόσμο, (2) η θεώρηση του δρώντος όσο και του κόσμου ως δυναμικών διαδικασιών και όχι ως στατικών δομών και (3) η απόδοση μεγάλης σημασίας στην ικανότητα του δρώντος να ερμηνεύει τον κοινωνικό κόσμο.» Από τον «ψυχολογικό

συμπεριφορισμό» επηρεάστηκε έντονα αλλά όχι άκριτα. Είχε την άποψη ότι η δική του θεωρία ανήκε στο ρεύμα του «κοινωνικού συμπεριφορισμού» για να διαφοροποιείται από αυτό του «ριζοσπαστικού συμπεριφορισμού» του John B. Watson, οποίος επικέντρωνε την προσοχή του μόνο στην «παρατηρήσιμη» συμπεριφορά των ατόμων αγνοώντας τις αφανείς νοητικές διεργασίες μεταξύ του ερεθίσματος και της ανταπόκρισης. Όπως τονίζεται, «για τον Mead η μονάδα μελέτης είναι 'το ενέργημα', το οποίο εμπεριέχει τόσο έκδηλες όσο και άδηλες πλευρές της ανθρώπινης δράσης. Η προσοχή, η αντίληψη, η φαντασία, η λογική και το συναίσθημα και ούτω καθ' εξής, θεωρούνται μέρη του ενεργήματος. Έτσι το ενέργημα περικλείει τη συνολική διεργασία που συνιστά την ανθρώπινη δραστηριότητα». Ενδιαφερόμενος για τις ορθολογικές πλευρές της προσωπικότητας ο Mead προβαίνει στη μελέτη του τρόπου με τον οποίο αναπτύσσονται καθώς και στο πώς επενεργούν οι άλλοι άνθρωποι σε αυτές. Επικεντρώνεται δε, στη γλώσσα και στις αμοιβαίες ενέργειες που γίνονται δυνατές με τη γλώσσα. Καθώς μεγαλώνει το άτομο μαθαίνει να βλέπει τον εαυτό του παρατηρώντας την επίδρασή του πάνω στους άλλους. Αναζητά ζεστασιά, αγάπη, έπαινο και εκτίμηση από τα πρόσωπα που εκτιμά ως σημαντικά («γενικευμένοι άλλοι») και κάνει αυτό που αναμένουν οι άλλοι να κάνει στο μέτρο που κατορθώνει να το καταλάβει και να το φανταστεί. Ο αυτοέλεγχος που το άτομο καταφέρνει να χρησιμοποιεί είναι ουσιαστικά ο έμμεσος κοινωνικός έλεγχος που του ασκούν οι «γενικευμένοι άλλοι».

(Τσακίρης, 2007)

Η θεσμοποίηση της θεωρίας των συμβολικών διαντιδράσεων είναι αποτέλεσμα των προσπαθειών του Herbert Blumer και των συνεργατών του, φοιτητών του Mead. Ο Blumer, ασκούσε έντονα κριτική στον «αναγωγικό συμπεριφορισμό» και παράλληλα αγωνιζόταν κατά της κυριαρχίας θεωριών μεγαλύτερης κλίμακας, όπως ο «δομικός λειτουργισμός». «Η βασική θέση των «συμβολικών διαντιδράσεων» είναι ότι «οι άνθρωποι ενεργούν επί πραγμάτων με βάση τα νοήματα που έχουν γι' αυτούς τα πράγματα αυτά» και ότι τα νοήματα "προέρχονται από την κοινωνική διαντίδραση και τροποποιούνται διαμέσου της ερμηνείας"» (Τσακίρης, 2007).

«Με άλλα λόγια, η «συμβολική διαντίδραση» σε αντίθεση με τις προσπάθειες για την ανάπτυξη «μεγάλων θεωριών» υποστήριζε ότι η κοινωνιολογία και η θεωρία της θα μπορούσαν να αναπτυχθούν μόνο στη βάση της ουσιαστικής γνώσης των τρόπων με τους οποίους οι άνθρωποι ζουν στην πραγματικότητα την κοινωνική τους ζωή και στη βάση της προτεραιότητας του συγκεκριμένου σε σχέση με το αφηρημένο» (Τσακίρης, 2007). Η σχολή της «συμβολικής διαντίδρασης» υποστηρίζει τρεις θεωρητικές αρχές:

- Τα ανθρώπινα όντα ενεργούν το ένα σε σχέση με το άλλο στη βάση των νοημάτων.

- Τα νοήματα προκύπτουν ως αποτέλεσμα της διαντίδρασης/αλληλεπίδρασης των ατόμων.
- Τα νοήματα δημιουργούνται με τη μεσολάβηση μιας διαδικασίας ερμηνείας. Έτσι, η «συμβολική διαντίδραση» προσπαθεί με βάση αυτές τις αρχές να αναδείξει τη διαδικασία με την οποία διατηρείται η κοινωνική οργάνωση ως μια ατέρμονη διαδικασία διαδοχής καθημερινών «αναμετρήσεων» μεταξύ των ανθρώπων. Η σχολή της «συμβολικής διαντίδρασης» άνοιξε το δρόμο για τη διενέργεια μιας σειράς πρωτοποριακών ερευνών στα πλαίσια των οποίων συντάχθηκαν σημαντικές μελέτες για την εργασία και την απόκλιση (deviance) καθώς και για την εκπόνηση μιας σειράς μελετών που ασχολούνται σήμερα με θέματα ταυτότητας και συναισθήματος και κυρίως έδωσε το έναυσμα για την άνθηση της θεωρίας της «κοινωνικής κατασκευής της πραγματικότητας» (κονστρουκτιβισμός).

(Τσακίρης, 2007)

Μια ιδιαίτερη σχολή στο πλαίσιο της Σχολής του Σικάγο ήταν αυτή της «αστικής κοινωνιολογίας» ή κοινωνιολογίας της πόλης. Μέχρι τις αρχές του 20ού αιώνα και τη θεσμοποίηση της κοινωνιολογίας ως επιστημονικού κλάδου, η πόλη δεν είχε αποτελέσει αντικείμενο συγκεκριμένων μελετών και ερευνών. «Οι «πατέρες» της κοινωνιολογίας άσκησαν έμμεση και ετεροχρονισμένη επιρροή στην εξέλιξη των σπουδών αστικής κοινωνιολογίας κι αυτό είτε γιατί δεν είχαν ασχοληθεί εκτενώς με την πόλη (Marx) είτε γιατί τα έργα τους ανακαλύφθηκαν και μεταφράστηκαν μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο (Weber).» (Τσακίρης) Ο Marx, ο οποίος δεν θεωρούσε τον εαυτό του κοινωνιολόγο, ασχολήθηκε κυρίως με τις κοινωνικές τάξεις ως σύνολα και με την ιστορία των ταξικών συγκρούσεων και του καπιταλισμού στο μακροκοινωνικό επίπεδο. Ο Βέμπερ, ήταν άγνωστος στο ευρύ κοινό ως το 1937, οπότε ο Αμερικανός δομολειτουργιστής κοινωνιολόγος Parsons, μετέφρασε σημαντικά έργα του και εθεωρείτο εξειδικευμένος σε ορισμένα μόνο θέματα της κοινωνιολογίας (Τσακίρης, 2007).

Με τη Σχολή του Σικάγο η αστική κοινωνιολογία αναδείχθηκε σε σημαντικό υποκλάδο της κοινωνιολογίας. Οι πόλεις στη σύγχρονη εποχή δε θυμίζουν σε τίποτα τις αρχαιοελληνικές πόλεις-κράτη ούτε τις μεσαιωνικές πόλεις που διατηρούσαν σημαντική αυτονομία από τους φεουδάρχες. Με τη βιομηχανική επανάσταση η σύγχρονη πόλη χάνει την ιδιαιτερότητά της καθώς οι μαζικές εσωτερικές και εξωτερικές μεταναστεύσεις, η ευρεία μαζική διακίνηση αγαθών και υπηρεσιών με τα σύγχρονα συγκοινωνιακά μέσα, η διάδοση μηνυμάτων σε ολόκληρη την επικράτεια με τα ΜΜΕ και άλλες κοινωνικοοικονομικές εξελίξεις ουσιαστικά ενώνουν την πόλη και την ύπαιθρο κατά τέτοιο τρόπο ώστε να μη μπορούμε πλέον να τις αντιμετωπίσουμε ως

αυτάρκειες κοινωνικές διατάξεις που είναι ανεξάρτητες και ξεχωριστές η μία από την άλλη.

(Τσακίρης, 2007)

μια από τις πιο σημαντικές προσωπικότητες της Σχολής ήταν ο Louis Wirth. Στα ενδιαφέροντά του περιλαμβάνονταν η ζωή στην πόλη, η συμπεριφορά των μειονοτικών ομάδων και τα ΜΜΕ. Η κυριότερη συνεισφορά του στην αστική κοινωνιολογία ήταν το κλασικό έργο του *'Urbanism as a Way of Life'*. Ο «αστισμός», κατά τον Wirth, είναι μια μορφή κοινωνικής οργάνωσης. «Η πόλη είναι δευτερεύον υποκατάστατο των πρωταρχικών σχέσεων, η εξασθένιση των δεσμών συγγένειας, η παρακμή της κοινωνικής σημασίας της οικογένειας, η εξαφάνιση της γειτονιάς και η υπονόμηση της παραδοσιακής βάσης αλληλεγγύης» (Τσακίρης, 2007). Όσον αφορά την οικογένεια, θεωρούσε ότι τα αποτελέσματα της ζωής στην πόλη απειλούν τη συνοχή της και ο εξαστισμός οδηγεί στην μείωση των ρυθμών αύξησης και στο τέλος στη μείωση γενικά των γεννήσεων (Τσακίρης, 2007). Οι οικογένειες είναι μικρότερες και πολύ συχνά συναντώνται πλέον άτεκνες ή μονογονεϊκές οικογένειες. Ο γάμος γίνεται σε μεγαλύτερη ηλικία τώρα απ' ό,τι παλιότερα, οι μοναχικοί άνθρωποι οδηγούνται προς την απομόνωση όλο και περισσότερο και σε μείωση των αριθμών των επαφών τους και των σχέσεών τους με τους συμπολίτες τους. Παρά τα αρνητικά της η πόλη έχει και θετικά, όπως το ότι η απαρχή της νεωτερικής εποχής του πολιτισμού σηματοδοτείται από την αύξηση των μεγάλων πόλεων, ο δε μητροπολιτικός πολιτισμός είναι ο ανώτερος πολιτισμός που έχει δημιουργήσει η ανθρωπότητα. Παντού η πόλη υπήρξε λίκνο της ελευθερίας, της ανοχής, της προόδου, της καινοτομίας, της επιστήμης και της ορθολογικότητας.⁶

«Ο Wirth ως μετανάστης Εβραίος στην Αμερική, ενδιαφέρθηκε για τη βαθύτερη κοινωνική κατανόηση των μειονοτικών ομάδων» (Τσακίρης, 2006). Η μελέτη του αυτή μπορεί αποτελεί σημαντική παρακαταθήκη για τη μελέτη πολλών μειονοτικών ομάδων όπως: εθνοτικές, άτομα με αναπηρίες, ομοφυλόφιλοι, γυναίκες - αν και δεν αποτελούν μειονότητα επί της ουσίας βιώνουν την κατάσταση της υποταγμένης στην πατριαρχία μειονότητας, ηλικιωμένοι κ.α. «Όλες ή οι περισσότερες από αυτές τις ομάδες υποφέρουν και υπομένουν ακόμη και σήμερα την προκατάληψη, την αρνητική διάκριση και τη στέρηση των δικαιωμάτων τους από τις

⁶ Οι πληροφορίες συλλέχθηκαν από το κείμενο *'Εισαγωγή στην Κοινωνιολογία'* του Τσακίρη Θανάση καθηγητή Πανεπιστημίου Πατρών

αριθμητικά ισχυρότερες κοινωνικές ομάδες» (Τσακίρης, 2007). Ακόμη και σήμερα το έργο του Wirth εμπνέει τους κοινωνιολόγους που ασχολούνται με ζητήματα πόλης, ρατσισμού και διακρίσεων.

Σημαντική συμβολή της Σχολής του Σικάγο, είναι η ιδέα της «οικολογικής προσέγγισης της «αστεακής ανάλυσης» του Robert Park. Στην εν λόγω θεωρία, γίνεται συσχέτιση του συστηματικού τρόπου με τον οποίο οι οργανισμοί τείνουν να κατανέμονται στο χώρο ώστε να υπάρχει μια κάποια ισορροπία μεταξύ των διαφορετικών ειδών, με τη χωροθέτηση των διαφόρων αστεακών οικισμών και τη διασπορά των διαφόρων τύπων γειτονιάς, τα οποία μπορούν να κατανοηθούν με κοινές αρχές (Giddens, 2002). Σύμφωνα με τον Park: «μόλις ιδρυθεί, η πόλη μοιάζει να είναι μια μηχανή διαλογής που επιλέγει αλάθητα από τον συνολικό πληθυσμό τα άτομα που είναι τα πιο κατάλληλα να ζήσουν σε μια συγκεκριμένη περιοχή ή ένα ιδιαίτερο περιβάλλον» (Giddens, 2002). Υποστηρίζει ότι οι πόλεις οργανώνονται κατά «φυσικές περιοχές» με διαδοχικές διαδικασίες ανταγωνισμού, εισβολής και διαδοχής, τρόποι οργάνωσης που εμφανίζονται και στη βιολογική οικολογία. Παρομοιάζοντας, τα ανθρώπινα σχήματα εγκατάστασης, μετεγκατάστασης και επανεγκατάστασης, με την οικολογία μιας λίμνης, στην οποία λόγω ανταγωνισμού μεταξύ των διάφορων ειδών ψαριών συντελείται ισορροπία μέσω μιας σταθερής κατανομής μεταξύ τους η οποία και διαταράσσεται με την εισβολή νέων ειδών, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι και τα ανθρώπινα σχήματα παίρνουν την ίδια μορφή (Giddens, 2002). Με άλλα λόγια, βλέποντας την πόλη σαν ένα χάρτη περιοχών με διακεκριμένα και διαφέροντα χαρακτηριστικά, αρχικά παρατηρείται η εγκατάσταση των βιομηχανιών σε περιοχές κατάλληλες για τις πρώτες ύλες, έπειτα γύρω από αυτές εγκαθίστανται οι κάτοικοι (με σκοπό την εύρεση εργασίας). Σαν αποτέλεσμα, δημιουργούνται ανέσεις, οι οποίες γίνονται όλο και πιο ελκυστικές για τους κατοίκους και δημιουργείται μεγαλύτερος ανταγωνισμός για την απόκτησή τους (Giddens, 2002). Έτσι, αυτό έχει ως αποτέλεσμα να αυξάνονται και οι αξίες γης και οι φόροι ακίνητης περιουσίας, καθιστώντας όλο και πιο δύσκολη την παραμονή οικογενειών στις κεντρικές περιοχές με αποτέλεσμα το κέντρο να αρχίσει να κυριαρχείται από επιχειρήσεις και κέντρα ψυχαγωγίας, ενώ υπάρχει μετεγκατάσταση των υψηλότερων κοινωνικά στρωμάτων στην περιφέρεια δημιουργώντας προάστια (Giddens, 2002). Η διαδικασία αυτή ακολουθεί την διαδρομή των οδών μεταφοράς των προϊόντων, αφού ελαχιστοποιεί τον χρόνο που απαιτείται για τη μετακίνηση προς

τον τόπο εργασίας, ενώ παράλληλα οι ενδιάμεσες αυτών των οδών περιοχές αναπτύσσονται πολύ αργά (Giddens, 2002).

Οι πόλεις σχηματίζονται κατά ομόκεντρους κύκλους, με τις εσωτερικές περιοχές να αυξάνουν την επιχειρησιακή τους λειτουργία, ενώ οι περιοχές κατοικίας καταρρέουν. Πιο έξω βρίσκονται παλιές περιοχές με κατοικίες απαρτιζόμενες κατά κύριο λόγο από την εργατική τάξη ενώ ακόμα παραέξω εμφανίζονται τα εύπορα κοινωνικά στρώματα. Έτσι, με την υποβάθμιση των κατοικιών του κέντρου ή και γύρω από αυτό, εγκαθίστανται εθνοτικές μειονοτικές ομάδες και με την αριθμητική αύξηση αυτών των ομάδων, παρατηρείται μια ακόμα μεγαλύτερη μετεγκατάσταση προς τα προάστια ή άλλες περιοχές της πόλης (Giddens, 2002).

Σημαντική παρακαταθήκη της οικολογικής προσέγγισης, είναι η σημείωση που έκανε ο Χόλεη, ο οποίος υπογράμμισε την αλληλεξάρτηση των διαφόρων αστιακών περιοχών (Giddens, 2002). Η διαφοροποίηση, η εξειδίκευση των ομάδων και των επαγγελματικών ρόλων, αποτελεί τον κυριότερο τρόπο προσαρμογής των ανθρώπων στο περιβάλλον τους (Giddens, 2002). Οι ομάδες από τις οποίες εξαρτώνται οι περισσότεροι θα κατέχουν έναν κυρίαρχο ρόλο που θα αντανακλάται συχνά στην κεντρική γεωγραφική τους θέση. Η οργάνωση του χρόνου της καθημερινής δραστηριότητας των ανθρώπων αντανακλά την ιεραρχία των συνοικιών της πόλης (Giddens, 2002).

2.2.2. Ο λειτουργισμός στο σχεδιασμό

Ειδικότερα, όσο αφορά το πεδίο του σχεδιασμού, ο λειτουργισμός εμφανίστηκε ως ένα από τα σημαντικότερα κινήματα του, στα τέλη του 19^{ου} και κυρίως κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα. Ο λειτουργισμός μέσα από το φόντο του σχεδιασμού εκφράζει και αντιπροσωπεύει την επιθυμία για απλά και λειτουργικά αντικείμενα και συστήματα σε μια εποχή που επικρατούσε ο Ιστορισμός⁷. Την πρώτη έντονη παρουσία έχει στην εποχή του 1920 και 1930, με βασικούς εκπροσώπους την σχολή του Bauhaus και τους αρχιτέκτονες Peter Sullivan, Adolf Loos, Mies van der Rohe και Walter Gropius, ενώ δύο γνωστές φράσεις – κλειδιά που περιγράφουν το

⁷ Ιστορισμός είναι η συνειδητή προσπάθεια για να διατηρηθούν οι αξίες του παρελθόντος ως απόλυτες ή για να μετουσιωθούν και να γίνουν σπέρματα νέας ζωής

ρεύμα αυτό, είναι οι εξής: "Weniger ist mehr" (το λιγότερο είναι περισσότερο) και "Form follows Function" (Το σχήμα ακολουθεί την χρήση).

Ένας ακόμα μεγάλος εκφραστής του Λειτουργισμού στο σχεδιασμό του χώρου είναι και ο Le Corbusier, όπως και τα Διεθνή Συνέδρια Μοντέρνας Αρχιτεκτονικής (C.I.A.M. - Congrès International d'Architecture Moderne)

Θέλοντας να μιλήσει κανείς για τα C.I.A.M. πρέπει να αναφερθεί αρχικά στο Μοντέρνο Κίνημα, το οποίο ξεκίνησε γύρω στο 1913, όταν για πρώτη φορά έγινε η Διεθνής Ένωση των Πόλεων στη Γάνδη (Κανδύλης, 1987). Την περίοδο δηλαδή που μέσα από εκθέσεις και συνέδρια, τα προβλήματα των πόλεων πήραν ένα διεθνή χαρακτήρα και η αρχιτεκτονική εμφανίζεται ως τμήμα της πολεοδομίας (Κανδύλης, 1987). Αυτή η προσπάθεια σταματάει απότομα λόγω του πολέμου και τελικά συνεχίζεται μετά το τέλος του από μια μερίδα αρχιτεκτόνων που προσπαθούν να διαμορφώσουν ορισμένες κατευθύνσεις και αλλαγές στα προβλήματα της αρχιτεκτονικής και της πολεοδομίας (Κανδύλης, 1987). Οι αλλαγές αυτές υλοποιούνται κυρίως στο 1920 από τα κινήματα: του κονστρουκτιβισμού στη Σοβιετική Ένωση με κύριο εκφραστή του τον ποιητή Μαγιακόφσκι, του Bauhaus στη Γερμανία με τον Gropius, του De Stijl στην Ολλανδία με το ζωγράφο Modrian, και μέσω του ρασιοναλισμού και του φουτουρισμού στην Ιταλία (Κανδύλης, 1987). Όλα αυτά τα κινήματα βρήκαν έναν κοινό χώρο εκδηλώσεων και αποφάσεων στο πλαίσιο των Διεθνών Συνεδρίων της Μοντέρνας Αρχιτεκτονικής (C.I.A.M.) με αδιαφιλονίκητο εμψυχωτή τον Le Corbusier (Κανδύλης, 1987).

Έτσι λοιπόν η μοντέρνα αρχιτεκτονική και η πολεοδομία είναι προϊόν πολλών και διάφορων προελεύσεων και διατυπώσεων που δεν αποτελούν μια κοινή μορφολογική σύνθεση, ωστόσο υπάρχουν κοινά χαρακτηριστικά σε όλους τους εκφραστές των C.I.A.M. που προκαλούν μια σχετική ενοποίηση των αρχιτεκτονικών εκφράσεων. Το μοντέρνο δίνει μεγαλύτερη σημασία στη λειτουργικότητα, στην απλοποίηση και τη σχηματοποίηση των μορφών, αλλά και κυρίως στον κοινωνικό χαρακτήρα της αρχιτεκτονικής και της πολεοδομίας (Κανδύλης, 1987). Τα C.I.A.M. και μέσω της 'Χάρτας των Αθηνών' διατυπώνουν την ανάγκη του υπαίθριου χώρου και πόσο σημαντικός είναι αυτός για τους κατοίκους μιας πόλης, μιλάνε για την ανάγκη του ανθρώπου για στέγαση και ιδιαίτερα ασφαλούς και καθαρής κατοικίας και επιπλέον δίνουν τη λύση μέσω της δημιουργίας μεγάλων κτηρίων με την απαραίτητη ωστόσο απόσταση του ενός από το άλλο, για την ύπαρξη του αναγκαίου

κοινόχρηστου και κοινωφελούς χώρου, για την ανάγκη ύπαρξης κτηρίων εκπαίδευσης και υγείας σε κάθε πόλη και γενικότερα βάζουν το σχεδιασμό στη βάση της κοινωνικής πλειοψηφίας με μια πολιτική σκοπιά (Le Corbusier, 1987). Τέλος διατυπώνεται ότι η Αρχιτεκτονική και η Πολεοδομία αποτελούν μια ενότητα ως μια κοινωνική προέκταση της στενής έννοιας της αρχιτεκτονικής (Κανδύλης, 1987).

Σημαντικό σε αυτό το σημείο είναι να αναφερθεί και η θεωρία των κεντρικών τόπων όπως αυτή εκφράστηκε από τον Walter Christaller, ο οποίος στην ερώτηση που θέτει στο βιβλίο ορόσημών του, «υπάρχουν συγκεκριμένοι κανόνες που να καθορίζουν το μέγεθος, τον αριθμό και τη διανομή των πόλεων;» προσπάθησε να απαντήσει μέσω της θεωρίας των κεντρικών τόπων που ενσωματώνουν τους κόμβους και τις συνδέσεις σε μια ιδεαλιστική κατάσταση.

Η Θεωρία των Κεντρικών Τόπων προσπαθεί να εξηγήσει το μέγεθος και τη διάταξη των οικισμών (σχεδιαγράμματα 1,2,3). Η θεωρία υποθέτει ότι σε μια «ομοιογενή περιοχή» χωρίς οικονομικούς ή άλλους περιορισμούς, υφίστανται «μοτίβα» που ερμηνεύουν και καθορίζουν τον αριθμό, το μέγεθος και την (χωρική) κατανομή των πόλεων. Η θεωρία ενδιαφέρονταν για τις πόλεις ως αγορές, και δεν λάμβανε υπόψη εξειδικευμένους οικισμούς, όπως π.χ. οικισμούς που αναπτύσσονται γύρω από ένα ορυχείο ή οικονομίες κλίμακας. Οι παράγοντες αυτοί ενσωματώθηκαν σε μεταγενέστερα υποδείγματα χωροταξικής ανάλυσης από άλλους ερευνητές.

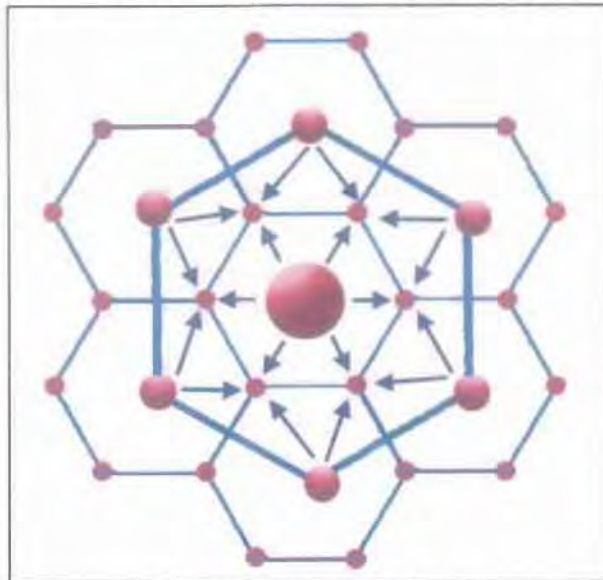
Σχεδιάγραμμα 1: Δημιουργία πολυγώνων

Πηγή: <http://el.wikipedia.org>

Η βασική διαπίστωση ήταν ότι σε συνθήκες όπως αυτές των παραδοχών του Christaller, δημιουργούνται πόλεις μεγάλου μεγέθους (κεντρικοί τόποι, ή περιοχές αγοράς), που συγκεντρώνουν ορισμένες κεντρικές λειτουργίες ανώτερου επιπέδου. Οι λειτουργίες, εξυπηρετούν και την ίδια την πόλη αλλά και έξι μικρότερους κεντρικούς τόπους (ή περιοχές αγοράς), οι οποίοι βρίσκονται στις γωνίες ενός εξαγώνου, με γεωμετρικό κέντρο την μεγαλύτερη πόλη. Οι οικισμοί δεύτερου επιπέδου με την σειρά τους ενσωματώνουν δεύτερου επιπέδου λειτουργίες, που χωροθετούνται μόνο σε αυτές (και στην υπερκείμενη πόλη) και εξυπηρετούν τους οικισμούς αυτούς καθώς και έξι άλλους οικισμούς τρίτου επιπέδου.

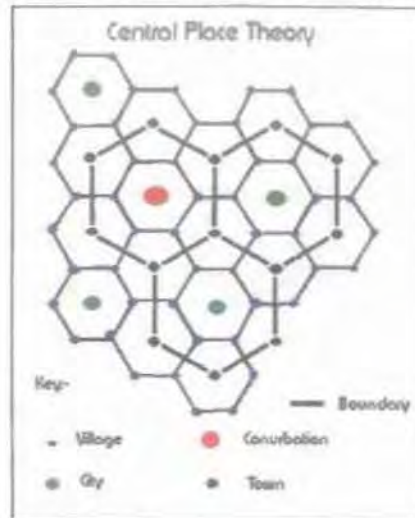
Σχεδιάγραμμα 2: Δυνάμεις επιρροής οικισμών διαφορετικού επιπέδου

Πηγή: <http://el.wikipedia.org>

Η διάταξη σε πολύγωνα, βασίζεται στην αρχή ότι αν δύο ισοδύναμες αγορές ανταγωνίζονται για την ίδια περιοχή επιρροής, σε βάθος χρόνου η ακτίνα επιρροής της κάθε μίας αγοράς, θα φτάνει μέχρι το μισό της απόστασης της από την ανταγωνίστρια αγορά. Συνεπώς, όταν οι κύκλοι επιρροής δύο τέτοιων αγορών αλληλεπικαλύπτονται σε ένα τμήμα τους, το κοινό αυτό τμήμα θα μοιραστεί τελικά διακριτά και ισοδύναμα στις δύο αγορές, με κριτήριο την απόσταση από αυτές⁸.

⁸ Πηγές για πληροφορίες της περιγραφής από τη ιστοσελίδα <http://www.csiss.org>

Σχεδιάγραμμα 3: Η θεωρία των κεντρικών τόπων

Πηγή: <http://www.csiss.org/classics/content/67>

2.3. ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΙΣΜΟΣ

Τα ρεύματα των κοινωνικών επιστημών που στιγματίσαν τις αρχές του 20^{ου} αιώνα ήταν διάφορα. Ένα από τα οποία είναι άξιο αναφοράς είναι η έννοια του συμπεριφορισμού. Την εποχή αυτή, ο θετικισμός παίρνει μια λογικο-συμπερασματική μορφή κάτω από την επίδραση των φιλοσόφων του κύκλου της Βιέννης, και ως φιλοσοφικό σύστημα διαχωρίζεται από την κοινωνική φιλοσοφία και από τα κανονιστικά οράματα και τις διακηρύξεις του πώς πρέπει να είναι η κοινωνία. Η μορφή του λογικο-θετικισμού ή λογικο-εμπειρισμού προσπάθησε να αναπτύξει μια επιστημονική γλώσσα που θα επέτρεπε τη συστηματική και επακριβή μετάφραση θεωρητικών προτάσεων σε προτάσεις που μπορούν να επαληθευτούν ή να ελεγχθούν (Gutenschwager, 2004). Δηλαδή οι αισθήσεις θα έπρεπε να μεταφραστούν σε μια κοινή φορμαλιστική, ή λειτουργική γλώσσα που θα μπορούσε να ενοποιήσει όλες τις επιστήμες υπό μια λογική, μαθηματική μορφή. Μέχρι το 1930 ο λογικοθετικισμός είχε γίνει η αποδεκτή άποψη της επιστήμης γενικά και ιδιαίτερα των κοινωνικών επιστημών, που επιζητούσε να αποκτήσει το κύρος και το γόητρο των φυσικών επιστημών. Κατ' αυτόν τον τρόπο και οι θετικές επιστήμες αποξενώθηκαν δια παντός από κάθε ηθική και πολιτική ανησυχία και αυτό σαν αποτέλεσμα ηθικού κανόνα που οι ίδες οι επιστήμες επέβαλλαν. Οποιαδήποτε, λοιπόν, ηθική σκέψη ή πράξη

προερχόμενη από επιστήμονες, έπρεπε να θεωρηθεί καθαρά προσωπική. Η αληθινή επιστήμη δεν θα επέτρεπε από εδώ και στο εξής να «μολυνθεί» από παρόμοιες, «υποκειμενικές» επιρροές (Gutenschwager, 2004). Μέσα σ' αυτό, το «ελεύθερο αξιών» περιβάλλον, οι κοινωνικές επιστήμες κατέληξαν στον συμπεριφορισμό και η θεωρία εμφανίστηκε ως ένα είδος «κοινωνικής φύσης» σε γλώσσα δανεισμένη από φυσικές επιστήμες. Στο σημείο αυτό, ο θετικισμός εμφανίζεται ως απαγωγική νομολογική επιστημονολογία, σύμφωνα με την οποία η επιστήμη συνίσταται από ένα κύριο σώμα αλληλοσυσχετιζόμενων αληθινών, απλών, ακριβών και μεγάλου εύρους καθολικών νόμων.

2.4.ΔΟΜΙΣΜΟΣ

2.4.1. Γενικά χαρακτηριστικά του ρεύματος

Ο δομισμός είναι μια προσέγγιση στις ανθρωπιστικές επιστήμες που προσπαθεί να αναλύσει έναν ειδικό τομέα ως ένα πολυσύνθετο σύστημα που απαρτίζεται από αλληλοεπικαθοριζόμενα μέρη (Sturrock, 1979). Κάνει πρώτη φορά την εμφάνισή του στον τομέα της γλωσσολογίας με το έργο του Ferdinand de Saussure (1857-1913), το οποίο και ανέδειξε για πρώτη φορά το "αυθαίρετο του γλωσσικού σημείου", δηλαδή το ότι η γλώσσα δεν αντιγράφει την πραγματικότητα, αλλά είναι αυθαίρετη, καθώς δεν υπάρχει μια αιτιώδης σύνδεση ανάμεσα στο σημαίνον (τη λέξη που αποδίδεται σε ένα αντικείμενο) και το σημαινόμενο (το αντικείμενο). Έτσι, το γλωσσικό σημείο δεν ενώνει ένα όνομα με ένα αντικείμενο, αλλά μια ιδέα του πράγματος με μια ακουστική εικόνα. Η θεωρία του δομισμού βρίσκει εφαρμογή σε ένα ευρύ πεδίο που διατρέχει σχεδόν όλο το γνωστικό φάσμα. Το βασικό αξίωμά του είναι ότι, κάτω από τις συνειδητές ανθρώπινες κατασκευές, άσχετα με το πεδίο τους, υπάρχουν μη συνειδητές δομές που αναπαράγουν τα διάφορα φαινόμενα, οι οποίες διέπονται από κάποιους νόμους ισορροπίας, κοινούς για κάθε σύστημα που αποτελεί μέρος του φυσικού – κοινωνικού κόσμου.⁹

Ο δομισμός αποτελεί μια διαφορετική προσέγγιση στην κοινωνική επιστημονική θεωρία (Boudon, 1971) και έτσι μπορεί να θεωρηθεί ως αυτοτελές

⁹ Πηγή από τη σελίδα <http://www.easypedia.gr> και <http://praxeologysocial.wordpress>

υπόδειγμα. Με τον όρο υπόδειγμα νοείται ένα ευρύ μεταθεωρητικό πλαίσιο εντός του οποίου θεωρίες μπορούν να διατυπωθούν και να εξεταστούν. «Είναι ένα σύνολο οντολογικών και επιστημολογικών προϋποθέσεων που μπορούν να κατευθύνουν την έρευνα σε ορισμένες διακριτές πλευρές της κοινωνικής πραγματικότητας που σ' αυτήν την περίπτωση του δομισμού είναι μορφή» (Gutenschwager, 2004: 52).

2.4.2.Ο δομισμός του Piaget και η θεωρία «δομοποίησης» του Giddens

Ο μεγάλος μετασχηματισμός που υπέστη ο Δυτικός κόσμος τα τελευταία 200 χρόνια χαρακτηρίζεται από την αλλαγή από μιας μικρής κλίμακας αγροτική κοινωνία, σε μια αστική, βιομηχανική κοινωνία που στηρίζεται όλο και περισσότερο στις επιστήμες. Μέσα σ' αυτό το τοπίο έρχεται ο Piaget να διατυπώσει τις δικές του αξιωματικές αρχές που σύμφωνα με τον ίδιο ορίζουν τις δομές. Ο ίδιος λέει πως τα γεγονότα και τα αντικείμενα υπάρχουν ως ολότητες που συνιστούν μέρη που συνδέονται εσωτερικά, ότι αυτές οι ολότητες κατά κάποιο τρόπο αυτορυθμίζονται και ότι είναι σε θέση να μεταβάλλονται, ενώ ταυτόχρονα διατηρούν τις δομές τους (Gutenschwager, 2004). Μέσα από την ιδέα της ολότητας, ο Piaget αφήνει να εννοηθεί ότι υπάρχουν ιδιότητες που συνδέονται με το όλον, οι οποίες είναι χωριστές από τις ιδιότητες των ατομικών στοιχείων, ότι το όλον είναι περισσότερο από το σύνολο των μερών που το απαρτίζουν και ότι η δομή δεν είναι στατική συνάθροιση μερών (Gutenschwager, 2004). Ενώ πιστεύει ότι οι νόμοι κυβερνούν τη συγκρότηση δομικών στοιχείων, παράλληλα πιστεύει ότι αυτοί οι νόμοι καθορίζουν επίσης την ίδια τη διαδικασία του δομικού σχηματισμού. Είναι νόμοι που συγκροτούν «τις λογικές διαδικασίες, ή τις φυσικές, σύμφωνα με τους οποίους το όλον μορφοποιείται» (Gutenschwager, 2004: 54).

Η αυτορύθμιση, είναι ένα χαρακτηριστικό των δομών το οποίο είναι ευρύτατα γνωστό και αναγνωρίζεται μέσα από όρους όπως η ισορροπία και η ομοιοστασία, που είναι κοινοί τόσο στις φυσικές όσο και στις κοινωνικές επιστήμες (Gutenschwager, 2004). Για τον Piaget, η κοινή χρήση των όρων στις φυσικές επιστήμες απαιτεί «λειτουργικές», συνήθως μαθηματικές διατυπώσεις. Παράλληλα με αυτές, υπάρχουν ρυθμίσεις βασισμένες σε χρόνο όπως στα συστήματα κυβερνητικής με την ανταλλαγή αναμονής και διόρθωσης (ανάδρασης) (Gutenschwager, 2004). Οι οντολογικές αρχές της θεωρίας του, συμπληρώνονται με την έννοια του μετασχηματισμού η οποία προσδίδει μια δυναμική άποψη στη θεωρία περί δομισμού καθώς και κατευθύνει την

προσοχή στις συνθήκες εκείνες κάτω από τις οποίες είναι πιθανό να επέλθει κοινωνική αλλαγή. Αυτές θα είναι δομικές αντιφάσεις που εντείνονται σταδιακά και αν δεν αντιμετωπιστούν θα οδηγήσουν σε μία κρίση της συνειδητότητας που θα αλλάξει την κοινωνική συμπεριφορά προκειμένου να της επιλύσει (Gutenschwager, 2004). Ο μετασχηματισμός από αυτήν την άποψη δεν απορρίπτει εντελώς ότι προϋπήρχε, αλλά διατηρεί βασικές ιδιότητες της προϋπάρχουσας δομής (Gutenschwager, 2004). Είναι «μία κατανοητή αλλαγή που δεν μετασχηματίζει τα πράγματα τόσο, ώστε να μην αναγνωρίζονται και η οποία πάντοτε διατηρεί το αμετάβλητο σε κάποιο βαθμό» (Gutenschwager, 2004). Ο δομισμός του Piaget, δίνει έμφαση στην κατασκευή (λειτουργική άποψη του δομισμού), και είναι ένα «σύστημα μετασχηματισμού» που είναι «σύγχρονο με την κατασκευή ως συνεχούς μορφοποίησης» (Gutenschwager, 2004). Δηλαδή δεν υπάρχουν εγγενής δομές που είναι απαραίτητες για την εκμάθηση της γλώσσας από τους ανθρώπους και ούτε υπάρχουν δομές που τις αποκτάει κανείς από το εξωτερικό περιβάλλον, αλλά αντίθετα όλες οι δομές κατασκευάζονται σύμφωνα με μια διαλεκτική σχέση με το περιβάλλον που οι οργανισμοί επιλέγουν και τους επιλέγει (Gutenschwager, 2004). «Τα άτομα είναι μέρη των δομών – φυσικών και κοινωνικών – που καθορίζουν και καθορίζονται από αυτές σε μια εξελισσόμενη διαδικασία σύμφωνα με την οποία οι διαλεκτικοί κύκλοι ή αλληλεπιδράσεις στο τέλος πάντοτε αντικαθιστούν τις γραμμικές προδιαγραφές του πριν και του μετά» (Gutenschwager, 2004).

Σε αυτό το σημείο έρχεται και η θεωρία «δομοποίησης» του Giddens, η οποία είναι αρκετά συμβατή με το δομισμό του Piaget, και η οποία δίνει παρόμοια έμφαση στις ίδιες τις κατασκευές παρά στις δομές. Η θεωρία της δομοποίησης βασίζεται στην έννοια του φορέα δράσης, αφού όμως τον επαναπροσδιορίζει, εννοιολογώντας τον ως «γνώστη» των συνθηκών της κοινωνικής αναπαραγωγής μέσα στην οποία εντάσσεται η καθημερινή του πρακτική (Giddens, 1984: 29). Βασικό σημείο είναι η απόδοση της «γνωστικής ικανότητας» στους φορείς, που σημαίνει ότι για την απεικόνιση της κοινωνικής συγκρότησης, η ερευνητική διαδικασία πρέπει να μετατοπιστεί από τη θεσμική ανάλυση στη στρατηγική συμπεριφορά.¹⁰ Εξάλλου, τα κοινωνικά συστήματα δεν έχουν δομές, αλλά εμφανίζουν δομικές ιδιότητες (Giddens, 1984). Έτσι η δομή

¹⁰ Πηγή: εργασία της κα Δακοπούλου Αθανασία, Δρ Εκπαιδευτικής Πολιτικής του Πανεπιστημίου Πατρών στην ιστοσελίδα: <http://www.elemedu.upatras.gr>

δεν θεωρείται ως κάτι έξω από το φορέα δράσης, αλλά ως μέσο, αφού ο φορέας χρησιμοποιεί τις δομικές της ιδιότητες για να δράσει και να αλληλεπιδράσει, ενώ την ίδια στιγμή εννοιολογείται και ως αποτέλεσμα, αφού μέσα από τη χρήση της αναπαράγεται (Giddens, 1984). Όπως επισημαίνει ο ίδιος, όλες αυτές οι στάσεις, οι αλληλοεπιρροές και οι διαδραστικές λειτουργίες των επιμέρους φορέων δράσης συμβάλλουν στην αναπαραγωγή του κοινωνικού – οικονομικού συστήματος (Giddens, 1984). Ως φορέα δράσης νοείται σύμφωνα με το Giddens το ανθρώπινο ον ή ομάδα ανθρώπινων όντων με μετασχηματιστικές ικανότητες και τη δύναμη να παρεμβαίνουν ή να απέχουν της όποιας παρέμβασης και άρα τη δυνατότητα να δρουν διαφοροποιημένα. Ο φορέας δράσης για να προβεί σε παρεμβάσεις, χρησιμοποιεί τη γνώση που τα άτομα διαθέτουν σχετικά με την καθημερινή τους ζωή με τη χρήση διαφόρων ερμηνευτικών τεχνικών και τη γνώση που είναι διαθέσιμη ώστε να αποκαλύψουν τις ακούσιες συνέπειες των ανθρώπινων δραστηριοτήτων. Στη θεωρία του υποστηρίζει ότι οι κοινωνικές δομές και τα άτομα που τις σχηματίζουν συγκροτούν ένα δυϊσμό – μια ενότητα αποτελούμενη από δύο αλληλοσυνδεδεμένες πλευρές – παρά ένα δυαδισμό αποτελούμενο από βασικά ανεξάρτητες οντότητες.

Μια ιδιαίτερη σημασία για τη θεωρία της δομοποίησης έχει η σχέση μεταξύ ατόμων και δομών σε μια κοινωνία. Υποστηρίζει ότι, όπως τα άτομα περιορίζονται από τις δομές τις οποίες δημιουργούν και συντηρούν ή αλλάζουν με τη δική τους συμμετοχή έτσι και οι δομές περιορίζονται από την κατανομή εξουσίας και πόρων που οι ίδιες διαθέτουν (Gutenschwager, 2004). Τα πρόσωπα τα οποία διαθέτουν εξουσία μπορούν να ασκούν έλεγχο στη δράση των υπολοίπων ατόμων, με άωτερο σκοπό την εξυπηρέτηση δικών τους συμφερόντων. Οι ίδιοι οι πόροι μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την αύξηση ή τον περιορισμό της αποτελεσματικότητας της εξουσίας – στον όρο πόροι νοούνται πέρα από τους υλικούς και οργανωτικούς πόρους και η ίδια η γνώση (Gutenschwager, 2004). Ο Giddens αναφέρεται στην «αποθεματοποίηση των πόρων» ως κατοχή και έλεγχο της πληροφορίας ή γνώσης, όπου οι κοινωνικές σχέσεις διατηρούνται στο χρόνο – χώρο. Η αποθεματοποίηση προϋποθέτει μέσα αναπαράστασης της πληροφορίας, τρόπους ανάκτησης ή ανάκλησης της πληροφορίας, και όπως με όλους τους πόρους εξουσίας, τρόπους διανομής (Gutenschwager, 2004). Έτσι, δίνει τον ρόλο στις κοινωνικές επιστήμες του προωθητή της δημοκρατίας αντί της πολιτικής απάθειας και μη συμμετοχής τους ώστε να αποθεματοποιήσουν τους πόρους γνώσης που κατέχουν, συγκαλύπτοντας

έτσι το σύστημα εξουσίας. Οι κοινωνικοί επιστήμονες πρέπει να χρησιμοποιούν τη γνώση τους για το πώς η πραγματικότητα κατασκευάζεται, προκειμένου να επικοινωνήσουν με τρόπους που θα μπορούσαν να μεταβάλουν τη διαδικασία «αποθεματοποίησης πόρων» (Gutenschwager, 2004). Με αυτόν τον τρόπο η γνώση μπορεί να γίνει κτήμα των ανθρώπων που δεν έχουν τα απαραίτητα πλεονεκτήματα για την απόκτησή της και να προβάλει τις αντιθέσεις μεταξύ των εκ προθέσεως δράσεων και των ακούσιων συνεπειών σε όλο το εύρος της κοινωνικής δομής. Επίσης υποστηρίζει τη θέση ότι αν οι κοινωνικές επιστήμες έχουν σκοπό να «εισέλθουν» στην ιστορία με πρόθεση τότε χρειάζονται περισσότερες γνώσεις σχετικά με το γιατί οργανωμένες προσπάθειες για αλλαγή της κοινωνικής δομής έχουν πετύχει – όταν αυτό έχει συμβεί – λαμβάνοντας όμως υπόψη και τη διαλεκτική φύση της δόμησης, με άλλα λόγια επειδιώκοντας την ισορροπία ανάμεσα στις αιτιοκρατικές και βουλευσιαρχικές ερμηνείες της κοινωνικής αλλαγής (Gutenschwager, 2004).

Στο σημείο αυτό κρίνεται απαραίτητο να γίνει μια περιγραφή του προσδιορισμού των τεσσάρων επιπέδων κοινωνικής έρευνας που διατυπώνει, ώστε να εξετάσει τα επίπεδα ανάλυσης που είναι αναγκαία για να ολοκληρωθεί η έρευνα μέσα στο πλαίσιο ενός διαλεκτικού δομισμού. Τα επίπεδα αυτά εμφανίζονται στο βιβλίο του *The Constitution of Society* και είναι τα εξής:

- i. Ερμηνευτική αποσαφήνιση των πλαισίων του νοήματος
- ii. Διερεύνηση των συνθηκών και της μορφής της πρακτικής συνειδητότητας (ασυνείδητο)
- iii. Προσδιορισμός των ορίων της ικανότητας της γνώσης
- iv. Προσδιορισμός των θεσμικών δομών

Η ερμηνευτική αποσαφήνιση αναφέρεται στην ερμηνευτική κατανόηση της υποκειμενικής πραγματικότητας της ομάδας, κοινότητας ή κοινωνίας που είναι το αντικείμενο μελέτης, διατυπωμένη με όρους των κοινωνικών επιστημών. Η πρακτική συνειδητότητα αναφέρεται σε ότι τα άτομα-υποκείμενα γνωρίζουν και έχουν την ικανότητα να μεταφέρουν στον ερευνητή, όπως γίνεται με τη συμμετοχική έρευνα παρατήρησης. Τα όρια της ικανότητας της γνώσης αναφέρονται στις «ακούσιες συνέπειες και μη αναγνωρισμένες συνθήκες των πράξεων» που δρώντας παράλληλα με τη θεσμοποιημένη δομή, είναι συχνά το αντικείμενο της έρευνας της θετικιστικής κοινωνικής επιστήμης. Επισημαίνεται ότι στα δύο πρώτα επίπεδα της έρευνας συχνά

λαμβάνονται ως δεδομένες από τους ερευνητές που μπορεί και να ανήκουν στην ίδια πολιτιστική ομάδα την οποία ερευνούν.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο διακρίνει την ποιοτική (επίπεδα i , ii) και την ποσοτική (επίπεδα iii, iv) έρευνα αποδεικνύοντας ότι είναι συμπληρωματικές και όχι αλληλοσυγκρουόμενες. Η ποσοτική έρευνα εξαρτάται από τα είδη των θεωρήσεων που έχουν σχέση με «την κοινωνική κατασκευή της πραγματικότητας» ακόμα και όταν το γενικό πλαίσιο του πολιτισμού που μελετάται δεν είναι ξένο στον ερευνητή. Συγχρόνως είναι απαραίτητο να εξεταστούν οι πλατύτερες συνέπειες και η έκταση των πολιτιστικών φαινομένων από «ποσοτικούς» ερευνητές που θέλουν να τοποθετήσουν τα αποτελέσματα των ερευνών τους σε πλατύτερο πλαίσιο.

Ο Giddens τονίζει ότι: «η γνώση των κοινωνικών επιστημών – απαραίτητη για την έρευνα – φιλτράρεται συνεχώς από την κοινωνία, αλλάζοντας το ίδιο το υλικό του αντικειμένου μελέτης. Οι κοινωνικές επιστήμες αντιπροσωπεύουν μια πρακτική παρέμβαση στην κοινωνία, ένα πολιτικό φαινόμενο με την ευρύτερη σημασία του όρου» (Giddens, 1984).

2.4.3. Δομισμός και Σχεδιασμός

Όσο αφορά τον αντίκτυπο που είχε το ρεύμα του δομισμού στον σχεδιασμό η συμβολή του επικεντρώνεται κυρίως σε ένα κίνημα της αρχιτεκτονικής και της πολεοδομίας που εξελίχθηκε γύρω στα μέσα του 20^{ου} αιώνα. Λειτουργήσε σαν μια αντίδραση προς τα C.I.A.M. και την έννοια του λειτουργισμού που οδηγούσε σύμφωνα και με τους ίδιους τους δομιστές, σε μια έκφραση του αστικού σχεδιασμού χωρίς να συμπεριλαμβάνει την ταυτότητα και την ιδιοσυγκρασία των κατοίκων και τις αστικές μορφές που ενυπάρχουν (Hecker, 2007).

Στη «δομιστική αρχιτεκτονική» υπάρχουν δύο διαφορετικές εκφάνσεις – «απόψεις» και μερικές φορές εμφανίζεται και ο συνδυασμός αυτών των δύο. Η πρώτη είναι η «αισθητική του πλήθους» (Aesthetics of Number) που διατυπώθηκε από τον Aldo van Eyck η οποία μπορεί να συγκριθεί με κυψελοειδή ιστό. Σημαντική παρακαταθήκη αποτελεί ότι ο Eyck είχε άμεσα σχέσεις με τον Sigfried Giedion, από τον οποίο ήρθε σε επαφή και με τα CIAM. Η δεύτερη ονομάζεται «η ποικιλία της ζωντανής αρχιτεκτονικής» (Architecture of Lively Variety) και διατυπώθηκε από τον John Habraken. Η δεύτερη αυτή έννοια συνδέεται με τη συμμετοχή των κατοίκων στο σχεδιασμό της στέγασης.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η άποψη του Patrick Geddes, όσο αφορά την άποψή του για το σχεδιασμό - ο οποίος μοιραζόταν από κοινού με τον John Ruskin - την πεποίθηση ότι, οι κοινωνικές διεργασίες και η χωρική μορφή σχετίζονται άμεσα μεταξύ τους και ως εκ τούτου, αλλάζοντας τη χωρική μορφή είναι εφικτό να αλλάξουν και οι κοινωνικές δομές επίσης (Meller, 1993). Επίσης στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθεί και ο αρχιτέκτονας Jacob Crane ο οποίος επηρεασμένος από τις απόψεις του Geddes ανέπτυξε την άποψη περί αυτενέργειας των κατοίκων στο σχεδιασμό.

Συμπερασματικά, μέσα από τη διαδρομή των κοινωνιολογικών ρευμάτων που παρουσιάστηκαν παραπάνω, έγινε μια προσπάθεια συνοπτικής προσέγγισης των βασικών εννοιών και καταβολών που προσέφεραν τα ρεύματα αυτά, καθώς και η συσχέτιση τους, με το σχεδιασμό. Μέσω των εννοιών αυτών και της αντίστοιχης σχέσης τους με το σχεδιασμό, στο επόμενο κεφάλαιο επιχειρείται η αναγνώριση κάποιων από αυτά τα ρεύματα στο πλαίσιο του σχεδιαστικού και θεωρητικού έργου του Δοξιάδη. Δεν θα μπορούσε να συγκλίνει με όλα τα ρεύματα, αλλά, όπως θα ισχυριστούμε, έκανε την επιλογή ανάμεσα στα ρεύματα του λειτουργισμού και του δομισμού, τα οποία διαφαίνονται μέσα από το συνολικό του έργο και τους ανθρώπους με τους οποίους συνεργάστηκε. Ωστόσο, η αναφορά και συνοπτική περιγραφή όλων των παραπάνω ρευμάτων, κρίθηκε σκόπιμη για μια πιο ολοκληρωμένη παρουσίαση του θεωρητικού περιβάλλοντος μέσα στο οποίο ο Δοξιάδης κλίθηκε να σχεδιάσει και να δράσει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΤΟ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ ΤΟΥ Κ. Α. ΔΟΞΙΑΔΗ: Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΑΙ ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΤΟΥ ΣΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ

Στο παρόν κεφάλαιο, γίνεται μια προσπάθεια παρακολούθησης, κατανόησης και αποτύπωσης του θεωρητικού υποβάθρου του Κωνσταντίνου Α. Δοξιάδη μέσα από το έργο του από το ξεκίνημα της καριέρας του ως νέος Αρχιτέκτονας και καθ' όλη τη διάρκεια του ενεργού του έργου. Επίσης μια προσπάθεια εντοπισμού της σύγκλισης ή απόκλισής του, με ανθρώπους «ορόσημα για το σχεδιασμό» για την εποχή εκείνη ή ακόμα και σήμερα. Τέλος, για την κατανόηση και την ολοκλήρωση αυτής της προσπάθειας γίνεται μια προσπάθεια συνοπτικής περιγραφής του θεωρητικού του έργου όπως αυτός το ολοκλήρωσε λίγο πριν το θάνατό του μέσα από μια σειρά 4 βιβλίων με τους ακόλουθους αποκαλυπτικούς τίτλους: «ANTHROPOUPOLIS, ECUMENOPOLIS, BUILDING ENTOPIA και ACTION».

3.1. ΠΡΩΙΜΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ

Ο Δοξιάδης ήταν μια πολυτάλαντη, υπερδραστήρια και δυναμική προσωπικότητα (Κύρτσης, 2006). Το πιο εντυπωσιακό στην πορεία της ζωής του είναι ότι κατάφερε σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα, κατά τη δεκαετία του '50, να ανέλθει στο διεθνές στερέωμα και να παραμείνει σε αυτό σαν μια μεγάλη μορφή της ιστορίας της πολεοδομίας (Κύρτσης, 2006). Ωστόσο, είχε ήδη καταφέρει μέχρι τότε πολύ περισσότερα απ' ό τι καταφέρνει η πλειονότητα των πετυχημένων ανθρώπων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η πολλαπλή συμμετοχή του σε διάφορες δραστηριότητες κατά τη φοιτητική του ζωή. Αξιοσημείωτη παρακαταθήκη της εποχής των φοιτητικών του χρόνων, πέρα από τις πρώτες του εμπειρίες σε τεχνικά γραφεία, είναι το ενδιαφέρον του για τις εξελίξεις στο χώρο των ιδεών, το οποίο αποδεικνύεται μέσω της μετάφρασης, για δική του χρήση, του '*PRECISIONS SUR UN ETAT PRESENT DE L'ARCHITECTURE ET DE L'URBANISME*' του Le Corbusier. Είναι φανερό λοιπόν ότι από τα πρώτα χρόνια της ενασχόλησής του με την αρχιτεκτονική ασχολείται και μελετά τις θεωρητικές ιδέες των σύγχρονων του εκφραστών, των διαφόρων αρχιτεκτονικών ρευμάτων και ιδιαίτερα του Le Corbusier στον οποίο ασκεί αργότερα κριτική και διαχωρίζεται από τη λογική του για τον πολεοδομικό και αρχιτεκτονικό σχεδιασμό. Μόλις ένα χρόνο μετά την απόκτηση του

πτυχίου του ανακηρύχθηκε διδάκτωρ Μηχανικός από το Πανεπιστήμιο Charlottenburg του Βερολίνου και συναντά την αναγνώριση μέσω του αντικείμενου της διατριβής του για τις αρχαίες ελληνικές πόλεις και του αρχαίους Ελληνικούς φιλόσοφους. Παρά το νεαρό της ηλικίας του, είχε ανθίσει ήδη το ενδιαφέρον του για τη μελέτη των αρχαίων ελληνικών πόλεων, κάτι το οποίο συνεχίστηκε καθ' όλη τη διάρκεια του ενεργού του έργου, ενώ σημαντική επιρροή αποτελεί για την διαμόρφωση του θεωρητικού του έργου ο Αριστοτέλης, μέσω του ορισμού που έχει δώσει για το σκοπό της πόλης και τον οποίο χρησιμοποιεί και ο Δοξιάδης πολλές φορές στα κείμενά του: «ο σκοπός της πόλης είναι να κάνει τον Άνθρωπο ευτυχή, ασφαλή και ελεύθερο». Πέρα από τη μελέτη της χωροθέτησης των κτηρίων στους αρχαίους ελληνικούς οικισμούς που είναι και το αντικείμενο της διατριβής του, όπως λέει ο ίδιος, γοητεύεται από τις απλές γραμμές για την κατασκευή των κτηρίων που χρησιμοποιούν στην αρχαία Ελλάδα, κάτι το οποίο χρησιμοποιεί και ο ίδιος μετέπειτα στο σχεδιαστικό του έργο ως αρχιτέκτονας και επιπλέον το εντάσσει μέσα στα πλαίσια της θεωρίας του για τις ανθρώπινες πόλεις.

3.1.1. ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΩΣ ΝΕΟΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΑΣ

Το 1937 γυρνάει στην Ελλάδα και γίνεται ένα από τα πρώτα στελέχη της νεοσύστατης Πολεοδομικής Υπηρεσίας Διοικήσεως Πρωτεύουσας, σε ηλικία μόλις 24 ετών, αφού ήδη στο Βερολίνο είχε συνάψει σχέσεις τον Κώστα Κοτζιά ο οποίος ήταν δήμαρχος Αθηναίων και υπουργός από το 1934 (Κύρτσης, 2006). Από τη θέση αυτή εισηγείται ένα πρόγραμμα συλλογής στατιστικών δεδομένων και αναλυτικών μελετών που θα αποτυπώνουν την ανάπτυξη του πολεοδομικού συγκροτήματος της ευρύτερης περιοχής των Αθηνών και θα παρέχουν τη δυνατότητα συναγωγής συμπερασμάτων γύρω από τις προοπτικές και τα πλαίσια του πολεοδομικού σχεδιασμού (Κύρτσης, 2006: 327). Στο σημείο αυτό είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι στο πρόγραμμα αυτό διατυπώνει τις πρώτες ιδέες του, πολλές από τις οποίες είκοσι χρόνια μετά θα αποτελέσουν κεντρικά στοιχεία της θεωρίας της οικιστικής. «Παρά το γεγονός ότι το πρόγραμμα που προτείνει ο ίδιος υλοποιείται, τελικά διαφωνεί με τον τρόπο με τον οποίο τα πορίσματα των μελετών του αξιοποιούνται από το κράτος και παραιτείται οριστικά από την Πολεοδομική Υπηρεσία το φθινόπωρο του 1938» (Κύρτσης, 2006: 327).

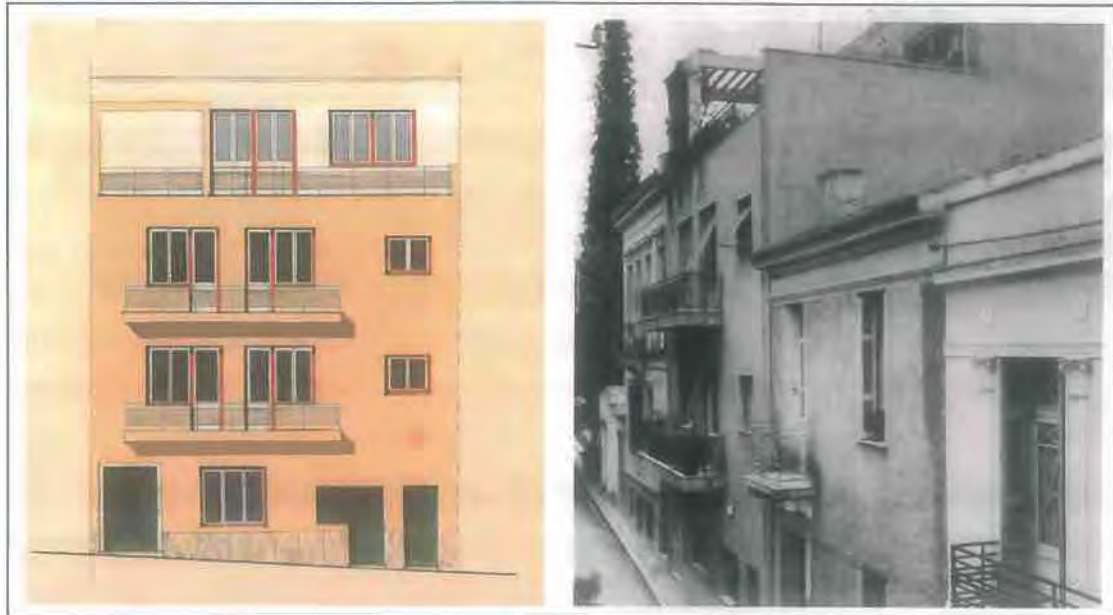
Τον Οκτώβριο του 1938 αναλαμβάνει την Τεχνική Διεύθυνση των Νυχτερινών Σχολών Τεχνιτών της Ελληνικής Βιοτεχνικής Εταιρίας και ένα χρόνο αργότερα αναλαμβάνει και τη Διοικητική Διεύθυνση. Στις σχολές αυτές εκπαιδεύονται οικοδόμοι, επιπλοποιοί, διακοσμητές, μηχανουργοί και ηλεκτροτεχνίτες και το 1939, ύστερα από αναδιοργάνωση του ιδίου προστίθενται οι ειδικότητες των υδραυλικών, των χρωματιστών και των σχεδιαστών. Ο διευθυντικός ρόλος του ως νέος αρχιτέκτονας στις Σχολές Τεχνιτών γίνεται το έναυσμα για το ενδιαφέρον του για τους ανθρώπους που με τα χέρια τους υλοποιούν και δίνουν υπόσταση στα μεγαλεπήβολα σχέδια των αρχιτεκτόνων και των πολεοδόμων, που ξεκινάει εκείνη την εποχή και παραμένει αμείωτο σε όλα τα επόμενα χρόνια της ζωής του (Κύρτσης, 2006). Αξιοσημείωτο είναι ότι το ενδιαφέρον του αυτό απηχεί γνωστά συνθήματα που συχνά επαναλάμβανε ο Walter Gropius την περίοδο του μεσοπολέμου : «Αρχιτέκτονες, γλύπτες ζωγράφοι, πρέπει όλοι μας να επιστρέψουμε κοντά στην χειρονακτική εργασία». Εδώ, εμφανίζεται η απαρχή της θεωρίας του για το σχεδιασμό, τόσο με την αρχή της έννοιας της οικιστικής θεωρίας όσο και με την κλιμακωτή έννοια που έδωσε αργότερα ο ίδιος¹¹ και που συμπεριλαμβάνει όλα τα επίπεδα, από το σχεδιασμό μέχρι και την κατασκευή, λαμβάνοντας υπόψη του όλα τα υποκείμενα που εμπλέκονται σε αυτόν.

«Η κατασκευή μιας πολυκατοικίας, τον σχεδιασμό της οποίας ανέλαβε μαζί τον αδερφό της γυναίκας του, τον αρχιτέκτονα Αρθούρο Σκέπερς, τον εντάσσει μεταξύ των οπαδών του γερμανικού λειτουργισμού που επηρέασαν την εικόνα πολλών κτηρίων της μεσοπολεμικής Αθήνας» (εικόνα 1) (Κύρτσης, 2006: 330). Παρ' όλο που το ενδιαφέρον του παραμένει κυρίαρχα μέχρι και το τέλος της ζωής του στην μεγαλύτερη κλίμακα, κάθε τόσο τον κερδίζει πρόσκαιρα η κτηριακή δουλειά, κάτι που εντάσσει και στο θεωρητικό του έργο λαμβάνοντάς την σοβαρά υπόψη και κάνοντας κριτική στους αρχιτέκτονες με τα μεγαλεπήβολα σχέδια που δεν στηρίζονται και σε αυτό το κομμάτι. Το ύφος των σχετικά λίγων κτηριακών κτισμάτων που κατασκευάστηκαν με βάση δικές του μελέτες, ακολουθούν τις τάσεις

¹¹ Συνέντευξη από Σαμί Σαρούζ, συνεργάτη του γραφείου Δοξιάδη: Ο Δοξιάδης είχε μανία με τα μεγέθη στην κλιμακωτή έννοια του σχεδιασμού ξεκινώντας από το δωμάτιο μέχρι την οικουμενική πόλη που διατύπωσε αργότερα.

ενσωμάτωσης λιτών στοιχείων της λαϊκής αρχιτεκτονικής και διακόσμησης σε σύγχρονες λειτουργικές τάσεις (Κύρτσης, 2006).

Εικόνα 1: Πολυκατοικία σε συνεργασία με τον Α. Σκέπερς

Πηγή: Κύρτσης, 2006

Τα πραγματικά όμως δείγματα της πρώιμης αρχιτεκτονικής του δημιουργικότητας εντοπίζονται στην αρχιτεκτονική του θεάτρου. «Το θέατρο, αλλά και γενικότερα η παράσταση ως χωρο-χρονικό γεγονός, αποτελεί πηγή έμπνευσης για τη διάπλαση του χώρου που επηρεάζει πάρα πολλές από τις προτάσεις του Δοξιάδη» (Κύρτσης, 2006). Αξίζει η επικέντρωση σε δύο έργα του που εμφανίζουν τη σύγκλιση του, με τη θεωρία των κεντρικών τόπων του Walter Christaller, όπως αυτή παρουσιάστηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο:

Το πρώτο είναι το Βασιλικό θέατρο της Θεσσαλονίκης (εικόνες 2, 3), το οποίο μαζί με ένα μεγάλων διαστάσεων ξενοδοχείο που σχεδιάστηκε και κατασκευάστηκε πολύ αργότερα, διαμόρφωσε την εικόνα της σύγχρονης παραλίας της Θεσσαλονίκης ανατολικά του Λευκού Πύργου.

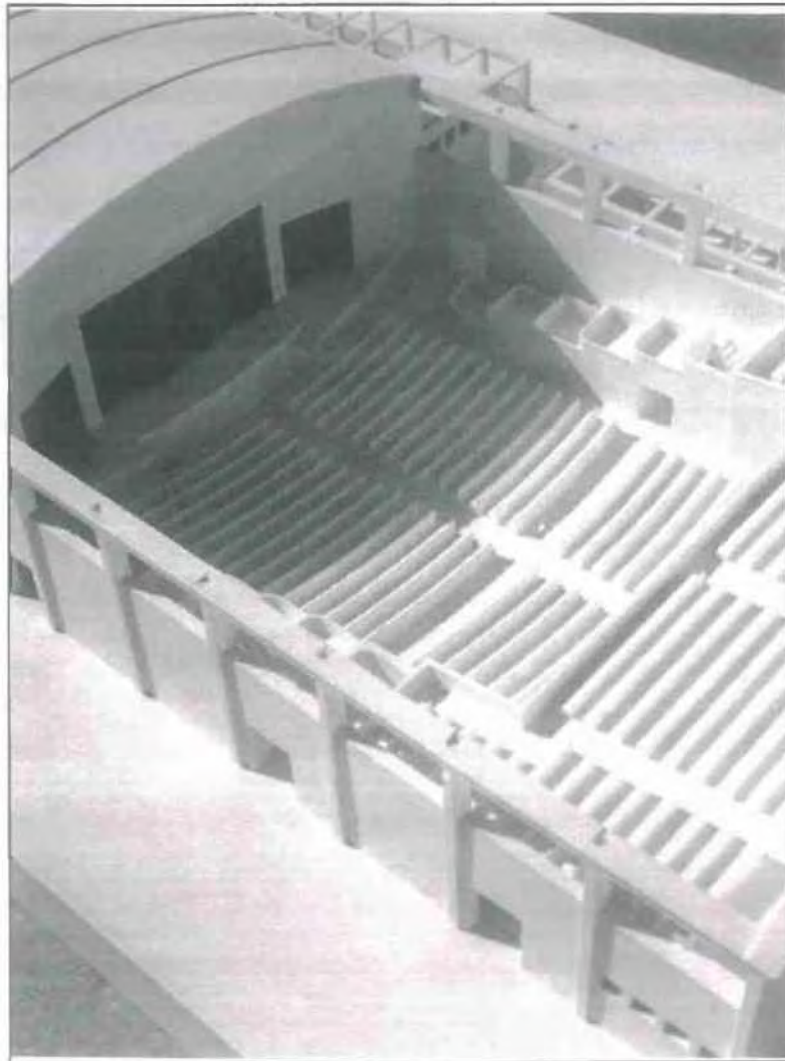

Εικόνα 2: Βασιλικό θέατρο Θεσσαλονίκης εξωτερική όψη

Πηγή: Κύρτσης, 2006

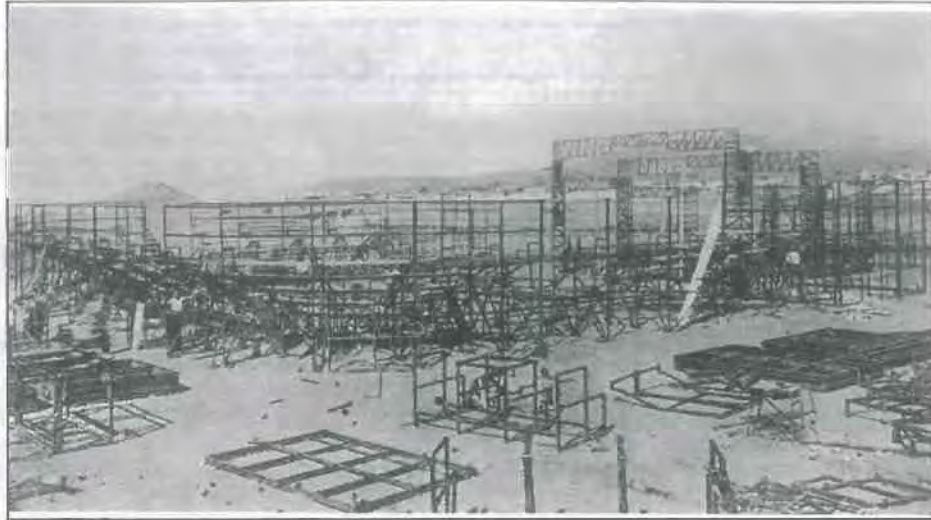
Εικόνα 3: Εσωτερική όψη

Πηγή: Κύρτσης, 2006

Με αυτό το κτήριο προσπάθησε να αναδείξει το θέατρο ως σημείο έλξης των χρηστών ενός αναπτυσσόμενου παραθαλασσίου άξονα αναψυχής, χωρίς όμως να υποβαθμίζει το ιστορικό ορόσημο του οθωμανικού πύργου της παραλίας. Όπως γράφει στη σχετική μελέτη, αυτό επιτυγχάνεται, απλώνοντας τον όγκο του θεάτρου, με τη δημιουργία μιας πιο επίπεδης μορφής, και όχι με τον τονισμό του κεντρικού σημείου που συνδέει τον όγκο του χώρου των θεατών με τον όγκο της εξωτερικής κάλυψης της σκηνής, όπως συμβαίνει στο αστικό θέατρο και στα κτήρια όπερας των ευρωπαϊκών μεγαλουπόλεων. Στη λύση που έδωσε εδώ, ένα σταθερό χωρικό πεδίο έλκει και συγκροτεί το θεατρικό κοινό, συμπυκνώνοντάς το σε ένα σημείο.

Σε αντίθεση με την πρώτη περίπτωση, στο δεύτερο άξιο αναφοράς θέατρο, το Άρμα Θέσπιδος (εικόνες 4, 5), το κοινό βρίσκεται σε διαφορετικούς τόπους και το θέατρο πηγαίνει και το βρίσκει διαμορφώνοντας, με την αναπαραγωγή θεατρικών βιωμάτων, το ενοποιητικό στοιχείο μεταξύ ανθρώπων, που όμως δεν συναντιούνται σε μια συγκεκριμένη παράσταση ή έναν συγκεκριμένο τόπο. Ο χρόνος των σειρών παραστάσεων μετατρέπεται σε κίνηση στο χώρο με ένα λυόμενο και μεταφερόμενο θέατρο που επιτρέπει παραστάσεις ακόμα και στα πιο απομακρυσμένα μέρη της χώρας. Το Άρμα Θέσπιδος ήταν ένα μεταφερόμενο υπαίθριο θέατρο με ιταλική σκηνή, που συνδύαζε μια αστική λειτουργιστική αισθητική με τον αέρα της θεατρικής κατασκήνωσης (Κύρτσης, 2006). Τα φορητά αυτοκίνητα που εξασφάλιζαν τη μεταφορά του από τόπο σε τόπο του έδιναν ένα φουτουριστικό τόνο (Κύρτσης, 2006).

Εικόνα 4: Άρμα της Θέσπιδος (α)

Πηγή: Κύρτσης, 2006

Εικόνα 5: Άρμα της Θέσπιδος (β)

Πηγή: Κύρτσης, 2006

Και στα δύο θέατρα είναι εμφανής η εφαρμογή της θεωρίας των τόπων του Walter Christaller όπου έχουμε κέντρα – στην περίπτωση εδώ είναι το θέατρο – το οποίο έχει μια λειτουργική ιδιότητα και εξυπηρετεί το κοινό, είτε λειτουργώντας ως πόλος έλξης και συγκρότησης του θεατρικού κοινού συμπυκνώνοντάς το σε ένα σημείο, είτε όπως στη δεύτερη, όπου το κοινό βρίσκεται σε διαφορετικούς τόπους και το θέατρο πηγαίνει και το βρίσκει. Και στις δύο περιπτώσεις έχουμε τη λειτουργική ιδιότητα του κέντρου - θεάτρου και τον άξονα επιρροής του που είναι το κοινό.

Η ανάθεση στο Δοξιάδη, στις παραμονές του 2^{ου} Παγκοσμίου Πολέμου πολλών μελετών για κτηριακά συγκροτήματα, οικισμούς, εσωτερική διακόσμηση αθλητικές εγκαταστάσεις, αλλά και μελέτες για οικοδομικούς κανονισμούς, ή για την

οργάνωση επαγγελματικών σχολών και θεατρικών εγκαταστάσεων, αποτελεί απόδειξη της αναγνώρισης που πέτυχε σε μικρό χρονικό διάστημα μετά την επιστροφή του από τις διδακτορικές του σπουδές στη Γερμανία.

Την περίοδο όμως αυτή, στο τέλος του Μεσοπολέμου, το ενδιαφέρον του για τα θέατρα παραμερίζεται προσωρινά και αρχίζει να ασχολείται, ιδιαίτερα από τον Ιούνιο μέχρι το Δεκέμβρη του 1939, με τη μελέτη καταφυγίων και προστασίας από αεροπορικές επιδρομές. Μιλάει για ένα νέο τύπο σπιτιού το οποίο δεν το κατοικεί κανείς για να προστατευτεί από τα στοιχεία της φύσης, αλλά από την καταστροφική μανία του ανθρώπου. Εξετάζει τη μορφή του και τον μικρό ζωτικό χώρο που δημιουργεί ως συνάρτηση του τρόπου με τον οποίο λειτουργούν καταστρεπτικά οι οβίδες (Κύρτσης, σελ.332, 2006). Συνδέει τα προβλήματα που σχετίζονται με την ύδρευση, τον εξαιρισμό και το φωτισμό αυτής της μορφής υπόγειας ζωής με ιστορικές παρατηρήσεις που συνδέονται με το ζήτημα της νέας συνείδησης του πολέμου που φέρνουν τα νέα τεχνολογικά μέσα. Εδώ εμφανίζεται για πρώτη φορά και η μελέτη των κελυφών, κομμάτι του έργου, που μελετάει εκτενέστερα στη μετέπειτα πορεία του και το οποίο προσαρμόζει και κάνει κομμάτι της εξέλιξης της θεωρίας του για τους οικισμούς. Περίπου είκοσι χρόνια μετά, ένας θεωρητικός του χώρου και της τεχνολογίας, ο Paul Virilio, θα αναδείξει την ενασχόληση του Δοξιάδη με τα καταφύγια σε ένα κεντρικό θέμα τόσο της κοινωνικής όσο και της αρχιτεκτονικής θεωρίας (Κύρτσης, 2006), μέσω της ανάπτυξης της θεωρίας του *dromology*¹², στην οποία υποστηρίζει ότι είναι σημαντικό, κατά την εξέταση της διάρθρωσης της κοινωνίας, η σχέση με τον πόλεμο και τα σύγχρονα μέσα μαζικής ενημέρωσης κάτι το οποίο και ο ίδιος ο Δοξιάδης αποδεικνύει μέσα από το έργο του και την ενασχόληση με τα καταφύγια την εποχή αυτή, αλλά και με τη μετέπειτα πορεία του.

¹² "Δρόμος" από την ελληνική λέξη για την κούρσα (Virilio, 1986:47). Σημασία όρου από τον ίδιο: «η επιστήμη (ή λογική) της ταχύτητας»

3.1.2. Εξέλιξη του έργου του Δοξιάδη κατά την περίοδο του πολέμου και τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια

Από το 1939, ο Δοξιάδης, ανέλαβε την οργάνωση του Γραφείου Πολεοδομικών Μελετών, που υπαγόταν στη Γενική Διεύθυνση Δημοσίων Έργων του Υπουργείου Συγκοινωνιών, ως πρώτος προϊστάμενός του. Με βάση τη θέση του αυτή, αν και από τον Νοέμβριο του 1940 μέχρι το Μάιο του 1941 βρίσκονταν στο Αλβανικό Μέτωπο, καταφέρνει να αξιοποιήσει το χρόνο του για να διευθύνει ποικίλες μελέτες που εκπονούνται από συνεργάτες του στο Υπουργείο. Στην περίοδο αυτή συγκαταλέγονται: η μελέτη διαμόρφωσης συνοικιών, χωριών και νέων οικισμών, προτάσεις οικοδομικών συστημάτων και κτηριολογικών τύπων για την περιοχή Αθηνών – Πειραιώς, μελέτες οικοδομικών κανονισμών για διάφορες πόλεις της Ελλάδας και ανάπτυξη της στατιστικής των χαρακτηριστικών των οικοδομών και των οικισμών που ενσωματώθηκε από 1940 και μετά, στην γενική απογραφή. Το Γραφείο Πολεοδομικών Μελετών που μετά το '43 μετονομάζεται σε Γραφείο χωροταξικών και Πολεοδομικών Μελετών και Ερευνών συνεχίζεται και μετά την κατάληψη της Αθήνας από τους Γερμανούς με το Δοξιάδη να διατηρεί τη θέση του, ο οποίος εκμεταλλεύεται τη θέση του αυτή για να αναπτύξει δράση εναντίον των κατακτητών (Κύρτσης, 2006).

Σημαντικό διάβημα αυτής της περιόδου για τη μετέπειτα πορεία του, αποτελεί το γεγονός ότι -όπως γράφει ο ίδιος αργότερα-, η ιδέα της οικιστικής, που του γεννήθηκε όταν, γυρνώντας με τα πόδια από το μέτωπο, τον Απρίλιο του 1941, είδε την έκταση της καταστροφής που είχε προκαλέσει ο πόλεμος στους οικισμούς (Δοξιάδης, 1972). Έτσι, πείθει τους συνεργάτες του να συμβάλουν στην προετοιμασία της αποκατάστασης των ζημιών του πολέμου μετά την αναχώρηση των στρατευμάτων. Ήδη από το 1941 κάνουν συστηματικές καταγραφές και αναλύσεις και καταρτίζουν πλήθος στατιστικών πινάκων σχετικών με τις οικονομικές, κοινωνικές, υγειονομικές και οικιστικές καταστροφές και τις γενικότερες μεταβολές που επιφέρει ο πόλεμος και η κατοχή, προκειμένου να χρησιμοποιηθούν αργότερα για την ανοικοδόμηση της χώρας (Κύρτσης, 2006). Με αυτόν τον τρόπο, με το τέλος του πολέμου, ο Δοξιάδης και οι συνεργάτες του, είναι έτοιμοι να εμφανίσουν σχέδια και να κάνουν διάφορες εκθέσεις για το πρόβλημα της ανοικοδόμησης στην Ελλάδα ανά τον κόσμο. Την ίδια περίοδο, εμπλέκεται και με το πολιτικό σκηνικό της χώρας, όπου

προσπαθεί να περάσει τις απόψεις του για την υλοποίηση της ανοικοδόμησης της Ελλάδας. Οι απόψεις του όμως δεν είναι πάντα αρεστές, με αποτέλεσμα να έρχεται σε σύγκρουση από τη μία με τις συντηρητικές δυνάμεις, - πολιτικούς και επιχειρηματίες- ενώ κάποιες άλλες θέσεις του για την πορεία της Ελλάδας και την ένταξή της στην αμερικάνικη σφαίρα επιρροής, τον φέρνουν αντιμέτωπο με την Αριστερά (Κύρτσης, 2006).

«Η ενέργεια που έδωσε στην αντίσταση κατά των Γερμανών, στο σχεδιασμό, στην προετοιμασία με μελέτες και στην υλοποίηση της ανοικοδόμησης, αλλά και στο συγγραφικό έργο με το οποίο παρουσίασε και υποστήριξε τις απόψεις του, δεν άφηναν περιθώρια για προσωπικό αρχιτεκτονικό ή πολεοδομικό έργο την περίοδο 1940 με 1950» (Κύρτσης, 2006: 352). Μια σημαντική γνωριμία της εποχής είναι η συνεργασία του Δοξιάδη με τον Walker Lee Cisler, τον οποίο κάλεσε από τη θέση που κατείχε έτσι ώστε να βοηθήσει με τις ειδικές γνώσεις που είχε, στην ανάπτυξη του προγράμματος παραγωγής και διανομής ηλεκτρικού ρεύματος. Το ενδιαφέρον στην περίπτωση του μηχανικού Cisler είναι ότι με τη συνεργασία του με το Δοξιάδη, κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η δυναμική εξέλιξη δικτύων παραγωγής και διανομής ηλεκτρικής ενέργειας είναι άμεση συνάρτηση της δυναμικής των αστικών κέντρων και των δικτύων οικισμών που αυτά καλούνται να εξυπηρετήσουν. Οι εμπειρίες της περιόδου 1945-1950, κατά την οποία σχεδιάζει οικισμούς και οργανώνει την κοινωνική και οικονομική γεωγραφία της Ελλάδας από τη θέση του πολιτικού και του ανώτατου λειτουργού της ανώτατης δημόσιας διοίκησης, του δίνουν τα προσόντα που χρειάζεται για το νέο ξεκίνημα της σταδιοδρομίας του μετά το 1953. Μέσα σε αυτά τα προσόντα εσωκλείονται και ιδέες για την ανάπτυξη της οικιστικής θεωρίας, κυρίως μέσω της συνεργασίας του Δοξιάδη εκείνη την περίοδο με τον Αιγύπτιο αρχιτέκτονα Hassan Fathy, που εκείνη την περίοδο (από το 1945), είχε αναπτύξει μια προσέγγιση στα αρχιτεκτονικά ζητήματα που έθετε στο επίκεντρο τις ανάγκες των κοινωνικά αδύνατων και επηρέασε σημαντικά το Δοξιάδη στο έργο του. Η επιρροή αυτή εντοπίζεται σε όλη τη διάρκεια του συνολικού του έργου από αυτή την εποχή και μετέπειτα, καθώς και στην θεωρία της οικιστικής, όπου τα χαμηλότερα στρώματα αποτελούν σοβαρό προβληματισμό για την κατάλληλη ενσωμάτωσή τους στο έργο του.

3.2. Η ΕΙΚΟΣΑΕΤΙΑ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΟΥ ΩΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΑΣ– ΔΙΕΘΝΗΣ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ

3.2.1. Η περίοδος στην Αυστραλία

Το φθινόπωρο του 1950, ο Δοξιάδης παθαίνει μια οξυτάτη κρίση έλκους στομάχου, η οποία τον οδηγεί στο νοσοκομείο. Τρεις μήνες αργότερα περίπου, λίγες μέρες μετά το εξιτήριο του, ο τότε υπουργός Συντονισμού, Γ. Παπανδρέου, τον παύει από τα καθήκοντά του γενικού συντονιστή των έργων Ανοικοδόμησης, καταργώντας τον από τη θέση του. Ωστόσο, λόγω των γενικότερων τότε διεθνών εξελίξεων, στο τελευταίο διάστημα της θητείας του, ο ρόλος του είχε ήδη ατονήσει (Κύρτσης, 2006). Με την εμπλοκή των δυτικών δυνάμεων, αλλά και της Ελλάδας, στον πόλεμο της Κορέας και την ίδρυση του ΝΑΤΟ, το βάρος είχε μετατοπιστεί και οι στρατιωτικές δυνάμεις απορροφούσαν μεγάλα ποσά με αποτέλεσμα η οικονομική αμερικανική βοήθεια που προοριζόταν για τα έργα ανοικοδόμησης να παρουσιάσει μεγάλη μείωση. Παράλληλα η ελληνική οικονομία μπήκε σε μια φάση ανάκαμψης και η στέγαση του πληθυσμού, όπως και τα ζητήματα υποδομών, αποδεδευστήκαν σταδιακά από τις διαδικασίες του κεντρικού σχεδιασμού της διάθεσης πόρων, που είχαν υιοθετηθεί για να αντιμετωπιστούν οι καταστροφές του πολέμου. Η χωροταξία και η οικοδομική δραστηριότητα περνούν σε μια εποχή, κατά την οποία εξαρτώνται σταδιακά όλο και περισσότερο από τις δυνάμεις της αγοράς. Ο Δοξιάδης, που με την ιδιότητα του ανώτατου κρατικού λειτουργού είχε τη δυνατότητα να παρεμβαίνει καθοριστικά στην πολιτική των οικισμών και του χώρου, τώρα χάνει την ισχύ που κατείχε τα πρώτα μετακατοχικά χρόνια και έτσι προσανατολίζεται προς τον ιδιωτικό τομέα (Κύρτσης, 2006).

Αποτέλεσμα αυτής της κατάστασης στην οποία βρίσκεται ξαφνικά, είναι η αναζήτησή του για διεξόδους στο εξωτερικό. Ύστερα από μια άκαρπη προσπάθεια εύρεσης θέσης με πολεοδομικό και χωροταξικό αντικείμενο στην Αγγλία, αποφασίζει πάει στην Αυστραλία. Έτσι, δημιουργεί ένα γραφείο στην Αθήνα που θα μεταβιβάζει στελέχη προς την Αυστραλία, ενέργεια που συνδυάζεται με την πρόθεσή του να ιδρύσει εκεί εταιρία κατασκευής δημοσίων έργων και παραγωγής υλικών (Κύρτσης, 2006). Εκεί όμως ανακαλύπτει, ότι δεν αναγνωρίζονται ούτε το πτυχίο του, ούτε όμως και το διδακτορικό του και έτσι καταφεύγει στη δημιουργία μιας κατασκευαστικής εταιρίας και μιας αγροτικής επιχείρησης. Η ίδρυση της νέας κατασκευαστικής εταιρίας βασίστηκε στην αισιοδοξία του για την ανάληψη έργων

κατασκευής νέων οικισμών (Κύρτσης, 2006). Ήδη, έχει φανεί ξεκάθαρα πλέον η προτίμησή του και το ενδιαφέρον του για την δημιουργία οικισμών, κάτι το οποίο αποτελεί κυρίαρχο ρόλο στη μελέτη που κάνει ο ίδιος για τους ίδιους του οικισμούς και τη μορφή τους. Η κατασκευαστική του εταιρία όμως καταρρέει λίγο μετά την ανάθεση στον ίδιο για πεντακόσιες κατοικίες λόγω της ριζικής περικοπής των κρατικών πιστώσεων (Κύρτσης, 2006). Έτσι ασχολείται για ένα διάστημα μόνο με τις αγροτικές του δραστηριότητες ενώ παράλληλα ψάχνει για νέες ευκαιρίες επαγγελματικής εξέλιξης. Ενάμιση χρόνο μετά την άφιξή του στην Αυστραλία ο Δοξιάδης κάνει ένα σύντομο ταξίδι στις Ηνωμένες Πολιτείες, όπου το Πανεπιστήμιο του Σικάγου τον καλεί να δώσει τρεις διαλέξεις με θέμα την ανοικοδόμηση και την οικονομική ανασυγκρότηση στην Ελλάδα, και συμμετέχει σε ραδιοφωνική συζήτηση στο σταθμό NBC, σχετικά με την εφαρμογή του δόγματος Τρούμαν στην Ελλάδα και στην Τουρκία. Συνομιλητές του είναι ο καθηγητής μεσανατολικών σπουδών του Πανεπιστημίου του Σικάγου, Gustave E. Grunebaum, και ο διάσημος κοινωνιολόγος επίσης καθηγητής Πανεπιστημίου Σικάγου και πρόεδρος της Διεθνούς Κοινωνιολογικής Εταιρίας, Louis Wirth (Κύρτσης, 2006).

Σημαντικός σταθμός της ζωής του και του έργου του αποτελούν τα χρόνια ζωής του στην Αυστραλία, κυρίως στο ότι, εξαιτίας της μη δυνατότητάς του να εξασφαλίσει την άδεια ασκήσεως του επαγγέλματός του, στρέφεται σε περισσότερο αναπτυξιακές μελέτες και ολοκληρώνει δύο εργασίες τις οποίες υποβάλλει σε εκδοτικούς οίκους και τις Αυστραλιακές αρχές ώστε να αναγνωριστεί ως μελετητής κοινωνικοοικονομικών φαινομένων που μπορούν να χρησιμεύσουν για το σχεδιασμό πολιτικής κάτι το οποίο πέρα από κάποιες θετικές κριτικές δεν έχει τα αναμενόμενα για τον ίδιο αποτελέσματα και έτσι τον Σεπτέμβρη του '53 γυρνάει στην Ελλάδα (Κύρτσης, 2006). Αυτό αποτελεί και την πρώτη του προσέγγιση για μελέτη καθαρά προς στις κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις που υφίστανται στο χώρο και επίσης διαφαίνεται πιο καθαρά η επιθυμία του για έναν πιο ευρύ προσδιορισμό της ιδιότητάς του, πέρα από τους προσδιορισμούς ως Αρχιτέκτονα και Πολεοδόμο.

3.2.2. Η επαφή του Δοξιάδη με τον αναπτυσσόμενο κόσμο

Όπως προαναφέρθηκε και στο προηγούμενο κεφάλαιο, ο Δοξιάδης, μετά από την απογοήτευση που υπέστη ύστερα από την απομάκρυνσή του από το πολιτικό σκηνικό της χώρας, στράφηκε προς τον ιδιωτικό τομέα, με τη δημιουργία ενός ανεξάρτητου γραφείου, το Γραφείο Δοξιάδη. Παρ' όλα αυτά δεν είχε φανταστεί ποτέ πόσο γρήγορη θα ήταν η εξέλιξη αυτής της επαγγελματικής του επιλογής. Πολύ σύντομα, το Γραφείο Δοξιάδη δεν θα ασχολείτο μόνο με τα μικρά έργα που είχε αναλάβει στην Ελλάδα. Ήδη πριν εγκαταλείψει την Αυστραλία, του είχε προταθεί να συμμετάσχει σε αποστολές της Τεχνικής Βοήθειας των Ηνωμένων Πολιτειών και της Διεθνούς Τράπεζας που θα εξέταζαν επί τόπου τα εθνικά οικιστικά προγράμματα των χωρών οι οποίες είχαν αποκτήσει την ανεξαρτησία τους αμέσως μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο (Κύρτσης, σελ.359, 2006). Οι αποστολές αυτές αφορούσαν σε πρώτη φάση προγράμματα στη Συρία και στο Πακιστάν και λίγο αργότερα στην Ιορδανία. Η αναθέμανση των σχέσεών του με ανώτατα στελέχη του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών και Αμερικανούς ειδικούς σε θέματα ανάπτυξης, που τον γνώριζαν είτε από την ιδρυτική διάσκεψη του ΟΗΕ του 1945, είτε από την περίοδο της ελληνικής ανασυγκρότησης, καθώς και η διεύρυνση των επαφών με αυτούς τους κύκλους, έφεραν πολύ σύντομα κι άλλες προσκλήσεις που αποδείχθηκαν καθοριστικές για τη ραγδαία εξέλιξη του Δοξιάδη, τα επόμενα χρόνια ο οποίος από το πρώτη πρόσκληση από αυτές στις οποίες ανταποκρίθηκε, και έκανε το πρώτο του ταξίδι στην Ινδία μόλις τέσσερις μήνες μετά την επιστροφή του από την Αυστραλία, η πορεία του ήταν συνεχώς ανοδική. (Κύρτσης, 2006)

Παράλληλα με τα ταξίδια που κάνει σε όλο τον κόσμο για τα μεγάλα έργα τα οποία αναλαμβάνει, τον καλούν με ολοένα αυξανόμενη συχνότητα για διαλέξεις σε πανεπιστήμια, διεθνής οργανισμούς, επιστημονικές και επαγγελματικές εταιρίες, πολλές από τις οποίες τον βραβεύουν ή τον ανακηρύσσουν μέλος τους, όπως επίσης καλείται και σε διάφορους ραδιοφωνικούς και τηλεοπτικούς σταθμούς για να δώσει συνεντεύξεις. Στην εικοσαετία αυτή της ζωής του, όπου και βρίσκει την διεθνή αναγνώριση και υποστήριξη, ταυτόχρονα ολοκληρώνει και την ιδέα της Οικιστικής, η οποία αναγνωρίζεται σαν μια πρωτοποριακή θεωρία για το σχεδιασμό και τη μελέτη των πόλεων, της οποίας τα βήματα έχουμε ήδη δει να διαφαίνονται, αλλά στην πορεία του χρονικού της ζωής του που περιγράφεται τώρα, το βλέπουμε να ολοκληρώνεται αλλά και να αναγνωρίζεται, γεγονός που αποδεικνύεται από τις προσκλήσεις για

διαλέξεις σε διάφορους επιστημονικούς χώρους, ως απόδειξη της αποδοχής του από το κοινό ως επιστήμονα με πρωτοποριακές ιδέες και θεωρίες. Τα θέματα των διαλέξεών του δεν περιορίζονται μόνο σε πολεοδομικά και αρχιτεκτονικά ζητήματα, αλλά του ζητούν να σχολιάσει τα κύρια προβλήματα της εποχής μέσα από την σκοπιά του ανθρώπου που αναζητά λύσεις μέσα από τον πολεοδομικό και αναπτυξιακό σχεδιασμό, αλλά και μέσα από τις αναζητήσεις σχετικές με την επιστήμη των οικισμών (Κύρτσης, 2006).

Σημαντική στιγμή της καριέρας του, αποτελεί η ανάθεση στον ίδιο του συντονισμού των συζητήσεων στο συνέδριο της *'International Federation for Housing and Town Planning'*, για τα προβλήματα κατοικίας στη Νοτιανατολική Ασία, που λάμβανε χώρα στο Νέο Δελχί. Το συνέδριο γίνεται στο πλαίσιο μιας ευρύτερης σειράς εργασιών, που συγκεντρώνονται υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών, ειδήμονες σε θέματα κατοικίας και οικισμών απ' όλο τον κόσμο. Η ανακοίνωση του Δοξιάδη αφορά τα αποτελέσματα μιας μελέτης του με αντικείμενο τους τύπους κατοικιών και την κατανομή των πυκνοτήτων κατοικιών που χαρακτηρίζουν διαφορετικά πρότυπα οικισμών (*Types and Densities of Housing Accomodation*). Το γεγονός που κάνει το ταξίδι στην Ινδία μια κομβική στιγμή στην επαγγελματική του ζωή, αλλά και στην εξέλιξή του ως διανοητή είναι η συνάντησή του με δύο ανθρώπους με τους οποίους θα συνδεθεί στενά τα επόμενα χρόνια. Εκεί γνωρίζει για πρώτη φορά την Αγγλίδα πολεοδόμο Jaqueline Tyrwhitt, διοργανώτρια του σεμιναρίου και μετέπειτα συνεργάτιδά του, που διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην διάδοση των πολεοδομικών του ιδεών, αλλά και στην τελική μορφή των ιδεών του. Σημαντική παρακαθήκη της συνεργασίας τους αποτελεί και η γνωριμία του Δοξιάδη με τον Patrick Geddes, μέσω της Tyrwhitt. Ο Geddes, περιέλαβε διάφορους τομείς γνώσης στην έρευνά του για τις πόλεις, κάτι που εφάρμοσε και ο Δοξιάδης λαμβάνοντας υπόψη όλες τις εμπλεκόμενες επιστήμες με το χώρο, τόσο για το σχεδιασμό που έκανε, όσο και για τις θεωρητικές του ιδέες (Κύρτσης, 2006). Επίσης η Tyrwhitt ήταν κομβικό άτομο για την έκδοση του περιοδικού *'Ekistics'*. Παράλληλα, αναθερμαίνονται οι σχέσεις του με τον Jacob Leslie Crane, που είχε δημιουργηθεί την εποχή που ο Δοξιάδης ήταν γενικός συντονιστής της ανοικοδόμησης της Ελλάδας, αλλά είχε στο μεταξύ ατονήσει. Καθ' όλη τη διάρκεια γνωριμίας τους, οι δύο αυτοί άντρες ασκούσαν παράλληλη επιρροή ο ένας στον άλλον. Μάλιστα ο Crane είναι ο άνθρωπος χάρις του οποίου την επιμονή και επιρροή,

ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών, η Διεθνής Τράπεζα αλλά και οι αμερικανικοί οργανισμοί ασχολούνται με τα οικιστικά και πολεοδομικά ζητήματα του αναπτυσσόμενου κόσμου και έτσι ο Δοξιάδης προτείνεται και επιλέγεται τελικά ως το καταλληλότερο πρόσωπο για να δώσει συγκεκριμένες και δόκιμες λύσεις σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα (Κύρτσης, 2006).

Ο Crane ήταν ένας άνθρωπος της πράξης και δεν είχε ιδιαίτερες σχέσεις με τον ακαδημαϊκό χώρο. Ωστόσο, οι απόψεις που κάθε τόσο δημοσίευε, άσκησαν σημαντική επιρροή στην εξέλιξη των πολεοδομικών θεωριών. Επηρεασμένος από την οργανωτική και εξελικτική αντίληψη περί σχεδιασμού του Patrick Geddes, ο Crane ανέπτυξε απόψεις περί αυτενέργειας των οικιστών και ενεργούς συμμετοχής των χρηστών του χώρου στο σχεδιασμό, κάτι που προώθησε δυναμικά και κατάφερε για ένα μικρό διάστημα να εφαρμόσει και να επηρεάσει κυβερνήσεις ανά τον κόσμο (Κύρτσης, 2006). Η άποψη αυτή και η αντίληψη του Crane για τη συμμετοχή των χρηστών στο σχεδιασμό, φαίνεται να επηρέασε και τον Δοξιάδη, ο οποίος σε όποιο έργο και αν αναλάμβανε, λάμβανε κατά κύριο λόγο τη γνώμη, τα πολιτιστικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά ή ακόμα και τις επιθυμίες των κατοίκων που θα διέμεναν εκεί, για το σχεδιασμό της πόλης τους, και ασκούσε σκληρή κριτική στους συναδέλφους του, οι οποίοι σχεδίαζαν αυτοτελώς και πάνω στις δικές τους θεωρίες περί ανάγκης των οικισμών και των οικιστών για την εξέλιξη του οικισμού, με κυρίαρχο άξονα την αυταρέσκεια τους για τα διάφορα ζητήματα που προέκυπταν.

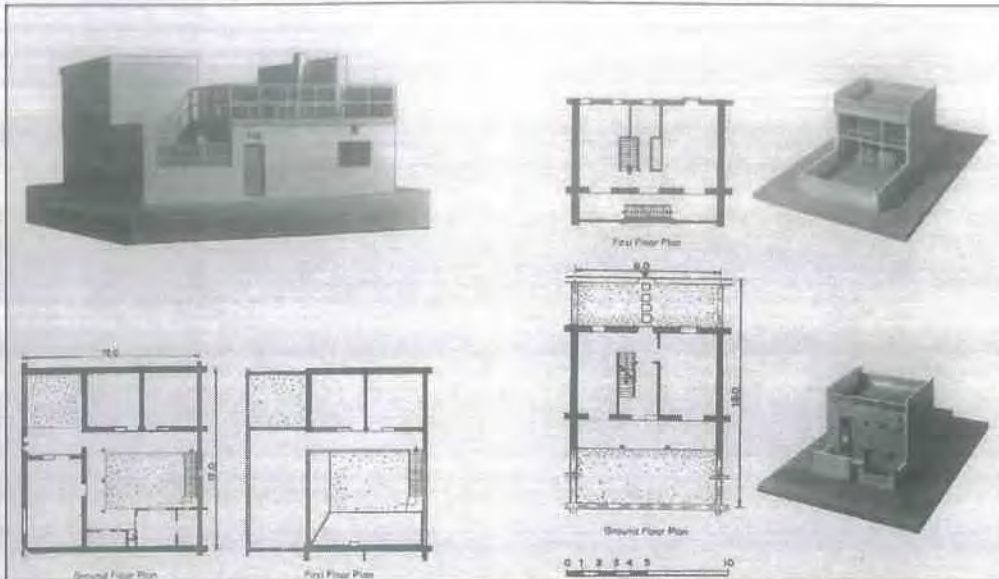
Ο Crane, χρησιμοποίησε όλη τη δύναμη της επιρροής του για να επιβάλει το Δοξιάδη ως μέλος της ομάδας επιστημόνων που είχε συγκροτήσει το πανεπιστήμιο του Χάρβαρντ, για τον εθνικό αναπτυξιακό σχεδιασμό του Πακιστάν. Έτσι, το 1955 ο Δοξιάδης αναλαμβάνει τον τομέα κατοικίας και ανάπτυξης των οικισμών αυτού του σχεδίου, ενώ τον συστήνει επίσης στις ίδιες τις Πακιστανικές Αρχές και στη Διεθνή Τράπεζα όπου και οι δύο οργανισμοί τον αποδέχονται και τον χρησιμοποιούν άμεσα (Κύρτσης, 2006: 362). Η συνεργασία των δύο ανδρών συνεχίζεται με τη συμμετοχή του Crane ως σύμβουλος του Γραφείου Δοξιάδη μετά την συνταξιοδότησή του, μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1960 και προωθώντας τον σε έργα στις Ηνωμένες Πολιτείες.

Τα επόμενα χρόνια, φέρνουν στον Δοξιάδη, την εκτίμηση και εμπιστοσύνη πολλών κυβερνήσεων και άλλων σημαντικών παραγόντων χωρών του αναπτυσσόμενου κόσμου. Αναλαμβάνει έργα σε διάφορες χώρες όλου του κόσμου

όπως: Συρία, Ινδία, Ιορδανία, Ιράκ, Λίβανος, Ιράν και τέλος Πακιστάν το οποίο αποτελεί και την εφαρμογή της θεωρίας της Οικιστικής, που θα περιγραφεί εκτενώς στο τελευταίο κεφάλαιο . Επίσης έργα δημιούργησε στα: Βιετνάμ, Σαουδική Αραβία, Ντουμπάι, Σουδάν, Αλγερία και Αίγυπτο και Λιβύη, Ζάμπια, κάποιες στη Λατινική Αμερική και πολλές άλλες. Παρακάτω εξετάζονται κάποια από αυτά τα έργα του.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η περίπτωση του Ιράκ, όπου το 1955, η κυβέρνησή του, συνειδητοποιώντας τις ευρύτερες κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές επιπτώσεις των προβλημάτων της κοινωνικής και γεωγραφικής κινητικότητας που σήμαναν την ανάγκη νέας στέγης, ανέθεσε στον Δοξιάδη την προετοιμασία ενός στεγαστικού προγράμματος το οποίο θα έπρεπε να λάβει υπόψη, το σύνολο των διαστάσεων του προβλήματος. Οι λύσεις μάλιστα ζήτησε να ενταχθούν σε έναν συνολικό αναπτυξιακό σχεδιασμό με έμφαση στα ζητήματα ανάπτυξης των πόλεων (Κύρτσης, 2006). Το πιο σημαντικό από τα έργα που εκπόνησε ήταν το εθνικό οικιστικό πρόγραμμα (Iraq National Housing Program), όπου μελετήθηκαν οι ανάγκες μεγάλων πόλεων όπως Βαγδάτη, Μοσούλη κα άλλες, για τις οποίες εκπονήθηκαν χωροταξικά, αναπτυξιακά προγράμματα και πολλά άλλα έργα (εικόνες 6-9). «Με τις προτάσεις που διατύπωσε ο Δοξιάδης στο πλαίσιο των έργων του Ιράκ, κατάφερε να μετατρέψει την αντιμετώπιση των πιεστικών στεγαστικών αναγκών της χώρας, σε ένα πρόγραμμα που όχι μόνο λάμβανε υπόψη τα ζητήματα των μακροπρόθεσμων εξελίξεων με βάση της τοπικές συνθήκες, αλλά μέσα από την αντιμετώπιση των άμεσων αναγκών δημιούργησε νέες ποιοτικές προδιαγραφές» (Κύρτσης, 2006). Η τυποποίηση των κατασκευών που ήταν αναγκαία για την ταχύτατη υλοποίηση μαζικών κατασκευαστικών προγραμμάτων, συνδυάστηκε στο Ιράκ με πολεοδομικά προγράμματα που ενώ χρησιμοποιούσαν τυποποιημένα αρχιτεκτονικά στοιχεία οδήγησαν στη δημιουργία ποικίλων μορφών κοινοτικής ανάπτυξης (Δοξιάδης, 1957). Η αντιμετώπιση στεγαστικών αναγκών, συνοδεύτηκε από την εκπόνηση μακροπρόθεσμων ρυθμιστικών σχεδίων ευρύτερης κλίμακας. (Κύρτσης, 2006)

Εικόνα 6: Τύποι σπιτιών για το οικιστικό πρόγραμμα του Ιράκ

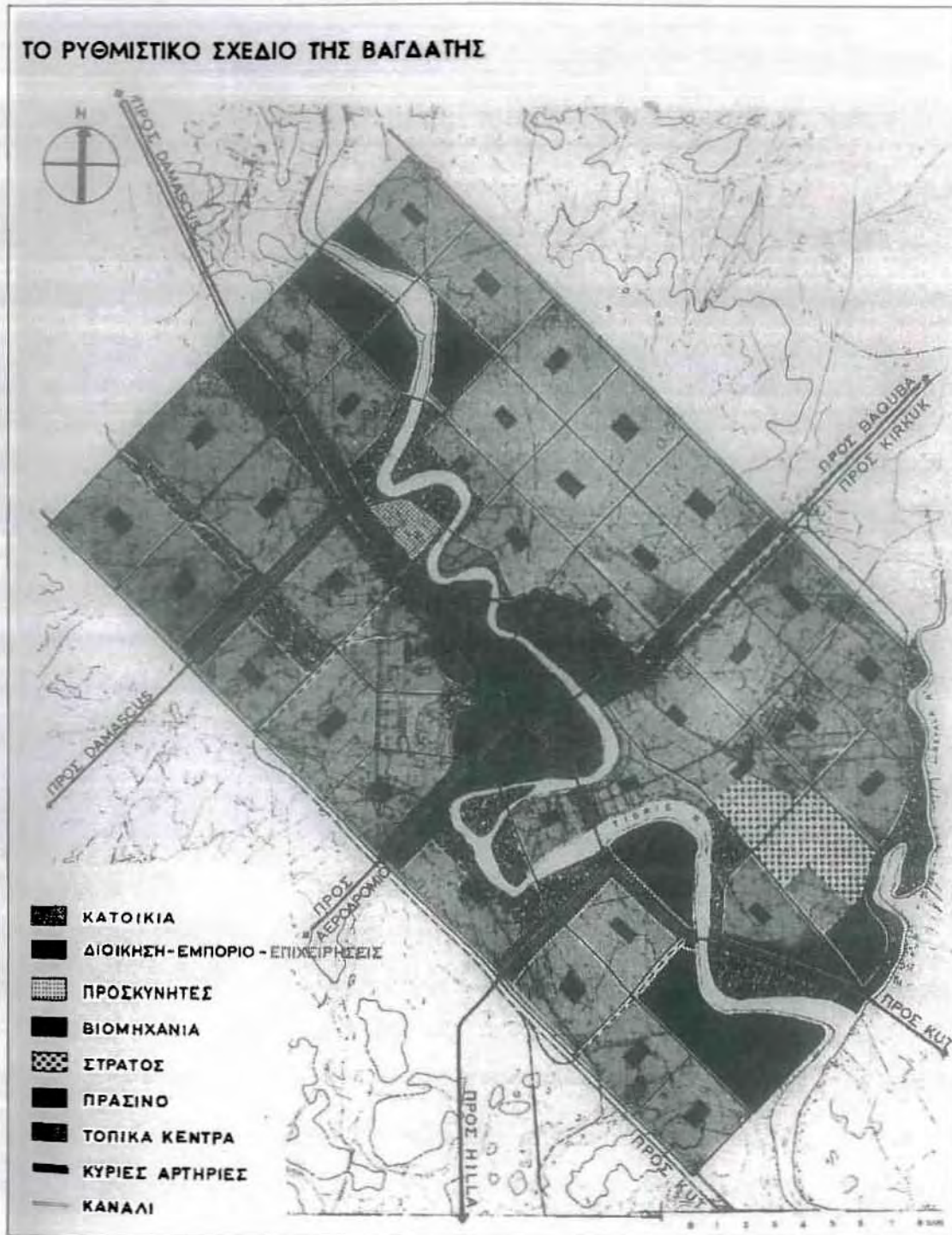
Πηγή: Κύρτσος, 2006

Εικόνα 7: Μακέτα νέου οικισμού Βαγδάτης

Πηγή, Κύρτσος, 2006

Εικόνα 8: Ρυθμιστικό σχέδιο Βαγδάτης

Πηγή, Κύρτσας, 2006

Εικόνα 9: Οικιστικό Πρόγραμμα Ιράκ - Φάση κατασκευής

Πηγή, Κύρτσης, 2006

Εδώ διαφαίνεται το ενδιαφέρον του για τις μεγάλες κλίμακες και το ότι εφαρμόζει τις θεωρίες του για το σχεδιασμό με βάση την ανάγκη του εκάστοτε τοπικού πληθυσμού και τις ιδιαιτερότητες του και έρχεται να δώσει συμβατές και κατάλληλες λύσεις, με μακροπρόθεσμα αποτελέσματα.

Εξίσου σημαντικό έργο αποτελεί η ανάπτυξη της Μπέιντα της Λιβύης (εικόνα 10). Στηρίζεται στην ιδέα της ισόρροπης κατανομής των πόλεων ανάπτυξης σε μια χώρα όπου το σύνολο της οικονομικής και κοινωνικής δραστηριότητας συγκεντρώνεται στο βόρειο παράκτιο τμήμα της (Κύρτσης, 2006). Η εκτίμηση ήταν ότι η ανατολικότερη πόλη της ακτής, το Τομπρούκ, δεν ήταν δυνατό να συνδεθεί με την οικονομική δυναμική του δυτικού τμήματος χωρίς έναν ενδιάμεσο πόλο. Έτσι, για να αντιμετωπίσει αυτήν τη γεωγραφική ανισοροπία, το 1965 η κυβέρνηση της

Λιβύης αποφάσισε να μετατρέψει τη Μπέιντα, ένα μικρό εμπορικό οικισμό σε ένα σημαντικό διοικητικό κέντρο. Η πρόβλεψη ήταν για ανάπτυξη του πληθυσμού σε πενήντα χιλιάδες κατοίκους μέσα σε πέντε χρόνια, και σε περισσότερο από εκατό χιλιάδες σε σαράντα χρόνια. Σε πρώτη φάση, το Γραφείο Δοξιάδη θα έπρεπε να δημιουργήσει στο συντομότερο δυνατό διάστημα τις προϋποθέσεις για την καλή εξέλιξη ενός προγράμματος που ήδη είχε ξεκινήσει, με μεγάλα προβλήματα σχεδιασμού. Ο στόχος ήταν η κατασκευή χώρων για πεντακόσια γραφεία, επτακόσια διαμερίσματα, τριακόσιες μονοκατοικίες, για δημόσιους λειτουργούς σχετικά υψηλών κλιμακίων και εξακόσιες κατοικίες χαμηλών εισοδημάτων, ώστε να υλοποιηθεί η μετεγκατάσταση δημοσίων υπαλλήλων και εργατών στην περιοχή, και να εξασφαλιστεί στο μικρότερο δυνατό διάστημα η λειτουργία του νέου διοικητικού κέντρου. Οι άμεσες αυτές ενέργειες έπρεπε να συνδυαστούν με τη δημιουργία του μακροπρόθεσμου ρυθμιστικού σχεδίου και της ένταξης σε αυτό όλων των δυναμικών λειτουργιών ανάπτυξης. Πέραν των περιορισμών που επέβαλαν οι αρχικές συνθήκες, λόγω προειλημμένων αποφάσεων, έπρεπε να ληφθούν υπόψη και ορισμένοι άξονες αυτοκινητόδρομων καθώς και περιοριστικές διοικητικές υποδιαίρεσεις του χώρου. (Κύρτσης, 2006)

Εικόνα 10: Μπέιντα Λιβύης

Πηγή: Κύρτσης, 2006

Το τελικό ρυθμιστικό σχέδιο της Μπέιντα, που εκπόνησε ο Δοξιάδης σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα, προέβλεπε τον αναπροσδιορισμό των ζωνών χρήσης γης, τη δημιουργία ενός κέντρου που θα μπορούσε να συνδέσει όλες τις επί μέρους λειτουργίες, του υπό ανάπτυξη αστικού συγκροτήματος, αλλά συγχρόνως και το σαφή διαχωρισμό των διοικητικών και των βιομηχανικών ζωνών από τις ζώνες κατοικίας. Επιπλέον, υπήρξε πρόβλεψη από το σχέδιο για την ανάπτυξη της κοινοτικής ζωής με ισόρροπο και ανάλογο τρόπο και στις δύο πλευρές της πόλης που

αναγκαστικά διχοτομείτο από τη διέλευση ενός κεντρικού οδικού άξονα. Το πρόβλημα πιο συγκεκριμένα, ήταν να βρεθεί η βέλτιστη πυκνότητα σε συνδυασμό με τον ιδανικό τρόπο ανάμειξης περιοχών κατοικιών με διαφορετικά εισοδηματικά χαρακτηριστικά, ώστε να μην υπάρχει διαφορετική κοινωνικό-οικονομική δυναμική στους διάφορους τομείς της πόλης – κάτι που θα είχε σαν αποτέλεσμα ισχυρές τάσεις διαχωρισμού και κοινωνικό-οικονομικής ιεράρχησης του χώρου. Αυτό σήμαινε ότι θα έπρεπε τα κτήρια που θα στέγαζαν εκπαιδευτικές, θρησκευτικές και διοικητικές λειτουργίες, και αυτά που θα στέγαζαν τις κοινωνικές υπηρεσίες (αλλά και τα οικιστικά χαρακτηριστικά που θα προσέλκυαν εμπορικές δραστηριότητες) να κατανεμηθούν κατάλληλα στο χώρο. Το σχέδιο Δοξιάδη έδινε επίσης προτεραιότητα στη δημιουργία σχολείων και στην κατανομή τους μεταξύ των κοινοτικών κυψελών χαμηλότερης οικιστικής κλίμακας. (Κύρτσης, 2006)

Στο κομμάτι περιγραφής αυτού του έργου φαίνεται ξεκάθαρα στον χώρο η αποτύπωση της θεωρίας των κεντρικών τόπων του Christaller, με έναν σαφή διαχωρισμό. Ο Δοξιάδης δημιουργεί ένα κέντρο - πόλο, ο οποίος λειτουργεί συνδετικά μεταξύ όλων των υπολοίπων κέντρων, ώστε να μπορεί να συνδέσει τις λειτουργίες που παρέχονται και δεν δημιουργεί στο χώρο ένα κέντρο πόλο απ' όπου θα παρέχονται όλες οι λειτουργίες όπως θα μπορούσε να συμβαίνει σε μια απλή εφαρμογή της θεωρίας των κεντρικών τόπων στην πόλη. Ο Δοξιάδης, πάει ένα βήμα παραπέρα την θεωρία μην λαμβάνοντας υπόψη μόνο τη δημιουργία ενός λειτουργικού κέντρου αλλά και την ανάγκη δημιουργίας ενός διοικητικού, συνδετικού κέντρου για την κατάλληλη διάχυση και διαχείριση των λειτουργιών στο χώρο. Μία ακόμη σημαντική παρακαταθήκη από τη μελέτη αυτού του έργου του Δοξιάδη, είναι η εμφανής επιθυμία του για τάσεις ομογενοποίησης των κοινωνικών διαχωρισμών στα πλαίσια του οικισμού στις περιοχές κατοικίας και επίσης μια σύγκλιση στη θέση του Geddes για συσχέτιση μεταξύ της χωροταξική μορφής και των κοινωνικών δομών. Στο εν λόγω έργο είναι φανερό η προσπάθεια αυτή, δηλαδή η αλλαγή των κοινωνικών δομών μέσω της χωροταξικής δομής. Επίσης, υπάρχει σύγκλιση με τη θέση των CIAM για τα εκπαιδευτικά κτήρια, όπου κρίνεται αναγκαία η χωροθέτηση τους στα όρια της πόλης. Σημαντική παρατήρηση επιπλέον αποτελεί το γεγονός της σημασίας που δίνει ο Δοξιάδης στη διοίκηση και την διαχείριση των λειτουργιών, κάτι που τον διαχωρίζει από τους λειτουργιστές οι οποίοι απλά μελετούν τις λειτουργίες οι οποίες θα πρέπει να παρέχονται στο χώρο, βάζοντας σαν έντονο

στοιχείο τον τρόπο διαχείρισης των λειτουργιών αυτών, είτε με τη δημιουργία του διοικητικού κέντρου είτε μέσω της χωροθέτησης κτηρίων ώστε να διαχειρίζονται την διάχυση των λειτουργιών και έτσι να αποφεύγονται οι ανισότητες μέσα στο χώρο.

Τέλος, ένα έργο μεγάλου ενδιαφέροντος, αποτελεί η περίπτωση της Ζάμπια, η οποία είναι ένα αξιόλογο παράδειγμα, λόγω της ιδιαιτερότητας των πολεοδομικών παρεμβάσεων που γίνονται εδώ. Οι βασικές παρεμβάσεις του Δοξιάδη αφορούσαν την πληθυσμιακή αποσυμπίεση της Λουσαάκα, με τη μέριμνα για τη στέγαση των κοινωνικά και οικονομικά πιο αδύναμων τάξεων, για την οποία η πρωτεύουσα δεν διέθετε τις προϋποθέσεις κατά την ανεξαρτητοποίηση της χώρας το 1964. Αφορούσαν επίσης, τη διαφοροποίηση των πολιτικών από τις βιομηχανικές λειτουργίες στο βασικό πόλο έλξης, που αποτελούσε η Λουσαάκα. Ο πρώτος στόχος επιτεύχθηκε με ένα πρόγραμμα ταχείας μετεγκατάστασης. Το σχέδιο που εκτόνησε το Γραφείο Δοξιάδη μετά από την πρώτη σύμβαση με την κυβέρνηση της Ζάμπια, το 1966, προέβλεπε τη δημιουργία οχτώ χώρων με τις ανάλογες υποδομές στα περίχωρα της Λουσαάκα, όπου θα μπορούσαν να αναπτυχθούν νέες κοινότητες. Οι προδιαμορφωμένοι αυτοί χώροι, είχαν σχεδιαστεί ώστε να δώσουν τη δυνατότητα σε οικογένειες να κατασκευάσουν τα δικά τους σπίτια, σύμφωνα με τις προτιμήσεις και τα οικονομικά τους μέσα, αλλά πάντα στη βάση της παραμετροποίησης εναλλακτικών σχεδίων και επιλογής μεταξύ προκαθορισμένου φάσματος εναλλακτικών σχεδίων σπιτιών.¹³ Ο δεύτερος στόχος αφορούσε τη δημιουργία ενός πλήρους οικιστικού οργανισμού, που θα μπορούσε να λειτουργεί σχετικά ανεξάρτητα, αν και δορυφορικά προς τη Λουσαάκα, και ο οποίος θα αναπτυσσόταν δίπλα σε ένα βιομηχανικό κέντρο που θα αποκτούσε το χαρακτήρα λειτουργικού πόλου, αποσυνδεδεμένου από άλλες λειτουργίες των παρακείμενων οικισμών. Επρόκειτο ουσιαστικά για την τελείως νέα βιομηχανική πόλη της Καφούε (εικόνα 11). (Κύρτσης, 2006)

¹³ Για τη διαδικασία αυτών των επιλογών παρέχονταν συμβουλευτικές υπηρεσίες από ειδικούς

Εικόνα 11: Ρυθμιστικό Σχέδιο Καφούε

Πηγή: Κύρτσης, 2006

Στην περίπτωση της Λουσάκα, είναι εμφανής η επιρροή του Crane στο Δοξιάδη μέσω των απόψεων του περί αυτενέργειας των οικιστών και ενεργούς συμμετοχής των χρηστών του χώρου στο σχεδιασμό. Αυτό φαίνεται από την δυνατότητα που δίνεται στους κατοίκους που θα κατοικήσουν στους χώρους αυτούς να κατασκευάσουν μόνοι τους και όπως θέλουν τα σπίτια τους και άρα να έχουν τον κυρίαρχο λόγο πάνω στη μορφή του οικισμού, με κάποιες βέβαια κατευθύνσεις αφού οι χώροι διαμορφώθηκαν εκ των προτέρων από τον Δοξιάδη και τους συνεργάτες του. Επίσης, βλέπουμε την επιρροή που είχε στον Δοξιάδη ο Fathy, μέσω του ενδιαφέροντός του για τους κοινωνικά αδύναμους (χαμηλές εισοδηματικές ομάδες στην περίπτωσή μας) και τις ανάγκες τους που έπρεπε να ικανοποιηθούν, καθώς όμως και με βάση τις επιθυμίες τους. Στο δεύτερο στόχο του έργου, δηλαδή η δημιουργία ενός νέου ανεξάρτητου λειτουργικού κέντρου, ενυπάρχει η θεωρία και πάλι των κεντρικών τόπων με τη δημιουργία ενός λειτουργικού κέντρου πόλου και το οποίο θα

λειτουργούσε σαν αντίβαρο απέναντι στον λειτουργικό πόλο της πρωτεύουσας με αποτέλεσμα την επιτυχή μετεγκατάσταση που επιθυμούσαν να γίνει.

3.2.3. Η αναγνώριση στην Αμερική

Η κρίση των Αμερικάνικων πόλεων, με την ταχύτατη αλλά και ανισόροπη ανάπτυξή τους μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, είναι ένα θέμα που προκαλεί ενδιαφέρον σε ευρύτερους κύκλους, πέραν των αμερικανικών συνόρων. Με τα προβλήματα δυσλειτουργίας του κέντρου τους, τη ρύπανση, τη ραγδαία υποβάθμιση των πτωχότερων περιοχών και τους κοινωνικούς διαχωρισμούς, οι αμερικανικές πόλεις γίνονται ολοένα και πιο απωθητικές για τους κατοίκους τους. Το γεγονός αυτό αποτελεί αντικείμενο συζήτησης που συνδέεται με το γενικότερο ζήτημα της ραγδαίας ανάπτυξης των πόλεων, σε παγκόσμια κλίμακα. Στις Ηνωμένες Πολιτείες ειδικά, η έξαρση αυτής της συζήτησης δημιουργεί έντονες αντιδράσεις, κυρίως από την πλευρά των ασθενέστερων κοινωνικών στρωμάτων και συνδέεται και με φυλετικές διαφορές (Κύρτσης, 2006: 405).

Στα μέσα της δεκαετίας του 1960 ο δημόσιος διάλογος για την αναμόρφωση των αμερικάνικων πόλεων βρίσκεται στο απόγειό του, με αποτέλεσμα κανένας πολιτικός να μη μπορεί να μην αναφέρεται στο ζήτημα, συμπεριλαμβανομένων και των προέδρων των Ηνωμένων Πολιτειών. Σημαντικότερο παράδειγμα αποτελεί ο πρόεδρος Lyndon B. Johnson, ο οποίος προσπάθησε όσο κανένας προκάτοχός του, να προσανατολίσει ένα μεγάλο μέρος των ενεργειών της εσωτερικής πολιτικής για την επίλυση των προβλημάτων που μαστίζαν τις αμερικάνικες πόλεις. Πάνω σε αυτή του την προσπάθεια, και στο πλαίσιο ενός ευρύτερου σχεδίου κοινωνικής πολιτικής, το 1964 σχολίαζε κριτικά τις κρατούσες απόψεις που επικεντρώνονταν στον οικονομικό ρόλο της πόλης. Χαρακτηριστικά σε ένα λόγο του, διατυπώνει τις εξής απόψεις: «Η πόλη του ανθρώπου, δεν εξυπηρετεί μόνο τις υλικές του ανάγκες και τις απαιτήσεις του εμπορίου, αλλά και την επιθυμία για την απόλαυση του ωραίου και τη δίψα για κοινότητα» (Κύρτσης, 2006). Σε άλλους λόγους του, δίνει το στίγμα της πολιτικής του, τονίζοντας πως οι Ηνωμένες Πολιτείες της δεκαετίας του 1960 θα έπρεπε να πορευτούν συνδυάζοντας τρεις ισότιμους μεταξύ τους στόχους: οικονομική ανάπτυξη, φυλετική δικαιοσύνη και δημιουργία συνθηκών καλύτερης ζωής των Αμερικανών Πολιτών (Κύρτσης, 2006). Ακόμα και αν πρόκειται για ρητορικά

σχήματα λόγου, ωστόσο απηχούν το κλίμα της εποχής και τη διάθεση των αμερικανών, κάτι που εξηγεί την παρουσία αλλά και την ανάπτυξη της παρουσίας του Δοξιάδη στις ΗΠΑ, ως ένα πολεοδόμο που με τα έργα που ανέλαβε, συμμετείχε στις προσπάθειες αναβάθμισης και στον αναπροσανατολισμού της ανάπτυξης των αμερικανικών αστικών κέντρων.

Όπως προαναφέρθηκε, σε προηγούμενο κεφάλαιο, ο Δοξιάδης εξέφρασε ανοιχτά την άποψη να μπει η Ελλάδα στη σφαίρα της Αμερικάνικης επιρροής - αφού τη θεωρεί την υπερδύναμη που θα κυριαρχήσει τις επόμενες δεκαετίες - ως δημόσιος λειτουργός και ιδιαίτερα από τη θέση του υφυπουργού Ανοικοδόμησης, άποψη η οποία τον φέρνει κοντά σε παράγοντες της αμερικάνικης ζωής και ιδιαίτερα σε εκπροσώπους του Σχεδίου Μάρσαλ στην Ευρώπη. Οι δεσμοί αυτοί αρχίζουν και γίνονται ακόμα πιο στενοί μια δεκαετία περίπου αργότερα, όταν αρχίζει και αναλαμβάνει έργα επί αμερικάνικου εδάφους. Το 1958, ο Δοξιάδης επισκέπτεται την Ουάσιγκτον κατόπιν προσκλήσεως του πολεοδομικού οργανισμού της, για να αναλάβει σε αυτόν, τον ρόλο του τεχνικού συμβούλου. Εκεί, σε δείπνο που οργανώνεται προς τιμήν του από το δήμο της Ουάσιγκτον, του παραδίδεται το κλειδί της πόλης, κάτι που αποδεικνύει την αναγνώρισή του ως καταξιωμένος πολεοδόμος (Κύρτσης, 2006). Σε λιγότερο από δύο χρόνια μετέπειτα, ιδρύει στην Ουάσιγκτον τη θυγατρική εταιρία του γραφείου του Doxiadis Associates Inc. Τα έργα που αναλαμβάνει εκεί, τα επόμενα χρόνια επεκτείνονται και συμπεριλαμβάνουν τη μελέτη αναζωογόνησης του κέντρου της πόλης, μέσω της βελτίωσης της εμφάνισης οδών και πλατειών, τη μελέτη αστικής ανάπτυξης τετρακοσίων στρεμμάτων στη Βορειοδυτική Ουάσιγκτον και το σχεδιασμό της ανάπλασης της παραποτάμιας περιοχής της Τζορτζτάουν. Στα έργα της Ουάσιγκτον θα προστεθούν και πολλά άλλα τα οποία καθιστούν το Δοξιάδη ως μια σημαντική μορφή της ιστορίας του πολεοδομικού σχεδιασμού στην Αμερική.

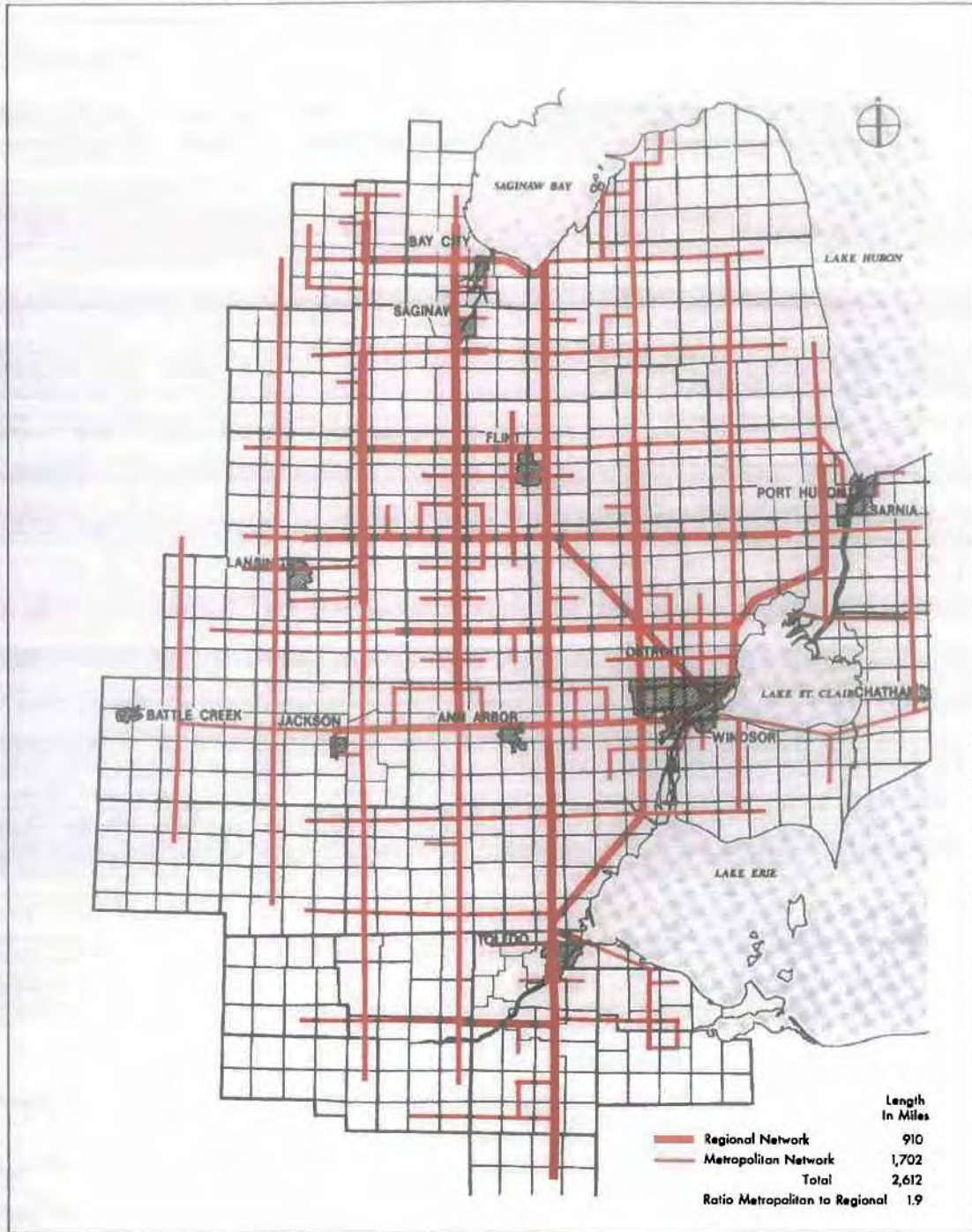
Ο ρόλος του Δοξιάδη στα πολεοδομικά πράγματα των Ηνωμένων Πολιτειών διευρύνει τις γνωριμίες του, πέραν των σχέσεων που είχε δημιουργήσει μέσω των γνωστών του κατά την περίοδο της Ανοικοδόμησης (Κύρτσης, 2006). Κατά την περίοδο αυτή, ο Δοξιάδης έρχεται σε επαφή με δύο πολύ σημαντικές για τον ίδιο και για την πορεία του προσωπικότητες του αμερικανικού πολιτικού φιλελευθερισμού της περιόδου: τον Claiborne Pell και τον Steward Udall (Κύρτσης, 2006). Οι δύο αυτοί άντρες από τη θέση του πολιτικού, προωθούν τις πολιτικές προστασίας του

περιβάλλοντος και αναμόρφωσης των αστικών κέντρων, όπως και την κοινωνική πολιτική, με έμφαση σε θέματα εκπαίδευσης και υπέρβασης των φυλετικών διακρίσεων. Οι δύο αυτοί άντρες αξίζουν ιδιαίτερης αναφοράς λόγω της έμπνευσης που είχαν αντλήσει από τις απόψεις και τα θεωρητικά κείμενα του Δοξιάδη. Πιο συγκεκριμένα, ο γερουσιαστής Pell στηρίζει το μεγαλύτερο μέρος των επιχειρημάτων του βιβλίου του για τον τρόπο αντιμετώπισης των προβλημάτων των αμερικανικών πόλεων και του περιβάλλοντος (Megalopolis unbound, 1966) πάνω στην θεωρία της οικιστικής (Κύρτσης, 2006). Όπως φαίνεται, η Οικιστική θεωρία έχει ήδη ολοκληρωθεί και διατυπωθεί από τον Δοξιάδη και έχει ήδη αρχίσει να επηρεάζει ακόμα και το πολιτικό σκηνικό της εποχής. Το Μάιο του 1968, ο Pell τίμησε τον Δοξιάδη καλώντας τον σε μια συνάντηση στην Ουάσιγκτον, πάνω στο πρότυπο των συμποσίων της Δήλου, χρησιμοποιώντας την επίσημη ιδιότητά του ως Γερουσιαστής. Σε αυτήν, ήταν προσκεκλημένοι οι αμερικανοί που συμμετείχαν στα Συμπόσια της Δήλου από το 1963 μέχρι το 1967, τα οποία όπως έχει προαναφερθεί διοργάνωνε ο Δοξιάδης, με σκοπό την έρευνα από επιστημονικής σκοπιάς για πολεοδομικά και οικιστικά ζητήματα, συμπόσια τα οποία είναι εμπνευσμένα από τα συνέδρια που διοργάνωναν τα C.I.A.M.. Επίσης ο γερουσιαστής Udall, ο οποίος την ίδια αυτή περίοδο έχει στενές σχέσεις με το Δοξιάδη, αναλαμβάνει το πρόγραμμα κοινωνικής πολιτικής της κυβέρνησης Johnson και αντίστοιχα και την αντιμετώπιση των ανισοτήτων και της υπέρβασης των φυλετικών διακρίσεων. Με βάση τη θέση του αυτή, και τη γνωριμία του με τον Δοξιάδη η κυβέρνηση Johnson αναθέτει στο Δοξιάδη το πιο μεγαλεπήβολο έργο του – αν και όχι το σημαντικότερο για τον ίδιο – αφού τελικά δεν υλοποιήθηκε κυρίως λόγω των οικονομικών εξελίξεων των αρχών της δεκαετίας του 1970 (Κύρτσης, 2006).

Πρόκειται για τη μελέτη μελλοντικής ανάπτυξης της πόλης του Ντιτρόιτ και της ευρύτερης περιοχής της, με πολεοδομικές και ευρύτερες χωροταξικές παρεμβάσεις σε μια περιοχή που, με επίκεντρο το Ντιτρόιτ, περιελάμβανε σημαντικά τμήματα της πολιτείας του Μίσιγκαν, αλλά και του Οχάιο και του Καναδά στην περιοχή των Μεγάλων Λιμνών (Great Lakes District) (χάρτες 1-4). Το έργο αυτό αποτελεί σημαντική αναφορά για την πορεία του Δοξιάδη, όχι μόνο λόγω της σημασίας του σαν έργο αλλά κυρίως λόγω της ανάθεσής του από τον Walker Lee Cisler, με τον οποίο ο Δοξιάδης είχε γνωριστεί την περίοδο της Ανοικοδόμησης (Κύρτσης, 2006). Ο Cisler είχε έρθει πολλές φορές στην Ελλάδα μεταξύ 1946 και

1950 για να βοηθήσει με τις ειδικές γνώσεις που κατείχε στην ανάπτυξη του προγράμματος παραγωγής και διανομής ηλεκτρικού ρεύματος. Σε μια συνέντευξη του Δοξιάδη το 1964, ο Δοξιάδης αναφέρεται στην γνωριμία του με τον Cisler τονίζοντας ότι η Ελλάδα χωρίς τη βοήθειά του δε θα μπορούσε να αντιμετωπίσει τα ενεργειακά της προβλήματα. Επίσης ο Cisler αποτελεί τον άνθρωπο που ενέπνευσε το Δοξιάδη και κατέληξε στις τελικές απόψεις του για την οικιστική όπως αυτές διαφαίνονται στο βιβλίο του 'Ekistics' (Κύρτσης, 2006).

Χάρτης: 1. Σχέδιο διαμόρφωσης νέων κυκλοφοριακών αξόνων

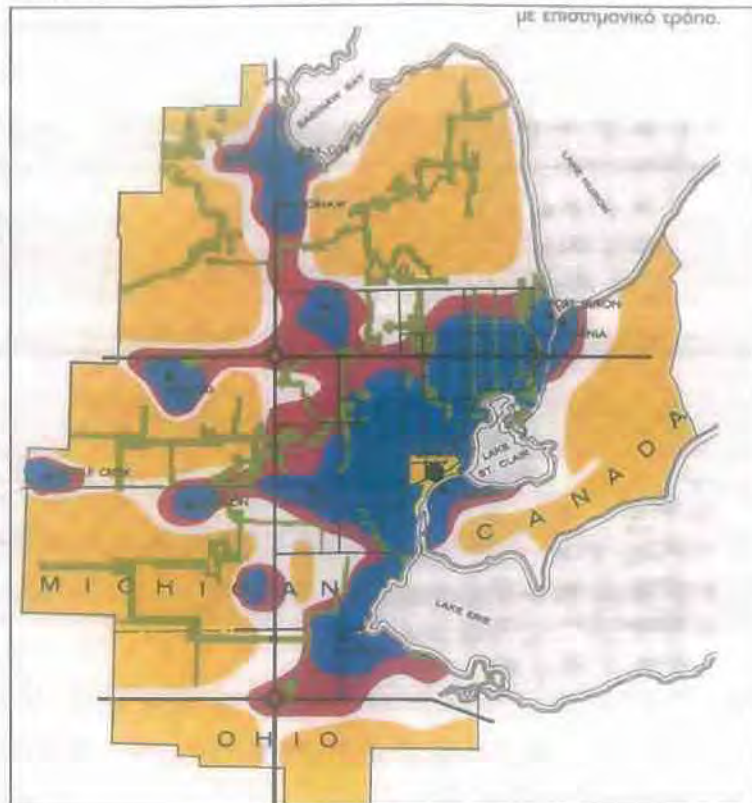
Πηγή: Κύρτσης, 2006

Χάρτης: 4. Αύξηση αστικής περιοχής Ντιτρόιτ με επιστημονικό τρόπο σχεδιασμό

Πηγή: Κύρτσης, 2006

Στην περίπτωση του Ντιτρόιτ, όπου κυρίως παρείχε ηλεκτρική ενέργεια η εταιρία Detroit Edison Company¹⁴, παρουσιάζονταν φαινόμενα υποβάθμισης που θα συμπαρέσυραν και όλες τις άλλες συνιστώσες της συγκρότησης και ανάπτυξης των οικισμών, όπως και κάθε μορφής δίκτυα (Δοξιάδης, 1967). Τα προβλήματα του Ντιτρόιτ καθιστούσαν αυτή την αστική περιοχή ένα από τα κλασικά παραδείγματα της κρίσης των σύγχρονων πόλεων, που προέκυπτε από την έλλειψη κατανόησης του τρόπου με τον οποίο αναπτύσσονται οι ανθρώπινες κοινότητες αλλά και τα αστικά συγκροτήματα στο σύνολό του (Δοξιάδης, 1967). Τα λανθασμένα μέτρα σχετικά με τη διαμόρφωση των κέντρων των πόλεων και της δημιουργίας διεξόδου για την ανάπτυξή τους, η αλόγιστη χρήση των μηχανών και η χωροθέτηση των λειτουργιών που σχετίζονται με αυτές με τρόπο που διάβρωνε τις κοινότητες, και η διάρρηξη του αστικού ιστού από ρυπογόνες παραγωγικές λειτουργίες, ήταν οι βασικές αιτίες των προβλημάτων (Δοξιάδης, 1967). Επιπροσθέτως, ο υπερπληθυσμός και η αύξηση της

¹⁴ Η Detroit Edison Company είχε πρόεδρο και διευθύνων σύμβουλο τον Cisler

πυκνότητας, μαζί με όλα τα παραπάνω αρνητικά στοιχεία, βρίσκονταν εκείνη την περίοδο συγκεντρωμένα στην περιοχή του Ντιτρόιτ. Η γενική αίσθηση των αρχών της πόλης, αλλά και των άλλων φορέων και των μεγάλων επιχειρήσεων της, ήταν ότι αυτός ο σημαντικός πόλος έλξης οικονομικών δραστηριοτήτων πολύ σύντομα θα μετατρέποταν σε κέντρο δημιουργίας δυνάμεων απώθησης (Κύρτσης, 2006). Ο Δοξιάδης είχε επανειλημμένα δείξει την αλληλεπίδραση μεταξύ κοινοτικής ανάπτυξης και της ανάπτυξης αστικών συγκροτημάτων και δικτύων. Για τον σκοπό αυτό, του ζητήθηκε από το Πολιτειακό Πανεπιστήμιο του Γουέιν να εκπονήσουν από κοινού, το σχέδιο ανάπτυξης του Ντιτρόιτ και της ευρύτερης περιοχής του, με προβολές των πιθανών εξελίξεων και την εφαρμογή μέτρων που να καλύπτουν μεγάλο μέρος του 21^{ου} αιώνα. Η έρευνα και η μελέτη διατύπωσης διαφόρων εναλλακτικών μέτρων ήταν πενταετούς διάρκειας και ξεκίνησε το 1965. Το 1968 ανατέθηκε στην ίδια κοινοπραξία ένα συμπληρωματικό ερευνητικό πρόγραμμα που αφορούσε τη «Μεγαλούπολη» της περιοχής των Μεγάλων Λιμνών, δηλαδή της διευρυμένης περιοχής αστικής ανάπτυξης που είχε κεντρικό πόλο το Ντιτρόιτ (Κύρτσης, 2006). Η συμπληρωματική αυτή έρευνα θεωρήθηκε απαραίτητη για την κατανόηση του ευρύτερου γεωγραφικού πλαισίου της αστικής ανάπτυξης. Η ευρύτερη περιοχή της έρευνας περιελάμβανε τριανταεπτά κομητείες εξήντα χιλιάδων τετραγωνικών χιλιομέτρων και με πληθυσμό περίπου οκτώ εκατομμυρίων τη στιγμή της έρευνας (Δοξιάδης, 1968). Στην έρευνα επιπλέον τέθηκε υπόψη και μια ακόμα πιο ευρύτερη περιοχή, που περιελάμβανε επτακόσιες πενήντα τέσσερις κομητείες από την πλευρά των Η.Π.Α. και εκατόν δώδεκα κομητείες από την πλευρά του Καναδά. Σύμφωνα με τον Δοξιάδη, αυτό που διαπιστώθηκε από την έρευνα ήταν, ότι από τα πρότυπα μεγέθυνσης που ακολούθησε η πόλη και η ευρύτερη περιοχή της δεν θα της επέτρεπαν να αντέξει τις μελλοντικές πιέσεις, που προέρχονταν από την ραγδαία αύξηση του πληθυσμού καθώς και από τις πολλαπλασιαζόμενες ανάγκες για επικοινωνία και μεταφορές. Αυτό που τονίζει ιδιαίτερα ο Δοξιάδης είναι ότι από ένα σημείο και πέρα, η συσσώρευση προβλημάτων θα δημιουργούσε μη αναστρέψιμες καταστάσεις, οι οποίες θα καθιστούσαν αδύνατη την οποιαδήποτε προσπάθεια εξεύρεσης και εφαρμογής λύσεων (Δοξιάδης, 1968). Ο προβλεπόμενος διπλασιασμός του πληθυσμού μέσα σε τριάντα χρόνια, δηλαδή μέχρι το 2005, από περίπου οκτώ σε περίπου δεκάξι εκατομμύρια, θα έπρεπε να αντιμετωπιστεί με ανάλογο αναπροσδιορισμό των αξόνων ανάπτυξης. Δεδομένης μιας τέτοιας πρόβλεψης ως

προς την αύξηση του πληθυσμού, που ήταν σε συνάρτηση με την οικονομική ανάπτυξη της περιοχής σύμφωνα με τις προβλέψεις, θα έπρεπε να ληφθούν μέτρα που συνεπάγονταν επενδύσεις αστικής ανάπτυξης με τρόπο που δεν θα περιθωριοποιούσε οικονομικά και κοινωνικά τους νέους κατοίκους (Δοξιάδης, 1968). Έτσι, προτάθηκε να δημιουργηθούν νέοι ισχυροί αστικοί πόλοι έλξης και συγχρόνως να αποσυμφορηθεί το υπάρχον κέντρο με τη δημιουργία παρακαμπτήριων οδών. Η κυκλοφοριακή συμφόρηση προβλεπόταν να αντιμετωπιστεί με την επέκταση της χρήσης μέσω σταθερής τροχιάς. Η δημιουργία νέων αρτηριών συνδέθηκε με την επέκταση του αστικού ιστού του κυρίως μέρους του Ντιτρόιτ, σε νέες παρακείμενες περιοχές που θα οργανώνονταν πάνω σε ένα κάρναβο δρόμο ταχείας κυκλοφορίας που θα περιέκλεινε κοινότητες με βέλτιστη πυκνότητα κατοικίας και μικρή έως μηδενική παρουσία αυτοκινήτου, καθώς και βιομηχανικές ζώνες, που θα έπρεπε να αναπτυχθούν σε διαχωρισμένες περιοχές (Δοξιάδης, 1968). Οι προβολές πάνω στις οποίες στηρίχθηκαν τα μέτρα και με βάση τις οποίες έγινε ο υπολογισμός των πιθανών επενδύσεων, δεν επαληθεύτηκαν, κάτι το οποίο δεν έχει ιδιαίτερη σημασία αφού λόγω οικονομικών προβλημάτων η μελέτη δεν ήταν δυνατό να εφαρμοστεί (Κύρτσης, 2006).

Ωστόσο, ένα βασικό υποπροϊόν της μελέτης αυτής, που για τον ίδιο τον Δοξιάδη αρκούσε για να διατηρήσει την αξία της, ήταν η πρωτοποριακή μεθοδολογία επιλογής εναλλακτικών σεναρίων. Ο πολύ μεγάλος αριθμός εναλλακτικών συσχετισμών μεταξύ πλήθους μεταβλητών, καθιστούσε σχεδόν αδύνατη την πρόταση λύσεων που θα χρησίμευαν για τη λήψη αποφάσεων από τις αρχές, αλλά και την υποστήριξη των σχετικών μέτρων από τους πολίτες (Δοξιάδης, 1968). Για να μπορέσει να αξιολογήσει, να συγκρίνει και να αποκλίνει εναλλακτικές λύσεις με συστηματικό τρόπο, το Γραφείο Δοξιάδη ανέπτυξε μια ειδική μέθοδο επιλογής της βέλτιστης δέσμης σχετικά μικρού αριθμού εναλλακτικών λύσεων, χωρίς όμως να γίνει από την αρχή αυθαίρετη μείωση των παραγόντων που επηρεάζουν τη δυναμική στα διαφορετικά επίπεδα οικιστικής κλίμακας. Η εξέταση των φαινομένων της μικροκλίμακας θα έπρεπε πρώτα να ενσωματώσει ολόκληρη την πολυπλοκότητα που δημιουργούνταν από την εγγραφή τους σε φαινόμενα μεγάλης κλίμακας. Αυτή τη μέθοδο ο Δοξιάδης, και η ομάδα μελέτης του Ντιτρόιτ ονόμασαν μέθοδο Συνεχούς Αύξησης των Διαστάσεων. Η μείωση της πολυπλοκότητας γινόταν με μια μέθοδο που ονόμαζαν «Απομόνωση των Διαστάσεων και Αποκλεισμό των Εναλλακτικών». Έτσι

δημιουργήθηκε μια μέθοδος που συνθέτει διαδικασίες αύξησης με διαδικασίες μείωσης πολυπλοκότητας προκειμένου τελικά να απομονωθεί ένας μικρός αριθμός προσδιοριστικών παραγόντων που περιγράφουν τις δυναμικές που θα τροποποιηθούν στην επιλεγόμενη κατεύθυνση με βάση την οικιστική παρέμβαση. Με την εισαγωγή εναλλακτικών κριτηρίων που προέκυπταν από παρατηρήσεις τροφοδοτούσαν ένα πρόγραμμα το οποίο μείωνε τις εναλλακτικές λύσεις από το επίπεδο των πενήντα εκατομμυρίων, που συνήθως έδιναν οι δέσμες των μεταβλητών, σε 5 έως 10 λύσεις από τις οποίες πλέον θα ήταν σχετικά εύκολο να επιλεγεί η μία που θα μπορούσε να θεωρηθεί η βέλτιστη (Δοξιάδης, 1968). Η πρωτοποριακή αυτή μεθοδολογία, αποτελεί διεθνώς μία από τις πρώτες απόπειρες μελέτης εναλλακτικών προτύπων ανάπτυξης και λήψης αποφάσεων, χωρίς εκ των προτέρων αποκλεισμό σημαντικών μεταβλητών (Κύρτσης, 2006). Λόγω των πολλών εκατομμυρίων πιθανών εναλλακτικών, έπρεπε να αναπτυχθούν πρωτοποριακές υπολογιστικές τεχνικές που βρίσκονταν πολύ πιο μπροστά από τις ανάλογες μαθηματικές μεθόδους και τεχνικές της θεωρίας των αποφάσεων της εποχής. Επίσης, στο έργο του Ντιτρόιτ, φαίνεται και το ενδιαφέρον που αναπτύσσεται στο Δοξιάδη για τα περιβαλλοντικά προβλήματα και πως αυτά εντάσσονται και επηρεάζουν άμεσα το οικιστικό τοπίο, κάτι το οποίο εσώκλεισε περίπου την περίοδο αυτή, στο θεωρητικό του έργο και στην θεωρία της οικιστικής. Αυτό γίνεται στο πλαίσιο προσπάθειας ένταξης της έννοιας της αειφορίας¹⁵ που είναι μια σαφή επιρροή από τον τότε υπέρμαχο της έννοιας Richard L. Meier, με τον οποίο ο Δοξιάδης έχει συνάψει σχέσεις μέσω των Συμποσίων της Δήλου.

Ένα ακόμα σημαντικό έργο που ανέλαβε ο Δοξιάδης στις Ηνωμένες Πολιτείες, είναι μια περιοχή στη νότια πλευρά της ιστορικής αμερικάνικης πόλης της Φιλαδέλφειας, στην πολιτεία της Πενσυλβάνιας, το Ήστγουικ, μια περιοχή που οι διαδικασίες υποβάθμισης είχαν οδηγήσει τελικά σε πλήρη αποσύνθεση, με αποτέλεσμα τη σταδιακή κατάρρευση τόσο των κτισμάτων όσο και των υποδομών (εικόνα 12).

¹⁵ Η Αειφόρος ανάπτυξη ή Βιώσιμη ανάπτυξη αναφέρεται στην οικονομική ανάπτυξη που σχεδιάζεται και πραγματοποιείται σε συνδυασμό με την προστασία του περιβάλλοντος. Επίσης νοείται και ως η ανάπτυξη των παραγωγικών μηχανισμών της οικονομίας παράλληλα με τη δημιουργία υποδομών για μία βιώσιμη στάση απέναντι στο φυσικό περιβάλλον (<http://www.universityofcalifornia.edu>)

Εικόνα 12: Ήστγουικ

Πηγή, Κύρτσος, 2006

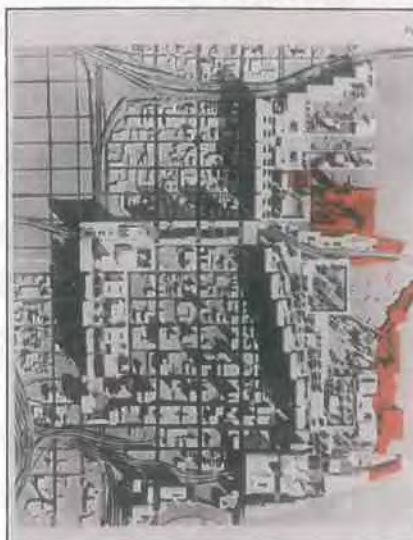
Το Γραφείο Δοξιάδη, αφού κέρδισε το διαγωνισμό, ανέλαβε το μεγαλύτερο έργο ανάπλασης και στέγασης οικογενειών που είχε γίνει έως εκείνη τη στιγμή στον κόσμο. Ταυτόχρονα, το έργο αυτό αποτελούσε μια μεγάλης κλίμακας παρέμβαση κοινωνικής πολιτικής, εφόσον ο σκοπός ήταν να αποφευχθεί: η εκδίωξη όσων ανήκουν σε χαμηλά εισοδηματικά στρώματα και η κατάληψη της γης από πιο εύπορα στρώματα, αφού θα είχε μεγαλύτερη πλέον αξία μετά την αναβάθμισή της. Το έργο που εκπόνησε ο Δοξιάδης και με τη βοήθεια και συνεργασία των αρχών της Φιλαδέλφειας, στέφθηκε με πρωτόγνωρη επιτυχία.

Στο έργο αυτό είναι και πάλι εμφανής η επιρροή που είχε αντλήσει στο Δοξιάδη τόσο ο Fathy, όπου είναι εμφανής η προσπάθεια ξεπέρασης των προβλημάτων των κοινωνικά αδύναμων, όσο και η επιρροή από τις απόψεις του Geddes, όπου μέσα από το χωρικό σχεδιασμό ο Δοξιάδης προσπαθεί να συγκλίνει τις κοινωνικές διαφορές που υπάρχουν και άρα να επηρεάσει και τις κοινωνικές δομές της περιοχής.

Ένα άλλο εξίσου σημαντικό έργο του Δοξιάδη στις Η.Π.Α. ήταν η μελέτη για την πόλη του Μαϊάμι (εικόνες 13,14). Το πρόβλημα που κλήθηκε να επιλύσει, το 1966, ήταν το πως θα μπορούσε να αναζωογονηθεί το κέντρο της πόλης, το οποίο από

τη μία πλευρά, δεχόταν μεγάλες πιέσεις από την απότομη εισβολή Κουβανών μεταναστών και από την άλλη, έχανε μεγάλο μέρος του πληθυσμού του, λόγω της τάσης μετακίνησης του πληθυσμού προς τα προάστια.

Εικόνα 13: Κέντρο του Μαϊάμι - Πρόταση για ανανέωση της πόλης

Πηγή: Κύρτσης, 2006

Εικόνα 14: Πρόταση για το λιμάνι του Μαϊάμι

Πηγή: Κύρτσης, 2006

Η ανάθεση έγινε από τις αρχές του Μαϊάμι υπό περιορισμούς, οι οποίοι δεν διευκόλυναν την ένταξη του ανασχεδιασμού του κέντρου στο ευρύτερο πλαίσιο της δυναμικής του αστικού συγκροτήματος, που συμπεριλάμβανε πολλές περιοχές με

τάσεις συνεχούς υποβάθμισης. Έτσι, η ανάλυση της δυναμικής του κέντρου που έκανε ο Δοξιάδης, επικεντρώθηκε σε άλλου είδους προβλήματα, όπως η αποκοπή της από την παραλία που είχε καταληφθεί από οδικές αρτηρίες και η έλλειψη χώρων επικοινωνίας που θα μπορούσαν να δημιουργήσουν σημεία ανάπτυξης ενός αστικού πολιτισμού του κέντρου (Κύρτσης, 2006). Η έμφαση που έδωσε ο Δοξιάδης συνεπάγονταν την απόρριψη δύο προηγούμενων σχεδίων για το Μαϊάμι. Το πρώτο, είχε εκπονηθεί με σκοπό να αξιοποιήσει τις λειτουργίες αναψυχής της παραλίας, η οποία με το σχέδιο του Δοξιάδη τώρα αποκτούσε πολυδιάστατο χαρακτήρα μεταφέροντας έτσι την ουσία της αστικής ζωής κοντά στην θάλασσα. Το δεύτερο, αναφερόταν στη μετατροπή του κέντρου σε μια «τροπική μαγική πόλη», με διακοσμητικά πάρκα που θα έφερναν μέσα στον αστικό ιστό την αίσθηση της «φύσης». Αντιδιασταλτικά, η πρόταση του ίδιου, αναφερόταν στη δημιουργία πλατειών και πάρκων, τα οποία θα ενσωμάτωναν λειτουργίες πολιτισμού και αναψυχής, ώστε σε συνδυασμό με παρακείμενες λειτουργίες κατοικίας και εργασίας να μετατρέψουν τους ελεύθερους χώρους σε χώρους συνάντησης και συναναστροφής. Οι προτάσεις του όμως δίχασαν τόσο το κοινό, όσο και τους αρχιτέκτονες και τους πολεοδόμους, δημιουργώντας πολιτικές διαμάχες στο επίπεδο της τοπικής αυτοδιοίκησης. Έτσι, οι προτάσεις του για το Μαϊάμι τελικά μόνο με παράπλευρο τρόπο κατάφεραν τελικά να επηρεάσουν την εξέλιξη της πόλης, ωστόσο από άποψη περίπτωσης μελέτης αποτελεί ένα σημαντικό παράδειγμα του σχεδιασμού του Δοξιάδη, αφού βλέπουμε τη σημασία που εξακολουθεί να δίνει στα λειτουργικά κέντρα, τα οποία διαχέονται μέσα στον αστικό ιστό παίζοντας τον ρόλο πόλων έλξης για τους κατοίκους της πόλης.

Την ίδια αυτή περίοδο, ο Δοξιάδης αναλαμβάνει έργα και στην Ελλάδα. Ένα από τα πιο σημαντικά έργα της εποχής αυτής είναι το έργο που αναλαμβάνει (1958) μαζί με τον καθηγητή του Δημήτρη Πικιώνη, δηλαδή τη δημιουργία του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών, περίπτωση ιδιαίτερος σημαντική, λόγω του στίγματος που δίνεται στη μορφή του νέου αυτού κτηρίου, όπου μοιάζει περισσότερο να ακολουθεί ο δάσκαλος το μαθητή, το αντίθετο (εικόνα 15) (Κύρτσης, 2006).

Εικόνα 15: Εθνικό Ίδρυμα ΕρευνώνΠηγή: <http://www.eie.gr>

Το μεγάλο αυτό κτήριο δηλώνει με τη μορφή του, την προσπάθεια των δημιουργών του να διαμοιράσουν σε επιμέρους τμήματα τον μεγάλο όγκο της κατασκευής. Παρά το γεγονός ότι το κτήριο είχε μεγάλες απαιτήσεις σε χώρους, έπρεπε να τοποθετηθεί σε ένα σχετικά μικρό οικόπεδο (Κύρτσης, 2006). Συγχρόνως, οι δύο αρχιτέκτονες έπρεπε να του δώσουν μια μορφή που να μην επιβαρύνει υπέρμετρα το αστικό τοπίο. Οι λύσεις που τελικά υιοθετήθηκαν δηλώνουν την προσήλωση στις λειτουργικές απαιτήσεις ενός ερευνητικού κέντρου, που φιλοδοξεί να συνδέει τις δραστηριότητές του με το ευρύτερο περιβάλλον του, αποφεύγοντας την εσωστρέφεια. Η βιβλιοθήκη και το αμφιθέατρο, σαφώς διακριτά στοιχεία του κελύφους του κτηρίου, ορίζουν τους εκτεταμένους χώρους της εισόδου, στο βάθος των οποίων τοποθετείται το κλιμακοστάσιο και ο ανελκυστήρας που οδηγούν στους χώρους των ερευνητών. Το συνολικό ύψος του κτηρίου δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως αποκλειστικά ελληνικό, παρά τις λευκές μαρμάρινες επιφάνειες και την ενδιαφέρουσα αξιοποίηση του φωτός, ιδιαίτερα στους χώρους της εισόδου (Κύρτσης, 2006). Η σύλληψη και η αισθητική των χώρων παραπέμπουν σε αρχιτεκτονικές λύσεις άλλων μεγάλων κτηρίων του Δοξιάδη, και λιγότερο σε έργα της τελευταίας φάσης του Πικιώνη. Η συνεργασία μεταξύ μαθητή και καθηγητή βρίσκεται περισσότερο στο κλίμα του λειτουργισμού της δεκαετίας του 1930 και του διεθνούς ύφους, παρά στην κατεύθυνση της αξιοποίησης της λαϊκής αρχιτεκτονικής και της ενσωμάτωσής της στο αστικό περιβάλλον, τάση που χαρακτηρίζει το έργο του Πικιώνη μετά το 1933, όταν αποκηρύσσει τον λειτουργισμό (Κύρτσης, 2006: 424).

Το δεύτερο μεγάλο κτήριο που αναλαμβάνει την ίδια περίοδο με ιδιαίτερη σημασία για τον ίδιο, είναι τα γραφεία της εταιρίας του στο Λυκαβηττό¹⁶. Αν και το εσωτερικό των κτηρίων, αναδιαμορφώθηκε τη δεκαετία του 1990, η εξωτερική μορφή του κτηρίου εξακολουθεί να είναι αυτή που είχε δώσει ο Δοξιάδης (Κύρτσης, 2006). Αρχικά, πολλοί από τους εσωτερικούς χώρους ήταν ενιαίοι, ώστε να μπορούν να φιλοξενούν σχεδιαστήρια ή άλλα φορητά στοιχεία και αντικείμενα αναγκαία για την εκπόνηση σχεδιαστικών ή συμβουλευτικών έργων. Η φιλοσοφία των ανοικτών χώρων απέρρεε από την ανάγκη ευέλικτης αναδιάταξης των ομάδων έργου και την κατάληψη του χώρου που θα απαιτούσε η δουλειά τους (Κύρτσης, 2006). Συγχρόνως, οι αίθουσες που πληρούσαν αυτές τις προδιαγραφές είχαν επιμήκη παράθυρα που κάλυπταν το μεγαλύτερο μέρος των επιφανειών δύο παράλληλων πλευρών, έτσι ώστε να υπάρχει αρκετό φυσικό φως καθ' όλη τη διάρκεια της ημέρας (εικόνες 16, 17).

---

¹⁶ Ο σχεδιασμός των γραφείων της εταιρίας Δοξιάδη ξεκίνησε το 1955 και η κατασκευή κράτησε από το 1957 έως το 1961

Εικόνα 16: Κτήριο Γραφείο Δοξιάδη (α)

Πηγή: <http://www.doxiadis.org>

Εικόνα 17 Κτήριο Γραφείο Δοξιάδη (β)

Πηγή: <http://www.doxiadis.org>

Οι συνθήκες εργασίας σε αυτούς τους χώρους, ευνοούνταν επίσης από το γεγονός ότι ο βιοκλιματικός σχεδιασμός του κτηρίου επέτρεπε τον φυσικό αερισμό το καλοκαίρι και την οικονομία ενέργειας το χειμώνα – στοιχείο ιδιαίτερα πρωτοποριακό για την εποχή του που συνδέεται με τις οικολογικές ευαισθησίες του Δοξιάδη (Κύρτσης, 2006). Τα λειτουργικά χαρακτηριστικά του κτηρίου του Δοξιάδη, πέρα από την εξασφάλιση της ευέλικτης αναδιάταξης των χώρων σχεδιασμού, καθορίζονταν και από το στοιχείο της τοποθέτησης από τον ίδιο, των ζητημάτων διαχείρισης της πληροφορίας και της γνώσης στο επίκεντρο της ζωής του γραφείου. Ο προσανατολισμός αυτός δεν καθόριζε μόνο τα σημεία συνάντησης και διαλέξεων, καθώς και τη σχέση των διαχωρισμένων γραφείων με τους πιο ανοικτούς σχεδιαστικούς χώρους, αλλά και την κατανομή των κάθετων επιφανειών στις οποίες μπορούσαν να εκθέτουν πίνακες, σχέδια και διαγράμματα. Σε όλους σχεδόν τους χώρους εργασίας των συνεργατών του γραφείου, το μεγαλύτερο μέρος των τοίχων καλυπτόταν από υλικά που επέτρεπαν την ανάρτηση σχεδίων, πινάκων κλπ. Στο γραφείο του ίδιου του Δοξιάδη, οι κάθετες επιφάνειες πολλαπλασιάζονταν με αλληλεπικαλυπτόμενους συρόμενους πίνακες, με ύψος περίπου ίσο προς αυτό των

τοιχών του δωματίου (Κύρτσης, 2006). Στο υπόγειο του γραφείου υπήρχε ειδικά διαμορφωμένος χώρος για την τοποθέτηση και μελέτη μακετών (εικόνες 18,19).

Εικόνα 18: Εσωτερικοί χώροι Γραφείου

(α)

Πηγή: <http://www.doxiadis.org>

Εικόνα 19: Εσωτερικοί χώροι Γραφείου

(β)

Πηγή: <http://www.doxiadis.org>

Παρ' όλα αυτά η αισθητική του οικοδομήματος δεν ήταν υποταγμένη σε μια στενή λειτουργική λογική. Το αίθριο που βρίσκεται στο σημείο απ' όπου ανέβλυζαν στην αρχαιότητα οι πηγές του Ηριδανού ποταμού, περικλείεται από τις διατεταγμένες σε παραλληλόγραμμο πτέρυγες του κτηρίου, δημιουργώντας ένα εξαιρετικά φιλόξενο και ήρεμο αρχιτεκτονικό περιβάλλον, που παραπέμπει σε ελληνικές παραδόσεις ενσωματωμένες στο διεθνή ρυθμό (εικόνες 20, 21).

Εικόνα 20: Εσωτερική αυλή γραφείου

Πηγή: <http://www.doxiadis.org>

Εικόνα 21: Άλλη όψη αυλής

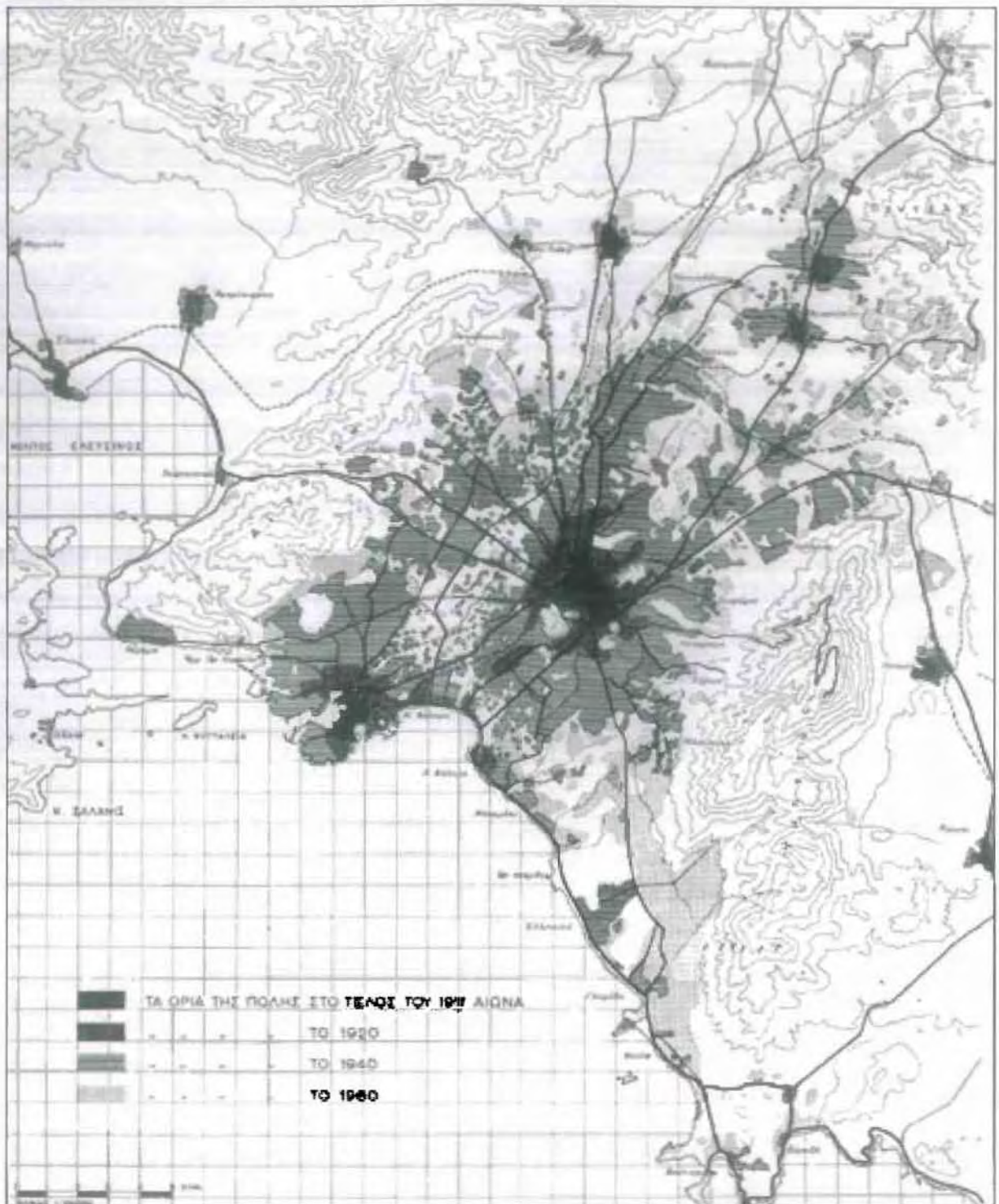
Πηγή: <http://www.doxiadis.org>

Η ηρεμία της αυλής αυτής συνδεόταν οπτικά με το δυναμισμό του τεχνολογικού μέλλοντος. Στεκούμενος κάποιος δίπλα στην κρήνη που θύμιζε τις πηγές του Ηριδανού, έβλεπε πίσω από μια μεγάλη γυάλινη επιφάνεια την αίθουσα με τον μεγάλο υπολογιστή, μιας από τις μεγαλύτερες συμβουλευτικές εταιρίες στον κόσμο (Κύρτσης, 2006). Στην απέναντι πλευρά, βρισκόταν η μεγάλη αίθουσα διαλέξεων, η οποία από τα εγκαίνια του κτηρίου μέχρι το 1967 και τη δικτατορία, υπήρξε ένα από τα κέντρα της πνευματικής και καλλιτεχνικής ζωής της Αθήνας, με συνεχείς εκθέσεις, διαλέξεις και άλλες εκδηλώσεις. Οι άλλες δύο πλευρές του κτηριακού συγκροτήματος καταλαμβάνονταν, η μία από την κυρίως πτέρυγα των γραφείων, και η άλλη από τις Τεχνικές Σχολές του Αθηναϊκού Τεχνολογικού Ινστιτούτου. (Κύρτσης, 2006)

Είναι εμφανές το ενδιαφέρον του Δοξιάδη από τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια για την περίπτωση μελέτης της πρωτεύουσας της χώρας την Αθήνα όπου εκφράζει ανοιχτά τα προβλήματά της από τη θέση ακόμα του αρμόδιου κρατικού λειτουργού. Έτσι το 1960 επεσήμανε δημόσια τα προβλήματα της Αθήνας μέσω της δημοσίευσης της μελέτης του *‘Η πρωτεύουσά μας και το μέλλον της’*. Στη μελέτη του για τη μελλοντική εξέλιξη της Αθήνας, ο Δοξιάδης, προτείνει την εφαρμογή της ιδέας της Δυνάπολης, που θα μετέτρεπε το κέντρο, σε έναν δυναμικό άξονα ανάπτυξης και σταδιακά θα μετέφερε το κέντρο βάρους σε άλλο σημείο βορειότερα του σημερινού (Δοξιάδης, 1960). Για τον σκοπό αυτό, προτείνει να δημιουργηθούν δύο κεντρικοί οδικοί άξονες, ο ένας κατά μήκος της δυναμικής ανάπτυξης του βορρά και ο άλλος κάθετα προς αυτόν. Ωστόσο το σχέδιο του Δοξιάδη δεν εισακούστηκε, παρά μόνο ως προς τον κάθετο οδικό άξονα (Κύρτσης, 2006). Το μεγάλο ενδιαφέρον ωστόσο στην περίπτωση του σχεδίου του Δοξιάδη είναι ότι σήμερα, η Αθήνα έχει αρχίσει να παίρνει μια μορφή που μοιάζει, στη μεγάλη κλίμακα της δομής της, με αυτή που εκείνος πρότεινε (Κύρτσης, 2006). «Η αρχή της Δυνάπολης, επικράτησε, με τη δυναμική ανάπτυξη του κέντρου σε έναν άξονα που ξεκινάει από τη θάλασσα, διατρέχει το κέντρο και εκτείνεται προς το βορρά, με δύο παράλληλους κλάδους, χωρίς αυτό να είναι αποτέλεσμα σχεδιασμού, αλλά ανάγκης εξεύρεσης διεξόδων» (Κύρτσης, 2006). Ο άξονας που είναι κάθετος προς της δυναμικής ανάπτυξης του κέντρου, προέκυψε από σχεδιασμό και συνδυάστηκε από τη νέα χωροθέτηση του νέου αεροδρομίου. Με τον τρόπο όμως που έγινε δεν δημιούργησε πραγματική μετάθεση του κέντρου, ώστε να αποσυμφορηθεί το ήδη υπάρχον αλλά και ούτε και

στη μείωση της πυκνότητας των λειτουργιών στις κεντρικές περιοχές (Κύρτσης, 2006). Ένα σημαντικό στοιχείο είναι ότι, το σχέδιο του Δοξιάδη για την Αθήνα, είναι η θέση του ίδιου για τις δυναμικές πόλεις και η κριτική που κάνει ο ίδιος στους τότε σύγχρονους αρχιτέκτονες και πολεοδόμους, οι οποίοι στήριζαν ακόμα τις στατικές πόλεις αφού δεν εσώκλειαν στην έρευνά τους για τη μελέτη και την πρόταση των λύσεων που έδιναν για τις πόλεις της δυναμικής που εμφανίζουν αυτές, λόγω των νέων συνθηκών και των αναγκαίων λειτουργιών που εμφανίζονται, λαμβάνοντας υπόψη πάντα τη δημιουργία κατάλληλης μορφής του οικισμού για να είναι βιώσιμη για τον άνθρωπο. Παρουσιάζονται κάποιοι χάρτες και σχέδια που έκανε για τη μελλοντική ανάπτυξη της Αθήνας.

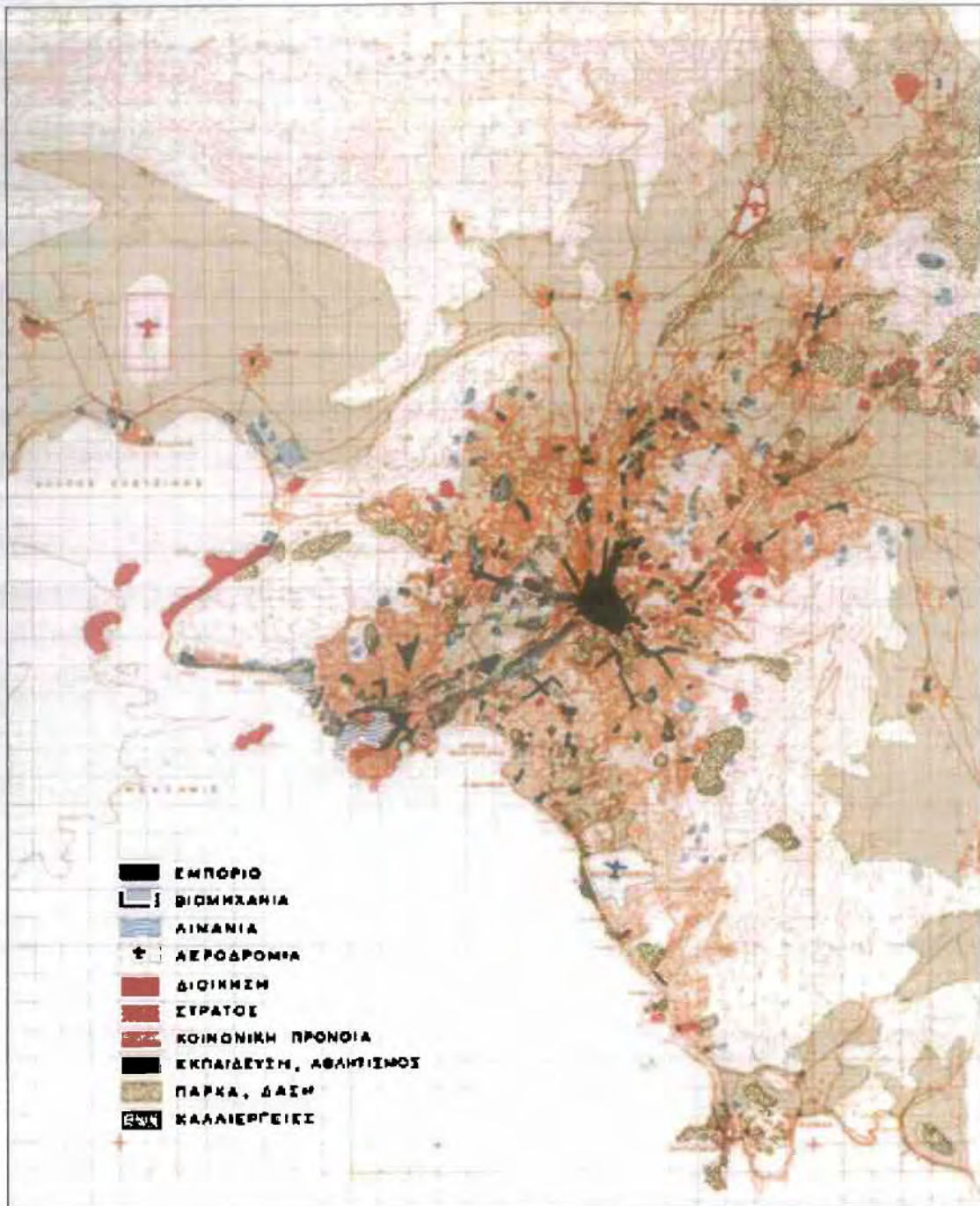
Χάρτης: 5. Εξέλιξη Αθήνας στα τέλη του 19^{ου} αιώνα

Πηγή: <http://www.doxiadis.org>

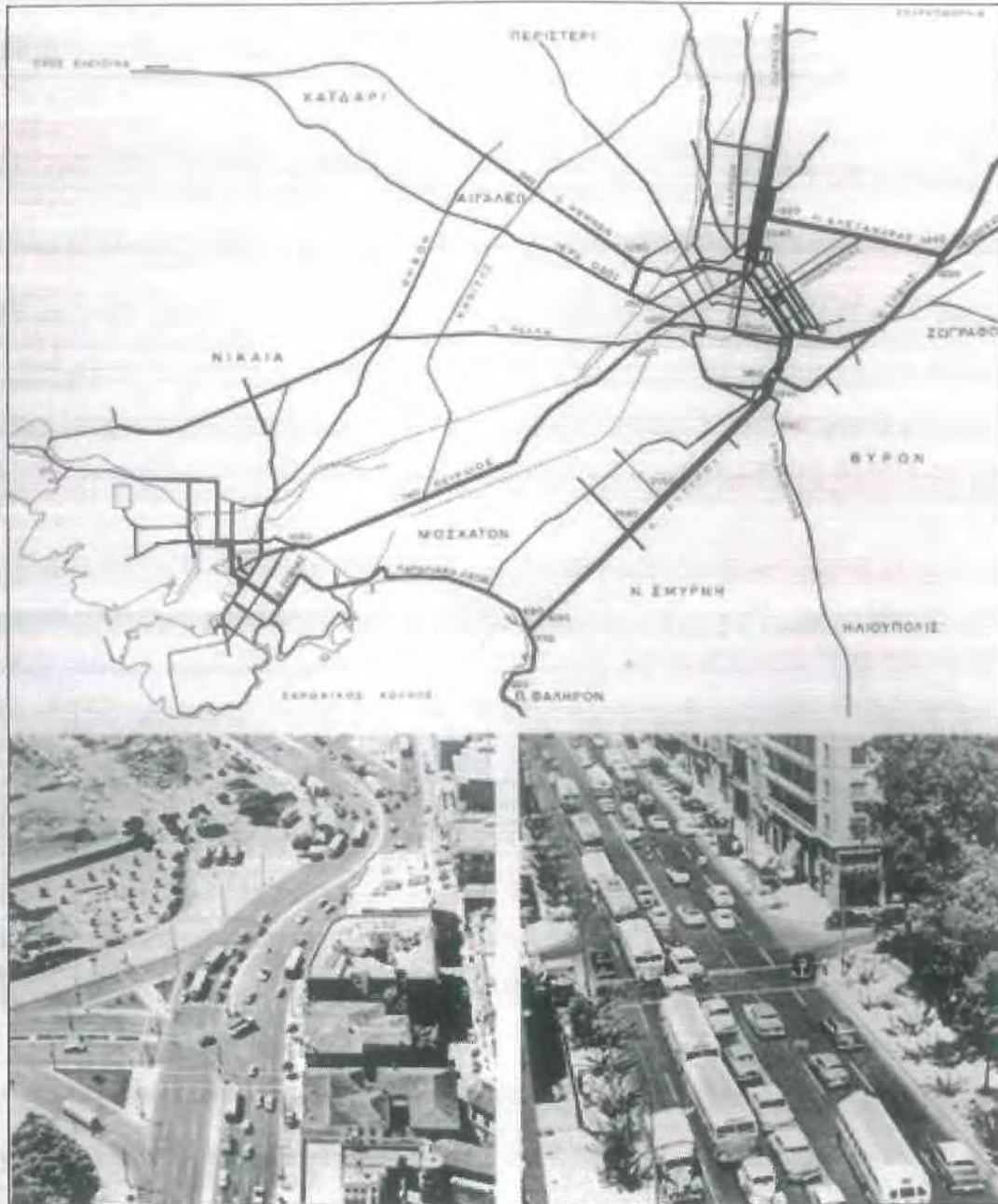

Χάρτης: 6. Χρήσεις Γης

Πηγή: <http://www.doxiadis.org>

Χάρτης: 7. Οδικόι Άξονες και κίνηση

Πηγή: <http://www.doxiadis.org>

Χάρτης: 8. Προτεινόμενο οδικό δίκτυοΠηγή: <http://www.doxiadis.org>

Τέλος, το σημαντικότερο πολεοδομικό έργο του Δοξιάδη για την Ελλάδα είναι η περίπτωση της κατασκευής του οικισμού Άσπρα σπίτια (εικόνες 22-24 και χάρτης 9), αφού έδωσε τη δυνατότητα στον ίδιο το Δοξιάδη να δημιουργήσει εκ νέου έναν οικισμό, κάτι που αποτελούσε και το μεγαλύτερο πάθος του (Κύρτσης, 2006). Η σύλληψη του έργου Άσπρα Σπίτια - που σχεδιάστηκαν και χτίστηκαν μεταξύ 1961 και 1965 - έγινε με την προοπτική της δημιουργίας ενός πόλου αστικής και περιφερειακής ανάπτυξης, που θα συνέδεε το νέο οικισμό με δύο άλλες κωμοπόλεις της περιοχής. Η γενική ιδέα, καθοριστική της διάταξης, ήταν να διευκολυνθεί η επικοινωνία μεταξύ των κατοίκων ώστε να αναπτύσσεται η κοινοτική ζωή και ταυτόχρονα να είναι δυνατή η οριοθέτηση του ιδιωτικού χώρου. Το ύφος των κτηρίων, η συνοχή των κτισμάτων αλλά και ο τρόπος διαχωρισμού των διαφόρων τύπων κατοικιών και λειτουργιών, δημιουργούσε την αίσθηση ελληνικής επαρχιακής πόλης, ενώ η πρόσβαση στη θάλασσα έδωσε τη δυνατότητα δημιουργίας μιας ατμόσφαιρας παραθαλάσσιου χωριού. Τα άσπρα σπίτια σχεδιάστηκαν σαν μια

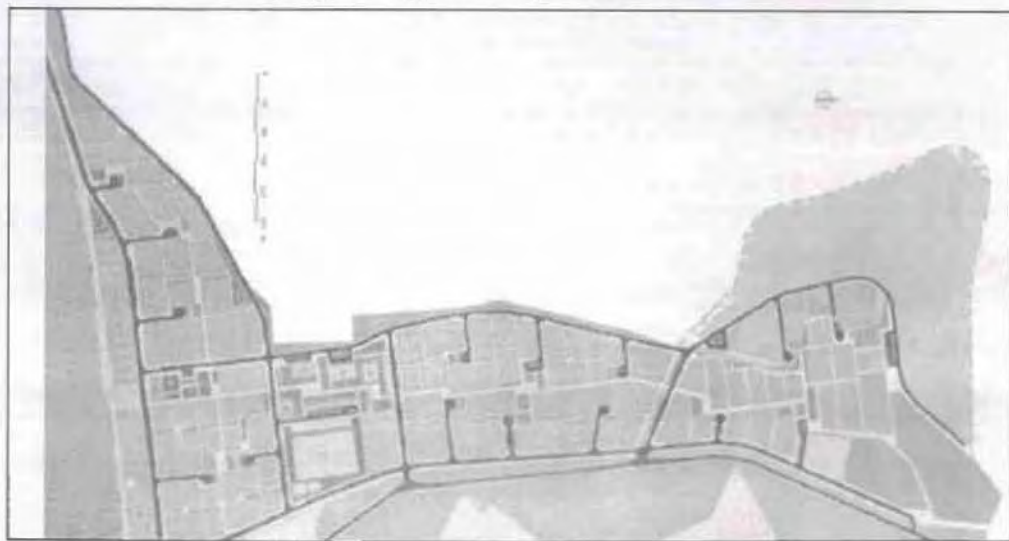
πραγματική εντοπία δηλαδή μία κατά το δυνατόν ιδανική, για τα μέτρα της οικιστική μονάδα, που όμως λειτούργησε και αναπτύχθηκε στην πραγματικότητα.¹⁷

Εικόνα 22: Γενική εικόνα περιοχής

Πηγή: <http://www.doxiadis.org>

Χάρτης: 9. Σχέδιο Ασπρων Σπιτιών

Πηγή: <http://www.doxiadis.org>

¹⁷ Πηγή πληροφοριών για την παράγραφο κυρίως από τη ιστοσελίδα:
<http://www.doxiadis.org/>

Εικόνα 23: Δρόμος στον οικισμό Άσπρα Σπίτια

Πηγή: <http://www.doxiadis.org>

Εικόνα 24: Γενική όψη του οικισμού Άσπρα Σπίτια

Πηγή: <http://www.doxiadis.org>

3.3. Η ΟΙΚΙΣΤΙΚΗ ΚΑΙ Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Μέχρι αυτό το σημείο, έγινε μια προσπάθεια αποτύπωσης και παρακολούθησης της ανάπτυξης της οικιστικής, κυρίως μέσα από το ενεργό έργο του Δοξιάδη. Στο παρόν υποκεφάλαιο, θα γίνει μια περαιτέρω ανάλυση των επιρροών που δέχεται ο ίδιος από τους ανθρώπους με τους οποίους συνεργάζεται και καταλήγει στη μορφή της θεωρίας της οικιστικής όπως παρουσιάζεται στα παρακάτω υποκεφάλαια.

Το τεράστιο συγγραφικό έργο του Δοξιάδη εξελίσσεται κυρίως την περίοδο 1954-1975, το οποίο χαρακτηρίζεται από κομβικούς σταθμούς. Το 1959 αρχίζει με μια σειρά από άρθρα γραμμένα στα αγγλικά μια πιο οργανωμένη προσπάθεια παρουσίασης των θεωρητικών του ιδεών οι οποίες αρχίζουν να αποκτούν σχήμα και οι οποίες όπως είδαμε και παραπάνω αρχίζουν να διαφαίνονται και στο ενεργό του έργο ως πολεοδόμος και αρχιτέκτονας και αναφέρονται κυρίως στη δυναμική εξέλιξη των οικισμών με βάση την ιστορική εμπειρία. Σε ηλικία 50 ετών παρουσιάζει το

βιβλίο του *'Architecture in Transition'*. Το 1966 συγγράφει ένα άλλο σημαντικό έργο για την εξέλιξη των θεωριών του το *'Between Dystopia and Utopia'*, όπου γίνεται η τεκμηρίωση της άποψης της εντοπίας και που την βλέπουμε να την εφαρμόζει από αυτήν την περίοδο και έπειτα και στο έργο του (Άσπρα Σπίτια). Το 1968 εκδίδει το μεγάλο του βιβλίο *'Ekistics, An Introduction To The Human Settlements'* στο οποίο συστηματοποιούνται οι κεντρικές ιδέες της επιστήμης των οικισμών, σύμφωνα με την προσέγγισή του και ολοκληρώνεται η άποψη της οικιστικής θεωρίας, η συμμετοχή των πολιτών στο σχεδιασμό με ουσιαστικό τρόπο και ο σχεδιασμός των ανθρώπινων πόλεων. Τέλος, το μόνο επόμενο συμπληρωματικής συμβολής δημοσίευμα είναι το *'Ecology and Ekistics'*, το οποίο αποτελεί συλλογή κειμένων για την σχέση μεταξύ οικισμών και οικολογίας, η οποία όπως φαίνεται και παραπάνω είναι μια παρακαταθήκη από τα προβλήματα που αντιμετώπισε στις Ηνωμένες Πολιτείες, αφού αντιμετώπισε τα προβλήματα των πόλεων της πιο ανεπτυγμένης οικονομικά χώρας του κόσμου, τις επιρροές από τον Meier και την έρευνα από τους διάφορους βιολόγους και αντίστοιχους επιστήμονες με τους οποίους συνεργάστηκε και μέσω του Γραφείου Δοξιάδη, αλλά και της επαφής του μαζί τους, μέσω των Συμποσίων της Δήλου. Τη συλλογή αυτή εξέδωσε μετά το θάνατό του ο Gerald Dix.

Η έρευνα την οποία έκανε ο Δοξιάδης όλα τα χρόνια ζωής του, βοήθησαν και έπαιξαν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της θεωρίας της οικιστικής και γι αυτό το λόγο είναι άξια αναφοράς. Σημαντική συμβολή ωστόσο κατείχε και η ίδρυση, το 1958, του Αθηναϊκού Τεχνολογικού Ομίλου (ΑΤΟ), με δύο σκέλη δραστηριοτήτων εκπαιδευτικό και ερευνητικό, που έδωσε ιδιαίτερη ώθηση στην ανάπτυξη και διάδοση της θεωρίας την οικιστικής. Ένα από τα σημαντικά προγράμματα που ανέλαβε το ΑΤΟ είχε τον τίτλο «Η πόλη του μέλλοντος». Το αντικείμενο της έρευνας ήταν το μέλλον του αστικού πολιτισμού στο επίπεδο της μακροκλίμακας, το οποίο αποτελεί το πλαίσιο εντός του οποίου συντελούνται όλες οι διαδικασίες όλων των μικρότερων κλιμάκων. Στο ερευνητικό πρόγραμμα για την πόλη του μέλλοντος εξετάζονται οι συσχετίσεις των διαδικασιών που δημιουργούνται όταν κινούμαστε από τις μεγαλύτερες προς τις μικρότερες οικιστικές κλίμακες.¹⁸

Το επόμενο πρόγραμμα που δημιουργήθηκε και ξεκίνησε ένα χρόνο μετά, είχε τίτλο «Η ανθρώπινη κοινότητα» και είχε στόχο την αντίστροφη φορά των οικιστικών

¹⁸ Οι πληροφορίες της παραγράφου συλλέχθηκαν από το βιβλίο του (Κύρτσης, 2006).

διαδικασιών, εστιάζοντας στη μικρή κλίμακα και στις διαδικασίες που εκκινούν από αυτή. Πολύ γρήγορα έγινε αισθητή η έλλειψη ενός ερευνητικού προγράμματος που θα εστίαζε στην ενδιάμεση, μητροπολιτική κλίμακα, που βρίσκεται ανάμεσα σε αυτή των ευρύτερων διαδικασιών αστικοποίησης που εμφανίζονται με τη μορφή διαπεριφερειακών ή και διεθνικών δικτύων αστικών συγκροτημάτων, και της μικρής κλίμακας της κοινότητας, που αποκτά άμεση βιωματική αξία για τους κατοίκους της. Για το σκοπό αυτό ενσωματώθηκαν στα ερευνητικά προγράμματα του ΑΤΟ οι μελέτες που διενεργούνται από το γραφείο Δοξιάδη από την πρώτη στιγμή της σύστασής του, και που αφορούσε την Αθήνα. Οι ερευνητικές προσπάθειες για τη μελέτη της Αθήνας που απασχολούσε το Δοξιάδη από τα χρόνια των φοιτητικών του χρόνων ακόμα έδωσε τους πρώτους καρπούς το 1960, με τη μεγάλη έκθεση των ερευνητικών αποτελεσμάτων και την έκδοση της μελέτης *«Η Πρωτεύουσά μας και το Μέλλον της»*.

Ένα ακόμα σημαντικό ερευνητικό πρόγραμμα είναι αυτό που ξεκίνησε το 1968 με τίτλο *«Η αρχαία ελληνική πόλη»*, η οποία αποτελούσε συνέχεια της διδακτορικής του διατριβής, χωρίς αυτό να πρέπει να ληφθεί ως μια στροφή προς το παρελθόν, αλλά ως μια προσαρμογή των αρχαίων ελληνικών εμπνεύσεων στις σύγχρονες σχεδιαστικές πρακτικές και στη λογική της ανάπτυξης οικιστικών κοινοτήτων που αξιοποιούν την ιστορική εμπειρία, που όπως προαναφέρθηκε εφαρμόστηκε στην σχεδιασμό του Ισλαμαμπάντ και των Άσπρων Σπιτιών. Από αυτό το πρόγραμμα προέκυψε μια σειρά σημαντικών στοιχείων, όχι μόνο για την αρχαιολογία αλλά και για τον σύγχρονο πολεοδομικό σχεδιασμό και την κατανόηση του τρόπου με τον οποίο γενικά αναπτύσσονται οι πρώτοι οικισμοί. Την έρευνα αυτή, είναι προφανές ότι την εσώκλεισε στη θεωρία της οικιστικής μέσω των δυναμικής των οικισμών, που ο ίδιος πίστευε ότι είναι σημαντική η ιστορική τους γνώση για την κατανόηση της εξέλιξης αυτών ώστε να οδηγηθούμε σε σημαντικά και σωστά αποτελέσματα και να βρούμε τη βέλτιστη λύση.

Τέλος, ένα μικρότερο ερευνητικό έργο και το τελευταίο της ζωής του Δοξιάδη, ξεκίνησε το 1969 και έθετε ζητήματα της συγκριτικής μεθόδου που χαρακτήριζαν το σύνολο των άλλων ερευνητικών έργων σε νέα βάση. Το αντικείμενο ήταν η συγκριτική εξέταση των χαρακτηριστικών δεκατριών επιλεγμένων διαφορετικών οικιστικών προτύπων, ως συνάρτηση της ανάπτυξης της ευρύτερης περιοχής τους, όλα της τάξης των 60000 τετραγωνικών χιλιομέτρων.

Κάποιοι από τους συνεργάτες του Δοξιάδη, οι πλέον άξιοι, που συμμετείχαν στα σημαντικότερα έργα της περιόδου, τοποθετήθηκαν σε συντονιστικούς ρόλους, των επί μέρους υποπρογραμμάτων ή ανέλαβαν να συγγράψουν πολλά από τα κείμενα στα οποία παρουσιάζονταν ερευνητικά αποτελέσματα. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να δημιουργηθούν ιδιαίτερα γόνιμες συνέργειες μεταξύ των ερευνητικών και των πρακτικών πολεοδομικών εμπειριών (Κύρτσης, 2006). Προεξέχον μεταξύ των συνεργατών του Δοξιάδη ήταν ο παλιός συμφοιτητής και στενός του φίλος Γιάννης Παπαϊωάννου, με τον οποίο δεν χωρίστηκαν σχεδόν ποτέ στον επαγγελματικό στίβο, από τα χρόνια της γερμανικής κατοχής και μετά και ο οποίος από τις αρχές του 1965 ανέλαβε το ρόλο του γενικού συντονιστή των ερευνητικών δραστηριοτήτων του Αθηναϊκού Κέντρου Οικιστικής. Επίσης σημαντική εμπλοκή στην έρευνα είχε και ο αρχιτέκτονας και πολεοδόμος Παναγής Ψωμόπουλος, από τα διευθυντικά στελέχη του Γραφείου Δοξιάδη. Ο Ψωμόπουλος έπαιξε κεντρικό ρόλο στην οργάνωση των Συμποσίων της Δήλου τα οποία όπως έχει προαναφερθεί έπαιξαν μεγάλο ρόλο στην εξέλιξη και αποτύπωση της έννοιας του Ekistics. Αργότερα ο Ψωμόπουλος ανέλαβε το διευθυντικό ρόλο του Αθηναϊκού Κέντρου Οικιστικής (ΑΚΟ). Επίσης, ΑΠΟ ΤΟ 1965 όταν ιδρύθηκε η Διεθνής Εταιρία Οικιστικής (World Society for Ekistics), διετέλεσε γενικός γραμματέας και βασικός οργανωτής των δραστηριοτήτων της εταιρίας, ιδίως μετά το θάνατο του Δοξιάδη.

Επίσης πολλοί από τους σημαντικούς συνεργάτες του Δοξιάδη, οι οποίοι παίζανε σημαντικό ρόλο και βοήθησαν τον ίδιο στο θεωρητικό του έργο, αλλά ήταν και πολύ σημαντικοί συνεργάτες του Γραφείου του, αφού κατείχαν καίριες θέσεις στα ερευνητικά προγράμματά του, δεν ήταν Έλληνες. Ανάμεσα σε αυτούς, ξεχωρίζουν τα ονόματα των Arnold Toynbee, Jacqueline Tyrwhitt, Hassan Fathy, Suzanne Keller.

Η συνεργασία μεταξύ Δοξιάδη και Toynbee έδωσε εξαιρετικούς καρπούς όχι μόνο σε ότι αφορά τα επί μέρους ερευνητικά αποτελέσματα σε επί μέρους ερευνητικά αποτελέσματα σε θέματα αρχαίων πόλεων, αλλά και οδηγώντας σε σημαντικές δημοσιεύσεις, που συνδέουν κεντρικά ζητήματα της οικιστικής θεωρίας με ζητήματα ιστορίας και φιλοσοφίας που απασχολούσαν τον Toynbee σε όλη τη διάρκεια του ερευνητικού του βίου.

Ο Fathy επίσης διαδραματίζει σημαντική επιρροή στο έργο του Δοξιάδη ο οποίος από το 1945 είχε αναπτύξει μια προσέγγιση στα αρχιτεκτονικά ζητήματα που έθετε στο επίκεντρο τις ανάγκες των κοινωνικά αδυνάτων, έργο για το οποίο έγινε

ιδιαίτερα γνωστός δύο δεκαετίες μπροστά (Architecture for The Poor, 1973). Φαίνεται ότι ο Fathy με τη δουλειά του όπως και ο Crane που έχει αναφερθεί παραπάνω συμβάλουν στην ενασχόληση του Δοξιάδη για τους κατοίκους των χαμηλών κοινωνικών στρωμάτων για τα οποία φαίνεται και μέσα από το έργο του ότι δείχνει ιδιαίτερο ενδιαφέρον και εμπλουτίζοντας τις απόψεις του Fathy με τις απόψεις του Crane περί αυτενέργειας των χρηστών την οποία εντάσσει και στη θεωρία και στο ενεργό του έργο.

Η κοινωνιολόγος Keller επίσης δίνει ουσιαστική συμβολή στο έργο του Δοξιάδη, μέσω της έρευνας που έκανε για την ανθρώπινη κοινότητα, τη γένεση της κοινότητας, και το ρόλο του χώρου και του τόπου στην ανθρώπινη ιστορία. Πώς οι κοινωνίες εξελίσσονται και πως η γέννηση της κοινότητας και ο ρόλος του χώρου και του τόπου συνδέονται με την ανθρώπινη ιστορία και την κοινωνική σκέψη¹⁹, μια έρευνα η οποία χρησιμοποιήθηκε ιδιαίτερος από τον Δοξιάδη στα έργα του και στην έρευνα της εξέλιξης των ανθρώπινων οικισμών.

Η Αγγλίδα Tygwhitt είναι ένα από τα πιο σημαντικά πρόσωπα για το Δοξιάδη όπως έχει προαναφερθεί και παραπάνω, η οποία τον βοήθησε ιδιαίτερα στην εξάπλωση και διάδοση της θεωρίας της οικιστικής, ιδιαίτερα μέσω του περιοδικού Ekistics και η οποία εγκαταστάθηκε στην Ελλάδα, παραμένοντας στενότερη συνεργάτης του, μέχρι το τέλος της ζωής του. Η Tygwhitt ήταν ο άνθρωπος που βοήθησε στην τελική ωρίμανση των θεωρητικών και μεθοδολογικών ιδεών του Δοξιάδη και συνέβαλε κεραία στη διάδοσή τους. Ήταν μια μεγάλη μορφή της ιστορίας της πολεοδομίας του 20^{ου} αιώνα. Σε αυτήν αποδίδεται η διαμόρφωση των κεντρικών ιδεών πάνω στις οποίες, στηρίζονται τα γεωγραφικά πληροφοριακά συστήματα, και υπήρξε ένθερμη υποστηρικτής των σκέψεων περί συμμετοχικής ανάπτυξης του Patrick Geddes, του οποίου τις θεωρίες για το σχεδιασμό ενσωμάτωσε και ο Δοξιάδης μέσω της επαφής του με το Geddes από την Tygwhitt (Κύρτσος, 2006).

Σημαντική παρακαταθήκη για την εξέλιξη της θεωρίας της οικιστικής αποτελεί η διοργάνωση των Συμποσίων της Δήλου. Ο Δοξιάδης πίστευε στην ενότητα της επιστήμης, όχι όμως με μια μονολιθική λογική. Ενδιαφέρον ιδιαίτερο έδειχνε για διεπιστημονικές δικτυώσεις που θα κτίζονταν γύρω από τα κεντρικά

¹⁹ Πηγή: <http://sociology.princeton.edu/Faculty/Keller/>

ερωτήματα που αφορούσαν τα συστατικά χαρακτηριστικά και τη δυναμική των οικισμών (Κύρτσης, 2006). Το πώς αντιλαμβάνόταν τη δικτύωση των επιστημών, και επομένως και τη διαφοροποίησή τους, φαίνεται καθαρά στα Συμπόσια της Δήλου, που γίνονταν κάθε Ιούλιο, επί δώδεκα χρόνια και την πολιτική προσκλήσεων την οποία ακολούθησε. Τα Συμπόσια της Δήλου, που ξεκίνησαν από το 1966, ο Αθηναϊκός Μήνας Οικιστικής που προηγείτο κάθε Συμποσίου, είχαν ως θέμα τους τρόπους αντιμετώπισης της κρίσης των ανθρώπινων οικισμών και την ανάπτυξη της επιστήμης της οικιστικής. Οι συζητήσεις που λάμβαναν χώρα στα Συμπόσια γίνονταν πάνω σε ένα πλοίο που ταξίδευε στο Αιγαίο και σταματούσε σε διάφορα λιμάνια, κυρίως νησιών. Τα Συμπόσια τελείωναν με μία πανηγυρική συγκέντρωση στο αρχαίο θέατρο της Δήλου και με την ανάγνωση και τη γραφή μιας διακήρυξης η οποία αναφερόταν τόσο σε ζητήματα αξιών, όσο και σε ζητήματα που αφορούσαν προτεινόμενες προοπτικές της έρευνας γύρω από ζητήματα οικισμών και καλλιέργειας αρχιτεκτονικών και πολεοδομικών ιδεών. Χαρακτηριστικές διατυπώσεις δείχνουν το κλίμα των Συμποσίων και την ομοιότητα που αυτές είχαν με τα συνέδρια του CIAM, όπως αυτή από την πρώτη διακήρυξη της Δήλου το 1963: «Ο στόχος πρέπει να είναι να δημιουργήσουμε οικισμούς που δεν θα ικανοποιούν τους ανθρώπους μόνο ως γονείς και εργαζομένους, αλλά επίσης και ως ενδιαφερόμενους για μάθηση, ως δημιουργούς και ως πολίτες. Η συμμετοχή των ανθρώπων στη διαμόρφωση του περιβάλλοντός τους θα πρέπει να είναι ουσιαστική. Ο χωρικός και ο πολεοδομικός σχεδιασμός θα πρέπει να διασφαλίζει ότι αυτές οι δυνατότητες δεν θα αποκλείονται λόγω μιας στατικής αντίληψης των ανθρώπινων οικισμών» (Κύρτσης, 2006).

Στα Συμπόσια της Δήλου συμμετείχαν πολλές σημαντικές διεθνής προσωπικότητες, που εκπροσωπούσαν διάφορους επιστημονικούς κλάδους, αλλά και στελέχη οργανισμών και κυβερνήσεων που διέθεταν εξειδικευμένες γνώσεις σε πεδία πρακτικής εφαρμογής, με κεντρική σημασία για την ανάπτυξη της οικιστικής θεωρίας. Στο επίκεντρο πάντα βρίσκονται οι πολεοδόμοι και οι αρχιτέκτονες. Μεταξύ αυτών από βρίσκονται οι: Charles Abrams, John Allpass, C. Preston Andrade, Yoshinobu Ashihara, Hans Asplund, Edmund Bacon, Walter Christaller, Jacob Crane, Gibson Danes, Gerald Dix, Raymond Freeman, Buckminster Fuller, Siegfried Giedion, William Gorham, Juliusz Gorinski, Jean Gottmann, Thomas Howarth, Robert Matthew, Richard L. Meier Robert Mitchell και άλλοι (Δοξιάδης, 2006).

Ο Siegfried Giedion, γενικός γραμματέας του CIAM, ήταν από τους σημαντικότερους αρχιτέκτονες και πολεοδόμους που συνεργάστηκε ο Δοξιάδης τον οποίο γνώρισε και κάλεσε με τη βοήθεια της κοινή τους φίλη τη Jacqueline Tygwhitt, έτσι ώστε να εξασφαλιστεί η συνέχεια του πνεύματος των CIAM (Κύρτσης, 2006). Αυτό όμως που έκανε τα Συμπόσια της Δήλου να διαφέρουν από τα CIAM είναι ότι σε αντίθεση με τα CIAM στα οποία λάμβαναν μέρος αρχιτέκτονες, πολεοδόμοι και συμπληρωματικά κάποιοι καλλιτέχνες, στη Δήλο κυριαρχούσαν οι επιστήμονες, τόσο από το χώρο των κοινωνικών επιστημών όσο και των φυσικών αλλά και σκληροί τεχνολόγοι και μαθηματικοί (Κύρτσης, 2006). Οι επιλογές των επιστημόνων κατά επιστημονικά πεδία αντιστοιχούν σε βασικούς άξονες των θεωρητικών αναζητήσεων του Δοξιάδη και σχετίζονται με τον τρόπο με τον οποίο συλλαμβάνει την οικιστική, ως τη συνθετική επιστήμη των ανθρώπινων οικισμών. Έτσι χρησιμοποιεί και επηρεάζεται από πολλούς επιστήμονες.

Χαρακτηριστική είναι η συμβολή του κοινωνιολόγου Robert Merton, ενός από του κολλοσούς της κοινωνιολογίας τον 20^ο αιώνα και ο οποίος συμμετείχε στα συμπόσια της Δήλου το 1969 και το 1972. Ο Merton υποστηρίζει ότι ο κεντρικός προσανατολισμός του λειτουργισμού είναι άμεσα εξαρτώμενος με την ερμηνεία των δεδομένων και με τις συνέπειές τους σε σχέση με τις μεγαλύτερες δομές στις οποίες εμπλέκονται (Merton, 1973). Όπως ο Durkheim και ο Parsons αναλύει την κοινωνία με το κατά πόσο η κουλτούρα και οι κοινωνικές δομές την ολοκληρώνουν και τι συνέπειες έχει αυτό. Ο Merton ενδιαφέρεται επίσης για την επιμονή των κοινωνιών και καθορίζει τις λειτουργίες που κάνουν, για την προσαρμογή ενός συγκεκριμένου κοινωνικού συστήματος. Τέλος, ο Merton θεωρεί ότι οι κοινές αξίες (shared values) παίζουν κεντρικό ρόλο στο να εξηγεί κανείς πώς οι κοινωνίες και τα όργανα λειτουργούν (Merton, 1973). Κάτι το οποίο φαίνεται και στις απόψεις του Δοξιάδη για την μελέτη των οικισμών και την εξέλιξή τους.

Σημαντική επίσης είναι η Margaret Mead η ανθρωπολόγος, η οποία βοήθησε και συνεργάστηκε με το Δοξιάδη και τον βοήθησε στην έρευνά του για τις προτάσεις των ανθρώπινων οικισμών (Κύρτσης, 2006).

Πολλά ακόμη ονόματα παραβρέθηκαν στα Συμπόσια της Δήλου και οι διακηρύξεις στις οποίες κατέληξαν ήταν πολύ σημαντικές για το θεωρητικό υπόβαθρο του Δοξιάδη αλλά και για την εξέλιξη της οικιστικής.

3.3. EKISTICS (ΟΙΚΙΣΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ)

Αφού παραπάνω έγινε μια προσπάθεια ιστορικής παρακολούθησης του έργου του Δοξιάδη και η αποτύπωση της εξέλιξης των θεωρητικών του ιδεών και πως αυτές διαφαίνονταν μέσα από το έργο του, για την ολοκλήρωση και την κατανόηση της επιστήμης της οικιστικής πρέπει να γίνει μια σύντομη παρουσίαση και ανάλυση της θεωρίας αυτής με τα επίπεδα που ο ίδιος ολοκλήρωσε πάνω στη θεωρία της οικιστικής μέσα από τα βιβλία του *'Anthropopolis'*, *'Ecumenopolis'*, *'Building Entopia'* και *'Action'*.

Ο Δοξιάδης προτείνει την Οικιστική ως την επιστήμη των ανθρώπινων οικισμών. Όπως γράφει στην εισαγωγή του βιβλίου του *'Ekistics – An Introduction to The Human Settlements'* (1968), ο στόχος του είναι να φτάσει σε μια καθαρή σύλληψη και εφαρμογή των εννοιών και ιδεών που συνδέονται με τους ανθρώπινους οικισμούς, καθώς και να προσπαθήσει να επανεξετάσει όλες τις αρχές και τις θεωρίες, αλλά και να επαναπροσδιορίσει τους επιστημονικούς κλάδους και τα επαγγέλματα που συνδέονται με τους οικισμούς. Ο στόχος αυτός είναι που τον οδηγεί στην προσπάθεια ανάπτυξης ενός νέου επιστημονικού κλάδου, την επιστήμη των ανθρώπινων οικισμών – την οικιστική. Υποστηρίζει την υιοθέτηση μιας συστηματικής προσέγγισης. Πιστεύει ότι χωρίς στάθμιση των δεδομένων και συστηματικότητα κατά τον ορισμό των στόχων, των κριτηρίων και των μεθόδων, θα είναι αδύνατο να επιτευχθεί ο συντονισμός της γνώσης που απαιτεί η μελέτη των ανθρώπινων οικισμών και ο σχεδιασμός του μέλλοντός τους από τον πολεοδόμο. Τα προβλήματα των οικισμών δεν είναι μόνο πολλαπλά, αλλά και επείγοντα. Η αναφορά στο στοιχείο του επείγοντος αναφέρεται στη συνείδηση της κρίσης που αντιλαμβανόταν και χρησιμοποιούσε για την εποχή. Ο χαρακτηρισμός αυτός της εποχής της κρίσης, πηγάζει από τις απόψεις του περί μετάβασης από μια στατική σε μια δυναμική κατάσταση των οικισμών που θα πρέπει να αντιμετωπιστεί με νέα μέσα. Πίστευε ότι μέσα από τις σύγχρονες εξελίξεις, η ικανότητα του ανθρώπου να αντιμετωπίζει τα προβλήματα των οικισμών έχει μειωθεί τόσο, ώστε καταλήγει να δημιουργεί μη αναστρέψιμες εμπλοκές (Δοξιάδης, 1968). Επομένως, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι δε μπορούμε να περιμένουμε την επίλυση θεωρητικών προβλημάτων για να αναλάβουμε δράση. Ο χρόνος πιέζει και πρέπει να δράσουμε αμέσως. Χωρίς όμως τα κριτήρια της δράσης που μπορούν να προκύψουν από τη θεωρία κινδυνεύουμε να δράσουμε αλόγιστα και να δημιουργήσουμε νέα προβλήματα. Ενώ

λοιπόν θα πρέπει να έχουμε ένα στρατηγικό μακροπρόθεσμο προσανατολισμό ως προς την ανάπτυξη της επιστήμης της οικιστικής, οφείλουμε συγχρόνως να αναπτύξουμε ιδέες που θα μας επιτρέψουν να δράσουμε βραχυπρόθεσμα, για να μην κατακλυστούμε από τη συσσώρευση μη αναστρέψιμων προβλημάτων. (Δοξιάδης, 1968)

Στο βιβλίο του όπου και παρουσιάζει την επιστήμη της οικιστικής, δίνει μεγάλη σημασία στην ιστορική αναδρομή και ανάλυση των ανθρώπινων οικισμών από τα αρχαία ακόμα χρόνια. Συγκεκριμένα αναφέρει, ότι οι ανθρώπινες ανάγκες για την πόλη εμφανίζονται από την αρχή εμφάνισης του ανθρώπου και φέρνει ως μαρτυρία τον ίδιο τον Αριστοτέλη και καταλήγει στο συμπέρασμα ότι δε χρειάζεται να αναζητούμε νέες μεθόδους και λύσεις για παλιά προβλήματα, αλλά θα πρέπει να εξετάσουμε το πώς τα έλυναν και να διδαχθούμε από αυτά. Κάνει μια αναδρομή λέγοντας συνοπτικά ότι:

Ο άνθρωπος εδώ και δέκα χιλιάδες χρόνια περίπου ζει σε χωριά και για πάνω από πέντε χιλιάδες χρόνια σε μικρούς αστικούς οικισμούς των οποίων το μέγεθος και η αργή ανάπτυξη επέτρεπε τη δημιουργία συμπαγών οικισμών με συνοχή και τους προκοδότησε με αξίες που παραμένουν σημαντικές ακόμα και σήμερα. Ο Άνθρωπος δημιούργησε σε αυτούς τους στατικούς οικισμούς τα κατάλληλα κελύφη και το περιβάλλον για μια οργανωμένη ανθρώπινη ζωή. Σχεδόν σε όλους, τα πέντε στοιχεία (η Φύση, ο Άνθρωπος, η Κοινωνία, τα Κελύφη και τα Δίκτυα) ήταν σε πλήρη ισορροπία κι ακόμα και όταν διατασσόταν η απόκλιση ήταν μικρή και η ισορροπία μπορούσε να αποκατασταθεί χωρίς πολύ κόπο. Η ισορροπία όμως αυτή διαταράσσεται από τον 18^ο αιώνα και μετά εξαιτίας της εξατομικευμένης ανάπτυξης αυτών των στοιχείων και των διαφορετικών ρυθμών με τους οποίους αυτές αναπτύσσονται.

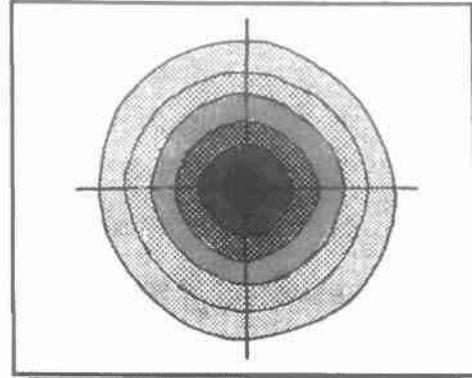
(Δοξιάδης, 1968: 46)

Σημαντική είναι η σημείωση ότι ενώ παλαιότερα έχουμε ως παρατήρηση της ταχύτητας - η οποία επηρεάζει τη μορφή των οικισμών - μόνο τον άνθρωπο, ο οποίος έχει σταθερή και ομοιόμορφη ταχύτητα της τάξεως των πέντε χιλιομέτρων την ώρα, τώρα έχουμε και έναν δεύτερο, ο οποίος με τη βοήθεια της τεχνολογικής εξέλιξης, κινείται με ταχύτητα της τάξεως από πέντε έως διακόσια χιλιόμετρα την ώρα. Η διακύμανση αυτή οφείλεται σε δύο παράγοντες. Έναν εξωγενή, που αναφέρεται στη μορφή και την επίστρωση των δρόμων όπως και τον οδικό κώδικα κυκλοφορίας, και έναν δεύτερο ενδογενή παράγοντα, που έχει να κάνει με την επιθυμία του ανθρώπου να χρησιμοποιεί διάφορες ταχύτητες. Συνεπώς, η δομή της πόλης δεν επηρεάζεται μόνο από τις μετακινήσεις του Ανθρώπου αλλά από το συνδυασμό του Ανθρώπου και της μηχανής (σχεδιάγραμμα 4). Έτσι τώρα πρέπει να θεωρήσουμε τη μορφή της πόλης

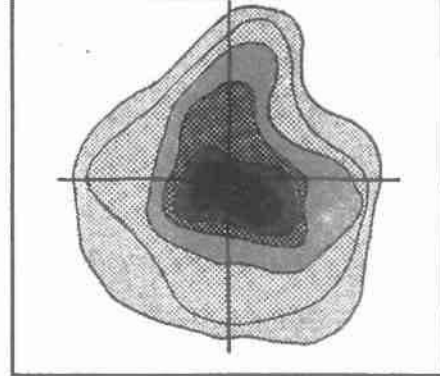
που ελέγχεται και από τη χαμηλή σταθερή ταχύτητα του Ανθρώπου και από τη μεταβαλλόμενη ταχύτητα του αυτοκινήτου και των άλλων μηχανών, μια ταχύτητα της οποίας η μέγιστη τιμή είναι άγνωστη (Δοξιάδης, 1968). Κατά συνέπεια, ισχυρίζεται ότι δε γίνεται να προχωρήσουμε στη μελέτη της δομής και μορφής της πόλης αν δεν επανεξετάσουμε λεπτομερώς ολόκληρο το σύστημα φαινομένων και ιδεών που επηρεάζουν τον τρόπο ζωής μας (Δοξιάδης, 1968).

Σχεδιάγραμμα 4 Η μεταβαλλόμενη πόλη:

α) υπό την επήρεια των σταθερών
συντελεστών του παρελθόντος

β) υπό την επήρεια των μεταβλητών
συντελεστών του παρόντος

Πηγή: Κύρτσης, 2006

Επίσης κάνει κριτική στα διάφορα επαγγέλματα που σχετίζονται με τις Ανθρώπινες πόλεις τα οποία, επειδή βλέπουν μονομερώς και μονοδιάστατα τα προβλήματά του, δεν βλέπουν τον οικισμό σαν ένα ζωτικό κύτταρο, όπως πραγματικά είναι σύμφωνα με τον ίδιο. Έτσι, δεν υπάρχει κανείς ο οποίος να φροντίζει για την ισορροπία ανάμεσα στον Άνθρωπο, την Κοινωνία, τα Δίκτυα, τη Φύση και τα Κελύφη. Στην πορεία μας προς την ακραία εξειδίκευση, όσον αφορά την αντιμετώπιση των προβλημάτων των οικισμών, έχουμε χάσει τον κυρίως σκοπό για τον οποίο δημιουργήθηκαν οι οικισμοί: την ανθρώπινη ευτυχία, την ευτυχία που βρίσκει ο Άνθρωπος στην ισορροπία ανάμεσα στον εαυτό του και στα άλλα στοιχεία του οικισμού του (Δοξιάδης, 1968). Κάθε μέρα που περνά χάνουμε ολοένα την ικανότητά μας να αντιμετωπίσουμε το πρόβλημα των ανθρώπινων οικισμών με τρόπο συνθετικό, γιατί όσο περισσότερο εξειδικευόμαστε, τόσο απομακρυνόμαστε από την κατανόηση του συνολικού προβλήματος, και τόσο ξεχνούμε την ανάγκη για σύνθεση (Δοξιάδης, 1968). Αυτό οφείλεται στους εξής λόγους σύμφωνα με τον ίδιο:

Πρώτον, λόγω των πολλών δυνάμεων σε μία μεγάλη πόλη χάνεται από τον άνθρωπο αυτή η ικανότητα, ενώ αντίθετα στα μικρά χωριά όπου η ισορροπία είναι ακόμα υπαρκτή εξακολουθούμε να έχουμε αυτές τις ικανότητες. Έτσι, μέσω αυτών μπορούμε να βοηθηθούμε να καταλάβουμε τις σωστές λύσεις και για τις μεγάλες πόλεις.

Δεύτερον, ισχυρίζεται ότι η ικανότητα των προγόνων μας να παράγουν μια σύνθεση σε μια ορισμένη κλίμακα πρέπει να ενυπάρχει ακόμα σήμερα μέσα μας, ωστόσο αυτή χάνεται, λόγω της άγνοιας των διάφορων διαστάσεων του παρόντος προβλήματος και την ανάγκη καλλιέργειας για να ανταποκριθούμε στις νέες απαιτήσεις των καιρών μας. Έτσι σήμερα ο κάθε επιστήμονας έχει αποσυρθεί στη γωνιά του, είτε μέσα από μεμονωμένες επιστήμες, είτε εξετάζοντας μια ιδιαίτερη πτυχή του προβλήματος. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα ο σχεδιασμός του χώρου να έχει περιοριστεί ως επί των πλείστον σε ρυθμιστική και όχι σε δημιουργική δράση, ο περιφερειακός σχεδιασμός να έχει χαθεί μέσα στη θεωρητική έρευνα, και η προσπάθεια του συνολικού προβλήματος να έχει σχεδόν εγκαταλειφθεί (Δοξιάδης, 1968).

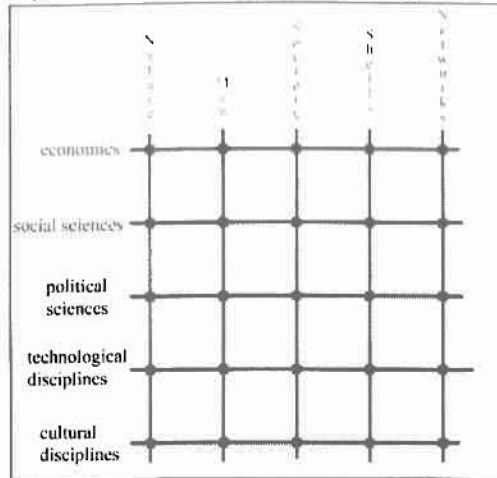
Ωστόσο αναγνωρίζει κάποιες προσπάθειες ξεπέραςσης του προβλήματος αυτού και αναφέρει μέσα σε αυτούς τον Patrick Geddes ο οποίος προσπάθησε να κατανοήσει στα μέσα του 20^{ου} αιώνα την κατάσταση στο σύνολό της, επεκτείνοντας την έρευνά του περιλαμβάνοντας διάφορους τομείς γνώσης καθώς και διάφορες περιοχές του κόσμου και ως άτομα με μεγαλύτερη συμβολή σε αυτό το κομμάτι τη μικροκλίμακα του Platz und Monument του Brickmann και την ανάλυση των παλαιών πόλεων του Camillo, ενώ αναφέρει ως διαφωτιστικές τις προσπάθειες του Walter Christaller ο οποίος επιδιώκει την κατανόηση της αλληλοσύνδεσης των οικισμών στο χώρο και την ύπαρξη ορισμένων δικτύων.

Επιπλέον, και με βάση τα παραπάνω, αξίζει να αναφερθεί η ανάγκη που ορίζει ότι υπάρχει για την ύπαρξη της Οικιστικής. Υποστηρίζει ότι για να μπορέσουμε να αντιμετωπίσουμε την συγκεχυμένη κατάσταση στον κλάδο των ανθρώπινων οικισμών, χρειαζόμαστε μια ενοποιημένη προσέγγιση διότι οι ανθρώπινοι οικισμοί είναι μοναδικά βιολογικά άτομα και δικαιούνται ενός τομέα γνώσεων που να ασχολείται μόνο με αυτούς, και ότι αν δεν συμβεί αυτό, θα είναι αδύνατο για τον Άνθρωπο να κατανοήσει, πόσο μάλλον να λύσει τα προβλήματά τους.

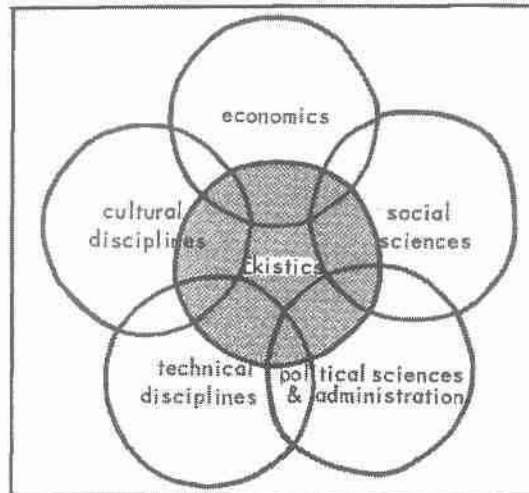
Για την τεκμηρίωση αυτής του της θέσης, χρησιμοποιεί μια απλή εικονογράφηση ώστε να δείξει πόσο πολύπλοκο είναι το ζήτημα και πόσο άσκοπο θα ήταν να προσπαθήσουμε να το αντιμετωπίσουμε συντονίζοντας απλώς μια συζήτηση στρογγυλής τραπέζης. Οι οικισμοί αποτελούνται από πέντε στοιχεία που μπορούν να μελετηθούν μέσα από διάφορους τομείς γνώσεων με πολλούς τρόπους. Μπορούμε να ταξινομήσουμε τις γνώσεις που έχουμε γι αυτούς σε πέντε βασικές κατηγορίες – στις οικονομικές επιστήμες (economics), στις κοινωνικές επιστήμες (social sciences), στις πολιτικές επιστήμες (political sciences), στους τεχνολογικούς κλάδους (technological disciplines) και στους πολιτισμικούς κλάδους (cultural disciplines). Αν φτιάξουμε ένα δυσδιάκριτο πλέγμα το οποίο συνδυάζει τα πέντε στοιχεία και τις πέντε κυρίως κατηγορίες κλάδων, βλέπουμε ότι υπάρχουν 25 κομβικά σημεία στο πλέγμα, άρα συμπεραίνουμε πως υπάρχουν 25 διαφορετικοί τρόποι για να κοιτάξουμε το θέμα μας (σχεδιάγραμμα 5). Βέβαια αυτό είναι ένα λανθασμένο συμπέρασμα αφού πρέπει να συνδυάσουμε όλα τα στοιχεία με όλους τους επιστημονικούς κλάδους, και έτσι καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι έχουμε 1.023 συνδυασμούς. Αν υποθέσουμε όμως ότι οι σωστοί συνδυασμοί είναι αυτοί των κομβικών σημείων τότε θα έχουμε 33.554.431 συνδυασμούς. Και αυτό με την προϋπόθεση ότι αναφερόμαστε σε έναν μόνο άνθρωπο. Οπότε προσθέτοντας όλα τα άτομα οι συνδυασμοί συνεχίζουν να πολλαπλασιάζονται. Έτσι μόνο μέσα από έναν ενοποιημένο τομέα γνώσεων μπορούμε να σωθούμε από την πλήρη σύγχυση και αυτή τη λύση έρχεται να δώσει η Οικιστική (σχεδιάγραμμα 6). Ο σκοπός της Οικιστικής είναι ως μελέτη των ανθρώπινων οικισμών να αναπτύξει ένα σύστημα και μια μεθοδολογία, να μελετήσει κάθε είδους οικισμούς ασχέτως μεγέθους, τοποθεσίας κλπ, ώστε να βγάλει γενικά συμπεράσματα σχετικά με αυτούς. Να μελετήσει κάθε οικισμό στο σύνολό του, χωρίς να εξαιρέσει κανένα από τα στοιχεία του, ούτως ώστε να εκμεταλλευτεί τις γνώσεις του κλάδου και να λύσει τα συγκεκριμένα προβλήματα του οικισμού υπό εξέταση.

Σχεδιάγραμμα 5: Στοιχεία και επιστήμες στη μελέτη των ανθρώπινων οικισμών

Ίδια επεξεργασία από πηγή: Κύρτσης, 2006

Σχεδιάγραμμα 6: Η Οικιστική και οι επιστήμες που συνεισφέρουν σε αυτήν απευθείας

Πηγή: Κύρτσης, 2006

Σε αυτό το σημείο είναι σημαντικό να περιγραφεί η έννοια της Οικιστικής Σύνθεσης, η οποία «οδηγεί στη δομή και τη μορφή» (Δοξιάδης, 1968). Η ίδια αυτή σύνθεση, σύμφωνα με τον ίδιο μπορεί να οδηγήσει στην τοποθέτηση ενός οικισμού στο χώρο με βάση γεωγραφικά και τοπογραφικά κριτήρια. Υποστηρίζει ότι η μελέτη των Ανθρώπινων Οικισμών μέσα από τη μελέτη των μορφών μπορεί να είναι μορφολογική ή φυσιολογική, δηλαδή η φυσιολογία των Ανθρώπινων Οικισμών μπορεί να εξηγήσει τη μορφολογία τους. Στις μικρότερες κλίμακες, μπορεί να είναι βιολογική και φυσιολογική (επηρεασμένη από τις βιολογικές και φυσιολογικές δυνάμεις του Ανθρώπου), και όπως την ονομάζει, είναι μια φυσιολογική σύνθεση στους Ανθρώπινους Οικισμούς, η οποία εκφράζεται ως μορφολογική (Δοξιάδης, 1968). Παρομοιάζει την Οικιστική Σύνθεση με τη σύνθεση της βιολογίας και

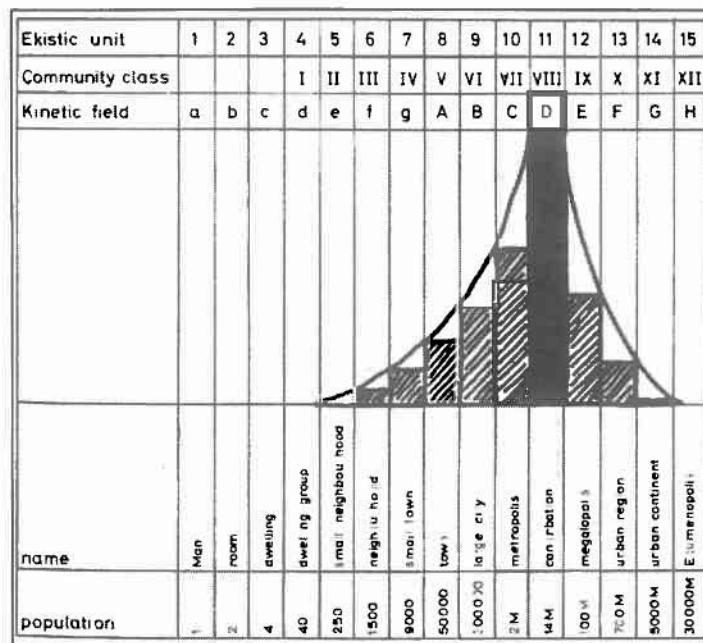
προεκτείνει στην ανάλυση του, τις βιολογικές μελέτες στην κλίμακα των ανθρώπινων οικισμών. Περιγράφει την πολυπλοκότητα που παρουσιάζουν οι Ανθρώπινοι Οικισμοί, παρομοιάζοντάς την με τις σχέσεις που υπάρχουν σε ένα έργο τέχνης, όπου τα διαφορετικά μέρη του συστήματος έχουν σχέσεις χρώματος με χρώμα ή σχήματος με σχήμα και εξηγεί ότι η πολυπλοκότητα των Ανθρώπινων Οικισμών αυξάνεται, λόγω της υπόστασης του Ανθρώπου ως ένα πλήρες σύστημα που έχει τους δικούς του στόχους που μπορεί να αλλάζουν ανά πάσα στιγμή (Δοξιάδης, 1968). Και έτσι, με βάση τις σχέσεις μεταξύ των Ανθρώπων που περιγράφηκε παραπάνω, οδηγείται στο συμπέρασμα ότι «ο ρόλος του Ανθρώπινου Οικισμού σαν σύνολο είναι να μεγιστοποιεί τις επιλογές προσέγγισης ή διαχωρισμού των Ανθρώπων, επιλογές που θα πρέπει να βρίσκονται σε δυναμική ισορροπία μεταξύ τους» (Δοξιάδης, 1968). Συμπερασματικά, προσπαθώντας να κατανοήσουμε τις δυνάμεις που οδηγούν στην οικιστική σύνθεση, για την αποφυγή της κατάληξης μας σε σύγχυση, υποστηρίζει ότι οι γενικεύσεις αυτές θα πρέπει να συνοδεύονται από συγκεκριμένες κλίμακες μονάδων ή με συγκεκριμένα πεδία γνώσης (Δοξιάδης, 1968). Η απάντηση για το πώς συνάγονται συμπεράσματα και για τις δυνάμεις και τους νόμους που διέπουν τη σύνθεση για τους Ανθρώπινους Οικισμούς, βρίσκεται στις επιστήμες εκείνες οι οποίες μελετούν τη λεπτομερέστερη δυνατή κλίμακα, στην οποία λειτουργούν οι βασικοί νόμοι (Δοξιάδης, 1968). Ως εφαρμογή αυτής της παραδοχής στη δημιουργία των Ανθρώπινων Οικισμών, θα πρέπει η μελέτη να περιοριστεί αρχικά, στη κλίμακα του δωματίου, ως την πλησιέστερη κλίμακα στον Άνθρωπο, όπου τα φαινόμενα κατανοούνται ευκολότερα (Δοξιάδης, 1968). Έτσι, κάνοντας μια αναδρομή από την αρχή εμφάνισης του Ανθρώπου εξηγεί αυτό που ονομάζει λεπτή δομή του δωματίου στο περιοδικό 'Ekistics' (1968), όπως εξής:

Όταν η βαρύτητα κατέβασε τον Άνθρωπο από τα δέντρα, εκείνος επιθυμούσε να καταβάλλει την ελάχιστη προσπάθεια για να βαδίζει. Απομάκρυνε λοιπόν τα εμπόδια και έκανε το έδαφος ομαλό, κι έτσι δημιουργήθηκε το οριζόντιο επίπεδο. Η φυσαλλίδα του Ανθρώπου, είτε αυτός βαδίζει, είτε κάθεται, είτε κοιμάται, ήρθε τότε σε σύγκρουση με τους πρώιμους καμπύλους τοίχους, ενώ επιπρόσθετες φυσιολογικές δυνάμεις, όπως αυτές που δημιουργεί το μάτι του Ανθρώπου που κινείται σ' ένα οριζόντιο επίπεδο οδήγησαν στην ορίζονται οροφή και στους ίσιους τοίχους. Οι καμπύλοι τοίχοι οδηγούν στη σπατάλη ως προς τη σύνθεση των δωματίων, και μόνον οι ίσιοι τοίχοι επιτρέπουν στα δωμάτια την πιο οικονομική σύνθεση. Με τον τρόπο αυτό, το δωμάτιο εμφανίζεται ως αποτέλεσμα των τεσσάρων δυνάμεων: της βαρύτητας, της ελάχιστης προσπάθειας, της φυσιολογίας και της σύνθεσης των δομών.

(Δοξιάδης, 1968)

Ωστόσο, αναλύοντας και κατανοώντας μόνο τη «λεπτή δομή» του δωματίου και πάλι δεν οδηγούμαστε σε σωστά συμπεράσματα για την κλίμακα των οικιστικών μονάδων, αφού κάνοντας μια μελέτη σε διαφορετικές πόλεις, αναγνωρίζεται μια σύνθεση στη δομή της πόλης. Για το λόγο αυτό, είναι απαραίτητη η χρήση ορισμένων μεθόδων μελέτης, ο δανεισμός από άλλα πεδία γνώσεων, η σύγκριση των Ανθρώπινων Οικισμών ανάλογα με το μέγεθος της μονάδας και η επάνοδος στη λεπτή δομή ώστε να αναγνωριστούν οι δυνάμεις που επηρεάζουν την οικιστική σύνθεση και τέλος είναι αναγκαία η κατανόηση της διασύνδεσης μεταξύ των διαφόρων κλιμάκων των Οικισμών και το πώς αυτές επηρεάζουν τη σύνθεση στο σύνολό της (πίνακας 1) (Δοξιάδης, 1968).

Πίνακας 1: Η Οικιστική λογαριθμική κλίμακα

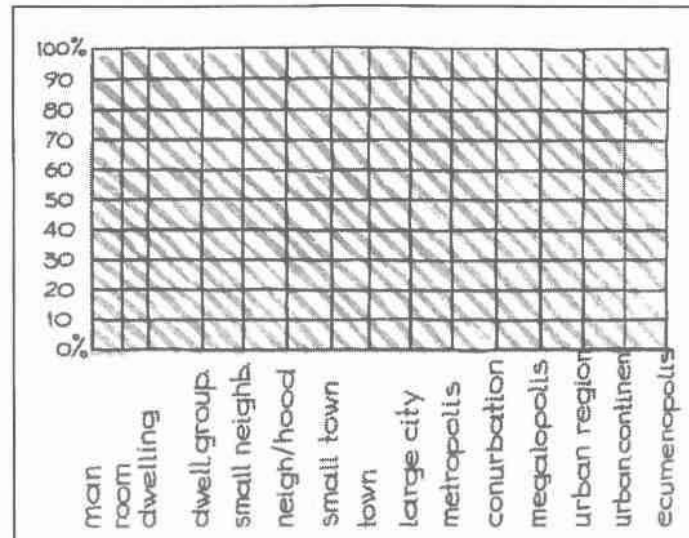

Πηγή: Δοξιάδης, 1968

Όσο αφορά τη δύναμη της βαρύτητας στην εφαρμογή της στους Ανθρώπινους Οικισμούς, εξηγεί την ανάγκη για χαμηλά κτήρια μέσα από την πεποίθηση, ότι όσο αυξάνεται το μέγεθος της πόλης, αυξάνεται περισσότερο οριζόντια παρά «προς τα πάνω», όπως συνηθίζεται να λέγεται. Έτσι, για να είναι συμβατές οι πόλεις με τα Ανθρώπινα χαρακτηριστικά, θα έπρεπε να δημιουργούνται διασυνδέσεις σε διαφορετικά επίπεδα, ώστε οι άνθρωποι που θα θέλουν να κάνουν μια οριζόντια σύνδεση με ένα άλλο κτήριο (στην περίπτωση του ουρανοξύστη), ώστε να μην είναι

αναγκασμένοι να κατεβαίνουν μέχρι το ισόγειο και να ξανανεβαίνουν. Με άλλα λόγια «κάτω από την επιρροή της δύναμης της βαρύτητας, οι Ανθρώπινοι Οικισμοί και όλα τα στοιχεία τους, παραμένουν στο έδαφος και επεκτείνονται πολύ περισσότερο στην οριζόντια παρά στην κατακόρυφη διάσταση» (Δοξιάδης, 1968). Η δύναμη αυτή που ισχύει σε όλο το φάσμα της οικιστικής λογαριθμικής κλίμακας, εκφράζεται με την ακόλουθη κλίμακα (πίνακας 2).

Πίνακας 2: Έκφραση της ισχύς της δύναμης με τη βαρύτητα

Πηγή: Δοξιάδης, 1968

Ένα επιπλέον καθοριστικό ρόλο για την οικιστική σύνθεση έχουν να κάνουν οι βιολογικές ανάγκες, η δύναμη των φυσιολογικών αναγκών, η δύναμη της κοινωνικής αλληλεπίδρασης, η δύναμη των ανθρώπινων κινητικών πεδίων ή δύναμη της μετακίνησης, η ανάγκη για ασφάλεια, η εσωτερική και εξωτερική σύνθεση και δομή, οι δυνάμεις μεγέθυνσης και οι δυνάμεις της ιεραρχικής οργάνωσης. Παρακάτω γίνεται μια σύντομη περιγραφή αυτών όπως αυτά περιγράφονται από τον ίδιο στο άρθρο 'Ekistic synthesis for structure and form' περιοδικό Ekistics, 1968:

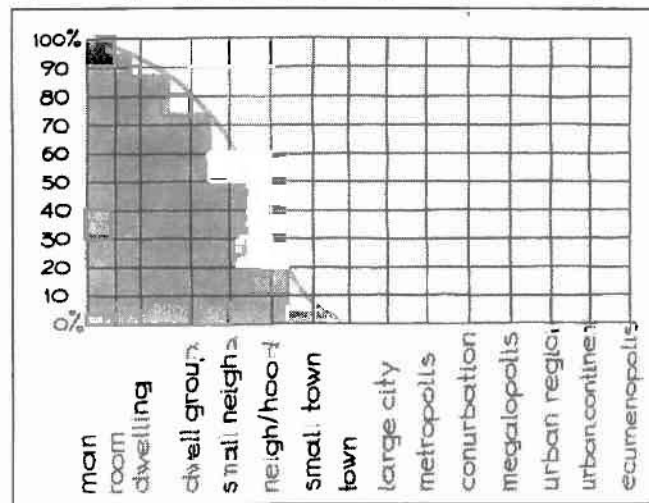
Όσο αφορά τις βιολογικές Ανάγκες των Ανθρώπων, όπου αυτές οι οποίες έχουν άμεση επίδραση στην οικιστική είναι σύνθεση είναι αυτές που έχουν σχέση με το κλίμα, ως άμεσα θετική ή αρνητική επίδραση μόνο στις ελάχιστες κλίμακες, δηλαδή το δωμάτιο ή την κατοικία και οι οποίες θα πρέπει να τοποθετηθούν έτσι με τέτοιο τρόπο ώστε να αξιοποιούνται οι θετικές συνθήκες του περιβάλλοντος με ταυτόχρονη αποφυγή των αρνητικών (Δοξιάδης, 1968). Όπως αναφορικά περιγράφει:

Οι βιολογικές ανάγκες του Ανθρώπου να αναπνέει και να περιβάλλεται από αέρα σε φυσιολογική θερμοκρασία απαιτεί τον προσανατολισμό των Κελυφών με τέτοιο τρόπο

ώστε, να επιτρέπουν στον αέρα και στον ήλιο να επηρεάζουν ευεργετικά τη ζωή του Ανθρώπου εντός τους. Οι βιολογικές ανάγκες του Ανθρώπου να πίνει νερό και να τρέφεται, ρυθμίζουν την τοποθεσία των Ανθρώπινων οικισμών αλλά όχι την οικιστική τους σύνθεση. Ακόμα και όταν αυτές οι βασικές ανάγκες δεν είναι άμεσα προσβάσιμες, μπορούν να καλυφθούν μέσω των Δικτύων. Απ' αυτήν την άποψη, οι βιολογικές Ανάγκες του Ανθρώπου οδηγούν στη δημιουργία των κατάλληλων δικτύων μεταφορών. (Δοξιάδης, 1968)

Η έκφραση της ισχύος των βιολογικών αναγκών σε σχέση με την οικιστική κλίμακα εκφράζεται με τον ακόλουθο πίνακα:

Πίνακας 3: Έκφραση της ισχύος των βιολογικών δυνάμεων

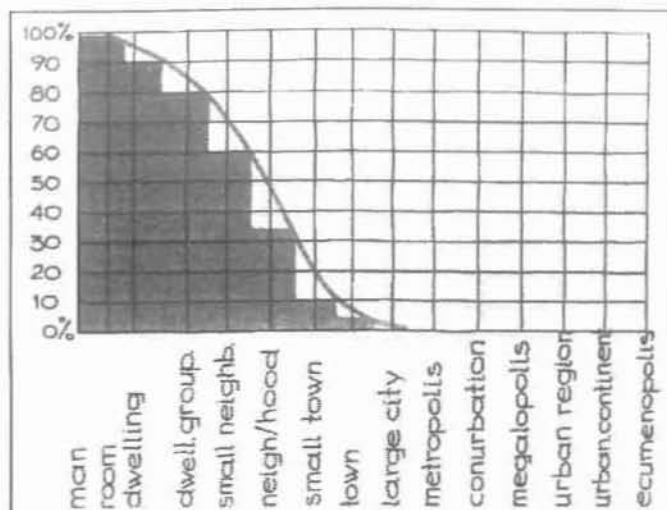

Πηγή: Δοξιάδης, 1968

Στην περίπτωση της εφαρμογής των φυσιολογικών αναγκών ο Δοξιάδης προτείνει τη χρήση τους ώστε να ανακαλύψουμε πως η ανθρώπινη κλίμακα έχει ρυθμιστεί από την όραση και την κίνηση στην αρχαιοελληνική μνημειακή σύνθεση, τη μέγιστη απόσταση από την οποία οι άνθρωποι αναγνωρίζουν τα μνημεία, την έλξη των δυνάμεων του τοπίου. Έτσι, δημιουργείται ένα σύστημα δυνάμεων όπου αναφορικά διατυπώνεται ως εξής:

«Οι φυσιολογικές ανάγκες του Ανθρώπου, όπως αυτές εκφράζονται μέσα από τις αισθήσεις της αφής, της όσφρησης, της ακοής και της όρασης, καθώς και από την κιναισθητική του αίσθηση, ρυθμίζουν τα κελύφη και τα Δίκτυα, τα οποία χτίζει, καθώς και τις σχέσεις του με τα στοιχεία της φύσης που τον περιβάλλουν.» (Δοξιάδης, 1968)

Η ισχύς των δυνάμεων αυτών μέσα από την οικιστική αλγοριθμική κλίμακα φαίνεται στην ακόλουθη εικόνα (πίνακας 4), όπου φαίνεται η φθίνουσα σημασία της δύναμης αυτής όσο μεγαλώνουν οι οικιστικές μονάδες.

Πίνακας 4: Η ισχύς των φυσιολογικών αναγκών

Πηγή: Δοξιάδης, 1968

Επιπλέον, παρουσιάζεται και η δύναμη της κοινωνικής αλληλεπίδρασης, η οποία διαμορφώνει το χώρο. Η δύναμη αυτή έχει να κάνει με τις σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων, που εκφράζεται από την ιδανική απόστασή μεταξύ τους και της πυκνότητας των ανθρώπων ανά μονάδα χώρου, όπου η πυκνότητα αυτή ορίζεται ως 3,5 μέτρα για ένα δωμάτιο και 400 μέτρα για την επιφάνεια όλης της Γης αν αυτή ήταν κατοικημένη ομοιόμορφα (Δοξιάδης, 1968). Άρα δημιουργείται ένα σύστημα για τη μέτρηση των κοινωνικών αποστάσεων μεταξύ ανθρώπων βάσει της διαμέτρου της ανθρώπινης φυσαλλίδας²⁰ τους, και επιπλέον η ανάπτυξη ενός προϋπολογισμού που συσχετίζει το χώρο με το χρόνο που περνάει ο άνθρωπος σε αυτόν. Η δύναμη που σχετίζεται με αυτές τις ανάγκες περιγράφεται ως εξής:

Οι ανάγκες του Ανθρώπου, για τον κατάλληλο τύπο κοινωνικών επαφών στο χώρο ρυθμίζουν τις χωρικές σχέσεις μεταξύ των μελών μιας κοινωνίας καθώς και μεταξύ των κοινωνικών ομάδων και των Κελυφών και των Δικτύων τους. Η εμπειρία μας έχει δείξει ότι ο Άνθρωπος χρειάζεται τη μέση απόσταση μιας ανθρώπινης φυσαλλίδας από τον συνάνθρωπο του στις υψηλότερες φυσιολογικές πυκνότητες, τουλάχιστον το διπλάσιο της απόστασης αυτής στο σπίτι ή στο γραφείο του ή στο χώρο που θα περάσει έναν

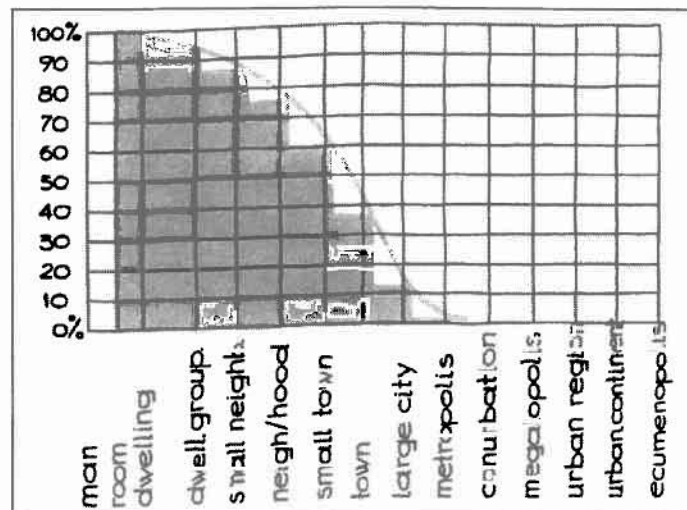
²⁰ Ο όρος ανθρώπινη φυσαλλίδα, είναι παρμένος από την ιδέα του Edward Hall, όπου βάζει τον άνθρωπο στο κέντρο μιας φυσαλλίδας. Ο χώρος αυτός αποτελεί τον προσωπικό χώρο κάθε ανθρώπου, στον οποίο επιτρέπει μόνο τη διέλευση των στενών του φίλων και των οικείων προσώπων του (<http://www.csiss.org>). Στην περίπτωση του Δοξιάδη, υποστηρίζει ότι ο Άνθρωπος είναι στο κέντρο ενός συστήματος φυσαλλίδων, οι οποίες συνθέτουν οικιστικά πεδία που μπορεί να είναι είτε στατικά είτε κινητικά, δυνητικά ή πραγματικά, προσωπικά ή κοινά.

ορισμένο αριθμό ωρών και τέσσερις φορές την απόσταση αυτή στις δομημένες περιοχές μέχρι την κλίμακα μιας μικρής πόλης.

(Δοξιάδης, 1968)

Η δύναμη αυτή και η σχέση της με την οικιστική κλίμακα εκφράζεται στην ακόλουθη εικόνα (πίνακας 5).

Πίνακας 5: Η ισχύς της δύναμης της κοινωνικής αλληλεπίδρασης

Πηγή: Δοξιάδης, 1968

Μία ακόμη δύναμη είναι η δύναμη της μετακίνησης του Ανθρώπου σε όλες τις κλίμακες και σχετίζεται με τα κινητικά οικιστικά πεδία του ανθρώπου και ορίζεται ως εξής:

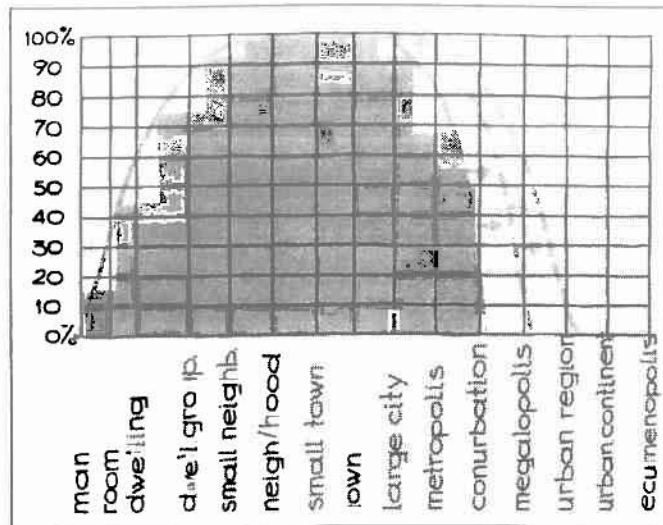
Η μετακίνηση του Ανθρώπου στους Ανθρώπινους Οικισμούς ακολουθεί την ανάγκη για ελάχιστη προσπάθεια. Κάθε κίνηση, από την απλούστερη μέσα στο δωμάτιό του, όπου έχει δημιουργήσει το οριζόντιο δάπεδο, μέχρι την πιο πολύπλοκη εναέρια, μπορεί να κατανοηθεί μέσα από την ύπαρξη αυτής της ανάγκης που επηρεάζει τη δημιουργία των Κελυφών και των Δικτύων.

(Δοξιάδης, 1968)

Η έκφραση της ισχύος της δύναμης των ανθρώπινων κινητικών πεδίων παρουσιάζεται παρακάτω (πίνακας 6)

Πίνακας 6: Η ισχύς της δύναμης της μετακίνησης

Πηγή: Δοξιάδης, 1968

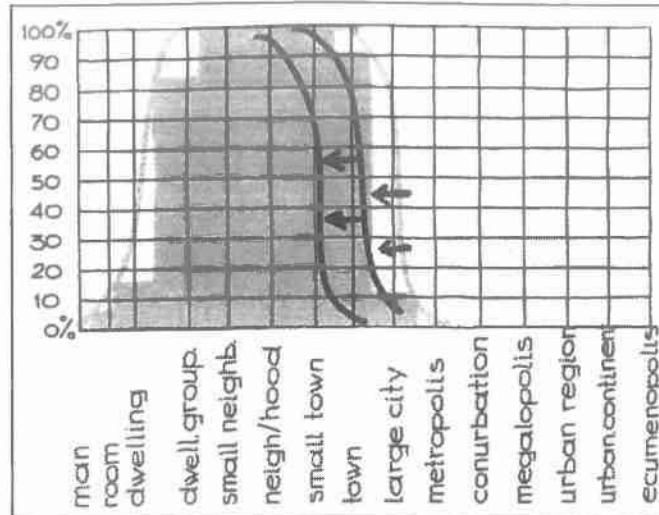
Επίσης υπάρχει και η δύναμη που σχετίζεται με την ανάγκη για ασφάλεια και προστασία (όπως έχει προαναφερθεί) η οποία εκφράζεται ως εξής:

Είτε στέκεται ακίνητος ο άνθρωπος είτε κινείται μέσα στους οικισμούς του, έχει ανάγκη ενός λογικού βαθμού ασφαλείας, που ρυθμίζεται από τις αποστάσεις του από τους άλλους ανθρώπους ή μηχανές. Οι αποστάσεις από τους άλλους ανθρώπους δεν πρέπει να ξεπερνούν ορισμένα όρια, ώστε να τους εξασφαλίζεται η αίσθηση της ασφάλειας σε έναν εποπτευμένο χώρο. Η απόστασή του από τις μηχανές δεν πρέπει να είναι λιγότερη από μια ορισμένη ελάχιστη απόσταση που θα του εξασφαλίζει ασφάλεια και ελευθερία κίνησης.

(Δοξιάδης, 1968)

Η ισχύς των δυνάμεων εκφράζεται μέσα από την οικιστική αλγοριθμική κλίμακα της ακόλουθης εικόνας (πίνακας 7). Όπως φαίνεται από το σχήμα, οι δυνάμεις αυτές έχουν μικρή επιρροή στις μικρές μονάδες αφού οι άνθρωποι δε χρειάζεται να προστατεύονται από τα μέλη της οικογένειάς τους και καμία επιρροή στις πολύ μεγάλες μονάδες, αφού η ασφάλεια και η προστασία των μεγάλων μονάδων δεν εξαρτάται από τη δομή της πόλης αλλά από τους κοινωνικούς θεσμούς (Δοξιάδης 1968).

Πίνακας 7: Η ισχύς της δύναμης της ασφάλειας και της σιγουριάς

Πηγή: Δοξιάδης, 1968

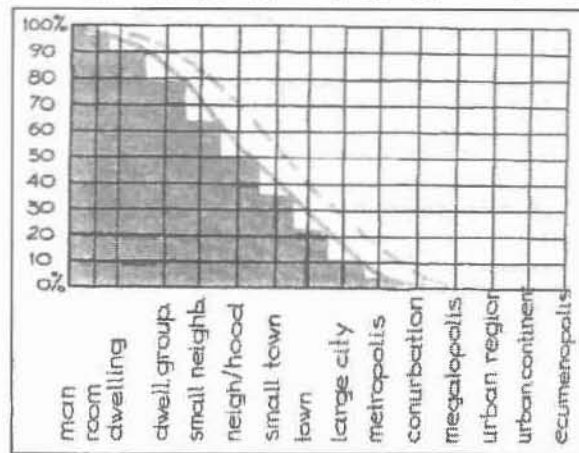
Επιπλέον ορίζονται οι δυνάμεις των εσωτερικών και εξωτερικών δομών. Στην πρώτη περίπτωση περιγράφει ότι οι δομές των Ανθρώπινων Οικισμών δημιουργούν ορισμένες συνθήκες από τη σύνθεσή τους. Οι δομές αυτές σχετίζονται με τις δυνάμεις οι οποίες δημιουργούν ορθές γωνίες στα δωμάτια (λόγω των επίπλων που τοποθετούνται μέσα και επιβάλλουν μια τέτοια σχέση στα περιβάλλοντα Κελύφη). Με βάση αυτές τις ίδιες δομές, τα δωμάτια δημιουργούν το σπίτι, τα σπίτια τα οικοπέδα και τα οικοπέδα τα οικοδομικά τετράγωνα. Αναγνωρίζει ότι οι πόλεις έχουν χτιστεί βάσει της δύναμης της εσωτερικής σύνθεσης όπως η Μίλητος στην αρχαία Ελλάδα (και το Ισλαμαμπάντ). Από την άλλη πλευρά όμως αναγνωρίζει ότι όπως υπάρχει ανάγκη για εσωτερική σύνθεση, έτσι υπάρχει ανάγκη και για εξωτερική. Στην περίπτωση αυτή, αυτό φαίνεται από το σχέδιο με τις δύο καλύβες (εικόνα), τις οποίες ο άνθρωπος φέρνει κοντά ώστε να εφαρμόζουν οι μία στην άλλη και για να εφαρμόζουν καλύτερα τους αλλάζει το σχήμα (εικόνα). Οι δυνάμεις αυτές οδηγούν στο σχηματισμό κανονικών οικοπέδων ή κανονικών οικοδομικών τετραγώνων που όμως δεν είναι δεν επεκτείνονται σε μεγαλύτερες μονάδες. Οι δυνάμεις αυτές μπορούν να εκφράζονται συνοπτικά ακολούθως.

Στην περίπτωση των εσωτερικών δομών: «Για να εξυπηρετούν τον Άνθρωπο καλύτερα, τα Κελύφη και τα Δίκτυα πρέπει να ακολουθούν τη δύναμη της εσωτερικής δομής που απαιτεί την καλύτερη δυνατή εφαρμογή του δοχείου προς το περιεχόμενο» (Δοξιάδης, 1968).

Ενώ στην περίπτωση των εξωτερικών: «Για να εξυπηρετούν καλύτερα τα Κελύφη και τα Δίκτυα τον Άνθρωπο, θα πρέπει να ακολουθούν τις δυνάμεις της εξωτερικής δομής, οι οποίες προϋποθέτουν ότι φυσικές μονάδες των ίδιων προδιαγραφών που είναι τμήμα μιας οποιαδήποτε δομής, πρέπει να εφαρμόζουν με το καλύτερο δυνατό τρόπο» (Δοξιάδης, 1968).

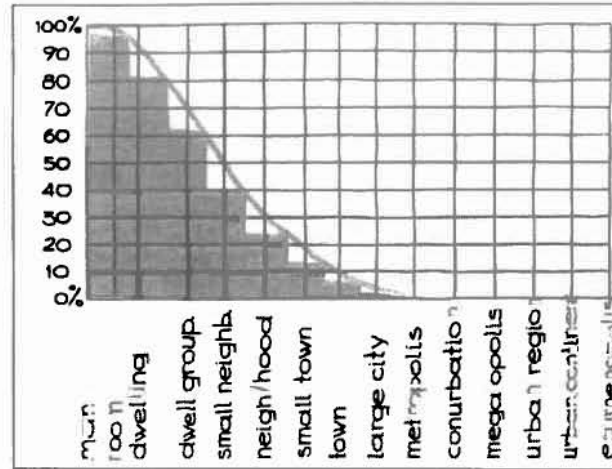
Η ισχύς των δυνάμεων αυτών εκφράζεται μέσα από την οικιστική λογαριθμική κλίμακα στις δύο ακόλουθες εικόνες (πίνακες 8, 9). Στην πρώτη περίπτωση, βλέπουμε ότι η δύναμη δείχνει φθίνουσα ισχύ στις μεγαλύτερες κλίμακες, καλύπτοντας ωστόσο μεγαλύτερο φάσμα οικιστικών κλιμάκων απ' ότι στο παρελθόν λόγω της τεχνολογικών και οικονομικών δυνατοτήτων. Στη δεύτερη περίπτωση, ενώ από τη μονάδα του Ανθρώπου προς τις μεγαλύτερες κλίμακες παρουσιάζεται και πάλι φθίνουσα σπουδαιότητα των δυνάμεων, παρατηρείται ότι αυτή η μείωση συμβαίνει με πολύ πιο γρήγορο ρυθμό.

Πίνακας 8: Έκφραση της της δύναμης της εσωτερικής δομής

Πηγή: Δοξιάδης, 1968

Πίνακας 9: Η ισχύς της εξωτερικής δομής

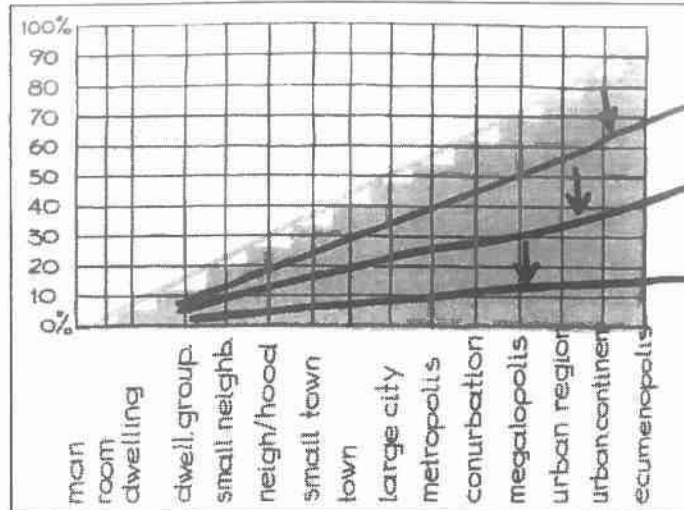

Πηγή: Δοξιάδης, 1968

Μία ακόμη δύναμη που περιγράφεται, είναι αυτή των δυνάμεων μεγέθυνσης, οι οποίες προκαλούνται από τις δυνάμεις της ελάχιστης προσπάθειας. Σαν παράδειγμα τεκμηρίωσης αυτού, αναφέρει την επιλογή κτισίματος ενός νέου δωματίου κοντά στα ήδη υπάρχοντα, όπως και την ανέγερση νέων σπιτιών που συνήθως γίνονται κοντά σε ασφαλτοστρωμένους δρόμους. Η επιρροή των δυνάμεων αυτών είναι που οδηγεί στη θεωρία της Δυναπόλης και σε μια σύνθεση βασισμένη στη μεταμόρφωση των διαδικασιών μέσα στο χώρο. Οι δυνάμεις μεγέθυνσης συνοπτικά περιγράφονται ως εξής: «οι Ανθρώπινοι Οικισμοί αναπτύσσονται κάτω από την επιρροή των δυνάμεων μεγέθυνσης σε τοποθεσίες οι οποίες απαιτείται η ελάχιστη προσπάθεια για τη μετακίνηση του Ανθρώπου» (Δοξιάδης, 1968).

Η ισχύς τους εμφανίζεται στο ακόλουθο σχήμα (πίνακας 10) όπου φαίνεται ότι οι δυνάμεις αυτές γίνονται πιο σημαντικές στις μεγάλες κλίμακες. Αυτό συμβαίνει επειδή οι μικρές μονάδες συνήθως δεν έχουν μεγάλα περιθώρια μεγέθυνσης, ενώ στις μεγάλες πόλεις υπάρχουν πολύ περισσότερες δυνατότητες για κάτι τέτοιο (Δοξιάδης, 1968). Ωστόσο αναφέρει, ότι η σπουδαιότητα των δυνάμεων αυτών μπορεί να ελαττωθεί με το χρόνο, αν η μία μονάδα μετά την άλλη δομήσουν το χώρο εξολοκλήρου μη αφήνοντας έτσι περιθώρια για περαιτέρω μεγέθυνση.

Πίνακας 10: Η ισχύς των δυνάμεων μεγέθυνσης

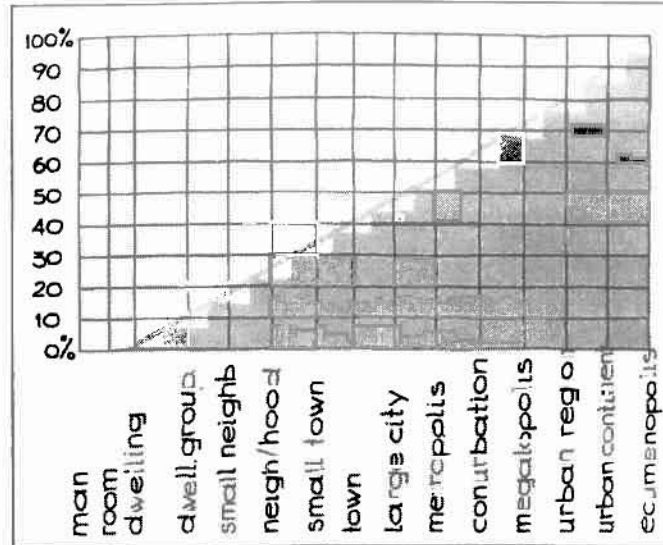

Πηγή: Δοξιάδης, 1968

Τέλος, περιγράφονται οι δυνάμεις ιεράρχησης και οι γεωγραφικές δυνάμεις. Οι δυνάμεις ιεράρχησης σχετίζονται με τη συνεχή λειτουργία των δυνάμεων της ελάχιστης προσπάθειας η οποία οδηγεί στην οργάνωση. Αν ο Άνθρωπος δεν προγραμματίσει μια τέτοια οργάνωση, τότε η διαδικασία παίρνει περισσότερο χρόνο (Δοξιάδης, 1968). Η δύναμη αυτή εμφανίζεται σε όλα τα συστήματα που δημιουργεί η Φύση ή ο Άνθρωπος, και παράλληλα θέτει την πεποίθηση ότι ένας αριθμός ανθρώπων, ενώ μπορεί να ζήσει για ένα διάστημα σε ένα χώρο χωρίς πρότυπο οργάνωσης μεταξύ τους, δεν μπορεί να επιβιώσει μακροπρόθεσμα. Οι δυνάμεις της οργάνωσης ή ιεράρχησης μπορούν να διατυπωθούν ως εξής: «Για να εξουδετερώσει τις δυνάμεις της εντροπίας, οι οποίες οδηγούν τους Ανθρώπινους Οικισμούς (όπως και κάθε άλλο σύστημα) στη διάλυση, ο Άνθρωπος οργανώνει τους οικισμούς του σε διάφορα επίπεδα των οποίων ο αριθμός εξαρτάται κυρίως από το βαθμό αλληλεπίδρασης των τμημάτων του οικισμού.» (Δοξιάδης, 1968)

Η ισχύς των δυνάμεων αυτών σε σχέση με τις οικιστικές κλίμακες εμφανίζεται παρακάτω (πίνακας 11), με τρόπο παρόμοιο με αυτόν της μεγέθυνσης. Οι δυνάμεις αυτές αποκτούν σταθερά μεγαλύτερη σημασία από την πρώτη έως τη δωδέκατη κλίμακα οργάνωσης στον γήινο χώρο, από τη συστάδα καταλυμάτων μέχρι την Οικουμενόπολη (Δοξιάδης, 1968).

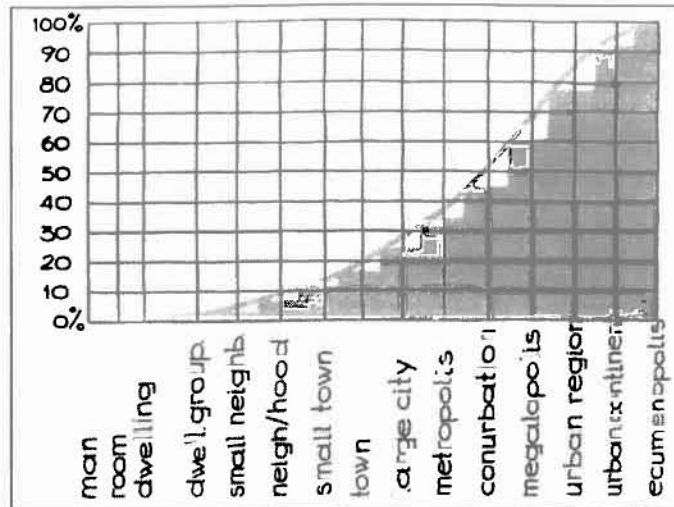
Πίνακας 11: Οι δυνάμεις της ιεραρχικής οργάνωσης

Πηγή: Δοξιάδης, 1968

Στη δεύτερη περίπτωση, αυτή των γεωγραφικών δυνάμεων, αναφέρεται ο μικρός τους ρόλος στις μικρές μονάδες, σε αντιδιαστολή με τα μεγάλα συστήματα, όπου ρυθμίζουν τόσο το σχήμα των συστημάτων αυτών, όσο και τη λειτουργία τους, κάτι που εμφανίζεται και στο σχήμα σε σχέση με την ισχύ τους στη λογαριθμική οικιστική κλίμακα (πίνακας 12) και διατυπώνονται πειραματικά ως εξής: «Η οικιστική σύνθεση εξαρτάται από τις γεωγραφικές και τις τοπογραφικές συνθήκες καθώς και από την ικανότητα του Ανθρώπου να επεμβαίνει σε αυτές προς όφελός του.» (Δοξιάδης, 1968)

Πίνακας 12: Η ισχύς των γεωγραφικών δυνάμεων

Πηγή: Δοξιάδης, 1968

Στο σημείο αυτό, είναι αναγκαία η Σύνθεση μέσα από τη μορφή η οποία ενυπάρχει σε όλα τα επίπεδα της οργάνωσης για την οικιστική σύνθεση, μέσα από τη συσχέτιση μεταξύ των επιπέδων και την επιρροή που ασκούν σε αυτά οι δυνάμεις που μόλις περιγράφηκαν. Αρχικά γίνεται μια περιγραφή για την κατανόηση της οργάνωσης, ως οργανικού συστατικού για την επίτευξη της σύνθεσης. Έτσι, ο ίδιος πάνω στα λόγια του Sinnott ότι το στοιχειώδες πρόβλημα στην ανάπτυξη είναι η ικανότητα του ζώντος συστήματος να οργανώνει το υλικό που του διατίθεται, καθοδηγούμενο από τα γονίδια που υπάρχουν μέσα στο σύστημα και το περιβάλλον στο οποίο αυτά λειτουργούν, περιγράφει την οργανική μορφή ως το αποτέλεσμα μιας αλληλεπίδρασης μεταξύ αυτών των δύο παραγόντων. Σε μια προσπάθεια λοιπόν κατανόησης της οργάνωσης, μελετήθηκαν οι ένδεκα δυνάμεις, -εκτός της ασφάλειας που αποτελεί συνθήκη- οι οποίες επηρεάζουν την οικιστική σύνθεση σε ορισμένες κλίμακες. Το επόμενο βήμα είναι η έρευνα για συσχέτιση των πέντε βασικών στοιχείων με τις δυνάμεις αυτές καθώς και η ύπαρξη αλληλεπίδρασης των δυνάμεων. Για την επίτευξη αυτού, ταξινομεί τις δυνάμεις σύμφωνα με αυτό που ονομάζει «εξελικτικές διαδικασίες» (Δοξιάδης, 1968). Αυτό σημαίνει ότι οι δύο από τις ένδεκα δυνάμεις ως επηρεαζόμενες από τη Φύση: τη βαρύτητα αφού ο Άνθρωπος δεν υφίσταται χωρίς αυτή και τη γεωγραφική μορφολογία όπου η Φύση δημιουργεί το δοχείο μέσα στο οποίο αναπτύσσονται οι Ανθρώπινοι Οικισμοί. Δύο δυνάμεις είναι άμεσα αποτελέσματα των αναγκών του Ανθρώπου: εδώ εντάσσονται οι βιολογικές και

φυσιολογικές δυνάμεις. Δύο έχουν άμεση εξάρτηση από την κοινωνία: η δύναμη της κοινωνικής λειτουργίας και η δύναμη της ασφάλειας και σιγουριάς, δύο συνδέονται με τα Κελύφη, οι δυνάμεις της εσωτερικής και της εξωτερικής δομής και τέλος οι τρεις εναπομείναντες είναι στοιχειώσεις για τη λειτουργία των Ανθρώπινων Οικισμών: οι δυνάμεις της μετακίνησης, της μεγέθυνσης και της οργάνωσης (Δοξιάδης, 1968).

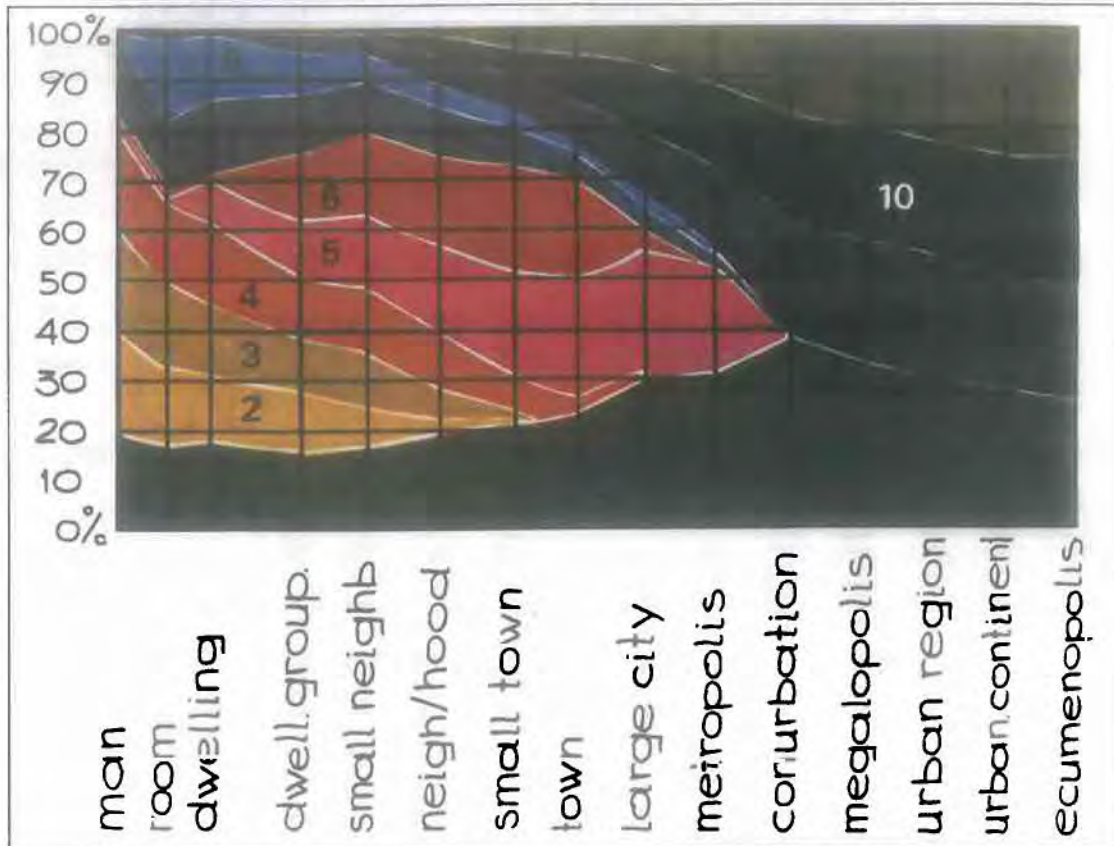
Στο ζήτημα της αλληλεπίδρασης μεταξύ των δυνάμεων για την επίτευξη της σύνθεσης, πέρα από παρατηρήσεις όπου είναι εμφανής αυτή η αλληλεπίδραση – όπως η μορφή των δομών από εξάγωνα σε συστήματα πλεγμάτων, όπως γίνεται και στους Ανθρώπινους Οικισμούς και στη Φύση, ή σε μικρές μονάδες όπου είναι εμφανής η ισχύς των δυνάμεων της εσωτερικής και εξωτερικής δομής-, θα πρέπει να γίνει μια ιστορική παρατήρηση και η αποσαφήνιση ποιας σύνθεσης του παρελθόντος θεωρούμε εσφαλμένη και ποια σωστή, ώστε να γίνει κατανοητό πως διαφορετικά συστήματα, οδήγησαν σε διαφορετικές οργανώσεις στους βιολογικούς οργανισμούς, όπως τα φυτά και τα ζώα (Δοξιάδης, 1968).

Για την επίτευξη αυτού, κρίνεται απαραίτητη από τον ίδιο η προσπάθεια εμπειρικής σύνθεσης των ένδεκα δυνάμεων και της οικιστικής λογαριθμικής κλίμακας. Μέσα από αυτήν την προσπάθεια καταλήγει στο ότι η μέθοδος η οποία πιθανόν να οδήγησε στο μικρότερο αριθμό σφαλμάτων ήταν η απόδοση ίσης σπουδαιότητας σε όλες τις δυνάμεις το αποτέλεσμα της οποίας, φαίνεται στο σχήμα (πίνακας 13), και που εκφράζει την αλληλεπίδραση των ένδεκα δυνάμεων στην οικιστική κλίμακα²¹ (Δοξιάδης, 1968). Μετά όμως από τη μελέτη αυτού του διαγράμματος, εμφανίζονται κάποιες αντιφάσεις: καταρχάς η δύναμη της βαρύτητας, που ενώ όπως είχε φανεί παραπάνω φαινόταν να έχει ενιαία ισχύ σε όλες τις κλίμακες, τώρα διαφαίνεται με μια διακύμανση μεταξύ 15% και 40%, κάτι που έρχεται σε αντίθεση με την προϋφίσταντο παραδοχή (Δοξιάδης, 1968). Επιπλέον, οι δυνάμεις της γεωγραφικής μορφολογίας, της μεγέθυνσης και της οργάνωσης, ενώ προηγουμένως εμφανίζονταν με σταθερή σε σπουδαιότητα ανάπτυξη από τις μικρές στις μεγάλες μονάδες, τώρα αυτό το συμπέρασμα δεν διεξάγεται από το συγκεκριμένο διάγραμμα, λόγω των διαφορετικών αριθμών δυνάμεων σε κάθε κλίμακα και της μη γραμμικότητας της ανάπτυξής τους (Δοξιάδης, 1968).

²¹ Όπου: 1-βαρύτητα, 2-βιολογία, 3-φυσιολογία, 4-κοινωνικές δυνάμεις, 5-κίνηση, 6-ασφάλεια και προστασία, 7-εσωτερική δομή, 8-εξωτερική δομή, 9-μεγέθυνση, 10-οργάνωση, 11-γεωγραφία

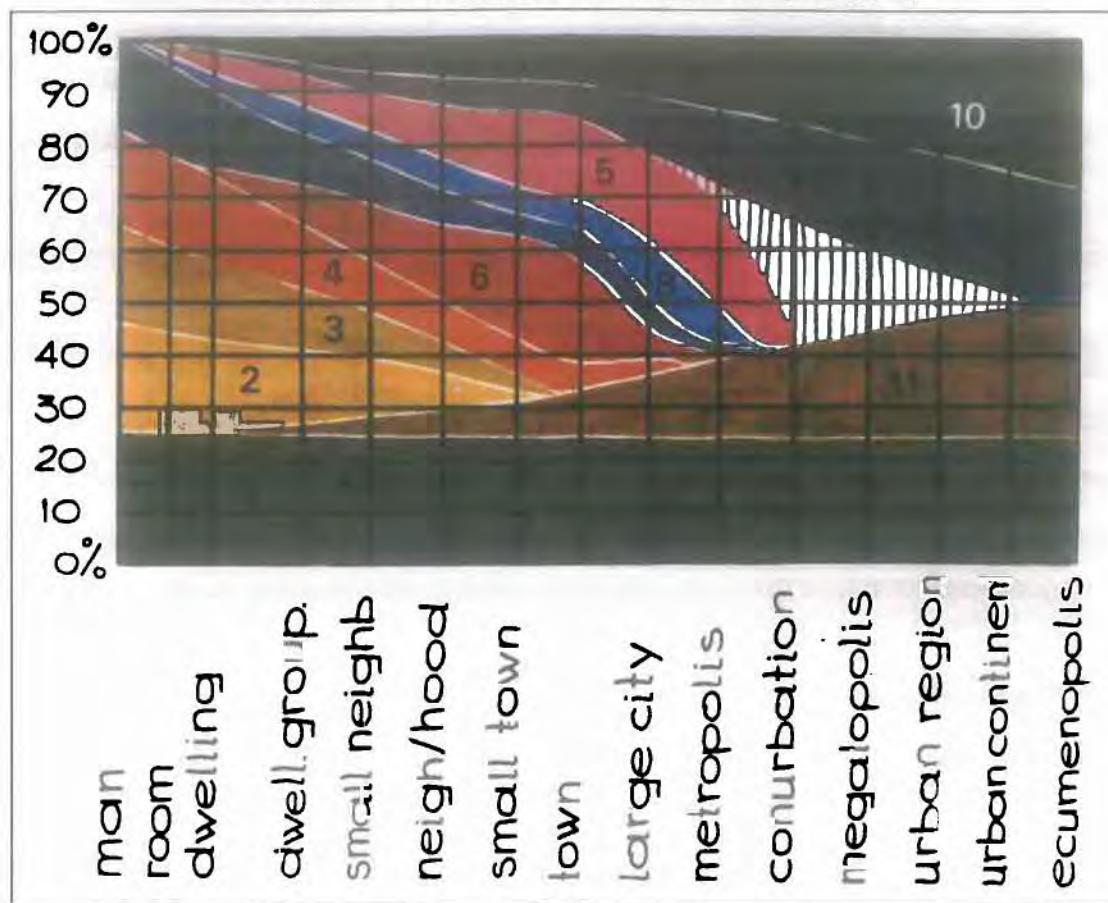
Πίνακας 13: Πιθανή ισχύς των δυνάμεων της οικιστικής σύνθεσης 1η παραδοχή

Πηγή: Δοξιάδης, 1968

Αυτά τα δύο προβλήματα πρέπει να διορθωθούν. Έτσι σε μία πρώτη απόπειρα διόρθωσης του εν λόγω διαγράμματος καταλήγει στη μορφή του πίνακα (πίνακας 14) που εμφανίζει τα εξής χαρακτηριστικά: Είναι συνεπής σε σχέση με τις τέσσερις βασικές δυνάμεις για τις οποίες έχει δοθεί η μεγαλύτερη βαρύτητα. Επιπλέον, παρουσιάζει τις άλλες επτά δυνάμεις σε σχέση με αυτές άλλες φορές συμπιεσμένες (περίπτωση μικρότερων μονάδων), και άλλες φορές εκτεταμένες (περίπτωση μεγαλύτερων μονάδων). Και τέλος δημιουργείται ένα άδειο τρίγωνο, ξεκινώντας στη μονάδα της μητρόπολης και τελειώνοντας στη μονάδα της Οικουμένopolης.

Πίνακας 14: Πιθανή ισχύς των δυνάμεων - παραδοχή 2η

Πηγή: Δοξιάδης, 1968

Έτσι, δημιουργείται η υπόθεση ενός νέου λάθους το οποίο μπορεί να ακολουθεί μία από τις παρακάτω προτάσεις:

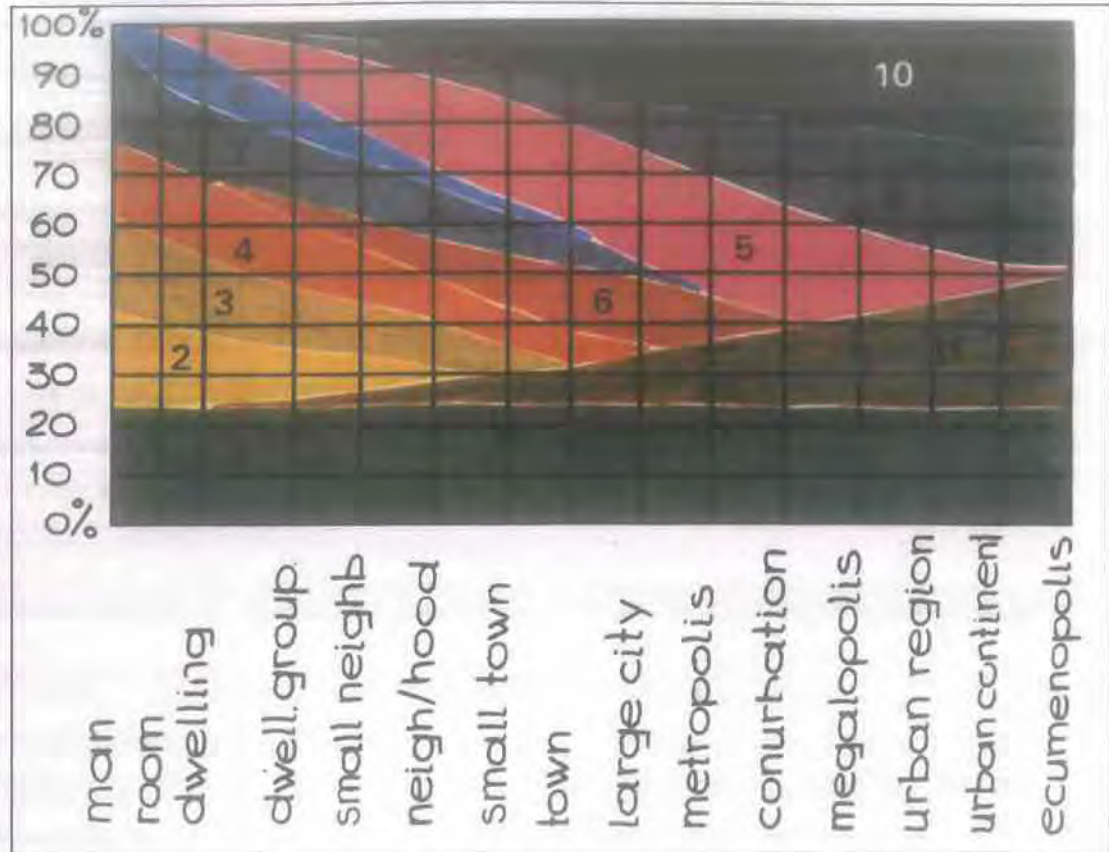
1. Να υπάρχει μία άλλη δύναμη η οποία να μην έχει συμπεριληφθεί και η οποία μπορεί να εμφανίζεται στη δημιουργία μεγαλύτερων μονάδων.
2. Να υπάρχει η ανάγκη επέκτασης της σπουδαιότητας ορισμένων από τις ένδεκα δυνάμεις και ίσως πιο ειδικά των τεσσάρων βάσης αυτού του τελικού διαγράμματος, δηλαδή σε σχέση με τη Φύση, τη μεγέθυνση, τη γεωγραφία και την οργάνωση
3. Να χρειάζεται μια μεγαλύτερη περιοχή η οποία θα καλυφθεί από τη δύναμη της μετακίνησης.

Με βάση αυτές τις υποθέσεις, φτάνει σε ορισμένα συμπεράσματα. Αρχικά θεωρεί πιθανή την ύπαρξη και μιας άλλης δύναμης που μπορεί να έχει διαφύγει, αφού διατρέχοντας το φάσμα υπήρχε η υποψία ύπαρξης αυτής. Επιπλέον, φαίνεται πολύ

πιθανό ότι η δύναμη της μετακίνησης θα έπρεπε να καλύπτει ένα ευρύτερο φάσμα, αφού αναλογιζόμενοι την ισχύ της, η επέκταση της καμπύλης της προς τις μεγαλύτερες μονάδες είχε ήδη προβλεφθεί. Υποστηρίζει επίσης ότι μπορεί να υπάρχει ένας συνδυασμός των υποθέσεων λάθους 2 και 3, δηλαδή ότι μπορεί να υπάρχει μεγαλύτερη ισχύ της δύναμης της κίνησης, αλλά ταυτόχρονα και μεγαλύτερη ισχύ των δυνάμεων της μεγέθυνσης και της οργάνωσης (Δοξιάδης, 1968). Αυτό μοιάζει λογικό διότι η μεγέθυνση συμβαίνει τώρα σε πολύ υψηλότερη ταχύτητα από ότι πριν και, κατά συνέπεια, η επίδρασή της στους οικισμούς μπορεί να είναι πιο σημαντική (Δοξιάδης, 1968). Επίσης η οργάνωση, η οποία ούτως ή άλλως είναι περισσότερο απαραίτητη σε μεγαλύτερες μονάδες από ότι σε μικρότερες, μπορεί να είναι πιο ουσιαστική σε μια περίοδο τόσο ταχείας μεγέθυνσης. Η παραδοχή αυτή μπορεί εύκολα να συνδυαστεί με μια άλλη, ότι δηλαδή μέσα από το σύστημα μεταφορών μπορεί να επιτευχθεί καλύτερη οργάνωση της διαδικασίας της μεγέθυνσης.

Έτσι, οι σκέψεις αυτές οδηγούν στο νέο σχήμα του πίνακα 15, το οποίο φαίνεται προς το παρόν να αναπαριστά μια πιθανή συνολική σύνθεση. Το διάγραμμα δείχνει ότι στις μικρότερες μονάδες υπάρχει υπεροχή των δυνάμεων που προέρχονται από τον Άνθρωπο – βιολογικές, φυσιολογικές, και κοινωνικές απιστήμες και την ασφάλεια και σιγουριά -, από τις μικρές έως τις μεσαίες κλίμακες φαίνεται η σημασία των δυνάμεων των δομών και στις μεγαλύτερες μονάδες η κυριαρχία των δυνάμεων της Φύσης και της μετακίνησης, της μεγέθυνσης και της οργάνωσης. Έτσι καταλήγει ότι αν το διάγραμμα αυτό είναι σωστό, το μέλλον της δομής του Ανθρώπινου Οικισμού έγκειται στην κατανόηση της αλληλεπίδρασης μεταξύ των δυνάμεων αυτών και της ανάγκης συνδυασμού της μεγέθυνσης με τα κατάλληλα συστήματα μεταφορών και οργάνωσης. Ωστόσο τονίζει ότι μια γενική αποδοχή αυτού του τύπου της σύνθεσης, δεν σημαίνει ότι ισχύει εξίσου σε όλες τις περιπτώσεις, αλλά μέσα από την ιστορική εμπειρία φαίνεται ότι έχουν υπάρξει και θα εξακολουθήσουν να υπάρχουν πολλές παραλλαγές, οι οποίες σχετίζονται με την τοποθεσία, τον πολιτισμό, τη φάση της ανάπτυξης και το είδος της δράσης του Ανθρώπου.

Πίνακας 15: Πιθανή ισχύς των δυνάμεων παραδοχή 3η

Πηγή: Δοξιάδης, 1968

Τα διαγράμματα αυτά αποδεικνύουν τη σύνδεση μεταξύ των δυνάμεων αυτών, η ισχύ τους όμως σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση μπορεί να προκύψει μόνο από ενδελεχή έρευνα. Στόχος της σύνθεσης είναι να βοηθήσει τον Άνθρωπο να αναπτυχθεί καλύτερα, ενώ ο στόχος της σύνθεσης στις δομές και τις μορφές είναι η μια πόλη που εξυπηρετεί την Ανθρώπινη ανάπτυξη. Επιπλέον, μέσα από τη διαδικασία των επιπέδων της σύνθεσης μπορούν να επιτευχθούν ειδικοί στόχοι.

Η οικιστική έχει ως στόχο τη μελέτη των ανθρώπινων οικισμών και τη δημιουργία τέτοιων που θα κάνουν τους κατοίκους τους να αισθάνονται ασφαλείς και ευτυχισμένοι όπως το έθεσε ο Αριστοτέλης. Άρα πρόκειται για μια μελέτη και μια δημιουργία οικισμών με γνώμονα τον Άνθρωπο, τις επιθυμίες του και τις ανάγκες του, για Ανθρώπινους Οικισμούς, όχι μόνο προς το περιεχόμενο αλλά και ως προς την ποιότητά τους. Πρέπει να εξασφαλίζουν την ευημερία και την ικανοποίηση των κατοίκων τους, καθώς και την ισορροπία μεταξύ Ανθρώπου και Κοινωνίας από τη μία πλευρά και Φύσης και του τεχνητού κόσμου από την άλλη, δηλαδή η Οικιστική

πρέπει να στοχεύει στη δημιουργία ισορροπίας που θα είναι προς όφελος του Ανθρώπου.

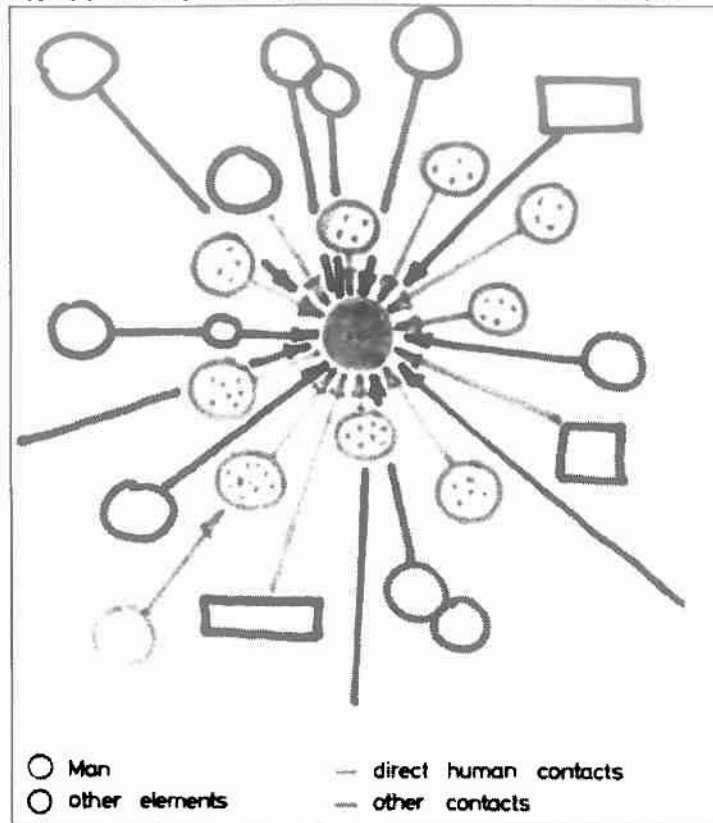
Για να κατανοήσουμε λοιπόν τον τρόπο που συμβάλει η Οικιστική ως θεωρία πρέπει να εξετάσουμε πρώτα την Ανθρώπινη Πόλη, έπειτα την Οικουμενόπολη, την Εντοπία και τέλος πρέπει να περάσουμε στη δράση αλλιώς θα μιλάμε όπως λέει ο ίδιος ο Δοξιάδης κάνοντας κριτική απλά για μια ουτοπία.

3.3.1. Anthropopolis

Όπως προαναφέρθηκε, η ανάγκη που έχει ο κόσμος, είναι η δημιουργία ανθρώπινων οικισμών. Και για να γίνει αυτό, αρχικά πρέπει να εξετάσουμε τις πέντε αρχές για τη δημιουργία αυτών των οικισμών σύμφωνα με τη θεωρία της Οικιστικής. Η πρώτη αρχή αφορά τη μεγιστοποίηση των επαφών που είναι δυνατό να πραγματοποιηθούν. Ο Άνθρωπος προσπαθεί από την κεντρική θέση στην οποία βρίσκεται να δημιουργεί επαφές με άλλους ανθρώπους και στοιχεία γύρω του, δηλαδή επιδιώκει τη διασύνδεση. Στην προσπάθεια μεγιστοποίησης των επαφών του προσπαθεί να φέρει τα πάντα πιο κοντά του. Αυτή είναι η δεύτερη αρχή της ελαχιστοποίησης της προσπάθειας. Έχει επίσης την ανάγκη ενός προστατευτικού χώρου από διάφορους εξωτερικούς παράγοντες όπως θόρυβο, ζέστη, εχθρούς κλπ. Αυτή είναι η τρίτη αρχή της βελτιστοποίησης του προστατευτικού χώρου. Η τέταρτη αφορά τη βελτιστοποίηση των σχέσεων του με τα άλλα στοιχεία και η Πέμπτη είναι η αρχή της σύνθεσης της βελτιστοποίησης που μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσα από τη σύνθεση των προηγούμενων αρχών. Τα σχεδιαγράμματα παρακάτω απεικονίζουν αυτές τις 5 αρχές (σχεδιαγράμματα 7-11) Σήμερα ο άνθρωπος καλύπτει μόνο τις τρεις πρώτες αρχές, ενώ η βελτιστοποίηση του χώρου που αφορούν την τέταρτη και την Πέμπτη αρχή έχουν χαθεί ενώ αυτός πρέπει να είναι ο σκοπός των οικισμών και αυτός είναι ο σκοπός της Ανθρωπούπολης. Μια πόλη η οποία θα πληροί και τις πέντε αρχές του ανθρώπου ώστε να είναι ευτυχισμένος και ασφαλής όπως πρώτος διατύπωσε ο Αριστοτέλης.²²

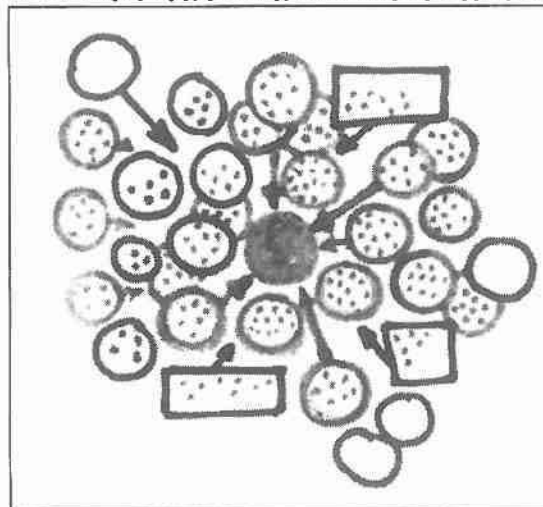
²² Οι πληροφορίες συλλέχθηκαν κατά βάση από το βιβλίο του 'Anthropopolis' (1974)

Σχεδιάγραμμα 7: Πρώτη αρχή - μεγιστοποίηση των επαφών

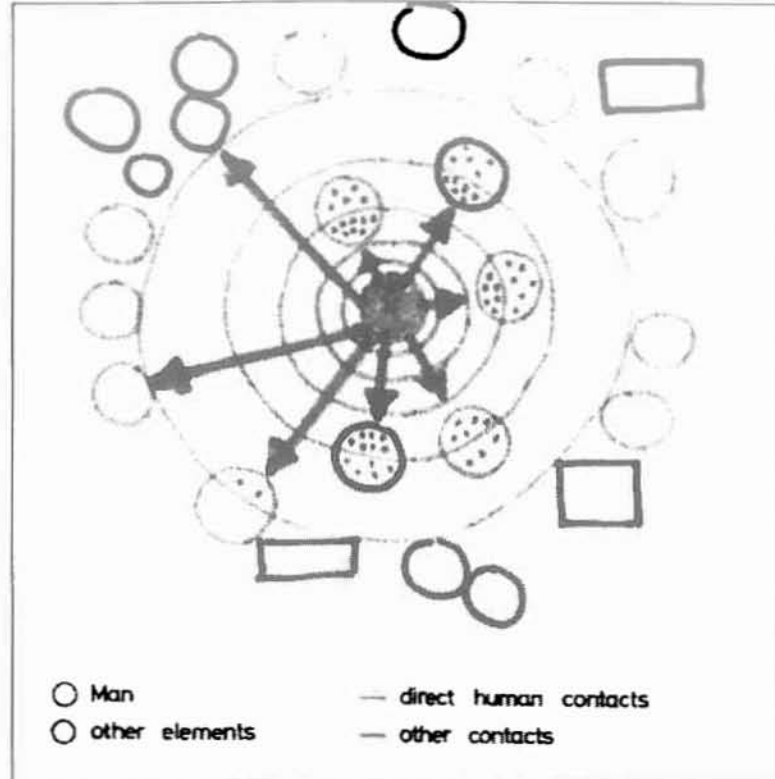
Πηγή: Κύρτσης, 2006

Σχεδιάγραμμα 8: Δεύτερη αρχή: ελαχιστοποίηση της προσπάθειας

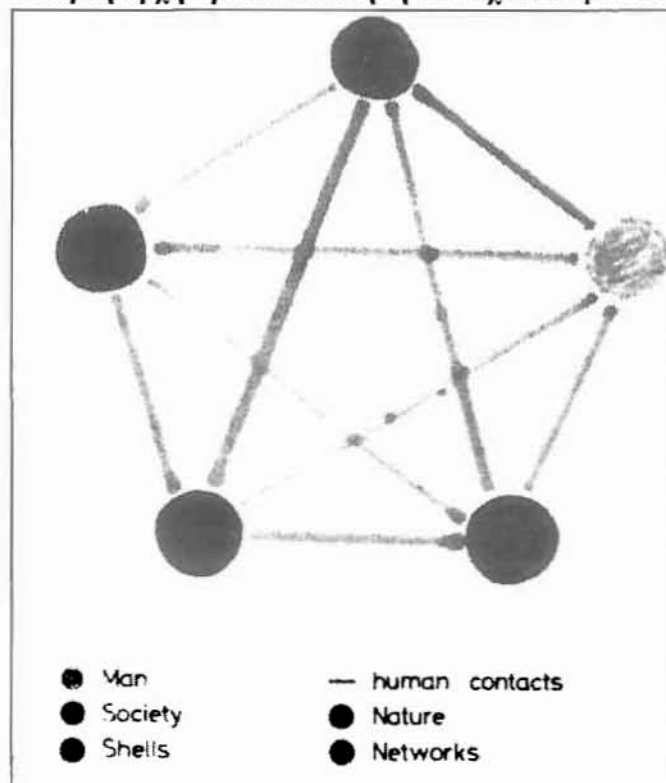
Πηγή: Κύρτσης, 2006

Σχεδιάγραμμα 9: Τρίτη αρχή - βελτιστοποίηση του προστατευτικού χώρου

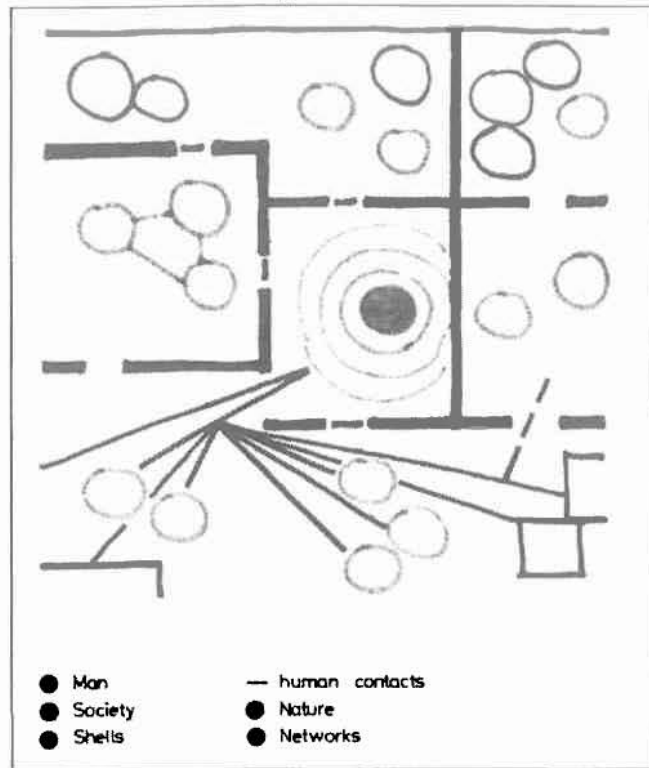
Πηγή: Κύρτσος, 2006

Σχεδιάγραμμα 10: Τέταρτη αρχή - βελτιστοποίηση των σχέσεων με τα άλλα στοιχεία

Πηγή: Κύρτσος, 2006

Σχεδιάγραμμα 11: Πέμπτη Αρχή - Βελτιστοποίηση βάσει της σύνθεσης όλων των άλλων στοιχείων

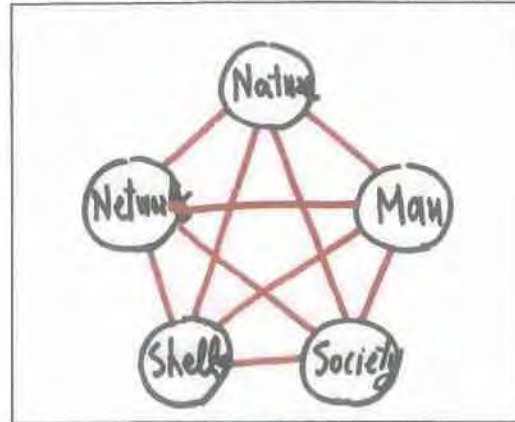
Πηγή: Κύρτσης, 2006

Έτσι σήμερα, εξετάζοντας την πόλη βλέπουμε ότι αποτελείται, αν την παρομοιάσουμε με ένα μόριο, από πέντε βασικά άτομα: τη Φύση (Nature), τον Άνθρωπο (Man), την Κοινωνία (Society), τα Κελύφη (Shells) και τα Δίκτυα (Networks) (σχεδιάγραμμα 12). Αυτά είναι τα πέντε βασικά στοιχεία της πόλης, από τα οποία αν αφαιρέσουμε κάποιο η πόλη παύει να υφίσταται (Δοξιάδης, 1968). Επίσης λειτουργεί ως ένα σύστημα πέντε στοιχείων το οποίο λειτουργεί με πέντε διαφορετικούς τρόπους – οικονομικό, κοινωνικό, πολιτικό, τεχνολογικό ή πολιτιστικό φαινόμενο. Έτσι καταλήγουμε στους αμέτρητους τρόπους που μπορεί να κοιτάξει κάποιος την πόλη όπως είδαμε παραπάνω. Έτσι για να ξεπεραστεί η σύγχυση στρεφόμαστε στην ιδέα του «ανθρώπινου», το οποίο μπορούμε να συσχετίσουμε με τις τέσσερις πλευρές του ανθρώπου: το σώμα, τις αισθήσεις, το νου και την ψυχή. Για να κατανοήσουμε το συνολικό άνθρωπο στο χώρο μπορούμε να τον παρομοιάσουμε ως μια ακολουθία σφαιρικών φυσαλίδων και έτσι βλέπουμε την πραγματική του σχέση με το χώρο (σχεδιάγραμμα 13). Το σώμα του καταλαμβάνει τη μικρότερη

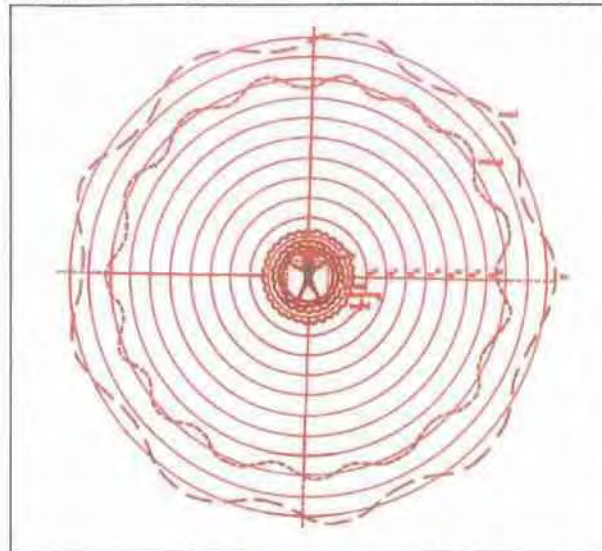
σφαίρα, ακολουθεί η σφαίρα των αισθήσεων, ύστερα η σφαίρα του νου του και τελευταία η άγνωστη σφαίρα της ζωής του. Έτσι οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι θα πρέπει να ληφθούν όλα υπόψη, για να κατανοήσουμε την ικανοποίηση του Ανθρώπου από το χώρο που σχηματίζει το άμεσο περιβάλλον του.

Σχεδιάγραμμα 12: Τα πέντε στοιχεία της πόλης και η μεταξύ τους σχέση

Πηγή: Κύρτσης, 2006

Σχεδιάγραμμα 13: Ο συνολικός άνθρωπος στο κέντρο του συστήματος σφαιρών που προσδιορίζουν το σώμα, οι αισθήσεις, ο νους, και η ψυχή του

Πηγή: Κύρτσης, 2006

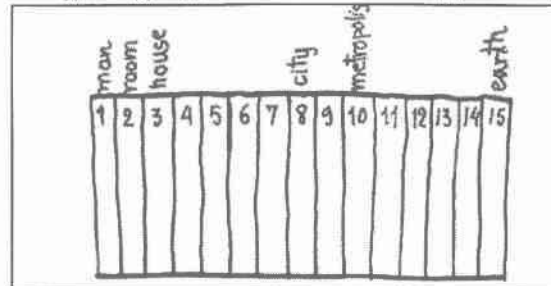
Αντιδιασταλτικά οι σημερινές πόλεις είναι ο ορισμός της απάνθρωπης πόλης και έτσι είναι αναγκαία η επανεξέταση και η δημιουργία μιας νέας υπόθεσης για την επίτευξη της βάσης της Ανθρώπινης πόλης. Σημαντικό για την αποσαφήνιση αυτής της έννοιας είναι να εκπληρώνεται μέσα από την πόλη και η τρίτη αρχή που διατύπωσε ο Αριστοτέλης αυτή της ελευθερίας. Οι άνθρωποι πρέπει να έχουν το

μέγιστο αριθμό επιλογών, καθώς μόνο μέσα από αυτόν το μέγιστο αριθμό επιλογών μπορεί ο Άνθρωπος να έχει το μέγιστο βαθμό ελευθερίας (Δοξιάδης, 1968). Έτσι, σε μια πόλη που μπορεί να ικανοποιήσει τον άνθρωπο, το ανθρώπινο σύστημα πρέπει να μπορεί να μεγαλώσει μέσα σ' ένα αστικό σύστημα, με τον κατάλληλο ρυθμό και προς την σωστή κατεύθυνση. Πρέπει δηλαδή το αστικό σύστημα να βασίζεται σε ανθρώπινες αξίες. Το περιβάλλον πρέπει πρώτον να προστατεύει τη σωματική υπόσταση του ανθρώπου από δυσμενή έκθεση στο φυσικό του περιβάλλον: δηλαδή πρέπει να δώσουμε προσοχή στη Φύση, ως προς τις διάφορες όψεις της, αλλά και στα Κελύφη και στα Δίκτυα, ως κατασκευές και ως λειτουργίες. Δεύτερον το περιβάλλον πρέπει να προστατέψει τον Άνθρωπο κοινωνικά, παράγοντας την ποιότητα και την ποσότητα των επαφών του με τους άλλους ανθρώπους και τρίτον, το περιβάλλον μπορεί και πρέπει να παρέχει ευκαιρίες για μια βαθμιαία αύξηση της ελευθερίας και των προκλήσεων καθώς αλλάζει μέγεθος, ποιότητα και σχηματισμό, ώστε αυτές οι βαθμιαίες να επιτρέψουν στον πληθυσμό να καρπούται τα μέγιστα οφέλη από τη βαθμιαία του έκθεση σε πιο προκλητικά περιβάλλοντα, με τις μεγαλύτερες ελευθερίες και τους μεγαλύτερους κινδύνους που αυτά συνεπάγονται.

Μία άλλη σημαντική παρακαταθήκη της επιστήμης της οικιστικής είναι οι οικιστικές μονάδες τις οποίες όρισε ο Δοξιάδης. Ξεκινώντας από τον άνθρωπο ως τη μικρότερη μονάδα οικιστικού χώρου, προχωρώντας στο δωμάτιο (ως τον μικρότερο φυσικό χώρο που έχει δημιουργήσει ο Άνθρωπος) και φτάνοντας στο σπίτι, τη γειτονία την πόλη, και τέλος σε ολόκληρη τη Γη η οποία αντιστοιχεί στην οικιστική μονάδα 15 (σχεδιάγραμμα 14). Και ενώ ο άνθρωπος σήμερα με την τεχνολογική πρόοδο φαίνεται να καταλαμβάνει από την κίνησή του ολόκληρη τη Γη πρέπει να βρούμε έναν τρόπο να δημιουργήσουμε ένα σύστημα όπου να βοηθά το ανθρώπινο ον να ζήσει σε κάθε είδους οικισμό, ασχέτως κλίμακας. Επίσης, εξηγεί ότι υπάρχει μια ικανοποιητική περίοδος έκθεσης σε συγκεκριμένες μονάδες χώρου, οι οποίες υπολογίζονται βάσει του χρόνου που περνά σε χώρους συγκεκριμένου μεγέθους ένα βρέφος, ένα παιδί, ένας γονιός κλπ. (Δοξιάδης, 1968). Έτσι συνδυάζοντας το σύνολο του χώρου που χρησιμοποιείται από τον Άνθρωπο σε κάθε ηλικία με την περίοδο της έκθεσής του σε κάθε χώρο, μπορούμε να προσδιορίσουμε τις μονάδες χώρου που χρειάζεται ο άνθρωπος κατά τη διάρκεια κάθε περιόδου της ζωής του και με βάση αυτό ανέπτυξε ένα σύστημα από πίνακες οι οποίοι αντιστοιχούν σε 101 φάσεις στη ζωή ενός εκατοντάχρονου ανθρώπου. Υποστηρίζει ότι το βασικό για μια καλή σχέση

ανάμεσα στο χώρο και τον Άνθρωπο εξαρτάται κυρίως από το μέγεθος κάθε μονάδας χώρου και καταλήγει στο συμπέρασμα ότι το 50% σχεδόν του πληθυσμού της Γης δεν έχει σωματικές διαστάσεις ανάλογες προς τα μεγέθη των μονάδων τις οποίες κτίζουμε.

Σχεδιάγραμμα 14: Οι οικιστικές μονάδες

Πηγή: Κύρτσης, 2006

Πάνω σε αυτήν την ανάλυση καταλήγει στο συμπέρασμα των χαμηλών κτηρίων που θα πρέπει να υπάρχουν στις πόλεις αφού οι κατοικίες μέχρι δύο ορόφους, είναι στο επίπεδο της ανθρώπινης κλίμακας, ενώ ταυτόχρονα κρατούνται οι απαραίτητες αποστάσεις μεταξύ των ανθρώπων για τη βελτιστοποίηση των σχέσεών τους.

Έτσι, με βάση όλες αυτές τις σχέσεις και τις παρατηρήσεις και με την παραδοχή ότι αυτές είναι σωστές προχωρούμε στη δημιουργία της Πόλης του Ανθρώπου (Anthropopolis). Η πόλη του Ανθρώπου πρέπει να χτιστεί μέσα στις επικρατούσες οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες και στην αντίστοιχη τεχνολογική ανάπτυξη. Μέσα σ' αυτά τα όρια η πόλη του Ανθρώπου πρέπει να εγγυηθεί τη μέγιστη ελευθερία και τον μέγιστο αριθμό επιλογών και να εκπληρούνται όλες οι παραπάνω παραδοχές ώστε να δίνει το δικαίωμα ζωής στον Άνθρωπο μίας ανθρώπινης κλίμακας (Δοξιάδης, 1974). Το βασικότερο είναι πάντα όμως να διαφυλάττει όλες τις ανθρώπινες αξίες που έχουμε μάθει από το παρελθόν, αλλά και από το παρόν και να προσπαθούμε να τις εντάξουμε και στο μέλλον (Δοξιάδης, 1974).

3.3.2. Ecumenopolis

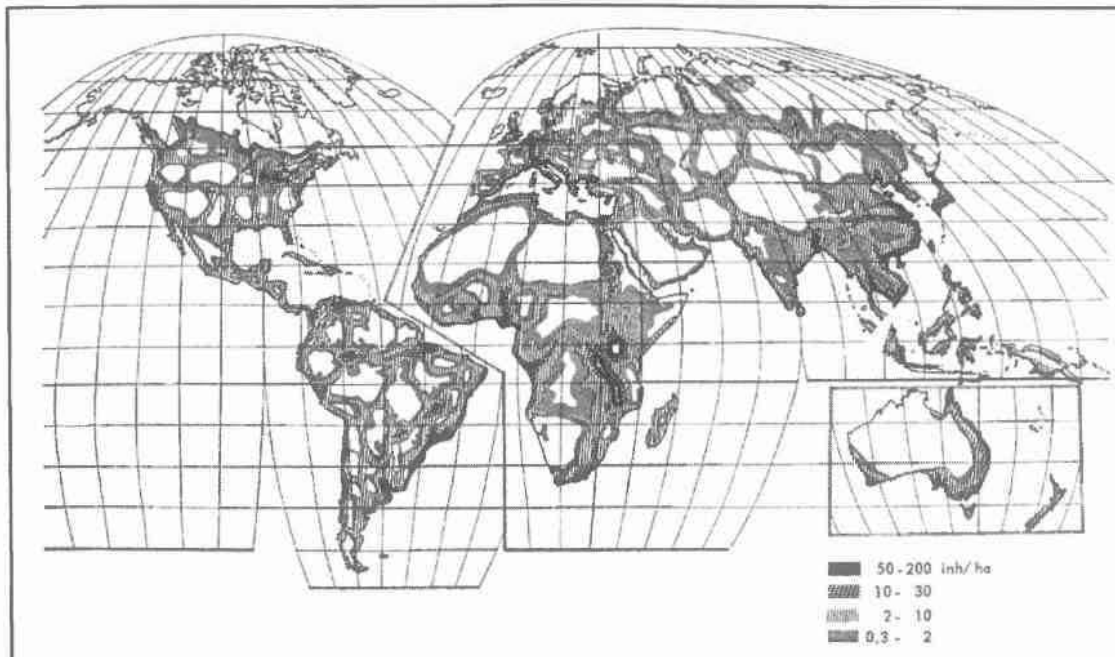
Στην αρχή του κεφαλαίου, έγινε περιγραφή της στατικότητας που είχαν οι οικισμοί παλαιότερα και η δυναμική που έχουν αρχίσει να αποκτούν μέσω της τεχνολογικής προόδου. Ενστερνίζεται την άποψη ότι οικισμοί κάθε κλίμακας περιέχουν το σπόρο της δυναμικής ανάπτυξης, κάτι που φαίνεται από την ιστορική παρατήρηση των οικισμών που ξεκινούν ως χωριά, εξελίχθηκαν σε πιο δυναμικές πόλεις και πλέον από δυναμική μητρόπολη μετατρέπεται σε Μεγαλόπολη²³. Και όλες αυτές οι συστηματικές προβολές δείχνουν ότι όλες οι πόλεις του κόσμου κατευθύνονται προς ένα πολύ μεγαλύτερο σύστημα, το οποίο ονομάζει «το σύστημα της παγκόσμιας πόλης, ή της Οικουμενόπολης» (Δοξιάδης, 1968). Σύμφωνα με τον ίδιο, υποστηρίζει ότι ρεαλιστικές μελέτες της ιστορίας των πόλεων δείχνουν ότι δε μπορούμε να προσδιορίσουμε τις τελικές διαστάσεις ή το μέγεθος του πληθυσμού της, αφού καθορίζονται από συνεχιζόμενες δυνάμεις. Οι δυναμικοί οικισμοί θα συνεχίσουν να αναπτύσσονται μέχρι ένα συγκεκριμένο χρονικό σημείο σύμφωνα με το νόμο της διαρκούς σύνθετης ανάπτυξης, όπως υπάρχει στη Φύση και στην εξέλιξη πολλών οργανισμών. Κατ' αυτόν τρόπο οδηγούμαστε βαθμιαία στην Οικουμενόπολη, που θα είναι σχετικά στατική όπως οι αρχικές πόλεις. Την περίοδο που θα έχει φτάσει η ανθρωπότητα στο επίπεδο της Οικουμενόπολης θα υπάρχει μια σχετική ισορροπία μεταξύ όλων των στοιχείων των οικισμών (Δοξιάδης, 1974). Θα καλύπτει σχεδόν όλο τον πλανήτη και θα έχει πληθυσμό της τάξεως των 20 έως 30 εκατομμυρίων ανθρώπων και βάσει αναλύσεων και μελετών Αθηναϊκού Κέντρου Οικιστικής προέβλεπε την ύπαρξή της στα τέλη του 21^{ου} αιώνα (χάρτης). Στην Οικουμενόπολη, οι συνθήκες θα αλλάξουν αλλά επειδή δεν θα υπάρχουν μεγάλες αλλαγές στον αριθμό του πληθυσμού, δεν θα υπάρχει μεγάλη επέκταση αυτής (Δοξιάδης, 1974). Η Οικουμενόπολη θα εξαρτηθεί άμεσα από την εξέλιξη των δυναμικών πόλεων.

Έτσι δημιουργείται για τον Άνθρωπο η πραγματική πρόκληση που είναι να ορίσουμε τι είδους ζωή μπορεί να έχει ο Άνθρωπος μέσα σε μια τόσο μεγάλη πόλη. Και η λύση σε αυτό το δίλλημα είναι να χτίζουμε τις πόλεις και να τις εξελίσσουμε με βάση τον Άνθρωπο και τις ανάγκες του, να γίνονται δηλαδή οι Δυνάπολη, Δυναμητρόπολη και Δυναμεγαλόπολη ανθρώπινες πόλεις ώστε να θέτουν τις βάσεις

²³ Για την περιγραφή της δυναμικής τους αυτής εξέλιξης χρησιμοποιεί του όρους Δυνάπολη, Δυναμητρόπολη και Δυναμεγαλόπολη

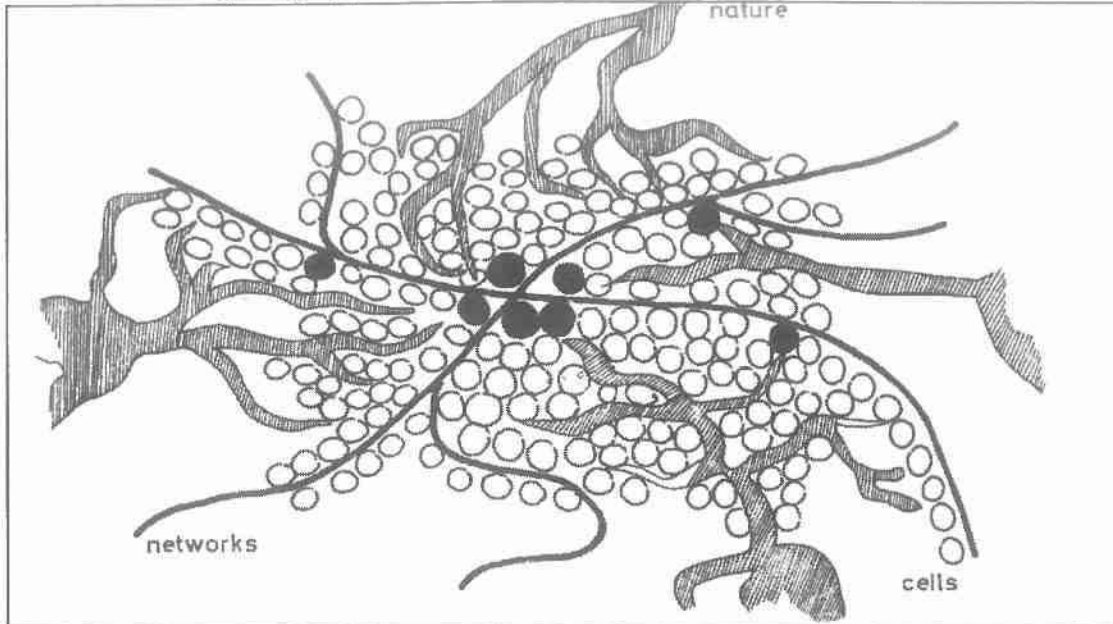
για την ιδανική Οικουμενόπολη (χάρτης 10, σχεδιάγραμμα 15) (Δοξιάδης, 1974). Η πόλη αυτή πρέπει να μπορεί να λειτουργεί στο σύνολό της, διότι δεν πρέπει να γίνει ένα σύστημα χωριών, αλλά μια μεγάλη πόλη για τον Άνθρωπο. Το αποτέλεσμα λοιπόν θα δώσει στον Άνθρωπο επιπλέον τα πλεονεκτήματα μιας ζωής σε ανθρώπινη κλίμακα και μιας ζωής μέσα σε μια μεγάλη πόλη (Δοξιάδης, 1974).

Χάρτης: 10 Η Οικουμενόπολη στα τέλη του 21ου αιώνα

Πηγή: Κύρτσης, 2006

Σχεδιάγραμμα 15: Η Οικουμενόπολη ως Ανθρώπινη πόλη

Πηγή: Κύρτσης, 2006

3.3.3. Building Entopia και Action

Μία από τις σημαντικότερες παραδοχές στις οποίες πίστευε και έκανε πράξη ο Δοξιάδης είναι στην έννοια της πράξης. Στο να μπορούμε να δημιουργούμε συνθήκες οι οποίες να μπορούν να επηρεάσουν προς όφελος του ανθρώπου την εξέλιξη της πόλης, έτσι ώστε να φτάσουμε στην ιδανική Οικουμενόπολη και αυτό πίστευε ότι μπορούσε να συμβεί μόνο μέσω της Εντοπίας. Η έννοια της Εντοπίας είναι η κατά το δυνατόν ιδανική, για τα μέτρα της οικιστική μονάδα, που όμως μπορεί να λειτουργεί και να αναπτυχθεί στην πραγματικότητα και η οποία κτίζεται και λειτουργεί με τις αρχές της Ανθρώπινης Πόλης ώστε να γίνει το σωστό θεμέλιο για την ιδανική Οικουμενόπολη. Η εντοπία έχει τέσσερις στόχους όσο αφορά τον άνθρωπο: να τον κάνει ευτυχισμένο, να αισθάνεται ασφαλής, να αναπτύσσεται ανθρώπινα και να έχει ίσα δικαιώματα (Δοξιάδης, 1974). Άρα πρέπει να είναι συμβατή με την εποχή της, με τα τεχνολογικά δρώμενα και τις ευκαιρίες που υπάρχουν την εποχή που κτίζεται ώστε να υπάρχει γνώση του τι μπορεί ρεαλιστικά να συμβεί στο μέλλον (Δοξιάδης, 1974). Δεύτερον να γνωρίζουμε και να συνειδητοποιούμε το τι επιθυμούμε να συμβεί και πως θέλουμε η πόλη να εξελιχθεί, χρησιμοποιώντας τα τεχνολογικά μέσα που πρέπει πάντα να υπηρετούν τον άνθρωπο προς το συμφέρον του και όπως ο άνθρωπος θέλει

(Δοξιάδης, 1974). Και τέλος, πρέπει να είμαστε αισιόδοξοι για την εξέλιξη της πόλης, γιατί αυτή η εξέλιξη εξαρτάται άμεσα από εμάς του ίδιους (Δοξιάδης, 1974). Χρειαζόμαστε γνώση, κουράγιο και φαντασία για να προβλέψουμε τι θα έπρεπε και τι θα μπορούσε να συμβεί στις πόλεις μας με μία ρεαλιστική αισιόδοξία για την Εντοπία μας (Δοξιάδης, 1974). Τα λόγια του ίδιου περιγράφουν την ανάγκη για την εντοπία και την δράση καλύτερα:

Πρέπει να δράσουμε. Αντί να ονειρευόμαστε την Ουτοπία, δηλαδή τον «ου τόπο», κι αντί να κλαίμε για τη Δυστοπία, την πόλη του κακού, πρέπει να συλλάβουμε την ιδέα της Εντοπίας, της πόλης για τον τόπο μας πάνω στη γη μας. Για να το πετύχουμε αυτό πρέπει να θυμόμαστε μια θεμελιώδη αλήθεια: η δράση αυτή δεν μπορεί να γίνει μόνο από τις λεγόμενες ανεπτυγμένες χώρες γιατί στην πραγματικότητα δεν είναι ανεπτυγμένες. Αν ήταν, θα ήταν ολοκληρωμένες, αλλά δεν είναι. Έχουν να κάνουν ακόμη πολύ δρόμο μέχρι την πλήρη οικονομική και τεχνολογική ανάπτυξη και ακόμα περισσότερο και δυσκολότερο δρόμο μέχρι την πολιτιστική τους και ανθρωπιστική τους ανάπτυξη: να σώσουν το παρελθόν και να δημιουργήσουν το μέλλον τους. Καθ' οδόν, θα πρέπει να θυμούνται ότι κάποια από τα λεγόμενα αναπτυσσόμενα κράτη μπορεί να έχουν πολύ χαμηλότερα εισοδήματα, αλλά εκεί ο πολιτισμός και η Φύση δεν έχουν δεινοπαθήσει τόσο πολύ. Είναι δυνατόν τα κράτη αυτά να προχωρήσουν πιο γρήγορα, προς μια πλήρη ανάπτυξη του συστήματος ζωής στο σύνολό του. Αν κατανοήσουμε σωστά και πού και πώς μπορούμε να προχωρήσουμε, θα γίνουμε ρεαλιστές σε ότι αφορά τους στόχους και τις διαδικασίες. Με τον τρόπο αυτό, αντί να πολεμάμε την πόλη του Ανθρώπου, που δεν είναι τόσο καταδικασμένη όπως κάποιοι ισχυρίζονται, θα μπορέσουμε να βοηθήσουμε στην ανάπτυξή της. Πρέπει να ανοίξουμε τα μάτια μας. Όταν το κατορθώσουμε αυτό, θα μπορέσουμε να διαλέξουμε το δρόμο μας και να θέσουμε τα πνευματικά θεμέλια της Οικουμενικής Πόλης του Ανθρώπου. Όταν το κάνουμε, θα μπορέσουμε να είμαστε βέβαιοι ότι θα βοηθήσουμε τις νεότερες γενιές σε μεγάλη κλίμακα. Εκείνοι είναι που θα προχωρήσουν στη λεπτομερή οικοδόμηση, και πιθανότατα θα πρέπει να το πράξουν μέσα σ' ένα νέο πολιτισμό. Ωστόσο εμείς πρέπει να δράσουμε σήμερα έτσι ώστε να επιτρέψουμε στους απογόνους μας να δημιουργήσουν μία νέα και καλύτερη Αναγέννηση. Να χτίσουν ένα κόσμο που να σέβεται τον άνθρωπο.

(Δοξιάδης, 1972)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΙΣΛΑΜΑΜΠΑΝΤ: Η ΟΙΚΙΣΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ

Στο παρόν κεφάλαιο, θα αναλυθεί και θα παρουσιαστεί εκτενώς η περίπτωση του Ισλαμαμπάντ, της πόλης που δημιουργήθηκε από το μηδέν και αποτελεί το πιο επιτυχημένο παράδειγμα της Οικιστικής θεωρίας όπως διατυπώθηκε και εφαρμόστηκε από τον ίδιο το Δοξιάδη, επαληθεύοντας και την άποψη που συμμεριζόταν ο ίδιος για την ανάγκη για πράξη και δημιουργία μιας ανθρώπινης πόλης και όχι απλά την διατύπωση ουτοπιστικών περιγραφών.

Το θέμα αποτελεί τη δημιουργία μιας νέας πρωτεύουσας, την πρωτεύουσα του Πακιστάν, η ιδέα της οποίας συνελήφθη το 1959, σχεδιάστηκε από το 1959 έως το 1961 και η οποία πέρασε στη φάση της εφαρμογής το 1961. Όπως λέει και ο ίδιος:

Η ανάλυση και η παρουσίαση του προβλήματος αυτού ως γενικής περίπτωσης είναι απαραίτητες επειδή, στο επίπεδο των ανθρώπινων οικισμών, τείνουμε να προσδίδουμε υπερβολική σημασία στο παράδειγμα και να τείνουμε να το μιμούμεθα, ενώ αυτό που έχει σημασία είναι οι αρχές που αποτελούν τη βάση του και οι οποίες οδήγησαν στη συγκεκριμένη λύση – μια λύση η οποία κατά κάποιο τρόπο είναι συμπτωματική, καθώς αναπαριστά την εφαρμογή αρχών γενικής ισχύος σε συγκεκριμένα (συμπτωματικά) χαρακτηριστικά της φύσης. Απ' την άλλη, παίρνω ένα συγκεκριμένο παράδειγμα ώστε να απεικονίσω το πραγματικό πρόβλημα το οποίο αντιμετωπίζουμε, διότι χωρίς το συγκεκριμένο δεν μπορούμε εύκολα να δείξουμε την πρακτική σημασία των γενικών μας θεωριών. Το Ισλαμαμπάντ επιλέχτηκε εφόσον καταδεικνύει στην πράξη και με τον καλύτερο τρόπο την εφαρμογή της ανάλυσής μου.

(Δοξιάδης, 1965)

Στο κεφάλαιο αυτό γίνεται η παρουσίαση της ιδέας και της υλοποίησης κυρίως μέσα από ένα άρθρο του στο οποίο παρουσίασε την περίπτωση του Ισλαμαμπάντ για το περιοδικό '*The Planning Review*', 1965, том. 36, τεύχος I.

4.1. ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΠΑΡΑΓΟΝΤΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΛΟΓΗ ΘΕΣΗΣ

Την περίοδο αυτή, πολλές από τις χώρες οι οποίες ανεξαρτητοποιούνταν δεν είχαν πρωτεύουσες είτε λόγω του ότι η πρωτεύουσα παρέμενε σε άλλη χώρα, είτε επειδή δεν υπήρχε στην περιοχή πρωτεύουσα με τις απαραίτητες εγκαταστάσεις, ή που να βρίσκεται στην κατάλληλη τοποθεσία.

Σε τέτοιου είδους περιπτώσεις, οι χώρες ή οι περιοχές καλούνταν να δημιουργήσουν μια πρωτεύουσα η οποία να είναι ικανή να στεγάσει, τις κεντρικές τους λειτουργίες. Μέσα σε αυτές συγκαταλέγεται και η περίπτωση του Πακιστάν. Αρχικά, επιλέχθηκε η πόλη του Καρακάτσι. Όμως αμέσως, τέθηκε το θέμα κατά πόσο θα ήταν η καλύτερη δυνατή λύση ή αν θα έπρεπε να δημιουργηθεί μία νέα πόλη. Αυτό ήταν και το σημαντικότερο πρόβλημα. Σε μία τέτοια περίπτωση πρέπει να αναλυθούν

διάφορες όψεις του προβλήματος ώστε να δοθεί η κατάλληλη απάντηση, κάποιες από τις οποίες – οι σημαντικότερες - αναλύονται εν συντομία παρακάτω.

Η οικονομική όψη

Το κεντρικό επιχείρημα αυτών που αντιπαλεύονται στη δημιουργία μιας νέας πρωτεύουσας είναι η οικονομική δυσκολία που ενέχει μία τέτοια πολυτέλεια. Ωστόσο, συμβαίνει συχνά, μια νέα πόλη να πρέπει να δημιουργηθεί ακριβώς λόγω οικονομικών λόγων.

Οι λειτουργίες μιας πρωτεύουσας καθορίζονται από το μέγεθος και την οργάνωση της χώρας. Μια πρωτεύουσα σημαίνει τόσα τετραγωνικά μέτρα κτηρίων με γραφεία, τόσα τετραγωνικά κατοικιών ορισμένων τάξεων, και τόσες αντίστοιχες υπηρεσίες, από αγορές και διασκέδαση μέχρι δρόμους και αποχετεύσεις. Αν μια ήδη υπάρχουσα πόλη έχει ήδη τέτοιου είδους εγκαταστάσεις και βρίσκεται στην κατάλληλη τοποθεσία τότε η χώρα έχει πρωτεύουσα. Αλλά αν η χώρα έχει πόλεις, ακόμα και σε κατάλληλες τοποθεσίες, χωρίς τις κατάλληλες και απαραίτητες εγκαταστάσεις, το ερώτημα μπορεί να απαντηθεί μόνο με σωστούς υπολογισμούς. Στην περίπτωση του Καρατσι, οι υπολογισμοί απέδειξαν ότι η πόλη έπασχε από υπερπληθυσμό και ότι η σωστή λειτουργία της διοίκησης θα σήμαινε την κατασκευή δημόσιων κτηρίων, κατοικιών και εγκαταστάσεων ενός συγκεκριμένου μεγέθους. Έτσι δημιουργήθηκε το ερώτημα αν δεδομένου ότι θα γίνονταν επενδύσεις σε κτήρια, κατοικίες και εγκαταστάσεις, θα έπρεπε να γίνουν σε μια νέα περιοχή ή στην πόλη του Καρατσι. Έτσι μέσω μιας οικονομικής έρευνας κατέληξαν στα ακόλουθα συμπεράσματα:

α) Αν μια τέτοια επένδυση γινόταν στην υπάρχουσα πόλη, το 50% περίπου θα έπρεπε να δαπανηθεί για την απόκτηση γης, τη διαπλάτυνση των δρόμων και την αναδιαμόρφωση των εγκαταστάσεων για να εξυπηρετηθούν οι νέες υπηρεσίες. Αυτό σήμαινε ότι η δαπάνη κεφαλαίου ανά τετραγωνικό μέτρο διοικητικού κτηρίου θα ήταν διπλή στην υπάρχουσα πόλη.

β) Αν μια τέτοια επένδυση γινόταν σε μια νέα, μη ανεπτυγμένη περιοχή, η αύξηση στην αξία της γης των γύρω περιοχών θα ωφελούσε την κυβέρνηση και όχι εκείνους που θα τύχαινε να έχουν γη κοντά στη νέα περιοχή κρατικής ανάπτυξης.

Και τα δύο αυτά επιχειρήματα παρουσιάζουν αξιόλογη ισχύ υπέρ της δημιουργίας μιας νέας πρωτεύουσας, ωστόσο το κόστος για τη δημιουργία δρόμων πρόσβασης και άλλων απαραίτητων δικτύων θα ήταν πολύ μεγάλο ωστόσο, επειδή

αυτό ήταν άμεσα συνδεδεμένο με τον τόπο όπου θα δημιουργούνταν η πόλη θα εξεταστεί παρακάτω.

Κοινωνικές όψεις

Μία πρωτεύουσα ασκεί μεγάλη επιρροή σ' ολόκληρη τη χώρα και έτσι οι κάτοικοί πρέπει να ανήκουν σε όσον το δυνατόν περισσότερες κοινωνικές ομάδες, ούτως ώστε ο πληθυσμός να αντικατοπτρίζει με τον καλύτερο δυνατό τρόπο το έθνος ως σύνολο και όχι κάποια συγκεκριμένη ομάδα (Δοξιάδης, 1965). Απ' αυτήν την άποψη μία νέα πρωτεύουσα επιβάλλεται καθώς οι υπάρχουσες πόλεις δεν μπορούν να αντιπροσωπεύουν το σύνολο της χώρας αν δεν έχουν διατελέσει πρωτεύουσες για μεγάλα χρονικά διαστήματα. Κάτι τέτοιο δεν ίσχυε και γι αυτό κατέληξαν στο ότι, από κοινωνικής σκοπιάς, μια νέα πρωτεύουσα επιβάλλονταν.

Τεχνολογικές και πολιτισμικές όψεις

Οι υπάρχουσες πόλεις στη χώρα του Πακιστάν ήταν παλαιές πόλεις κι έτσι από τεχνολογική άποψη δεν αντιπροσώπευαν το μέλλον αλλά το παρελθόν. Αν το παρελθόν έχει αξία, αυτή δεν θα μειωθεί από τη δημιουργία νέων κτηρίων και εγκαταστάσεων, αλλά αν δεν έχει, τότε δεν αντιπροσωπεύει καμία αξία (Δοξιάδης, 1965). Από αυτήν την σκοπιά η δημιουργία της πρωτεύουσας μιας χώρας που μόλις έχει αποκτήσει την ανεξαρτησία της πρέπει να γίνει είτε σε μια υπάρχουσα πόλη – της οποίας το παρελθόν να έχει αξία και η οποία τυγχάνει να έχει άφθονα κτήρια και εγκαταστάσεις – ή, αν δεν ισχύει κάτι τέτοιο – και κάτι τέτοιο δεν ίσχυε για καμία πόλη του Πακιστάν – είναι προτιμότερο η πρωτεύουσα να δημιουργηθεί χωρίς καμία δέσμευση από το παρελθόν (Δοξιάδης, 1965). Αν δεν μπορεί να είναι φορέας των μεγάλων αξιών του παρελθόντος, είναι καλύτερα να ανοιχτεί ο δρόμος για τις αξίες του μέλλοντος. (Δοξιάδης, 1965)

Οικιστικές όψεις

Αν ένα έθνος, πρέπει να δημιουργήσει τις πιο σημαντικές οικιστικές του λειτουργίες στην πρωτεύουσα – αφού αντιπροσωπεύει σε εθνικά κριτήρια και αντίστοιχες εγκαταστάσεις τη μεγαλύτερη οικιστική επένδυση από οικονομική και πολιτισμική άποψη – είναι να αναλογιστεί κανείς το οικιστικό της μέλλον. Ορισμένες τάσεις είναι αναπόφευκτες σε αυτή την περίπτωση. Πρώτον, ο πληθυσμός εξακολουθεί να αυξάνεται και δεύτερον πρέπει να αναμένεται ότι αυτός ο επιπρόσθετος πληθυσμός θα είναι κατά σχεδόν εξ' ολοκλήρου αστικός, πράγμα που

σημαίνει μια άνευ προηγουμένου αύξηση του αστικού πληθυσμού (Δοξιάδης, 1965). Την εποχή εκείνη χώρες όπως και το Πακιστάν εισέρχονταν σε μια εποχή αστικοποίησης. Στη διάρκεια αυτής της εποχής, αναμένονταν η δυναμική τους μεγέθυνση, πολλές από αυτές να μετατρέπονται σε μητροπόλεις, έπειτα να αποτελούν τμήματα μεγαλουπόλεων και τέλος να αποτελούν τους συνδετικούς κρίκους της Οικουμενόπολης. Έτσι ο Δοξιάδης καταλήγει στο ότι για να λειτουργήσουν αυτοί οι μεγάλοι αστικοί οργανισμοί σωστά, δεν θα πρέπει να φέρουν το βάρος παλαιές πόλεις του παρελθόντος, αλλά θα πρέπει να παραχθούν νέοι, κατάλληλοι πυρήνες. Επομένως, και από οικιστική άποψη το Πακιστάν είχε ανάγκη μιας νέας πρωτεύουσας.

4.2. ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΟΠΟΘΕΣΙΑΣ

Για την επιλογή της τοποθεσίας μιας πόλης, υπάρχουν πολλές σκέψεις οι οποίες μπορούν να ταξινομηθούν με πολλούς τρόπους και σύμφωνα με διάφορες διαστάσεις: από την γεωγραφική και την κλιματική, έως την οικονομική, την κοινωνική, την πολιτική (διεθνή και εθνική), την διοικητική, την τεχνολογική (από τις μεταφορές έως του πόρους), την πολιτισμική και την αισθητική, από την ιστορική μέχρι τη φιλοσοφική, και από την υλική έως την πνευματική. Το έργο αυτό επιτελέστηκε από δεκάδες ειδικούς σε αντίστοιχες επιτροπές και η απόφασή τους αντιπροσώπευε τη σύνθεση μιας πληθώρας απόψεων, ορισμένες από τις οποίες παρουσιάζονται συνοπτικά παρακάτω

Κέντρα Βάρους η βασική σκέψη για οποιονδήποτε μελετά την τοποθεσία μιας πρωτεύουσας είναι ότι θα πρέπει να καταλαμβάνει το κέντρο βάρους της συνολικής περιοχής. Έτσι, οι θεωρητικοί του ιδανικού κράτους εντοπίζουν την ιδανική πρωτεύουσα στο κέντρο ενός κύκλου. Προεκτείνοντας τον συλλογισμό αυτό, ακόμα και αν περιοχή είναι ακανόνιστη πρέπει να βρεθεί το κέντρο βάρους της. Αν η περίπτωση της ομοιομορφίας της περιοχής δεν υφίσταται, τότε πρέπει να ληφθεί απόφαση αν το κέντρο βάρους θα είναι η εύφορη γη, ο πληθυσμός, το σύστημα μεταφορών, ή ο συνδυασμός όλων αυτών των παραγόντων ή πως θα είναι αυτοί με την απαραίτητη ανάπτυξη. Κατόπιν, βρίσκεται το κέντρο βάρους όλων των κέντρων βάρους, και τι είδους συντελεστές θα χρησιμοποιηθούν ούτως ώστε να εξισορροπηθούν όλοι οι δυνατοί παράγοντες. Και εφ' όσον η περιοχή μελέτης αποτελεί τμήμα ολόκληρου του κόσμου, αποκλείονται οι παραμεθόριες περιοχές και δίνεται πολύ περισσότερη σημασία στις γραμμές που συνδέουν το κράτος με τον έξω

κόσμο. Εν συνέχεια γίνεται σύνθεση των απόψεων αυτών με αυτές του απομονωμένου κράτους και συνάγονται εντελώς διαφορετικά συμπεράσματα. Η επιλογή λοιπόν του κέντρου βάρους, χρειάζεται μεγάλη επεξεργασία και κάθε πτυχή της απαιτεί την κατάλληλη αξιολόγηση για την τελική σύνθεση. Τέτοιες δυσκολίες ξεπερνιούνται βρίσκοντας άλλους τρόπους για την διευκόλυνση της επίλυσής τους. Ένας τέτοιος τρόπος είναι μέσω του παρελθόντος.

Η ιστορία της περιοχής

Η εξέταση της ιστορίας της περιοχής μπορεί να οδηγήσει σε πολύ σημαντικά συμπεράσματα. Αν η παρούσα κατάσταση δεν διαφέρει πολύ από το παρελθόν, η μελέτη των θέσεων που υπήρξαν επιτυχημένες πρωτεύουσες οδηγεί σε χρήσιμα αποτελέσματα.

Στην περίπτωση όμως του Πακιστάν, υπήρχε μόνο μία λωρίδα γης πάνω στην οποία επί αιώνες χτίζονταν οι πιο επιτυχημένες πρωτεύουσες κι αυτή ήταν κατά μήκος του Μεγάλου Δρόμου των Καραβιών της ινδικής Χερσονήσου. Η Τεχεράνη, η Καμπούλ, η Πεσαουάρ, η Λαχώρη και το Νέο Δελχί σηματοδοτούν τη γραμμή αυτή και ο Μέγας Αλέξανδρος όταν εισέβαλε στην περιοχή, δημιούργησε την πρωτεύουσά του στα Τάξιλα. Οι γεωγραφικές και ιστορικές δυνάμεις τοποθετούσαν τις πρωτεύουσες πάνω στην ίδια γραμμή.

Το μέλλον

Περιορίζοντας όμως την έρευνα στο παρελθόν, ιδιαίτερα στην περίπτωση του Πακιστάν, θα οδηγούσε σε παραπλανητικά συμπεράσματα, και κυρίως, μια αξιολόγηση, του κατά πόσο η προαιώνια σπουδαιότητα της ιστορικής ραχοκοκαλιάς της δυτικής Ασίας, θα χανόταν λόγω των θαλάσσιων μεταφορών. Έτσι με τη βοήθεια μιας μελέτης των γεωγραφικών, οικονομικών και άλλων παραγόντων απέδειξε ότι θα ήταν απίθανο το κέντρο βάρους του πληθυσμού, της οικονομίας και της δραστηριότητας να μετατοπιστεί προς τη θάλασσα. Οι έρημοι και το κλίμα αυτής της περιοχής, θα εμπόδιζαν κάτι τέτοιο να συμβεί. Έτσι οι τρεις δυνάμεις που θα διαμόρφωναν τον οικισμό του μέλλοντος, - τα υπάρχοντα κέντρα βαρύτητας, οι κύριες γραμμές μεταφορών και οι αισθητικοί-περιβαλλοντικοί παράγοντες - θα δρούσαν προς όφελος των εσωτερικών γραμμών μεταφορών.

Τελική απόφαση

Έτσι, μετά από μια σειρά από αναλυτικές μελέτες τις οποίες διεξήγαγαν Πακιστανοί ειδήμονες με τη βοήθεια των συμβούλων τους. Κατέδειξε ότι η καλλίτερη

γεωγραφική τοποθεσία για την πρωτεύουσα θα ήταν το βόρειο τμήμα του οροπεδίου Ποτουάρ. Το οποίο παρουσίαζε τα εξής πλεονεκτήματα:

- Βρισκόταν στην κυριότερη οδική αρτηρία της Ασίας.
- Βρισκόταν στο σταυροδρόμι της οδού αυτής και ενός άλλου δρόμου που μπαίνει στους λόφους, στο Κασμίρ και στην ορεινή περιοχή της Ασίας.
- Βρισκόταν σε ένα από τα υψηλότερα σημεία του οροπεδίου του δυτικού Πακιστάν που έχει το καλύτερο τμήμα.
- Βρισκόταν στο πιο ανεπτυγμένο τμήμα της χώρας.
- Βρισκόταν σε κεντρικό σημείο της «παγκόσμιας πόλης» της Ασίας.

Η τοπογραφική επιλογή της συγκεκριμένης θέσης της πόλης ακολούθησε τον ίδιο τρόπο ανάλυσης όπως και η γεωγραφική τοποθεσία αλλά βασίστηκε σε άλλους παράγοντες οι οποίοι σχετίζονται με ερωτήματα που απαντούν παρακάτω.

Βάσει όλων των παραπάνω σκέψεων, η θέση που τελικά επιλέχθηκε, πληρούσε με τον καλύτερο τρόπο έναν συνδυασμό προϋποθέσεων φυσικής θέσης, τεχνολογίας, και αισθητικών και πολιτιστικών πτυχών, με τρόπο ο οποίος είναι, από οικονομική άποψη, μέσα στα όρια που επιβάλουν τα παρόντα και μελλοντικά εισοδήματα της χώρας και της πόλης, και ο οποίος αφήνει περιθώρια για την ανάγκη μιας σωστής μεθόδου μεγέθυνσης.

4.3. ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΝΕΟΥ ΟΙΚΙΣΜΟΥ

Κάθε ανθρώπινος οικισμός αποτελείται από τα πέντε στοιχεία που έχουμε προαναφέρει και παραπάνω: τη φύση, τον άνθρωπο, την κοινωνία, τα δίκτυα και τα κελύφη. Το ερώτημα τώρα έγκειται στο πως δημιουργείται ένας νέος οικισμός από αυτά τα στοιχεία. Για την επίτευξη αυτή ο Δοξιάδης δημιούργησε τους ακόλουθους συνδυασμούς: τη φύση μόνη της, τη φύση με τα δίκτυα, τη φύση με τα κελύφη και τη φύση με τα κελύφη και τα δίκτυα. Η τελευταία είναι και η ευκολότερη και πιο φθηνή λύση, και είναι αυτή που εγγυάται τη μεγαλύτερη επιτυχία, προπαντός στην περίπτωση της οικονομίας της αναπτυσσόμενης χώρας.

Απ' τη στιγμή που αποφασίζεται να χρησιμοποιηθούν τα ήδη υπάρχοντα δίκτυα και κελύφη πρέπει να γίνει κατανοητό το πώς γίνεται αντιληπτή η αμοιβαία σχέση των υπάρχοντων κελυφών με αυτό το οποίο θα δημιουργηθεί. Υπάρχουν οι εξής δυνατότητες:

- Η δημιουργία του νέου οικισμού γύρω από τον υπάρχοντα. Στην περίπτωση αυτή εξακολουθούν να υφίστανται τα μειονεκτήματα του παλαιού οικισμού με επιπλέον μειονεκτήματα.
- Η δημιουργία του νέου οικισμού δίπλα στον υπάρχοντα, με αποτέλεσμα την ελάττωση των παλιών μειονεκτημάτων
- Η δημιουργία του νέου οικισμού σε απόσταση τέτοια ώστε να ελαχιστοποιούνται τα μειονεκτήματα με ταυτόχρονα τη βέλτιστη χρήση του ήδη υπάρχοντος οικισμού και των δικτύων του για τη δημιουργία του νέου.

Έτσι και στην περίπτωση του Πακιστάν, όπως είναι εμφανές επιλέχθηκε η Τρίτη λύση ως η βέλτιστη δυνατή.

Η μεγέθυνση του οικισμού

Μετά την επιλογή της κατάλληλης απόστασης για τη δημιουργία του νέου οικισμού, η διαδικασία μεγέθυνσής του, είναι μια διαδικασία όπου αρχικά ο προϋπάρχον οικισμός τροφοδοτεί τον νέο, αλλά μετά από ένα ορισμένο στάδιο, η διαδικασία αντιστρέφεται και καθώς μεγεθύνεται τον απορροφά στη μητροπολιτική περιοχή.

Ο σχηματισμός

Μιλώντας για μεγέθυνση αντιμετωπίζεται το θέμα του σχηματισμού της μεγέθυνσης της πόλης η οποία ενώ πολλοί πιστεύουν ότι μεγεθύνεται σε ομόκεντρους κύκλους, θεωρώντας το ως φυσική εξέλιξη της μεγέθυνσης όπως γινόταν ιστορικά. Ωστόσο λόγω των δικτύων που εμφανίζονται κάποιοι πιστεύουν ότι θα υπάρχει γραμμική ή και αστεροειδής μεγέθυνση. Ο Λοξιάδης πιστεύει ότι οι λύσεις αυτές δεν μπορούν να βοηθήσουν έναν δυναμικά μεγεθυνόμενο οικισμό αφού όλες οι πιέσεις ασκούνται στο κέντρο του, που πεθαίνει από ασφυξία. Επιπλέον, οι αστεροειδής οικισμοί αυξάνουν τη μέση απόσταση μεταξύ των κατοίκων τους και η μόνη λύση που αυτός προτείνει για να σωθεί ο οικισμός από έναν αργό θάνατο είναι η μεγέθυνση προς μία κατεύθυνση που οδηγεί σε ένα δυναμικό σχήμα, σε μια ιδανική δυναμική πόλη ή δυνάπολη.

Η διαδικασία κατασκευής

Αφού έχει δοθεί λοιπόν απάντηση στα ερωτήματα δημιουργίας, μεγέθυνσης και σχηματισμού, έρχεται η διαδικασία απόφασης του τι θα κτιστεί πρώτα. Αν η διαδικασία ξεκινούσε από την κατασκευή πρώτα των κυβερνητικών κτηρίων, οι περιοχές με τα μνημεία και οι κατοικίες των υψηλών εισοδημάτων (μια

διαδικασία που χρησιμοποιείται συχνά ειδικά στις περιπτώσεις πρωτεύουσών), δεν μπορεί να οδηγήσει στην επιτυχία διότι είναι επιβεβλημένο ότι οι ομάδες των χαμηλότερων κοινωνικών στρωμάτων – αυτές που μπορούν να χτίσουν μια πόλη – θα εγκατασταθούν πρώτες με αποτέλεσμα ένα σύνθετο οικισμό αποτελούμενο από ένα κεντρικό τμήμα με μνημεία και ορισμένες άλλες μη συντονισμένες περιοχές, στις οποίες συμπεριλαμβάνονται και φτωχογειτονιές (Δοξιάδης, 1965). Για να αποφευχθεί αυτό, όπως έγινε και στην περίπτωση του Ισλαμαμπάντ πρέπει να ακολουθηθεί η φυσική διαδικασία του να χτίσουμε πρώτα για τους χτίστες, οι οποίοι στη συνέχεια θα χτίσουν την πόλη. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να υπάρχει σωστή σύλληψη και δημιουργικός έλεγχος του αναπτυξιακού έργου στο σύνολό του, όχι μια αρνητική αντιμετώπιση των πραγματικών προβλημάτων αλλά μια πλήρης αναγνώριση του γεγονότος ότι πρέπει να ξεκινήσουμε καλύπτοντας ανάγκες και όχι κτίζοντας μνημεία (Δοξιάδης, 1965).

4.4 ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΤΟΥ ΟΙΚΙΣΜΟΥ

Μετά την παραπάνω ανάλυση, επέρχεται το τελικό στάδιο όπου εξετάζεται το τι θα δημιουργηθεί βάσει των αναγκών που έχουν προσδιοριστεί ότι υπάρχουν. Σ' αυτό το τελικό κομμάτι θα παρουσιαστούν ορισμένες όψεις του τι πρωτεύουσα έπρεπε να δημιουργηθεί και όντως δημιουργήθηκε, μέσα από την διαδικασία, όπως ήδη εξετάστηκε σε όλα τα στάδια, της θεωρία της οικιστικής.

Ένα από τα βασικότερα ζητήματα είναι το ζήτημα του μεγέθους, το οποίο είχε ανατρέψει πολλές προσπάθειες και είχε οδηγήσει πολλές νέες και υπάρχουσες πόλεις στην αποτυχία, καθώς το μυαλό των ανθρώπων είχε κολλήσει στην ιδέα της στατικής πόλης (Δοξιάδης, 1965). Στην περίπτωση του Ισλαμαμπάντ ο Δοξιάδης πίστευε ότι δε γίνεται να προβλεφθεί το μέγεθός του και ούτε ότι μπορούσε να το ρυθμίσει. Ξεκίνησε με έναν κάτοικο, τον πρώτο άνθρωπο που προσλήφθηκε για να παρακολουθήσει τις κλιματολογικές συνθήκες, μέρα-νύχτα. Ύστερα έφτασε τις 7000 και προέβλεπε ότι θα φτάσει τα εκατομμύρια. Δημιούργησε το Ισλαμαμπάντ με τέτοιο τρόπο, μέσω της θεωρίας της Οικιστικής ώστε να συνδεθεί στο μέλλον με άλλους οικισμούς για να σχηματίσει μεγάλες ομαδοποιήσεις και στη συνέχεια να προχωρήσει σε έναν πληθυσμό δεκάδων εκατομμυρίων.

Τη μόνη λογική δράση σε σχέση με το μέγεθος θεωρεί ότι είναι ο προσδιορισμός μιας καμπύλης πιθανής πληθυσμιακής μεγέθυνσης, η οποία θα πρέπει

διαρκώς να αναθεωρείται ούτως ώστε να επιτρέπει στην πρωτεύουσα να προσαρμοστεί σε έναν συνεχώς αυξανόμενο αριθμό κατοίκων στην περιοχή της μεγαλύτερης της ανάπτυξης.

Όσο αφορά το χαρακτήρα της πόλης, ο Δοξιάδης ήθελε και πέτυχε να δημιουργήσει μια δυναμική πόλη και όχι στατική, μια Δυνάπολη. Και λόγω της δημιουργίας της δίπλα σε μια ήδη υπάρχουσα πόλη, η πόλη του Ισλαμαμπάντ είναι διπυρηνική Δυνάπολη και επειδή η κατεύθυνσή της είναι καθοδηγούμενη και μονής κατεύθυνσης, οι δύο πυρήνες πίστευε ότι πρόκειται να εξαπλωθούν στο χώρο και να δημιουργήσουν μια δυναμική Μητρόπολη. Έτσι το Ισλαμαμπάντ ξεκινά ως μια Δυνάπολη η οποία τροφοδοτείται από μία άλλη παρακείμενη πόλη το Ρουαλίντι. Η εξέλιξή της αναμένεται ως μία διπλή Δυνάπολη, ύστερα να συγχωνευτεί με το Ρουαλίντι για να σχηματίσει μια δυναμική Μητρόπολη, η οποία με τη σειρά της να γίνει κομμάτι της Μεγαλόπολης κατά μήκος του Μεγάλου Δρόμου των Καραβανιών, βάσει της θεωρίας η οποία εξηγεί πώς οι μείζονες οικισμοί μας οδηγούν προς την Οικουμενόπολη.

Ως προς τη βασική μορφή της πόλης, ο Δοξιάδης προτίμησε τον κάρναβο ο οποίος επιτρέπει την δυναμική ανάπτυξη του οικισμού και τη βασική μορφή των οικοδομικών τετραγώνων τα οποία από τη σύλληψη της ιδέας είναι όλα ίσα. Είναι τα κύτταρα της πόλης (Δοξιάδης, 1965).

Η πόλη του Ισλαμαμπάντ σχεδιάστηκε από τον Δοξιάδη για να μπορέσει να δεχτεί πολλά εκατομμύρια ανθρώπων και να έχει μια δυναμική εξέλιξη προς μία κατεύθυνση. Έτσι, είναι μια πόλη η οποία είναι κλειστή από το βορρά, την ανατολή και νοτιοανατολικά και ανοικτή νοτιοδυτικά. Για το λόγο αυτό, οι φυσικές διαστάσεις της είναι ορισμένες από τον γεωγραφικό τόπο που βρίσκεται. Έχοντας ως δεδομένο τον τόπο αυτό για την αρχή της ζωής στην αστική αυτή περιοχή, όρισε την πρότυπη ενότητά του. Αυτή σχετίζεται με δύο δυνάμεις, εξωτερικές και εσωτερικές. Οι εξωτερικές δυνάμεις ορίζονται από το μέγεθος του συνόλου. Λόγω του δεδομένου μέγεθος, της τάξεως των εκατοντάδων χιλιάδων από την αρχή, η πόλη διαιρείται σε τομείς τέτοιου μεγέθους ώστε η αστική περιοχή να μπορεί να περιέχει δεκάδες από αυτούς. Αλλά όταν πόλη φτάσει τους ένα εκατομμύριο κατοίκους, ακόμα και αυτοί οι τομείς θα είναι μικροί ως υποδιαιρέσεις και θα πρέπει να ενωθούν μέσω ομάδων σε μείζονες πρότυπες ενότητες. Έτσι ο Δοξιάδης επιλέγει έναν κάρναβο που να μπορεί να σχηματίζει τετράγωνα διαφορετικών διαστάσεων, ανάλογα με το πόσες πρότυπες

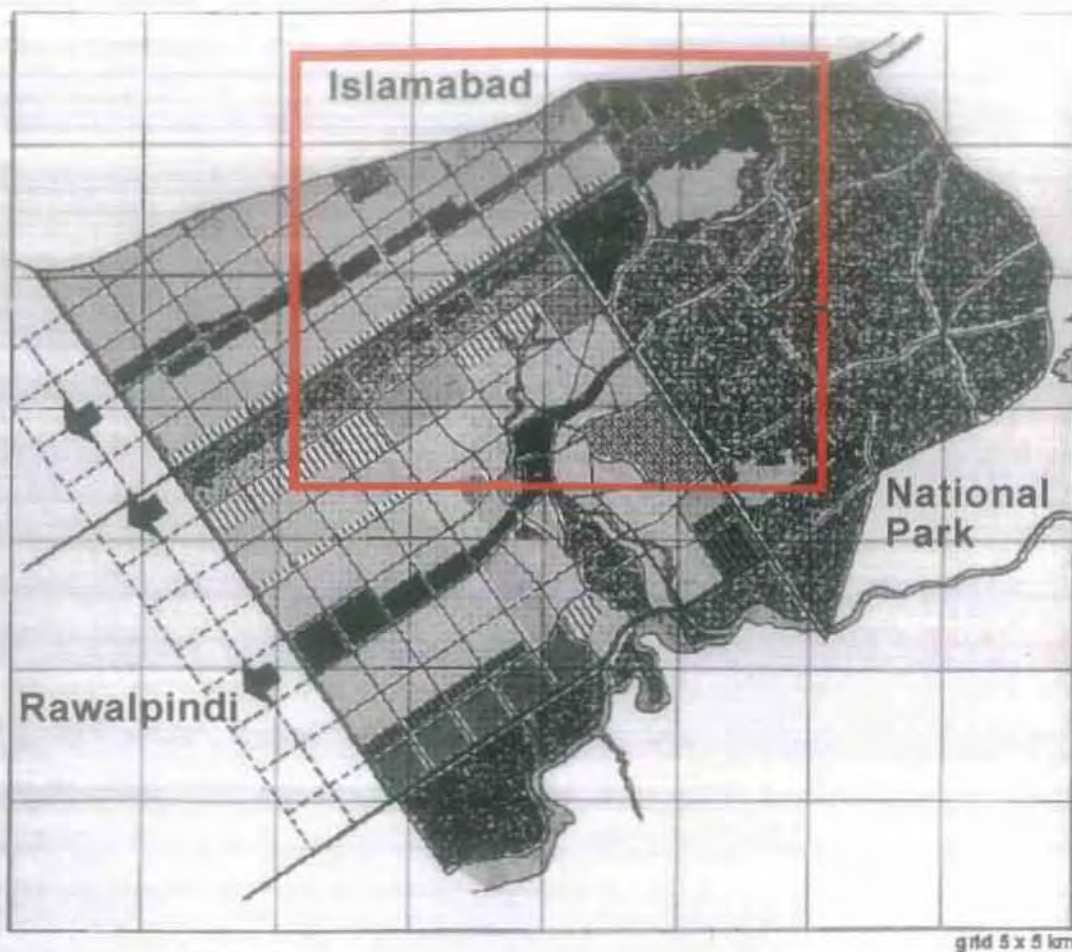
ενότητες ενώνουμε. Αυτό ορίζεται από τις εσωτερικές δυνάμεις που εξαρτώνται από τον άνθρωπο. Έτσι, πάνω στην παρατήρηση της φυσιολογικής πόλης όπου είναι αυτή της οποίας η διαστάσεις είναι τέτοιες ώστε ο Άνθρωπος να μπορεί να φτάσει στο κέντρο χωρίς να χρειαστεί να περπατήσει περισσότερο από δέκα λεπτά, αυτή είναι πρότυπη ενότητα που χρησιμοποιεί, δηλαδή το τετράγωνο που προέρχεται από την ανθρώπινη κλίμακα και από την ανθρώπινη παράδοση, ένα τετράγωνο 2000 x 2000 μέτρα. Οι εικόνες 25-30 απεικονίζουν την περιοχή στη μορφή που είχε τότε, το σχεδιασμό του Δοξιάδη και την ολοκλήρωσή του έργου του.

Πάνω σε αυτό το μοντέλο έχτισε ολόκληρο το κάρναβο, ο οποίος αν και αποτελείται από στατικά κύτταρα βάσει της ανθρώπινης κλίμακας, μπορεί να αναπτυχθεί δυναμικά και απρόσκοπτα στο μέλλον, μέσα στο χώρο και το χρόνο. Όπως λέει ο ίδιος στο τέλος του άρθρου 'The Planning Review':

«Σε μια τόσο δυναμική πόλη δεν θα έχουμε σύγκρουση ανάμεσα στον άνθρωπο και τη μηχανή, ούτε κινδυνεύουμε να πέσουμε στον φαύλο κύκλο της παλαιάς πόλης η οποία καταβροχθίζει τον εαυτό της για να μεγαλώσει» (Δοξιάδης, 1965)

Σήμερα, η πόλη του Ισλαμαμπάντ μαζί το Ρουαλίντι και ένα εθνικό πάρκο (το στοιχείο της φύσης) είναι μία μητροπολιτική περιοχή 4,5 εκατομμυρίων κατοίκων, ενώ μόνο το Ισλαμαμπάντ κατοικείται από 1.5 εκατομμύριο ανθρώπους (Φρατζεσκάκης, 2007). Η τωρινή της μορφή παρουσιάζεται στις ακόλουθες φωτογραφίες (εικόνες 31-37). Η σημερινή καλή ποιότητα ζωής στο Ισλαμαμπάντ αποδεικνύεται από την ικανοποίηση που εκφράζουν οι κάτοικοι και από την επιθυμία που εκφράζουν άλλοι, να κατοικήσουν εκεί (Φρατζεσκάκης, 2007). Το Ισλαμαμπάντ είναι ένα μοναδικό παράδειγμα πόλης «σχεδιασμένης για το μέλλον και κτισμένης για το παρόν – *planned for the future and built for the present*» όπως έλεγε συνήθως και ο ίδιος.

Εικόνα 25: Μητροπολιτική περιοχή του Ισλαμαμπάντ

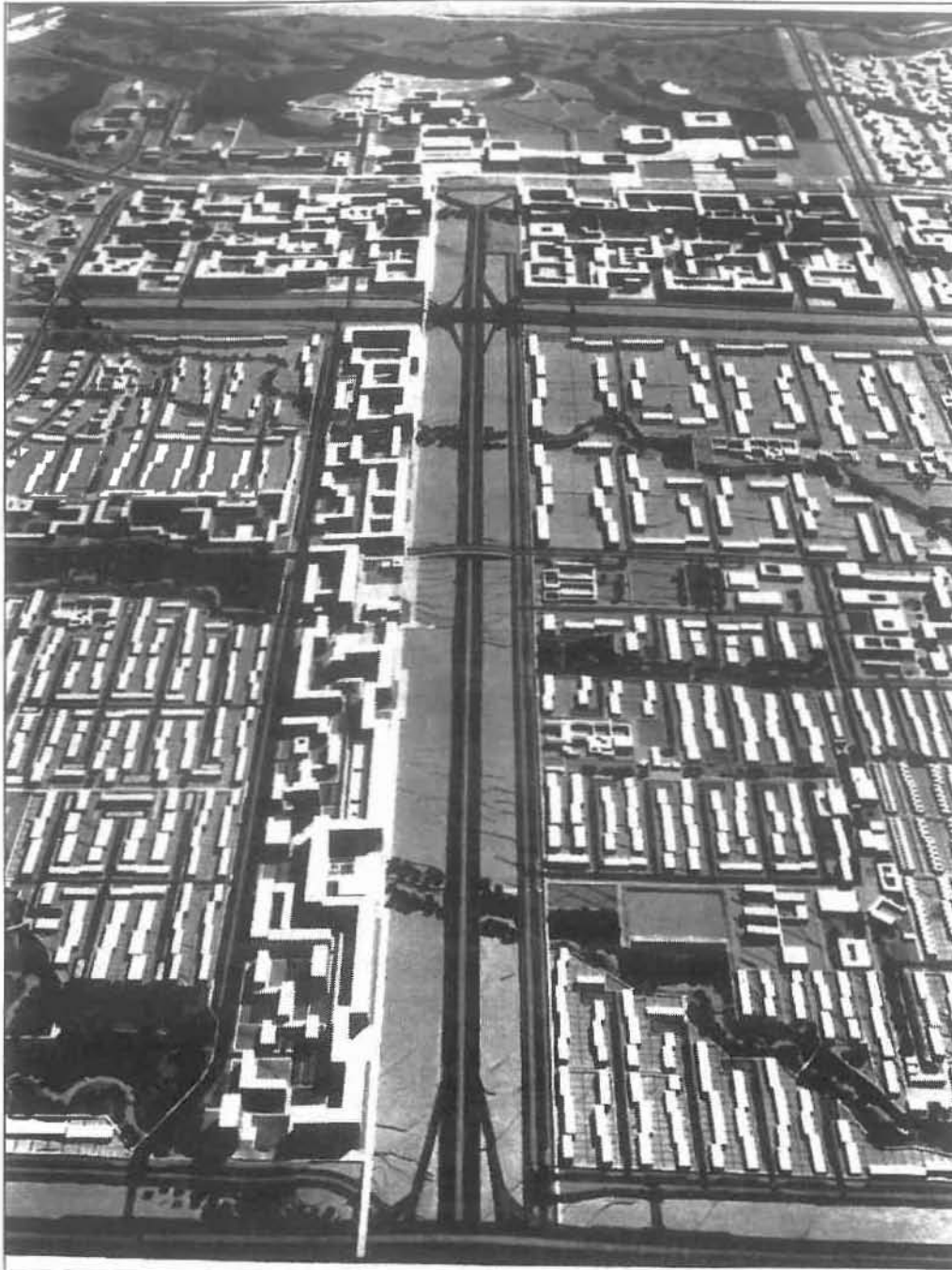
Πηγή: Φρατζεσκάκης, 2007

Εικόνα 26: Μακέτα του κέντρου του Ισλαμαμπάντ

Πηγή: <http://www.doxiadis.org>

Εικόνα 27: Μακέτα της Κάλιταλ Αβενιου με το διοικητικό κέντρο στο βάθος

Πηγή: Κύρτσος, 2006

Εικόνα 28: Η διαδικασία σχεδιασμού, κατασκευής και αποτελέσματος του Ισλαμαμπάντ

ISLAMABAD

The planning .....

The toil .....

and the result

Πηγή: Κύρτσης, 2006

Εικόνα 29: Κατοικίες χαμηλών εισοδηματικά στρωμάτων

Πηγή: Κύρτσης, 2006

Εικόνα 30:

Πηγή: Κύρτσης, 2006

Εικόνα 31: Πρόσφατη αεροφωτογραφία του Ισλαμαμπάντ

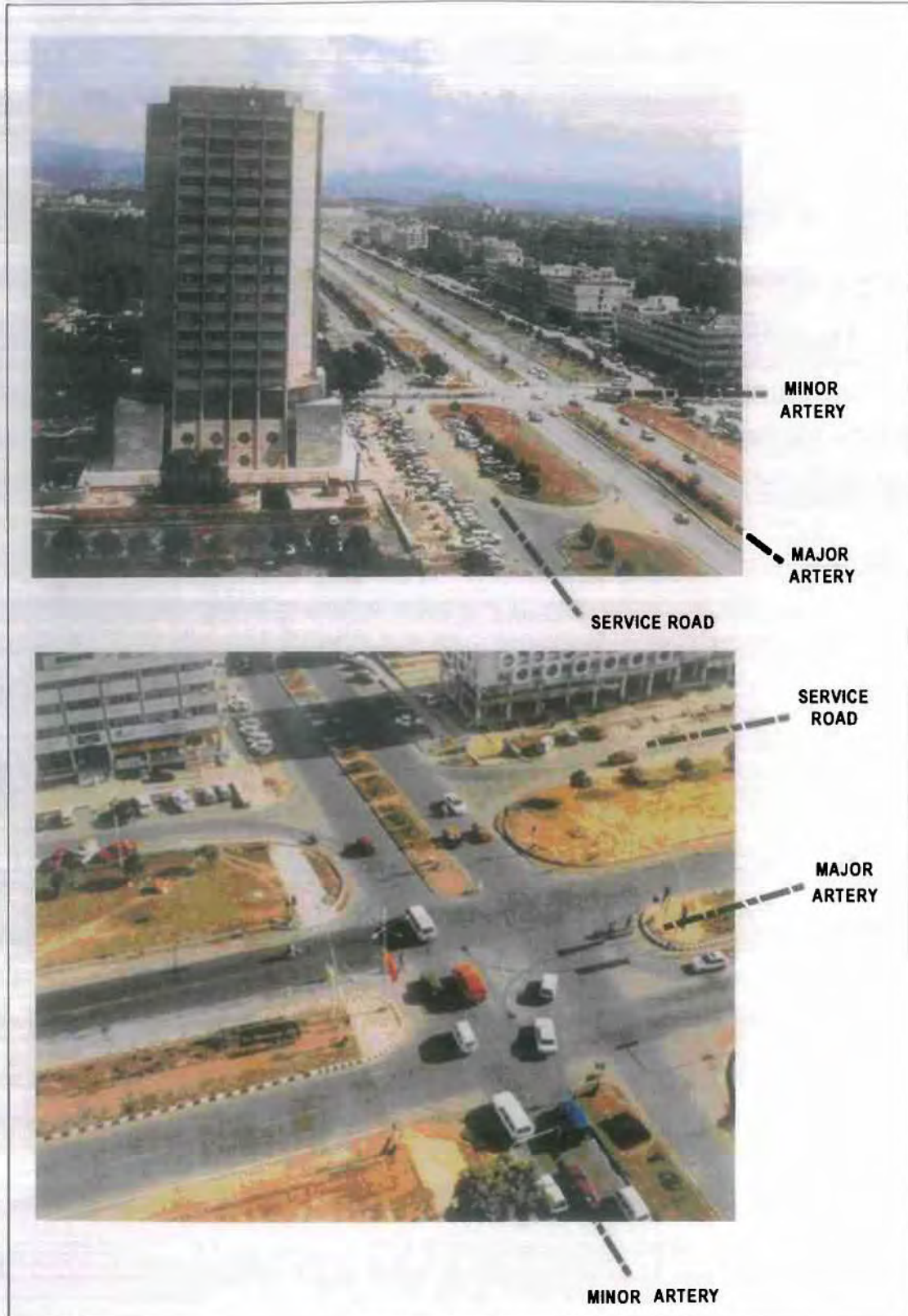
Πηγή: Φρατζεσκάκης, 2007

Εικόνα 32: Τοπικός δρόμος

Πηγή: <http://daviderrick.files.wordpress.com>

Εικόνα 33: Κόριες και δευτερογενείς αρτηρίες

Πηγή: Φρατζεσκάκης, 2007

Εικόνα 34: Συλλεκτήρια Οδός

Πηγή: Φρατζεσκάκης, 2007

Εικόνα 35: Τοπική οδός

Πηγή: Φρατζεσκάκης, 2007

Εικόνα 36: Κέντρο επιπέδου 5

Πηγή: Φρατζεσκάκης, 2007

Εικόνα 37: Επιχειρησιακό κέντρο

Πηγή: Φρατζεσκάκης, 2007

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 : ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στο κεφάλαιο 3, παρακολουθήθηκε η εξέλιξη του Δοξιάδη και του έργου του, από τα πρώτα βήματα της επαγγελματικής του πορείας. Με αυτόν τον τρόπο έγινε μια προσπάθεια να αποτυπωθούν τα καίρια σημεία της καριέρας του, είτε αυτά εκφράζονται με άτομα-σταθμούς για τον ίδιο, είτε μέσα από δύσκολα έργα-προκλήσεις τα οποία ανέλαβε, και όλα μαζί, αποτέλεσαν σταθμό ώστε να αποτυπώσει και να ολοκληρώσει την θεωρία της Οικιστικής. Μια θεωρία πρότυπο για την εποχή και η οποία, ιδιαίτερα μέσα από την περίπτωση του Ισλαμαμπάντ (όπως περιγράφηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο) αλλά και πολλών άλλων παραδειγμάτων, κατάφερε να αποτελέσει και να αποτελεί ακόμα και σήμερα μια πετυχημένη, εφαρμόσιμη θεωρία για τη δημιουργία και ανάπτυξη των ανθρώπινων οικισμών, όπως σύμφωνα με τον ίδιο περιγράφεται στο κεφάλαιο 3.

Συνεπώς, έπειτα από αυτή την αποτύπωση, την περιγραφή της ίδιας της θεωρίας, καθώς και την περιγραφή κάποιων από τα σημαντικότερα κοινωνιολογικά ρεύματα (κεφάλαιο 2) στο κεφάλαιο αυτό γίνεται μια προσπάθεια εξαγωγής κάποιων συμπερασμάτων για την ολοκλήρωση της παρούσας εργασίας, η οποία όπως έχει προαναφερθεί, σκοπό έχει την προσπάθεια ένταξης του Δοξιάδη μέσα στο πλαίσιο κάποιου από αυτά τα ρεύματα. Αρχικά διατυπώνονται κάποια γενικά συμπεράσματα ενώ προς το τέλος του κεφαλαίου δίνεται στο Δοξιάδη ο χαρακτηρισμός ως λειτουργιστής σαν αρχιτέκτονας, ενώ ως πολεοδόμος, χωροτάκτης και επιστήμονας, ως δομιστής και ιδιαίτερα ως οπαδός του δομισμού του Giddens ο οποίος όμως διατύπωσε τη θεωρία του αρκετά αργότερα, δηλαδή ο χαρακτηρισμός του «οπαδού πριν το λόγο».

Το κυρίαρχο συμπέρασμα που θα μπορούσε κάποιος να αποτυπώσει από την πορεία του Δοξιάδη, μέσα από το ενεργό του έργο, τα δημοσιεύματά του, τα λόγια των ανθρώπων που συνεργάστηκαν μαζί του ή τον γνώριζαν, και κυρίαρχα από τη θεωρία της Οικιστικής, είναι ότι *«ήταν κατά πρώτο λόγο Ανθρωπιστής, - με σκοπό να αποδείξει την ανάγκη που υπήρχε για ανθρωπιστικό χαρακτήρα μέσα στο σχεδιασμό - και ίσως αυτή είναι και η καλύτερη λέξη που μπορεί να τον περιγράψει κανείς»²⁴*. Έδωσε στο σχεδιασμό σημαντικές αρχές, όπως τη μεθοδολογία επιλογής

²⁴ Λόγια των Σαρούζ και Αντωνόπουλου από συνέντευξη στο Γραφείο Δοξιάδη.

εναλλακτικών σεναρίων και τις αρχές για το χωροταξικό σχεδιασμό μέσω της μεθόδου της Συνεχούς Αύξησης των Διαστάσεων. Επίσης σημαντική είναι η παρακαταθήκη που αφήνει για τις αρχαίες ελληνικές πόλεις και οι λύσεις που προτείνει για τους σύγχρονους οικισμούς μέσω της παρατήρησης των αρχαίων οικισμών και της ιστορικής τους εξέλιξης. Τέλος, πολύ σημαντική συνεισφορά είναι η έννοια της Οικιστικής ως μιας επιστήμης η οποία μελετάει τα προβλήματα και την εξέλιξη του χώρου και των οικισμών συνολικά, λαμβάνοντας υπόψη όλες τις επιστήμες οι οποίες επηρεάζουν, εξετάζουν και ερευνούν το χώρο, όπως και τη σχέση τους με αυτόν και τον άνθρωπο.

Όπως φαίνεται και παραπάνω, ο Δοξιάδης καθ' όλη τη διάρκεια του συνολικού του έργου, έρχεται σε επαφή και επηρεάζεται από ανθρώπους που κατά κύριο λόγο εντάσσονται στο ρεύμα του λειτουργισμού. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να εντάσσει την έννοια της λειτουργίας στο χώρο σε πολύ μεγάλο βαθμό, ωστόσο είναι εμφανής η τομή που κάνει μέσω της οικιστικής θεωρίας στη σημασία της μορφής του χώρου και το πώς σχετίζεται αυτή με τον άνθρωπο που είναι πάντα το κυρίαρχο αντικείμενο της έρευνας του. Κυρίαρχα στο έργο του ως αρχιτέκτονας – νοώντας τα κτηριακά κτίσματα που κατασκευάστηκαν με βάση δικές του μελέτες -, είναι εμφανής η ένταξή του στο ρεύμα του λειτουργισμού. Όπως περιγράφηκε και πιο αναλυτικά σε προηγούμενο κεφάλαιο από την αρχή της καριέρας του, τα κτήρια τα οποία αναλαμβάνει ακολουθούν στην αρχή της πορείας του τις τάσεις ενσωμάτωσης λιτών στοιχείων της λαϊκής αρχιτεκτονικής και διακόσμησης σε σύγχρονες λειτουργικές τάσεις, κάτι που τον εντάσσει ανάμεσα στους οπαδούς του γερμανικού λειτουργισμού που επηρέασαν την εικόνα πολλών κτηρίων της Αθήνας. Αλλά ακόμα και στη μετέπειτα πορεία του η τάση αυτή εξακολουθεί να υφίσταται, με κυρίαρχα παραδείγματα το κτήριο του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών που κατασκεύασε με τον καθηγητή του Δημήτρη Πικιώνη²⁵ και το κτήριο για το Γραφείο Δοξιάδη. Και οι δύο αυτές περιπτώσεις, όπως και γενικότερα τα κτήρια που αναλαμβάνει, βρίσκονται στο κλίμα του λειτουργισμού της δεκαετίας του 1930 και του διεθνούς ύφους, όπου είναι εμφανής η έμφαση που δίνεται στη λειτουργικότητα των ίδιων των κτηρίων.

²⁵ Αρχικό οπαδό του λειτουργισμού, ο οποίος μετέπειτα τον αποκηρύσσει

Με βάση τα παραπάνω, είναι εμφανές ότι όσο αφορά την αρχιτεκτονική του ιδιότητα, ο Δοξιάδης εντάσσεται στο ρεύμα του λειτουργισμού, έχοντας αποκτήσει το στίγμα του από πολύ νωρίς και ακολουθώντας το μέχρι το τέλος της πορείας του.

Επίσης, ένα άλλο σημαντικό συμπέρασμα μέσω της παρακολούθησης του έργου του είναι ότι σαν σχεδιαστής και μελετητής, δεν αποκλίνει και δεν εγκαταλείπει τις αρχικές του σκέψεις και την έρευνα που κάνει, αλλά αντίθετα, μέσα από την πάροδο των χρόνων και μέσα από τις διάφορες προκλήσεις που έρχεται να αντιμετωπίσει εμπλουτίζει τις σκέψεις και την έρευνά του και οδηγείται με αυτό τον τρόπο στη θεωρία της Οικιστικής.

Από την άλλη πλευρά, όσο αφορά το ρόλο του ως πολεοδόμο, ως σχεδιαστή του χώρου και ακόμα καλύτερα ως στοχαστή και επιστήμονα του χώρου, η κατάσταση αρχίζει να διαφέρει από τις λειτουργικές λύσεις που εντάσσει στο αρχιτεκτονικό του έργο.

Μέσα από τη πορεία του έργου του Δοξιάδη, βλέπουμε τη μεγάλη συμβολή που είχε η διδακτορική του έρευνα για τις αρχαίες πόλεις και η οποία συμπληρώθηκε στη μετέπειτα πορεία του με το ερευνητικό πρόγραμμα «*Η αρχαία ελληνική πόλη*», η οποία αποτελούσε συνέχεια της διδακτορικής του διατριβής, ως προσαρμογή των αρχαίων ελληνικών εμπνεύσεων στις σύγχρονες σχεδιαστικές πρακτικές και στη λογική της ανάπτυξης οικιστικών κοινοτήτων που αξιοποιούν την ιστορική εμπειρία. Σ' αυτό το σημείο αξίζει να αναφερθεί ότι ενώ ο ίδιος παίρνει πολλά χαρακτηριστικά από το ρεύμα του λειτουργισμού και ιδιαίτερα μέσα από τα λειτουργικά συστήματα που χρησιμοποιεί στα έργα του, ωστόσο εντάσσει πολύ έντονα και ως επιτακτική την ανάγκη για ιστορική ερμηνεία, κάτι που ξεφεύγει από τα όρια του λειτουργισμού αφού πολλοί ακόλουθοι του ρεύματος αυτού, έχουν κατηγορηθεί για το συγκεκριμένο ζήτημα ως ανιστόρητοι και αχρονιστές.

Επίσης, όπως φαίνεται από τα έργα του, τα λειτουργικά συστήματα που χρησιμοποιεί ο Δοξιάδης, καθώς και η σχηματοποίηση των μορφών εμπλουτίζονται από τη θέση του για τα αλληλοεπικαθοριζόμενα μέρη, όπως αποκρυσταλώνεται μέσα από τη θεωρία της Οικιστικής. Μπορεί να ακολουθεί και να λαμβάνει υπόψη σε μεγάλο βαθμό την αξία των λειτουργιών και να χωρίζει το χώρο με βάση αυτή τη θέση, ωστόσο θέτει ως αξίωμα τον αλληλοεπικαθορισμό και την αλληλεξάρτηση των πέντε βασικών στοιχείων της πόλης –τη Φύση, τον Άνθρωπο, την Κοινωνία, τα Κελύφη, τα Δίκτυα – και όπως λέει ο ίδιος «*αν αφαιρέσουμε κάποιο απ' αυτά, η πόλη*

παύει να υφίσταται» (Δοξιάδης, 1967). Η άποψη του αυτή, εμπλουτίζεται από τις δυνάμεις που αναγνωρίζει στα επίπεδα σχεδιασμού και τα οποία πέρα από την αλληλεξάρτηση και την αλληλεπίδραση που έχουν με τα στοιχεία, παρουσιάζουν επιπλέον και μια μεταξύ τους αλληλεξάρτηση. Στη θέση αυτή, καθώς και στην παραδοχή της Οικουμενόπολης, ως της πόλης στην οποία θα μπορέσει να υπάρξει ισορροπία ανάμεσα στα πέντε αυτά στοιχεία, αλλά και στην έννοια της Ανθρωπούπολης όπου γίνεται προσπάθεια για την ευτυχία των ανθρώπων, την ασφάλεια και την ελευθερία τους να έρθουν σε ισορροπία αυτά τα στοιχεία καθώς και οι σχέσεις που σχηματίζονται μεταξύ τους, χρησιμοποιεί παραδοχές και εκφράσεις που εμφανίζονται μέσα στο ρεύμα του δομισμού και ξεφεύγουν από το λειτουργισμό. Όπως περιγράφηκε στο κεφάλαιο 2, η έννοια των αλληλεπικαθοριζόμενων στοιχείων, καθώς και η έννοια της ισορροπίας είναι έννοιες άμεσα εμπλεκόμενες με το ρεύμα του δομισμού.

Ένα ακόμα σημείο, στο οποίο φαίνεται έντονα ο διαχωρισμός του Δοξιάδη από το ρεύμα του λειτουργισμού και η σύγκλιση του με το ρεύμα του δομισμού, είναι η έννοια της ένταξης των κατοίκων στο σχεδιασμό, μέσω της συμμετοχικής διαδικασίας ή και της αυτενέργειας των κατοίκων όπως στην περίπτωση Λουσάκα, άποψη που όπως φαίνεται διαμόρφωσε μέσω της συνεργασίας του και της σχέσης που, είχε τόσο με τον αρχιτέκτονα Hassan Fathy, όσο και με τον Jacob Crane, τη Jacqueline Tygwhitt και τον Geddes. Ενώ από την αρχή της πορείας του, όπως έχει περιγραφεί τον απασχόλησε αρκετά το θέμα του να «γυρίσει ο σχεδιασμός στη χειρονακτική εργασία», μια έκφραση του Walter Gropius και συνάμα συναφής έννοια του ρεύμα του λειτουργισμού, όπου ασχολήθηκε με το να σχεδιάζει λαμβάνοντας πρωταρχικά υπόψη την εργατική τάξη - αφού αυτοί θα χτίσουν την ίδια την πόλη και είναι η δομή της -, αργότερα δίνει σε αυτήν, αλλά και στο σύνολο των κατοίκων της περιοχής που παρεμβαίνει μεγαλύτερη δυναμική σημασία, ιδιαίτερα μέσα από τους ανθρωπολόγους και κοινωνιολόγους οι οποίοι μελετούσαν τις συνήθειες και ζωές των ντόπιων κατοίκων του κάθε έργου του, ώστε να εσωκλείσει μέσα στα σχέδια του, τόσο τις ιδιαιτερότητες που μπορεί να είχαν σαν λαός, όσο και τις ίδιες τις επιθυμίες τους για τις λύσεις που πρότεινε²⁶. Αυτό διαφαίνεται ακόμα καλύτερα μέσα από τη

²⁶ Η πληροφορία συλλέχθηκε μέσα από τις συνεντεύξεις στο Γραφείο Δοξιάδη και από τον κύριο Gerald Gudenschwager ο οποίος συνεργάστηκε για ένα διάστημα με το Δοξιάδη και το Γραφείο Δοξιάδη.

θέση της οικιστικής σύνθεσης, στην οποία ενώ διατυπώνει ένα γενικό πρότυπο ωστόσο για τη διεξαγωγή σωστότερων συμπερασμάτων για κάθε συγκεκριμένη περίπτωση, θεωρεί επιτακτική την ανάγκη ύπαρξης και άλλων παραγόντων οι οποίοι πρέπει να ληφθούν υπόψη και οι οποίοι έχουν να κάνουν με την τοποθεσία, τον πολιτισμό, τη φάση της ανάπτυξης και το είδος της δράσης του Ανθρώπου. Η άποψη αλλά και πράξη αυτή του Δοξιάδη, συνδέεται άμεσα με τις παρακαταθήκες που αφήνει ο δομισμός στο σχεδιασμό και αποκλίνει από τον λειτουργισμό ο οποίος ενώ αρχίζει να συμπεριλαμβάνει στην έρευνα του τον άνθρωπο, ωστόσο αφήνει πίσω του και το παρελθόν του και τις συνήθειες των κατοίκων λόγω παράδοσης, θρησκείας κλπ (κυρίως μέσω της έκφρασής του από τα CIAM), δεδομένης της βιομηχανικής επανάστασης, όπου σύμφωνα με τους ίδιους αλλάζει εντελώς τη δομή και λειτουργία των πόλεων. Αντίθετα, στη πορεία του Δοξιάδη διαφαίνεται και η σημασία που δίνει στα παραδοσιακά στοιχεία των κατοίκων, αλλά κυρίαρχα αυτό που τον διαχωρίζει και τον ορίζει ως «δομιστή» είναι η λύση της οικιστικής κλίμακας, ως αποτέλεσμα της έρευνας των αρχαίων πόλεων όπου εκεί τα πέντε αξιωματικά στοιχεία της θεωρίας της Οικιστικής βρίσκονται σε ισορροπία μεταξύ τους και προτείνει τη λύση για τα σύγχρονα προβλήματα της πόλης μέσα από την ερμηνεία των αρχαίων πόλεων και των διαστάσεων αυτών.

Τέλος, στο δεύτερο κεφάλαιο, διατυπώθηκε ότι στο ρεύμα του δομισμού περιγράφεται η έννοια του υποδείγματος, ως «ένα σύνολο οντολογικών και επιστημολογικών προϋποθέσεων που μπορούν να κατευθύνουν την έρευνα σε ορισμένες διακριτές πλευρές της κοινωνικής πραγματικότητας που σ' αυτήν την περίπτωση του δομισμού είναι μορφή» (Gutenschwager, 2004:52). Αυτή η παραδοχή είναι εμφανής στο έργο του Δοξιάδη, όπως και στη θεωρία της Οικιστικής, κυρίως μέσω της ταξινόμησης των γνώσεων που διαθέτουμε για τους οικισμούς σε πέντε βασικές κατηγορίες – στις οικονομικές επιστήμες, στις πολιτικές επιστήμες, στους τεχνολογικούς κλάδους και στους πολιτισμικούς κλάδους, την έννοια του σύνθετου πλέγματος το οποίο συνδυάζει τα πέντε στοιχεία και τις πέντε κυρίως κατηγορίες κλάδων, και που τελικό σκοπό έχουν την ανάπτυξη ενός συστήματος και μιας μεθοδολογία, ώστε να μελετήσει κάθε είδους οικισμούς ασχέτως μεγέθους, τοποθεσίας κλπ, ώστε να βγάλει γενικά συμπεράσματα σχετικά με αυτούς. Να μελετήσει κάθε οικισμό στο σύνολό του, χωρίς να εξαιρέσει κανένα από τα στοιχεία του, ούτως ώστε να εκμεταλλευτεί τις γνώσεις του κλάδου και να λύσει τα

συγκεκριμένα προβλήματα, κάτι που γίνεται με την έννοια της δομής από τις Οικιστικές κλίμακες. Η παραδοχή αυτή εμφανίζεται επιπλέον σε όλη τη διαδικασία διεξαγωγής συμπερασμάτων όπου χρησιμοποιεί πολύ συχνά διάφορες επιστημονικές και οντολογικές προϋποθέσεις και παρατηρήσεις, έτσι ώστε να οδηγηθεί σε κατάλληλα συμπεράσματα—όψεις των Ανθρώπινων οικισμών, κάτι που διεξάγεται και μέσα από τη δομή της πόλης και των οικισμών συνολικά, με καθοριστικό ρόλο.

Παρά τις γενικές όμως αρχές του ρεύματος του δομισμού, η «εμμονή» του Δοξιάδη για την άμεση δράση και κατασκευή όπως εκφράζεται κυρίως μέσα από την έννοια της εντοπίας φαίνεται να τον φέρνει πιο κοντά στις θεωρίες δομισμού που αναπτύχθηκαν τόσο από τον Piaget όσο και από τον Giddens. Χαρακτηριστική είναι η συνεχής διατύπωση μέσα στα κείμενα του, της ρεαλιστικής προσέγγισης και της δυνατότητας εφαρμογής όλων των θεωριών στην πράξη, καθώς και η κριτική του προς τους ουτοπιστές. Σε αυτό το σημείο θα γίνει μια προσπάθεια απόδειξης της σύγκλισης μεταξύ της θεωρίας της δομοποίησης όπως εκφράστηκε από τον Giddens και του Δοξιάδη, κυρίως μέσα από τη θεωρία της Οικιστικής.

Στη θεωρία του Piaget, όπως περιγράφηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο, υποστηρίζεται πως τα γεγονότα και τα αντικείμενα υπάρχουν ως ολότητες που συνιστούν μέρη συνδεδεμένα εσωτερικά, και ότι οι ολότητες αυτές, κατά κάποιον τρόπο αυτορυθμίζονται και είναι σε θέση να μεταβάλλονται, ενώ ταυτόχρονα διατηρούν τις δομές τους, αφήνοντας να εννοηθεί ότι υπάρχουν ιδιότητες που συνδέονται με το όλον, οι οποίες είναι χωριστές από τις ιδιότητες των ατομικών στοιχείων, ότι το όλον είναι περισσότερο από το σύνολο των μερών που το απαρτίζουν και ότι η δομή δεν είναι στατική συνάθροιση μερών (Gutenschwager, 2004). Στη περίπτωση του Piaget, φαίνεται η σύγκλιση με τις θέσεις του Δοξιάδη όπου θεωρεί τους οικισμούς ένα σύνολο ή όπως έχει περιγραφεί «ως ένα οργανικό σύστημα» το οποίο απαρτίζεται από ολότητες –τα πέντε βασικά στοιχεία- που αλληλοεξαρτώνται και αλληλοεπηρεάζονται καθώς και ότι η εξέλιξη των οικισμών ορίζεται καθοριστικά από δυναμική τους εξέλιξη και συνύπαρξη. Παρά τη σύγκλιση αυτή, είναι εμφανής η ειδοποιός διαφορά που υπάρχει ανάμεσα στις δύο θέσεις που εκφράζεται μέσα από την έννοια της αυτορρύθμισης. Ενώ στην περίπτωση της ιδέας του Piaget οι ολότητες αυτορυθμίζονται, με ταυτόχρονη διατήρηση των δομών τους, ο Δοξιάδης μιλάει για την παρέμβαση του Ανθρώπου ο οποίος αποτελεί από μόνος του ένα «αυτοτελές σύστημα» και του σχεδιαστή ώστε να μπορέσουν οι Ανθρώπινοι

οι Οικισμοί να φτάσουν στην ιδεατή Οικουμενόπολη. Άρα θα ήταν λανθασμένο ένα συμπέρασμα ότι η έννοια της αυτορρύθμισης ενυπάρχει στη θεωρία της Οικιστικής αφού ο Άνθρωπος παίζει ουσιαστικό ρόλο για την εξέλιξη της μορφής και δομής της πόλης.

Ενδιαφέρον επίσης παρουσιάζει, η άποψη του Piaget για την κοινή χρήση των όρων και τις υφιστάμενες παράλληλες ρυθμίσεις οι οποίες βασίζονται στο χρόνο - όπως στα συστήματα κυβερνητικής με την ανταλλαγή αναμονής και διόρθωσης - και τη σχέση της έννοιας του μετασχηματισμού η οποία προσδίδει μια δυναμική άποψη στη θεωρία περί δομισμού καθώς κατευθύνει την προσοχή στις συνθήκες εκείνες κάτω από τις οποίες είναι πιθανό να επέλθει κοινωνική αλλαγή. Αυτές θα είναι δομικές αντιφάσεις που εντείνονται σταδιακά και αν δεν αντιμετωπιστούν θα οδηγήσουν σε μία κρίση της συνειδητότητας που θα αλλάξει την κοινωνική συμπεριφορά προκειμένου να της επιλύσει (Gutenschwager, 2004). Στην περίπτωση που εξετάζεται σε αυτό το σημείο, εμφανίζεται μια σύγκλιση στο επίπεδο του μετασχηματισμού, μέσα από την έννοια της δυναμικής όπως αυτή είναι εμφανής και στη θεωρία της Οικιστικής, μέσα από τη θέση της ουσιαστικής παρέμβασης με σκοπό τόσο την ιδεατή πόλη που θα εξυπηρετεί και θα ανήκει στον Άνθρωπο, όσο και μέσα από τις μορφολογικές παρεμβάσεις που όπως παρατηρείται μέσα από το κεφάλαιο 3 σε πολλά έργα του προσπάθησε να παίζει σημαντικό ρόλο ώστε να εξομαλυνθούν οι κοινωνικές ανισότητες στο χώρο. Ωστόσο η διαφορά εντοπίζεται μέσα από την σταδιακή ένταση των δομικών αντιφάσεων. Στην περίπτωση της Οικιστικής, άμεσος σκοπός είναι η παρέμβαση από τους φορείς και τον ίδιο τους Ανθρώπους, έτσι ώστε να υπάρχει μια εξελικτική πρόοδος μέσα από την ιστορική εμπειρία η οποία θα βοηθήσει ώστε να μην υπάρξουν αυτές οι αντιφάσεις, για να μπορέσουν να οδηγηθούν οι οικισμοί στην επιθυμητή μορφή.

Έπειτα από την παρουσίαση των συγκλίσεων και αποκλίσεων, μεταξύ της θεωρίας του Piaget και του Δοξιάδη, ακολουθεί η προσπάθεια σύγκρισης μεταξύ των θεωριών του Giddens και του Δοξιάδη για τη διερεύνηση πιθανής μεγαλύτερης σύγκλισης από αυτή που περιγράφηκε παραπάνω.

Στη θεωρία του Giddens όπως και στον Piaget φαίνεται μια μεγαλύτερη έμφαση στις κατασκευές παρά στις ίδιες τις δομές. Όπως διαφαίνεται και παραπάνω, η θέση αυτή είναι συμβατή με την προσέγγιση του Δοξιάδη, ο οποίος πέρα από τις υπάρχουσες δομές δίνει έμφαση στον τρόπο που αυτές μετασχηματίζονται ιστορικά.

δίνοντας ιδιαίτερη σημασία στις «κατασκευές» ή δυνάμεις που δημιουργούνται μέσα από την οικιστική κλίμακα, την τεχνολογική πρόοδο και γενικότερα την εξέλιξη του Ανθρώπου. Αυτό που κάνει τη διαφορά και συμπερασματικά αποδεικνύει μια μεγαλύτερη ταύτιση του Δοξιάδη με τη θεωρία της δομοποίησης, όπως περιγράφεται στο δευτ είναι η άποψη για τους φορείς δράσεις. Σύμφωνα με τον Giddens, η έννοια του φορέα δράσης παίζει καθοριστικό ρόλο στη βάση της θεωρίας του, αφού όμως τον επαναπροσδιορίζει, εννοιολογώντας τον ως «γνώστη» των συνθηκών της κοινωνικής αναπαραγωγής μέσα στην οποία εντάσσεται η καθημερινή του πρακτική (Giddens, 1984:29). Είναι εμφανής, η ταύτιση αυτή με τις απόψεις του Δοξιάδη, ο οποίος πιστεύει ότι ο φορέας δράσης θα πρέπει να έχει γνώσεις επιστημονικές και κοινωνικές για το σχεδιασμό. Επιπροσθέτως, η δύναμη των φορέων και ο καθοριστικός τους ρόλος εμφανίζεται και μέσα στο έργο του Δοξιάδη, όπου ο ίδιος προσπαθούσε να επηρεάσει είτε μέσα από τη δική του θέση ως λειτουργός, είτε επηρεάζοντας άτομα σε «θέσεις – κλειδιά».

Ένα ακόμα σημαντικό σημείο, εμφανίζεται στη κοινή άποψη των δύο ανδρών για τη γνωστική ικανότητα που πρέπει να έχουν οι φορείς παρέμβασης. Και στις δύο θεωρίες εμφανίζεται επιτακτική η ανάγκη ύπαρξής της, που σημαίνει ότι για την απεικόνιση της κοινωνικής συγκρότησης ή της συγκρότησης των Ανθρώπινων οικισμών, η ερευνητική διαδικασία πρέπει να μετατοπιστεί από τη θεσμική ανάλυση στη στρατηγική συμπεριφορά. Και οι δύο θεωρίες εξηγούν την ύπαρξη δομικών ιδιοτήτων που ενυπάρχει στην κοινωνία ή στους οικισμούς και ότι η δομή είναι το μέσο, αφού ο φορέας-υποκείμενο χρησιμοποιεί τις δομικές ιδιότητες του συνόλου (που εξετάζεται σε κάθε περίπτωση) για να δράσει και να αλληλεπιδράσει, ενώ την ίδια στιγμή μέσα από αυτή τη χρήση αυτό-αναπαράγεται. Πολλές φορές μέσα στη θεωρία της Οικιστικής διαφαίνεται η ιδέα της απόρριψης και αναδιατύπωσης κάποιας παραδοχής καθώς και η συνεχής αναφορά της εξέλιξης του σχεδιαστή μέσα από την ιστορική εμπειρία για να μπορεί να ανταπεξέλθει στα νέα δεδομένα της σύγχρονης κοινωνίας. Στη θεωρία του Giddens, ως φορέας δράσης, εμφανίζεται ο άνθρωπος, ο οποίος για να προβεί σε παρεμβάσεις, χρησιμοποιεί τη γνώση που τα άτομα αποκτούν από την καθημερινή τους ζωή με τη χρήση διαφόρων ερμηνευτικών τεχνικών και τη συσσωρευμένη διαθέσιμη γνώση, ώστε να αποκαλύψουν τις ακούσιες συνέπειες των ανθρώπινων δραστηριοτήτων. Αντίστοιχα στην περίπτωση του Δοξιάδη, οι φορείς δράσεις για να δημιουργήσουν τους Ανθρώπινους Οικισμούς, αυτούς δηλαδή που

θέλουν οι ίδιοι για να νιώθουν ασφαλείς, ευτυχισμένοι και ελεύθεροι. χρειάζονται τα ίδια εφόδια. Όπως προαναφέρθηκε, ο Δοξιάδης θεωρεί ότι οι οικιστικές δομές και τα στοιχεία αυτών που εμφανίζονται, μαζί με τους ίδιους τους ανθρώπους, αποτελούν δύο αλληλοσυνδεόμενες πλευρές. Αυτή η άποψη εκφράζεται μέσα από το δυϊσμό που αναφέρεται στη θεωρία της δομοποίησης.

Στο κεφάλαιο 2 αναφέρεται ότι, στη θεωρία του Giddens τα πρόσωπα τα οποία διαθέτουν εξουσία μπορούν να ασκούν έλεγχο στη δράση των υπολοίπων ατόμων και αυτό έρχεται σε άμεση εξάρτηση με την «αποθεματοποίηση των πόρων», ως κατοχή και έλεγχο της πληροφορίας ή της γνώσης,). Έτσι, η θεωρία της δομοποίησης δίνει τον ρόλο στις κοινωνικές επιστήμες του προωθητή της δημοκρατίας και καταδικάζει την πολιτική απάθεια. Αντίθετα, προωθεί τη συμμετοχή τους και τη χρησιμοποίηση της γνώσης τους για το πώς η πραγματικότητα κατασκευάζεται, ώστε να επικοινωνήσουν με τρόπους που θα μπορούσαν να μεταβάλουν τη διαδικασία «αποθεματοποίησης πόρων» (Gutenschwager, 2004). Με τον ίδιο τρόπο και ο Δοξιάδης, μέσα από το έργο του και τη θεωρία του, τα δημοσιεύματά του κλπ, προσπαθεί να παίξει το ρόλο του προωθητή για την εξέλιξη των οικισμών και θεωρεί αναγκαία την διάθεση αυτής της γνώσης στον κόσμο και σε άλλους σχεδιαστές και επιστήμονες, για να μεταβάλουν τη διαδικασία εξέλιξης της «απάνθρωπης πόλης» που εμφανίζεται στο σήμερα.

Σημαντική σύγκλιση με την θεωρία της δομοποίησης, σημειώνεται στην σημαντικότητα που δίνει στην έννοια της ιστορικής ερμηνείας. Αυτή αναφέρεται στις αναγκαίες γνώσεις σχετικά με το γιατί οργανωμένες προσπάθειες για αλλαγή της κοινωνικής δομής έχουν πετύχει – όταν αυτό έχει συμβεί – λαμβάνοντας όμως υπόψη και τη διαλεκτική φύση της δόμησης. Με άλλα λόγια επιδιώκεται η ισορροπία ανάμεσα στις αιτιοκρατικές και βουλευσιαρχικές ερμηνείες της κοινωνικής αλλαγής (Gutenschwager, 2004). Αντίστοιχα, περιγράφηκε στο κεφάλαιο 3 η ανάλογη θέση του Δοξιάδη για την ιστορική ερμηνεία και τη γνώση επιτυχημένων (ή με λιγότερα λάθη) υποδειγμάτων στη διαδικασία της σύνθεσης. Επιπλέον φαίνεται, η αξία που προσφέρεται μέσα από την ερμηνεία της ανθρώπινης φύσης, η οποία εντοπίζει τις παραδοχές που πρέπει να διατηρηθούν ή άλλες που πρέπει να αλλάξουν, ώστε να επιτευχθεί η δημιουργία της Δυναπόλης και η τελική ισορροπία των στοιχείων στην ιδεατή Οικουμενόπολη.

Τέλος, σύγκλιση παρουσιάζεται και μέσα από την ερμηνεία που δίνεται για την ποιοτική και ποσοτική έρευνα που διακρίνει ο Giddens. Παρουσιάζει ότι η ποσοτική έρευνα εξαρτάται από τα είδη των θεωρήσεων που έχουν σχέση με «την κοινωνική κατασκευή της πραγματικότητας» ακόμα και όταν, το γενικό πλαίσιο του πολιτισμού που μελετάται δεν είναι ξένο στον ερευνητή, αντίστοιχα στο Δοξιάδη, παρουσιάζεται η έρευνα των θεωρήσεων που έχει να κάνει με τις κατασκευές του ανθρώπου και τις αξιωματικές αρχές που καθορίζουν αυτές. Επίσης, στη θεωρία της δομοποίησης, παρουσιάζεται και η θέση ότι είναι απαραίτητο να εξεταστούν οι πλατύτερες συνέπειες και η έκταση των πολιτιστικών φαινομένων από «ποσοτικούς» ερευνητές που θέλουν να τοποθετήσουν τα αποτελέσματα των ερευνών τους σε πλατύτερο πλαίσιο. Η πρόταση αυτή παρουσιάζει ταύτιση με την άποψη του Δοξιάδη για τη μελέτη συγκεκριμένων παραδειγμάτων, έτσι ώστε να διατυπωθούν γενικότερα συμπεράσματα για τους οικισμούς, δηλαδή είναι εμφανής η αναγκαιότητα τοποθέτησης αυτών των παραδειγμάτων σε ένα γενικότερο πλαίσιο.

Συμπερασματικά, θα μπορούσε να ειπωθεί, ότι η θεωρία της δομοποίησης παρουσιάζει κομβικά σημεία ταύτισης με τις απόψεις, το έργο και την Οικιστική θεωρία του Δοξιάδη. Έτσι, σε μια προσπάθεια ένταξης του Δοξιάδη μέσα από την Οικιστική θεωρία σε κάποιο κοινωνικοφιλοσοφικό ρεύμα, ο δομισμός,, στην κατά τον Giddens εκδοχή της δομοποίησης, αντιπροσωπεύει σε μεγάλο βαθμό τις αρχές, τα αξιώματα και τη γενική θεώρηση του Δοξιάδη. Θα μπορούσε να ειπωθεί δηλαδή, ότι ο Δοξιάδης «ταυτίζεται» με τη θεωρία της δομοποίησης. Εξαιτίας όμως της διατύπωσής της μετά το θάνατό του, καλύτερη διατύπωση της παραπάνω πρότασης είναι η εξής: Ο Δοξιάδης είναι «οπαδός πριν το λόγο».

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

«Δοξιαδικό» Γλωσσάρι

Στο τέλος όλων των βιβλίων του, ο Δοξιάδης χρησιμοποιεί ένα γλωσσάρι με τις έννοιες και λέξεις που χρησιμοποιεί. Με τον ίδιο τρόπο και εδώ παρουσιάζονται οι έννοιες αυτές που χρησιμοποιούνται μέσα στο κείμενο, μέσα από τη μετάφραση των όρων από τα βιβλία του και τη σελίδα (<http://www.doxiadis.org>). Οι έννοιες παρουσιάζονται με αλφαβητική σειρά σύμφωνα με τους αγγλικούς όρους.

<p>Άνθρωπος (Anthropos):</p>	<p>Ένα από τα πέντε οικιστικά στοιχεία. Χρησιμοποιεί την ελληνική λέξη αντί της αγγλικής, "Man," δεδομένου ότι δεν έχει ενυπάρχει στη λέξη διάκριση φύλου ή ηλικίας, αλλά εννοεί εξίσου τους άνδρες και τις γυναίκες, που ανήκουν σε κάθε ηλικία.²⁷</p> <p>Όπως λέει ο ίδιος: «Για χρόνια νόμιζα ότι "Άνθρωπος" (η αρχαία ελληνική λέξη για τον άνθρωπο) θα είναι καλύτερη από την αγγλική λέξη "Man" για να περιγράψει τον άνθρωπο ή την ανθρωπότητα, διότι η λέξη "man" είναι συγκεχυμένη με το αρσενικό γένος.</p> <p>Σήμερα το American Anthropological Association έχει βρει τη λύση και έχει διατυπώσει τα εξής(Νοέμβριος 1973):</p> <p>«Λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι οι ιδρυτές των αρχών της ανθρωπολογίας ήταν άνδρες κοινωνικοποιούνται σε μία αρσενικής - κυριαρχίας κοινωνία όπου αποκλείονται συστηματικά οι γυναίκες από τον επαγγελματικό τομέα και ως εκ τούτου τις απέκλιναν από τη συμμετοχή στη διαμόρφωση των αρχών και ταυτόχρονα και από την ορολογία τους. Παρ' όλα αυτά, εκπαιδεύονται ως ανθρωπολόγοι να κατανοήσουν ότι η γλώσσα ενισχύει και διαιωνίζει τα επικρατούσα και κοινωνικο-οικονομικά πρότυπα που συμβάλλουν στην καταπίεση των γυναικών.</p> <p>to: Ζητούμε από την American Anthropological Association</p> <p>a. Να αποτρέψουν τους ανθρωπολόγους να χρησιμοποιούν στα γραπτά τους και στη διδασκαλία τους τη λέξη "man", αφού προκαλεί σύγχυση λόγω της φυλετικής διάκρισης που ενυπάρχει στον όρο ("man" σημαίνει επίσης άνδρας). Αντί αυτής να την αντικαταστήσουν με πιο ολοκληρωμένους όρους όπως "people and human beings" (άνθρωποι) που ενέχουν και τα δύο φύλλα.</p> <p>b. further urge that members of the Association select</p> <p>Προτρέπουμε επίσης τα μέλη του Συλλόγου να επιλέγουν εγχειρίδια που έχουν καταργήσει αυτή τη μορφή σεξισμού που γίνεται ολοένα και πιο προσβλητική για όλες τις γυναίκες, τόσο εντός όσο και εκτός των κλάδων. "</p> <p>Συμφωνώ με αυτό το βασικό στόχο και αλλάζω τη λέξη Man, με τη λέξη Άνθρωπος, που ενέχει όλους τους ανθρώπους χωρίς να</p>
----------------------------------	---

²⁷ Υποσημείωση 3 στον Πρόλογο του Anthropopolis για περαιτέρω αποσαφήνιση

	έχει σημασία το φύλο τους, η ηλικία τους κλπ.»
Τάξη Κοινότητας (Community class):	Βασίζεται σε μια συστηματική ταξινόμηση των ανθρώπινων κοινοτήτων, που εκφράζεται με την οικιστική λογαριθμική κλίμακα (ELS), που ξεκινάει από την κλάση I που αντιστοιχεί στο επίπεδο του σπιτιού και τελειώνει με την κλάση XII που είναι το επίπεδο της Οικουμενόπολης.
Δυνάπολη (Dynapolis):	Όρος που επινοήθηκε από τον Δοξιάδη που τον χρησιμοποιεί από τις αρχές του '50 στη διδασκαλία και τη γραφή του. Έχει την έννοια της δυναμικής πόλη «dynamic "polis"». Η ιδανική δυνάπολη είναι η πόλη με μίας κατεύθυνσης ανάπτυξη. Οι δυνάπολεις ή δυναμικές πόλεις μπορούν να επεκτείνονται τόσο στο χώρο όσο και στο χρόνο. Ο όρος της δυναμικά αναπτυσσόμενης πόλης, έρχεται σε αντίθεση με την παραδοσιακή στατική πόλη του παρελθόντος και ήταν τελείως άγνωστος πριν από το 18ο αιώνα
Δυστοπία (Dystopia):	Από τις ελληνικές λέξεις "δυσ" και "τόπος," "Δυσ" σημαίνει δυσκολία ή κακό. Είναι το αντίθετο του "ευ" –δηλαδή καλή. Σε αυτό το συνδυασμό και το πλαίσιο της έννοιας, η δυστοπία είναι είναι μια πιο ακριβής έννοια γιατί που θα μπορούσε να υποθεί ως αντι-ουτοπία. Πρώτος τη χρησιμοποιεί ο Parrington (1947), αντί της αντι – ουτοπίας και έπειτα ο Δοξιάδης στο βιβλίο του 'Between Dystopia and Utopia', το 1966.
Οικουμενόπολης (Ecumenopolis):	Όρος που επινοήθηκε από το Δοξιάδη από τις ελληνικές λέξεις οικουμένη, δηλαδή, τη συνολική κατοικημένη περιοχή του κόσμου, και πόλη (πόλις), με την ευρύτερη έννοια του όρου. Σημαίνει την επερχόμενη πόλη (ή πόλη του μέλλοντος) που - μαζί με τους αντίστοιχους ανοιχτούς χώρους που είναι απαραίτητοι για τον Άνθρωπο – θα καλύψει όλη τη γη ως ένα συνεχές σύστημα που θα αποτελεί έναν παγκόσμιο οικισμό
Οικιστικά στοιχεία (Ekistics Elements):	Τα πέντε στοιχεία, που συνθέτουν τους ανθρώπινους οικισμούς: Φύση, Άνθρωπος (Man), Κοινωνία, Κελύφη και Δίκτυα
Οικιστική Λογαριθμική Κλίμακα (Ekistic logarithmic scale ELS):	Η κατάταξη των οικισμών ανάλογα με το μέγεθός τους, παρουσιάζονται με βάση μια λογαριθμική κλίμακα, που εκτείνεται από τον Άνθρωπο (οικιστική μονάδα 1), ως η μικρότερη μονάδα μέτρησης, μέχρι ολόκληρη τη γη (οικιστική μονάδα 15). Η οικιστική λογαριθμική κλίμακα μπορεί να παρουσιάζεται με γραφική παράσταση που δείχνει την έκταση ή τον αριθμό των ατόμων που αντιστοιχούν σε κάθε μονάδα, έτσι ώστε να μπορεί να

	χρησιμοποιηθεί ως βάση για τη μέτρηση και την ταξινόμηση των πολλών διαστάσεων των ανθρώπινων οικισμών
Οικιστική (Ekistics):	Ο όρος επινοήθηκε από το Δοξιάδη από τις ελληνικές λέξεις οίκος, και 'ξεκινάμε', και σημαίνει η επιστήμη των ανθρώπινων οικισμών. Αντιλαμβάνεται τον ανθρώπινο οικισμό ως ένα ζωντανό οργανισμό που έχει τους δικούς του νόμους. Μέσα από τη μελέτη της εξέλιξης των ανθρώπινων οικισμών από την πιο πρωτόγονη μορφή τους ως τη Μεγαλόπολη και την Οικουμενόπολη Ecumenopolis, αναπτύσσει μια διεπιστημονική προσέγγιση, η οποία είναι αναγκαία για την επίλυση των προβλημάτων τους
Οικιστική μονάδα (Ekistic unit):	A classification of parts of whole human settlements, Είναι μία κατηγοριοποίηση των τμημάτων του συνόλου των ανθρώπινων οικισμών, ξεκινώντας από τη μονάδα 1 που αντιστοιχεί στον Άνθρωπο, και τελειώνει με τη μονάδα 15, που αντιστοιχεί στην Οικουμενόπολη. Από τη μονάδα 4, που αντιστοιχεί στην κατηγορία I των κοινοτήτων, μέχρι τη μονάδα 15, που αντιστοιχεί στην κοινότητα κατηγορίας XII, οι οικιστικές μονάδες συμπίπτουν με την ταξινόμηση των ανθρώπινων κοινοτήτων που εκφράζονται με την οικιστική λογαριθμική κλίμακα (ELS)
Εντοπία (Entopia):	Όρος που επινοήθηκε από το Δοξιάδη από τις ελληνικές λέξεις "εν" και "τόπος" και σημαίνει ο τόπος που είναι εφικτό - μπορεί να υπάρξει.
Φύση (Nature):	Ένα από τα πέντε οικιστικά στοιχεία που αντιστοιχούν στο φυσικό περιβάλλον του Άνθρωπου που υπάρχει πριν από την παρέμβασή του, που ξεκινά από την καλλιέργεια και την κατασκευή. It Αυτό αποτελεί τα θεμέλια πάνω στα οποία κτίζεται ο οικισμός και το πλαίσιο στο οποίο λειτουργεί.
Δίκτυα (Networks):	Ένα από τα πέντε οικιστικά στοιχεία που αντιστοιχούν στον Άνθρωπο. Είναι δημιουργημένα συστήματα που διευκολύνουν τη λειτουργία των οικισμών. Σ' αυτά συγκαταλέγονται οι δρόμοι, η ύδρευση, ο ηλεκτρισμός κλπ
Πόλις (Polis):	Αντιστοιχεί στην οικιστική μονάδα 8 και την κοινοτική τάξη V. Έχει πληθυσμό 50.000 κατοίκων και αντικαθιστά τον όρο «city»
Κελύφη (Shells):	Ένα από τα πέντε οικιστικά στοιχεία που αντιστοιχούν σε όλους τους τύπους δομών, εντός των οποίων ο Άνθρωπος ζει και πραγματοποιεί τις διάφορες λειτουργίες του
Κοινωνία (Community):	Ένα από τα πέντε οικιστικά στοιχεία. Αντιστοιχεί στην ανθρώπινη society with all its characteristics, needs, and problems, κοινωνία

	με όλα τα χαρακτηριστικά, τις ανάγκες και τα προβλήματα της.
Ουτοπία (Utopia):	Ένα φανταστικό και επ'αόριστον απομακρυσμένο μέρος, ή η κατάσταση της ιδανικής τελειότητας, ειδικά στο θέμα των νόμων, της κυβέρνησης, και των κοινωνικών συνθηκών. Χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από τον Sir Thomas More για μια φανταστική και ιδανική χώρα στο βιβλίο του ουτοπία, το 1516. Είναι μια ελληνική λέξη, ο συνδυασμός των "ου" - "δεν", και "τόπος". Δηλαδή no-where (πουθενά) ή μη χώρος.

ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ²⁸**Εικόνα 38: Ο Δοξιάδης την ώρα που διδάσκει**

Πηγή: <http://www.doxiadis.org>

Ο Κωνσταντίνος Α. Δοξιάδης, γιος του Απόστολου και Ευανθία (Μεζεβίρη) Δοξιάδη, γεννήθηκε το 1913. Ο πατέρας του, παιδίατρος στο επάγγελμα, διετέλεσε Υπουργός Προσφύγων, Κοινωνικής Πρόνοιας και Δημόσιας Υγείας και οργάνωσε πολλές υπηρεσίες πρόνοιας, ειδικά για παιδιά. Ο Δοξιάδης, αποφοίτησε ως Αρχιτέκτων-Μηχανικός από το Πολυτεχνείο Αθηνών το 1935 και πήγε το διδακτορικό του στο Πανεπιστήμιο Charlottenburg, στο Βερολίνο, ένα χρόνο αργότερα.

Εικόνα 39: Ο Δοξιάδης φοιτητής στο πανεπιστήμιο

Πηγή: <http://www.doxiadis.org>

Το 1937 ανέλαβε Διευθύνων Σύμβουλος Πολεοδομίας για την ευρύτερη περιοχή των Αθηνών και κατά τη διάρκεια του πολέμου (1940-1945) κατείχε τη θέση του Προϊσταμένου του Τμήματος Περιφερειακού και Πολεοδομικού σχεδιασμού του

²⁸ Για τη συγγραφή του παρόντος σημειώματος χρησιμοποιήθηκε η ιστοσελίδα <http://www.doxiadis.org>

Υπουργείου Δημοσίων Έργων, ενώ επίσης διετέλεσε δεκανέας στον Ελληνικό Στρατό. Κατά τη διάρκεια της Κατοχής ήταν επικεφαλής της Ομάδας της Εθνικής Αντίστασης, Ήφαιστος. Την ίδια εποχή δημοσίευσε ένα περιοδικό που ονομάζονταν «Χωροταξία, Πολεοδομία και Οικιστική», το μόνο τεχνικό δημοσίευμα οπουδήποτε στα κατεχόμενα εδάφη. Αμέσως μετά την απελευθέρωση της Ελλάδας, το 1945 έφυγε από το στρατό με το βαθμό του πλοιάρχου, και πήγε στο Σαν Φρανσίσκο στη Διάσκεψη Ειρήνης, ως μέλος της ελληνικής αντιπροσωπείας. Το 1945 διετέλεσε ως ελληνικός αντιπρόσωπος, για την Αγγλία, τη Γαλλία και τις Ηνωμένες Πολιτείες, σχετικά με τα προβλήματα της μεταπολεμικής ανοικοδόμησης.

Από το 1945 μέχρι το 1951, ο Δοξιάδης ήταν ένα από τα κυρίαρχα στελέχη που ήταν υπεύθυνα για την αποκατάσταση της Ελλάδας τα πρώτα μετακατοχικά χρόνια. Αρχικά διετέλεσε Υφυπουργός και Γενικός Διευθυντής του Υπουργείου Στέγασης και Ανασυγκρότησης (1945-48), στη συνέχεια υπουργός-Συντονιστής του Προγράμματος Αποκατάστασης της Ελλάδας και Υφυπουργός του Υπουργείου Συντονισμού (1948-51). Κατά τη διάρκεια αυτών των ετών ήταν επίσης επικεφαλής της ελληνικής αντιπροσωπείας στη Διεθνή Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για θέματα Οικισμού, Χωροταξίας και Ανασυγκρότησης (1947).

Εικόνα 40: Ο Κωνσταντίνος και η Έμμα Δοξιάδη στη Δήλο

Πηγή: <http://www.doxiadis.org>

(1949-50).

Το 1951 ίδρυσε το Γραφείο Δοξιάδη, μια συμβουλευτική μηχανικών, που την απάρτιζαν μια μικρή ομάδα αρχιτεκτόνων και σχεδιαστών, πολλοί από τους οποίους

είχαν εργαστεί μαζί του για το ελληνικό πρόγραμμα αποκατάστασης. Η εταιρεία επεκτάθηκε πολύ γρήγορα, με γραφεία και στις πέντε ηπείρους και έργα σε 40 χώρες, αποκτώντας το 1963 νομική μορφή ως «DA International, Ltd, Σύμβουλοι Ανάπτυξης και Οικιστικής». Το 1959 ο Δοξιάδης ίδρυσε το Αθηναϊκό Τεχνολογικό Οργανισμό και το 1963 το Αθηναϊκό Κέντρο Οικιστικής. Από το 1958 έως το 1971 δίδαξε Οικιστική στον Αθηναϊκό Τεχνολογικό Οργανισμό και επίσης σε διάφορα πανεπιστήμια των ΗΠΑ, καθώς επίσης και στην Οξφόρδη και το Δουβλίνο.

Εικόνα 41: Ο Δοξιάδης σχεδιάζει τις λεπτομέρειες για το πρώτο συνέδριο της Δήλου

Πηγή: <http://www.doxiadis.org>

Το 1963 και 1964, διετέλεσε αντιπρόσωπος της Ελλάδας για τη Στέγαση, τα Δημόσια Έργα και το Σχεδιασμό του Οικονομικού και Κοινωνικού Συμβουλίου των Ηνωμένων Εθνών στη Νέα Υόρκη. Επίσης ήταν πρόεδρος της συνόδου για αστικά προβλήματα κατά τη Διάσκεψη του ΟΗΕ για την εφαρμογή της επιστήμης και της τεχνολογίας προς όφελος των λιγότερο ανεπτυγμένων περιοχών που πραγματοποιήθηκε στη Γενεύη το 1963.

Κατά τη διάρκεια της ζωής του, ο Δοξιάδης έλαβε πολλά βραβεία και διακρίσεις. Επίσης έλαβε και ένα βραβείο μετά το θάνατό του το 1976, το Χρυσό Μετάλλιο του Βασιλικού Ινστιτούτου Αρχιτεκτονικής του Καναδά.

Τα βραβεία και οι διακρίσεις του συνοψίζονται στα εξής: από τον Ελληνικό Στρατιωτικό Σταυρό, για τις υπηρεσίες του κατά τη διάρκεια του πολέμου 1940-41

(1941), από το Τάγμα της Βρετανικής Αυτοκρατορίας, για τις δραστηριότητες του στην Εθνική Αντίσταση και για τη συνεργασία του με τις Συμμαχικές Δυνάμεις, στη Μέση Ανατολή (1945), από το Τάγμα Κέδρος του Λιβάνου, για τη συμβολή του στην ανάπτυξη του Λιβάνου (1958), από το Βασιλικό Τάγμα του Φοίνικα για τη συμβολή του στην ανάπτυξη της Ελλάδα (1960), το βραβείο Sir Patrick Abercrombie Award της Διεθνούς Ένωσης Αρχιτεκτόνων (1963). Επίσης του απονεμήθηκαν τα εξής βραβεία: Cali de Oro Κάλλι (το Χρυσό Μετάλλιο του Μεξικού), το Βραβείο του Συλλόγου Αρχιτεκτόνων του Μεξικού (1963), το Award of Excellence, Industrial Designers Society of America (1965), το Aspen Award for the Humanities (1966) και το Yugoslav Flag Order με ένα χρυσό Στεφάνι (1966).

Κατά τα τελευταία χρόνια της ζωής του, ο Δοξιάδης καταστράφηκε από μια ιδιαίτερα εξουθενωτική, θανατηφόρα ασθένεια (πλάγια μυατροφική σκλήρυνση, γνωστή και ως «νόσος του Lou Gehrig»), η οποία τον οδήγησε σταδιακά σε πλήρη παράλυση, σε διάστημα τριών ετών. Αυτή την ασθένεια, την πάλεψε με κουράγιο και αξιοπρέπεια, όπως έγραψε ο ίδιος την τελευταία του ημέρα. Κρατούσε γραπτές λεπτομερείς σημειώσεις της εξέλιξης της αρρώστιάς του έτσι ώστε να βοηθήσει τους μελλοντικούς ερευνητές. Πέθανε ειρηνικά, στο σπίτι του, με την οικογένειά του, στις 1 Πμ, 28 Ιουνίου 1975.

Εικόνα 42: Ο Δοξιάδης στο Γραφείο του

Πηγή: <http://homeyra.files.wordpress.com/>

Εικόνα 43: Ο Δοξιάδης στη βιβλιοθήκη του Γραφείου του

Πηγή <http://www.acgart.gr/>

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ**ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:**

Γιουντίν Π. και Ροζενταλ Μ. (1963) *Πλήρες Μικρό Φιλοσοφικό Λεξικό*, Αθήνα: Κ. Αναγνωστίδη

Giddens, A. (2002) μετάφραση: Τσαούσης, Δ. *Κοινωνιολογία*, Αθήνα: Gutenberg

Gutenschwager G. *Σχεδιασμός και Κοινωνική Επιστήμη: Μια Ανθρωπιστική Προσέγγιση*, Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας

Le Corbusier (1987) *Η Χάρτα των Αθηνών*, Αθήνα: Εκδόσεις Ύψιλον

Κύρτσης, Α. (2006) *Κωνσταντίνος Α. Δοξιάδης: Κείμενα – Σχέδια – Οικισμοί*, Αθήνα, Εκδόσεις Ίκαρος

Ντόκας, Α. (1980) *Λεξικό Φιλοσοφικών Όρων*, Αθήνα, Εκδόσεις Αστήρ

Τσακίρης, Θ. (2007) *Εισαγωγή στην Κοινωνιολογία*, Πάτρα, Εκδόσεις Πανεπιστημίου Πατρών

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Boudon, R. (1971) *The Uses of Structuralism*, Λονδίνο: Heinemann
- Doxiadis, C. (1968α) *Ekistics, An Introduction To The Human Settlements*, Λονδίνο: Hutchinson
- Doxiadis, C. (1974) *Anthropopolis*, Αθήνα: Athens Publishing Center
- Doxiadis, C. (1974) *Ecumenopolis*, Αθήνα: Athens Publishing Center
- Doxiadis, C. (1974) *Building Entopia*, Αθήνα: Athens Publishing Center
- Doxiadis, C. (1974) *Action*, Αθήνα: Athens Publishing Center
- Giddens, A. (1984) *The Constitution of Society*, Cambridge, Εκδόσεις Polity Press
- Hecker M. (2007) *Structural-Structural", Structuralist Theory in Architecture and Urbanism 1959-75*, Στουτγκάρδη, Εκδόσεις University of Technology
- Lefebvre, H. (2004) μετάφραση: Smith D. N. *The Production of Space*, Αγγλία: Cornwall
- Meller, R. (1990/1993) Patrick Geddes: Social Evolutionist and City Planner, Νέα Υόρκη: Routledge
- Sturrock, J (1979/2003) *Structuralism*, Νέα Υόρκη: Blackwell
- Virilio, P. (1977/1986) *Speed and Politics: An Essay on Dromology*, Νέα Υόρκη: Semiotext(e)

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

- Doxiadis, C. (1957) "*The building of a new Iraq*", *Ekistics*, Vol. 3, No 23
- Δοξιάδης, Κ. (1960) *‘Η πρωτεύουσά μας και το μέλλον της’* Αθήνα: Έκδοση Τεχνικού Γραφείου Δοξιάδη
- Doxiadis, C. (1965) "*Islamabad the creation of a new capital*", *The Planning Review*, Vol. 36, No 1
- Doxiadis, C. (1967 A) "*The Detroit urban area plan*" *Ekistics*, Voll.. 24, No 143
- Doxiadis, C. (1967 B) "*A Great Lakes Megalopolis: Introduction the developing Urban Detroit Area*" *Ekistics*, Voll.. 24, No 145
- Doxiadis, C. (1968 Γ) "*The developing Urban Detroit Area Research Project and its transportation system*", *Ekistics*, Voll.. 22, No 1
- Doxiadis, C. (1968 Δ) "*The emerging Great Lakes Megapolis*" *Ekistics*, Voll.. 56, No 4
- Doxiadis, C. (1968 E) "*A human city that serves human development*" *Ekistics*, Voll.. 25, No 151
- Doxiadis, C. (1968 ΣΤ) "*Ekistic synthesis of structure and form*", *Ekistics*, Voll.26, No 155
- Doxiadis, C. (1968 Ζ) "*Ecumenopolis,: The coming world city*", *Ekistics*, Voll.26, No 155
- Doxiadis, C. (1972) "*Emergence and growth*", *Lycabettus Press*, Voll.3
- Frantzeskakis, J. (2007) "*Islamabad, a town planning example for a sustainable city*"
- Merton R. (1938) "Social Structure and Anomie", *American Sociological Review*, Vol 3 No 5

Radcliffe-Brown A.R. (1940) "*On the Concept of Function in Social Science Presidential Address to the Royal Anthropological Institute*", *Journal of the Royal Anthropological Institute*, Vol. LXX

ΑΡΘΡΑ ΣΤΟ ΔΙΑΔΥΚΤΙΟ

Agarwal P. "*Walter Christaller: Hierarchical Patterns of Urbanization*"

<<http://www.csiss.org/classics/content/67>>

"*Biographical Note*" <<http://www.doxiadis.org/page/default.asp?la=1&id=10>>

Δακοπούλου Α.

<<http://www.elemedu.upatras.gr/eriande/synedria/synedrio3/praltika%2011/dakopoulou.htm>>

Δοξιάδης, Κ., "*Aspra Spitia. A New "Greek" City*"

http://www.doxiadis.org/files/pdf/aspra_spitia.pdf

"*Doxiadis Office Building*"

<http://www.doxiadis.org/files/pdf/doxiadis_office_building.pdf>

"*Glossary*" <<http://www.doxiadis.org/files/pdf/GLOSSARY-ad.pdf>>

Brown N "*Edward T. Hall: Proxemic Theory, 1966*"

<<http://www.csiss.org/classics/content/13>>

Τσιράνοβιτς, Χ. "*Η διαλεκτική στη φιλοσοφία*"

<[http://1tee-](http://1tee-agrin.ait.sch.gr/dsite/index.php?option=com_content&view=article&id=41:2009-02-25-16-42-48&catid=30:-1-&Itemid=62)

[agrin.ait.sch.gr/dsite/index.php?option=com_content&view=article&id=41:2009-02-25-16-42-48&catid=30:-1-&Itemid=62](http://1tee-agrin.ait.sch.gr/dsite/index.php?option=com_content&view=article&id=41:2009-02-25-16-42-48&catid=30:-1-&Itemid=62)>

"*Κοινωνική Πραξεολογία: Ανθρωπολογία, Κοινωνιολογία, Φιλοσοφία, Πολιτική*"

<<http://praxeologysocial.wordpress.com/tag/δομισμός>>

ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

<http://www.easypedia.gr/el/articles/Στρουκτουραλισμος.html>

<http://www.livepedia.gr/index.php/Ιδεαλισμός>

<http://sociology.princeton.edu/Faculty/Keller/>

<http://www.universityofcalifornia.edu/senate/inmemoriam/richardmeier.html>

ΕΙΚΟΝΕΣ ΑΠΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

<http://el.wikipedia.org>

<http://www.doxiadis.org/page/default.asp?la=1&id=9>

http://www.doxiadis.org/files/pdf/doxiadis_office_building.pdf

http://www.eie.gr/archaeologia/gr/arxeio_more.aspx?id=13

<http://homeyra.files.wordpress.com/2007/07/doxiadis.jpg>

<http://www.acgart.gr/ACG-COLLECTION/ARTISTS/D/DoxC/DoxC-bio.htm>

<http://davidderrick.files.wordpress.com/2008/09/islamabad.jpg>

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

004000100703

